

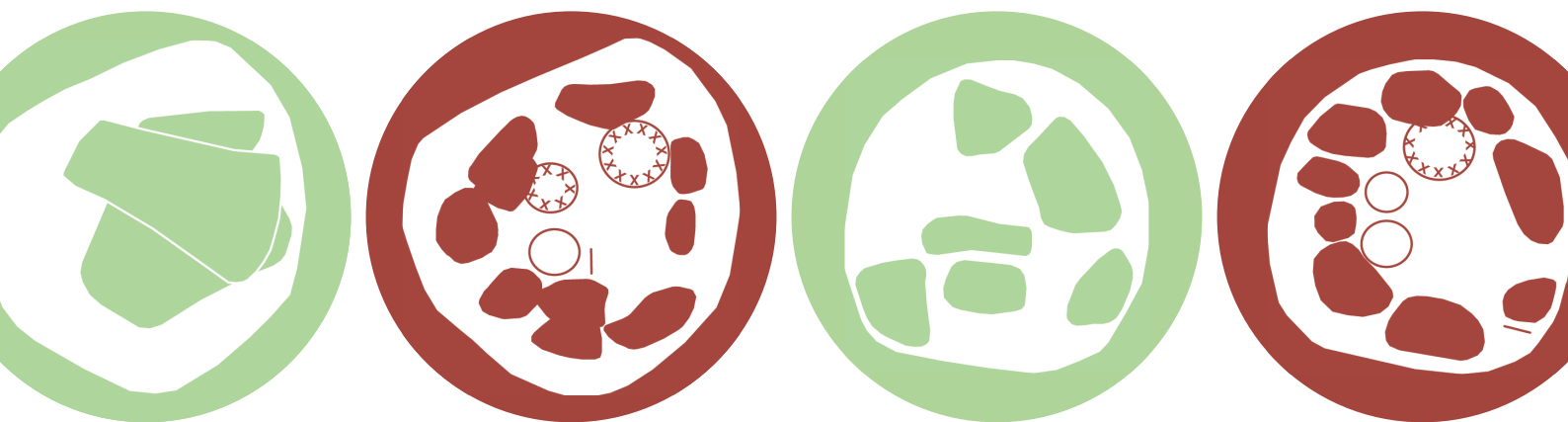
Nykvarn

Gravfält och boplatzlämningar – från bronsålder till vikingatid

Arkeologisk förundersökning, kompletterande förundersökning
och särskild undersökning

Fornlämning Turinge 576 och 628
Fjälla 1:8 och Plafondpenseln 5
Turinge socken
Nykvarns kommun
Stockholms län

Maud Emanuelsson och Ingela Harrysson

Nykvarn

Gravfält och boplatzlämningar – från bronsålder till vikingatid

Arkeologisk förundersökning, kompletterande förundersökning och särskild undersökning

Fornlämning Turinge 576 och 628

Fjälla 1:8 och Plafondpenseln 5

Turinge socken

Nykvarns kommun

Stockholm län

Maud Emanuelsson och Ingela Harrysson

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora Gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2016

Omslag: Stiliserade planer över fyra cylinderformade stenkistor (grav A8–9, 21 och 25).

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Publik Licens 4.0 (CC BY)
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

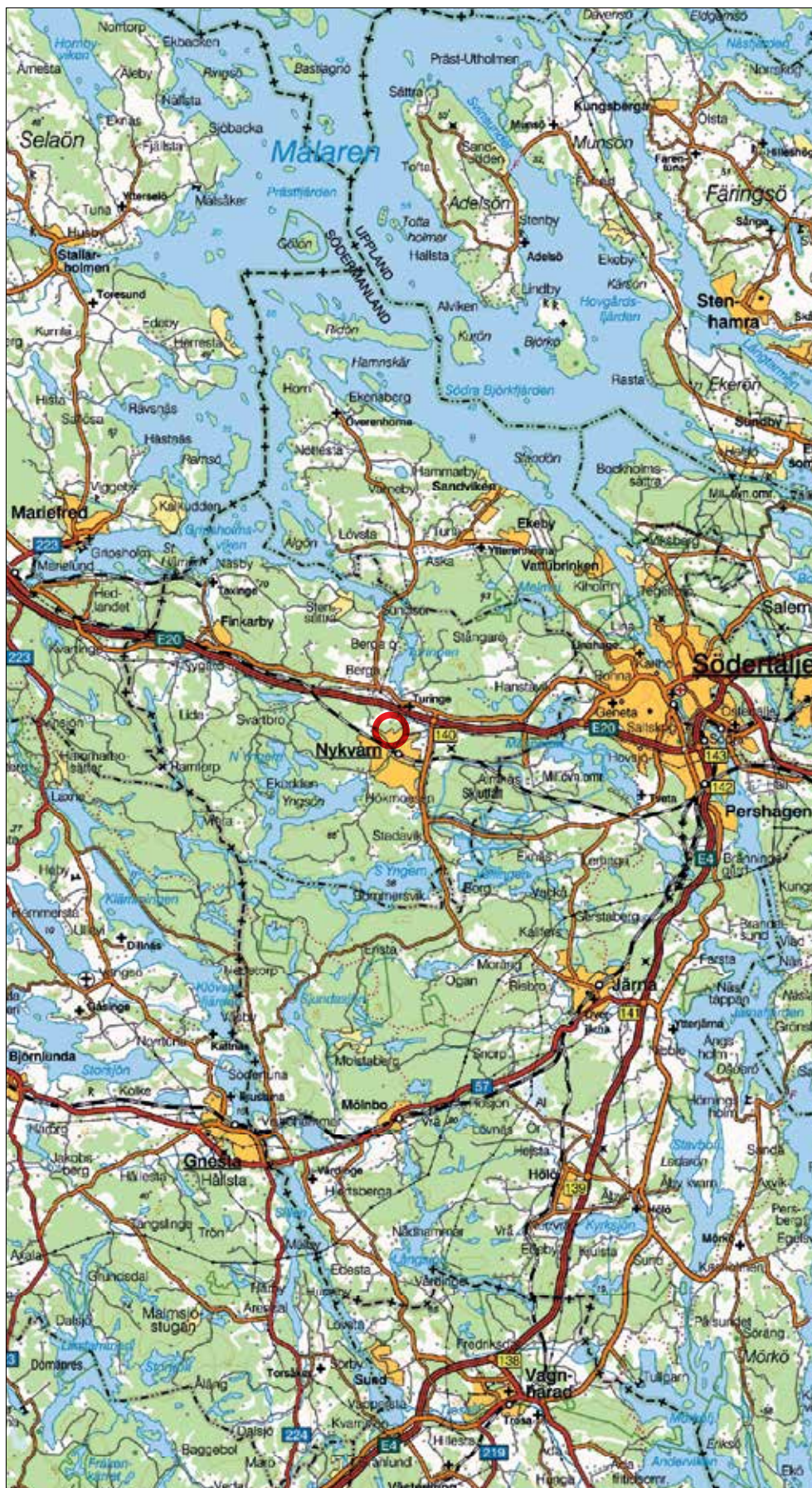
Lantmäteriets kartor omfattas inte av ovanstående licensiering.
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Medgivande MS2012/02954.

ISBN 978-91-7453-560-0

Tryck: JustNu, Västerås 2016

Innehåll

Sammanfattning	5
Bakgrund	7
Antikvarisk handläggning	7
Syfte och målsättning	8
Genomförande och metod	11
Förundersökning	11
Kompletterande förundersökning och särskild undersökning	13
Topografi och fornlämningsmiljö	15
Tidigare undersökningar i området	18
Boplats Turinge 628	19
Boplatsanläggningar	20
Fynd	20
Datering	22
Tolkning	22
Grav- och boplatsområde Turinge 576	23
Gravar	23
Gravformer	25
Gravskick	27
Inre konstruktionsdetaljer	31
Boplatsanläggningar	37
Sentida konstruktioner	42
Fynd	44
Datering	55
Tolkning och diskussion	58
Utvärdering	61
Förundersökningen	61
Den särskilda undersökningen	61
Jämförelse mellan 1984 och 2014 års undersökningar	63
Referenser	73
Administrativa och tekniska uppgifter	77
Bilagor	79
Bilaga 1. Anläggningsplaner	80
Bilaga 2. Gravbeskrivningar med planritningar	85
Bilaga 3. Anläggningslista	112
Bilaga 4. Fyndlista	127
Bilaga 5. Ruttabell	133
Bilaga 6. Schakttabell	134
Bilaga 7. Osteologisk analys	135
Bilaga 8. Vedartsanalys	161
Bilaga 9. ¹⁴ C-analys	165
Bilaga 10. Elementanalys	175
Bilaga 11. Konserveringsrapport	179
Bilaga 12. Gravbeskrivningar från 1984 års undersökning	197
Bilaga 13. Anläggningsplaner 1984	236
Bilaga 14. Fyndkombinationer 2014 och 1984	238

Figur 1. Utdrag ur Översiktskartan. Platsen för undersökningarna är markerad med en röd cirkel. Skala 1:250 000.

Sammanfattning

Under våren 2014 undersökte Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) delar av grav- och boplatsoområdet Turinge 576 och boplats Turinge 628 i utkanten av Nykvarns tätort, Södermanland. Undersökningen utfördes på uppdrag av Länsstyrelsen i Stockholms län och föranleddes av att Nykvarns kommun planerat en gång- och cykelväg längs med landsväg 512, även benämnd Södertäljevägen.

Arbetet kom att utföras som en för- och slutundersökning i direkt anslutning till och längs med 350 meter av Södertäljevägen. Inom denna sträcka fanns dels grav- och boplatsoområdet Turinge 576 på Turingeåsen, dels en boplats, Turinge 628, öster om åsen. Lämningarna inom boplatserna (Turinge 628) var av ringa omfattning och undersöktes inom ramen för förundersökningen. Lämningarna inom grav- och boplatsoområdet på åschrönet (Turinge 576) blev föremål för en slutundersökning. I samband med denna blev tre stensättningar, vars utbredning fortsatte utanför undersökningsområdet, aktuella för en kompletterande förundersökning.

Den undersökta delen av boplatserna Turinge 628 bestod av ett tiotal spridda boplatslämningar i form av härdar, gropar, stolphål och en kokgrop. Endast ett fynd påträffades, en obränd kotand. Träkol från kokgropen samt en härd har ¹⁴C-daterat boplatserna till yngre romersk järnålder och folkvandringstid. Boplatserna är samtida med de yngsta gravarna inom grav- och boplatsoområdet Turinge 576 och ska ses som en del av ett större sammanhängande område med fornlämningar, framför allt gravar, som finns på åsen kring Fjälla.

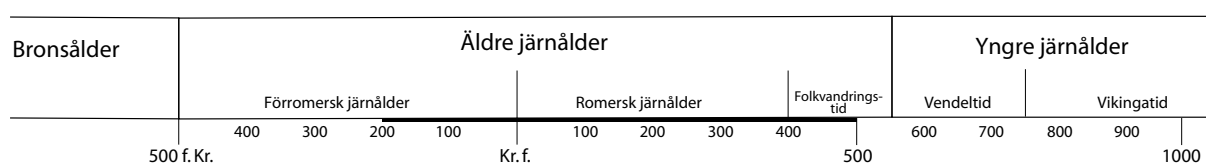
Vid 2014 års undersökning framkom och undersöktes 27 gravar varav 26 stycken är säkra och en har bedömts som möjlig (skelett)grav. Det inre gravskicket dominerades av brandgravar. Skelettgravar förekom i mindre omfattning med tre, möjligen fyra, skelettgravar. I tre gravar förekom fler än en begravning. Därtill påträffades brända ben från en kvinna i en skärvstenshöj. Sammanlagt har 34 individer gravlagts. Av de gravlagda har 28 individer kunnat åldersbestämmas osteologiskt och för 13 individer har kön kunnat fastställas. Det har också varit osteologiskt möjligt att se släktskap mellan en kvinna och tre män. Fyndmaterialet är förhållandevis sparsamt och består främst av brända ben, keramik, hartstättning från svepaskar samt brons- och järnföremål. Enstaka gravar hade ett rikare gravgods, bland annat en vapengrav med ett svärdsbladsbeslag, och två gravar med armband eller remändbeslag av brons tillsammans med guldfolierade glaspärlor. Ett mindre antal kammar, löpare och obrända ben påträffades också samt avfall i form av slagg och bränd lera. Bland metallföremålen kan även en amulettring av järn nämnas.

Utöver gravarna framkom och undersöktes ett femtiotal spridda boplatslämningar samt ett mindre antal sentida lämningar. Boplatslämningarna bestod av skärvstenshöj, skärvstensflak, stolphål, härdar och gropar. De sentida lämningarna bestod av två husgrunder, stenpackningar och lager. De undersökta delarna av grav- och boplatslämningen Turinge 576 daterades utifrån fynd och ¹⁴C-analyser till äldre järnålder med tyngdpunkt på romersk järnålder. Aktiviteter har dock förekommit både före och efter gravfältets brukningstid, dels under mellersta bronsålder, dels under yngre järnålder.

Första gången en större undersökning av fornlämningsmiljön vid Turinge 576 gjordes var 1984 i samband med en breddning av Södertäljevägen. Då framkom ett fyrtiotal gravar och ett nittiotal boplatslämningar som främst anlagts under äldre järnålder.

Resultaten från 2014 års undersökning av grav- och boplatsoområdet stämmer i stort väl med 1984 års resultat i fråga om nyttjande, dateringar och fyndmaterial. Resultaten från de båda undersökningarna nyanserar kunskapen om till exempel gravfältets etablering och utbredning, människornas släktskap och hälsa och hur dessa varit delaktiga i långväga kontaktnät. Undersökningarna visar också hur likartat arkeologer arbetar trots trettio års skillnad men att de teoretiska ramarna har förändrats.

Som nämndes tidigare är Turinge 576 del av ett större fornlämningskomplex och efter undersökningen 2014 är grav- och boplatsoområdet avgränsat åt väster och öster men inte mot söder eller norr. Boplatser Turinge 628 är inte avgränsad åt söder. Följaktligen har vi i dagsläget en relativt god bild av de under den äldre järnåldern rådande begravningsritualerna vid Fjälla, men betydligt sämre kunskap kring hur och var människor som begravt sina döda på åsen levde och hade sin vardag.

Figur 2. Tidsaxel över järnålderns olika perioder. Fet linje markerar gravfältets brukningstid.

Bakgrund

Denna rapport presenterar både för- och slutundersökning av de berörda delarna av grav- och boplotsområdet Turinge 576 och bopplatsen Turinge 628 i Nykvarns kommun.

I de tre första kapitlen beskrivs projektets förutsättningar övergripande, det vill säga administrativ handläggning, områdets topografi och fornlämningsmiljö, inklusive presentation av den arkeologiska delundersökningen 1984, undersökningarnas syfte och målsättning samt genomförande och metod.

Undersökningens resultat presenteras därefter i två olika kapitel – ett för vardera fornlämning, där bopplatsen (Turinge 628) presenteras först. Detta då undersökningen av bopplatsen endast var aktuell inom förundersökningen. Därefter följer redovisningen av grav- och boplotsområdet (Turinge 576). Det görs ingen skillnad i text eller planer huruvida anläggningarna har undersökts under för- eller slutundersökning. Detta redovisas istället i anläggningslistan i bilaga 3. Undersökningens resultat innehåller information om anläggningar, fynd, dateringar samt tolkning. Terminologin som används vid beskrivningen av gravarna utgår från den som utarbetats av Riksantikvarieämbetet i Rapportanvisningar (1993). Därefter följer ett utvärderingskapitel där utfallet ställs mot undersökningens syfte och målsättning. Rapporten avslutas med ett kapitel där resultaten från de två undersökningarna 1984 och 2014 har jämförts och sammanställts.

Rapportens bilagor består av en anläggningsplan med samtliga anläggningar markerade med anläggningsnummer (bilaga 1, planen är uppdelad på flera delplaner), gravbeskrivningar med planer (bilaga 2), tabeller över schakt, anläggningar, rutor och fynd (bilaga 3–6), analysrapporter (bilaga 7–10) samt konserveringsrapport (bilaga 11). Allra sist i rapporten finns bilaga 12 med gravbeskrivningarna från 1984 års undersökning. Dessa har skannats ur Eva Olssons rapport efter godkännande av Johan Anund, Arkeologerna (mejl 2016-04-13). Dessa gravbeskrivningar redovisas i förhoppning att underlätta för läsaren, dels för att resultaten från båda undersökningarna integreras i rapportens sista kapitel, dels för att rapporten från 1984 är svår att få tag på. Efter gravbeskrivningarna finns en anläggningsplan med 1984 års anläggningar i skala 1:500 samt en tabell över fyndkombinationer (bilaga 13–14).

Antikvarisk handläggning

Förundersökningen omfattade en del av fornlämningen grav- och boplotsområdet Turinge 576 samt en cirka 180 meter lång sträcka längs med Södertäljevägen, öster därom. Inom denna sträcka påträffades boplatzlämningar redan 1991 i samband med en utredning men dessa blev aldrig registrerade i Fornminnesregistret. Förundersökningen utfördes på uppdrag av Länsstyrelsen i Stockholms län. Nykvarns kommun bekostade förundersökningen.

Under förundersökningen visade det sig att en skärvstenshöj och tre stensättningar var så stora att ena delen återfanns inom undersökningsområdet och den andra delen inom angränsande fastighet. Detta föranledde en kompletterande förundersökning (tillägg till beslut om förundersökning).

Slutundersökningen (formellt: arkeologisk särskild undersökning) omfattade endast grav- och boplotsområdet Turinge 576. Länsstyrelsen i Stockholms län var uppdragsgivare och Nykvarns kommun var kostnadsansvarig efter att länsstyrelsen fattat beslut om borttagande av fornlämning.

Projektledare för undersökningarna var Maud Emanuelsson och Ingela Harrysson (biträdande).

Syfte och målsättning

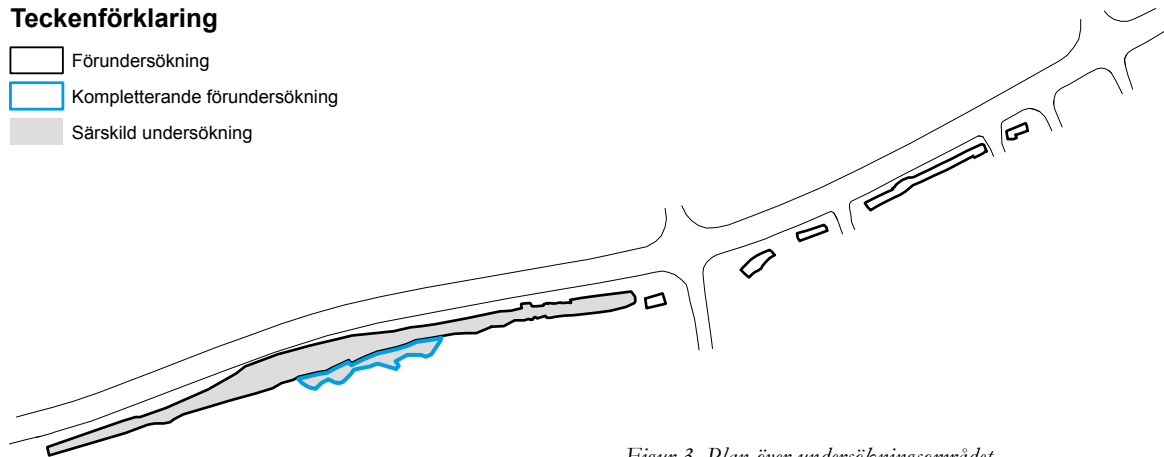
Förundersökningens syfte var, enligt länsstyrelsens förfrågningsunderlag, att inom undersökningsområdet fastställa fornlämningens omfattning, karaktär, tidsställning, bevarandegrad och datering. I uppdraget ingick även en skadeinventering av en skärvtenshöj som skadats i samband med avverkning.

Vid den efterföljande slutundersökningen var syftet att utöka kunskapen om bebyggelse och gravläggning på platsen under aktuella tidsperioder. Resultatet från undersökningen skulle även sammanlänkas med tidigare undersökningar i området, och kopplas till en större bild av samhällsutvecklingen under brons- och järnålder i regionen.

Generellt för både för- och slutundersökning var att de utfördes med en hög ambitionsnivå. Den möjliga sentida husgrunden som fanns intill skärvtenshöjen skulle dock undersökas och dokumenteras med en lägre ambitionsnivå.

Teckenförklaring

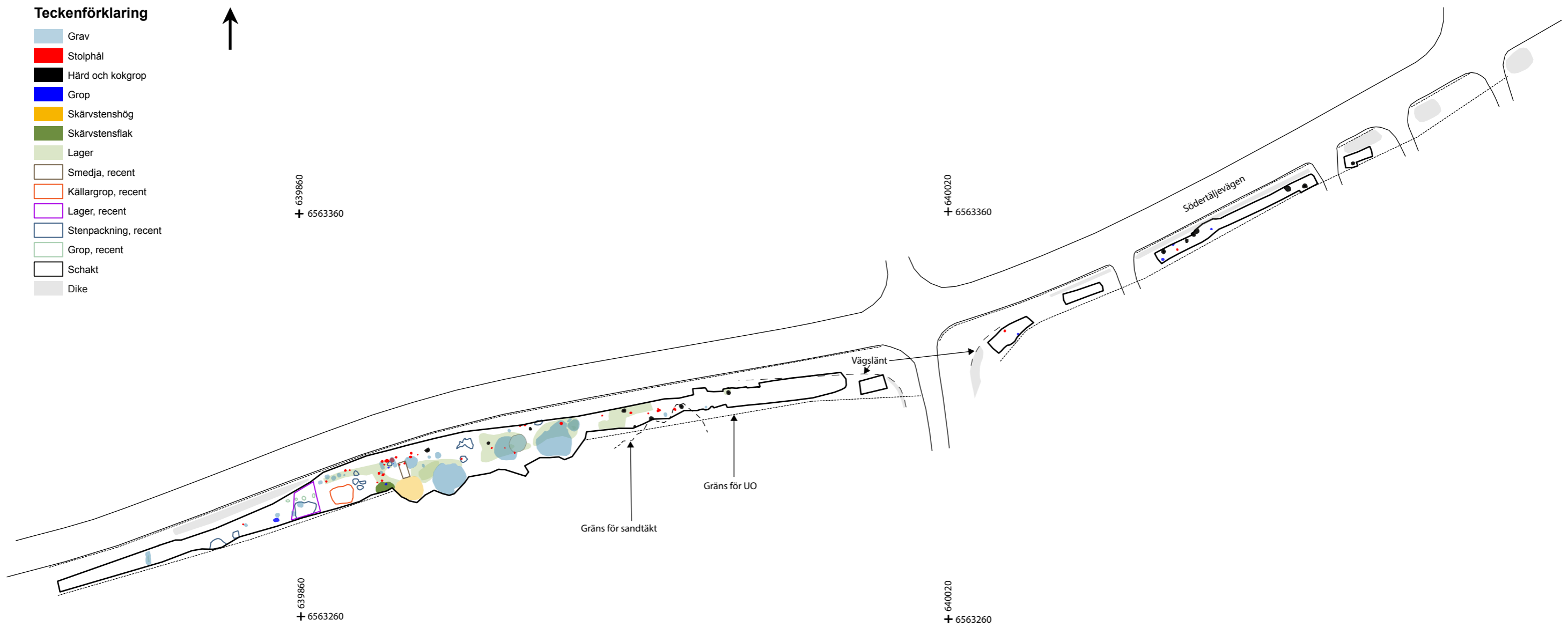
- Förundersökning
- Kompletterande förundersökning
- Särskild undersökning

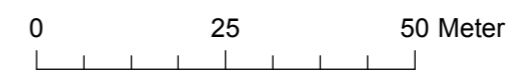
Figur 3. Plan över undersökningsområdet med de olika undersökningarnas utbredning. Skala 1:2 500.

Teckenförklaring

- Grav
- Stolphål
- Hård och kokgrop
- Grop
- Skärvestenshög
- Skärvestensflak
- Lager
- Smedja, recent
- Källargrop, recent
- Lager, recent
- Stenpackning, recent
- Grop, recent
- Schakt
- Dike

Figur 4. Övergripande plan över alla anläggningar inom hela undersökningsområdet. Skala 1:1 000.

Genomförande och metod

Undersökningsområdet var beläget längs med Södertäljevägen, där denna korsar Turingeåsen, i utkanten av Nykvarns tätort. Undersökningsområdet sträckte sig från parkeringen till Lådbilslandet i öster och cirka 350 meter västerut över åsen och fram till företaget Dirty Steels infart. Hela undersökningsområdet låg dikt an mot den södra sidan av länsvägen men delades av vägen mot Ströpsta. Den västra delen motsvarade i praktiken grav- och boplatsoområde Turinge 576 på åsen och östra delen boplatzen Turinge 628. Undersökningsområdets bredd uppgick till knappt tio meter i väster och fem meter i öster. På grund av befintliga ledningar, diken och infartsvägar till parkeringen samt en tillkommande utvidgning av undersökningsområdet varierade schaktens bredd mellan 2,7 och 13 meter. Totalt avbanades 1 525 m². Undergrunden bestod på åsen av sand, kring avfarten mot Ströpsta av lera samt vid Lådbilslandets parkering av lerblandad sand. Höjden över havet låg mellan 28 till 32 meter.

Före förundersökningen var skärvstenshögen synlig ovan mark, inga andra lämningar syntes. Dock, på grund av skada (se nedan) var en mindre del av stenpackningen till grav 26 blottad.

Förundersökning

Nykvarns kommun hade redan inlett arbetet med den nya gång- och cykelvägen längs med Södertäljevägen genom att bland annat avverka det parti av sträckan som berörde grav- och boplatsoområdet Turinge 576. Förutom avverkning hade även stubbar ryckts upp. Förundersökningen inleddes därför med en skadeinventering av grav- och boplatsoområdet. Skadorna karterades med RTK-GPS, fotograferades och beskrevs i text. Arbetet med gång- och cykelbanan var så långt framskriden att preparering av underlaget redan pågick en bit öster om Lådbilslandet samt att, i princip, enbart asfaltering återstod av sträckan väster om företaget Dirty Steel. Detta innebar att kommunen hade mycket liten möjlighet att flytta sträckningen för att undvika en arkeologisk slutundersökning och att undersökningarna fick genomföras under tidspress. Av den anledningen maskinavbanades all tillgänglig yta inom undersökningsområdet redan inom ramen för förundersökningen. Den sammanlagda totalavbanade ytan uppgick till 1 545 m² fördelade på sju schakt. Ytor som inte avbanades bestod av diken, ledningar och infartsvägar. Eftersom undersökningsområdet låg inklämt mellan befintlig väg och andra delvis bebyggda fastigheter lastades dumpmassorna direkt på ett lastbilsflak och transporterades kontinuerligt bort.

I samband med avbaningen av grav- och boplatsoområdet togs ett flertal sentida lager bort. Anläggningar i den östra slänten av åsen täcktes av vägbanksmaterial som utgjordes av sand med riklig förekomst av rundad småsten, cirka 0,03 meter stora, med inslag av recenta fynd. På åschrönet fanns ett relativt tunt raseringslager som kunde knytas till den sentida bebyggelsen. Lagret var 0,05–0,10 meter tjockt och innehöll frekvent med järnskrot och bronsklipp, tegel och planglas. Väster om chrönet borttogs flera nivåer med påförda massor som varierade i tjocklek mellan 0,2 och 1,5 meter. Överst bestod massorna av ett vägbanklager av sand med enstaka järn- och plastföremål. Därunder framkom ett brunt humöst raseringslager med riklig förekomst av tegel. Detta lager var 0,2–0,4 meter tjockt. Vid infarten till Dirty Steel, och omkring 30 meter av undersökningssträckan, blev de påförda massorna betydligt tjockare. Vägbankslagret och raseringslagret var här cirka 0,6 meter tjockt vardera. Längst i väster var massorna tillsammans cirka 1,5 meter tjocka. Den stora nivåskillnaden förklaras av den vägbank som vägen idag vilar på och att den intilliggande tomten med Dirty Steel sannolikt är utfylld för att skapa en plan yta för bebyggelse. Norr om vägen där bebyggelsen är äldre är det tydligt att vägen är uppbyggd och att den naturliga topografin har varierat mer.

Figur 5. Boplats Turinge 628 före avbanning. Viss schaktning hade redan förekommit före den arkeologiska undersökningen. Foto från sydväst, vid avfarten mot Ströpsta.

Figur 6. Vy från väster, från grav- och boplatsområdet Turinge 576, mot boplats 628.

Figur 7. Den östra slänten av Turingeåsen vid grav- och boplatsområdet Turinge 576. I höjd med lyktstolpen fanns de östligast belägna gravarna.

Figur 8. Del av undersökningsområdet före avbanning. Foto från åschrönet mot öster.

Figur 9. Åschrönet före avbanning. De körskador som uppkommit i samband med stubbtäkt var mest påtagliga vid åschrönet. Foto från öster.

Figur 10. Undersökningsområdets västra del före avbanning. I förgrunden den delvis igenfyllda källargropen A1809. Foto från öster.

Foto: Maud Emanuelsson

I samband med avbaningen grovrensades underliggande lager med handredskap. Schakt, anläggningar, lager, topografiska objekt samt störningar mättes in med RTK-GPS och överfördes till Intrasis 3.

Efter avbaningen stod det klart att tre stensättningar och en skärvtenshöj endast delvis låg inom undersökningsområdet. Eftersom gravar skulle undersökas i sin helhet beslutade länsstyrelsen om en kompletterande förundersökning.

Metalldetektering genomfördes inom gravfältet av lager A2223 samt mellan gravarna i syfte att klargöra förekomst av metallföremål. Samtliga anläggningar dokumenterades och typbestämdes i plan. Ett urval boplatzanläggningar undersöktes till hälften och dokumenterades med beskrivning, profilritning i skala 1:20 och digitala fotografier. Kol samlades in från alla anläggningar där kol påträffades. Provrutor grävdes på ytor mellan gravarna för att klargöra stratigrafin samt i skärvtensflak och lager. Fynd och prover relaterades till respektive anläggning eller lager.

Fyra gravar undersöktes i sin helhet med stratigrafisk kontextuell metod. Metoden innebär att, efter finrensning samt lod- och snedfotografering, mättes varje stratigrafiskt objekt i graven in separat (till exempel brandlager, kantkedja och fyllning), och att fynd relaterades till respektive objekt. Varje enskilt objekt dokumenterades skriftligt på blanketter. En gemensam beskrivning över varje grav upprättades där de ingående kontexternas inbördes relationer redovisades. Brandlager och gravfyllningar vattensållades i såll med en masktäthet på 2–4 mm. Fyllningsmaterial i överbyggnader provsållades inledningsvis för att konstatera om lagret innehöll osteologiskt material eller övriga fynd. Om så var fallet vattensållades merparten av materialet. Osteolog deltog under hela förundersökningen.

Den sentida smedjan dokumenterades översiktligt genom inmätning och fotografering samt en kort beskrivning.

Kommunen var angelägna om att byggprocessen för gång- och cykelbanan fortskred så snabbt som möjligt. Därför påbörjades en undersökningsplan och kostnadsberäkning för en särskild undersökning redan innan förundersökningens fältarbete var klart. På förundersökningens sista ordinarie fältdag stod det klart att kommunen godkänt kostnaderna för en slutundersökning.

Kompletterande förundersökning och särskild undersökning

I väntan på beslut om kompletterande förundersökning igångsattes slutundersökningen direkt efter att länsstyrelsen hade fattat beslut om borttagande av fornlämning. I praktiken blev det ett kort avbrott på fyra arbetsdagar mellan för- och slutundersökning då uppehållet även sammanföll med påskhelgen.

Samma undersöknings- och dokumentationsmetod användes som under förundersökningen. Arbetet fortskred på ett mycket likartat sätt. Samtliga anläggningar undersöktes, boplatzanläggningar till hälften och gravar i sin helhet. Även under slutundersökningen deltog en osteolog under hela fältarbetet.

Beslutet om den kompletterade förundersökningen togs av länsstyrelsen den 5 maj, i form av ett tilläggsbeslut till förundersökningsbeslutet. För genomförandet krävdes ytterligare avverkning av ett mindre antal träd. De södra halvorna av de tre stensättningarna och skärvtenshögen avbanades därefter med maskin. Gravarna finrensades, lodfotograferades och undersöktes sedan i sin helhet. Skärvtenshögen undersöktes genom handgrävning av fyra rutor, resterande delar schaktades skiktvis igenom med hjälp av grävmaskin under övervakning av arkeolog.

Undersökningen avslutades med att kvarvarande lager togs bort med maskin. På ås-krönet lyftes samtliga större kvarvarande stenar med gripklo för att säkerställa att dessa inte var gravar.

Avvikelse från undersökningsplanen

Inom boplats 628 undersöktes samtliga boplatsanläggningar i samband med förundersökningen efter samråd med länsstyrelsen (tjänsteanteckning 2014-03-24). Det innebar att kommunen efter förundersökningens slut fick tillgång till marken och kunde fortskrida arbetet med gång- och cykelvägen.

I samband med ett fältbesök beslutade länsstyrelsen även att så många anläggningar som möjligt inom gravfältet skulle undersökas inom ramen för förundersökningen (2014-04-04). Detta innebar att fyra gravar (istället för planerade två) undersöktes samt att antalet boplatslämningar utökades.

Fyndhantering

Samtliga fynd har tagits till vara utom de av uppenbart recent karaktär som till exempel tegel, planglas, spikar och patroner. Lösfynd mättes in digitalt medan fynd i anläggningar generellt endast relaterades till sin kontext. Eftersom merparten av fyllningarna i gravarna vattensållades har endast ett fåtal fynd i gravarna punktinmätts, exempelvis hartstättningsringar och urnor. Ett urval av metallfynden har konserverats av ACTA KonserveringsCentrum AB i Stockholm. De icke konserverade metallfynden har efter registrering gallrats. En basregistrering med sakord, material, vikt och antal finns i bilaga 4.

Analys

Resultatet från samtliga analyser ingår som en integrerad del i resultat- och tolkningsdelen i rapporten. Analysresultaten redovisas även i rapportens bilaga. Den osteologiska analysen av benmaterialet från för- och slutundersökning utfördes av osteolog Agneta Flood, AO Arkeosteologi (bilaga 7). Syftet med ¹⁴C-analysen var att datera fornlämningen och få en uppfattning om dess tidsdjup. Utifrån detta valdes olika typer av gravar samt anläggningar med spridning inom undersökningsområdet ut för datering. För datering av gravarna har ben i samråd med Agneta Flood valts ut. Från boplatsanläggningarna prioriterades att få två dateringar från boplatsen Turinge 628 samt skärvstenshögen och en kokgrop från Turinge 576. Brända ben från nio gravar och träkol från fyra boplatsanläggningar ¹⁴C-analyserades (bilaga 9). Före ¹⁴C-analysen vedartsbestämdes träkolsproverna av Erik Danielsson, Vedlab. Det primära syftet var att få fram material med så låg egenålder som möjligt inför dateringen. Sju prover analyserades (bilaga 8). En elementanalys av ett fragment av fynd F109 utfördes av Sven Isaksson vid Stockholms universitet. Syftet var att identifiera föremålet (bilaga 10).

Förmedlingsinsatser

I projekten fanns det inga medel avsatta för förmedling i form av visningar av undersökningsytan. Anledningen till detta var främst undersökningsytans närhet till Södertäljevägen och avsaknaden av tillgängliga P-platser för besökare. Trots detta hade vi under hela fältarbetet besök av i första hand boende i närområdet, men även av intresserade som läst om undersökningen efter en artikel i lokaltidningen Länstidningen Södertälje (LT). Samtliga besökare fick i mån av tid en kortare introduktion till vårt arbete och beskrivning av det förväntade resultatet. Efter avslutad undersökning har personal från KM genomfört föredrag hos Nykvarns hembygdsförening samt skrivit en artikel i deras tidskrift *Torsbammaren*.

Topografi och fornlämningsmiljö

Nykvarn är beläget i Södermanlands småbrutna sprickdalslandskap med höjdparter av kalberg och morän och mellanliggande dalgångar fyllda med glaciala och postglaciala leror. Höjdstråken är i allmänhet skogbevuxna medan dalgångarna ofta är uppodlade. Flera åsbildningar löper i nordväst genom landskapet. En av dessa är Turingeåsen. Bygden kring åsen utgörs idag av en uppodlad och bebyggd dalgång som sträcker sig från Mälaren och in mot Nykvarns samhälle.

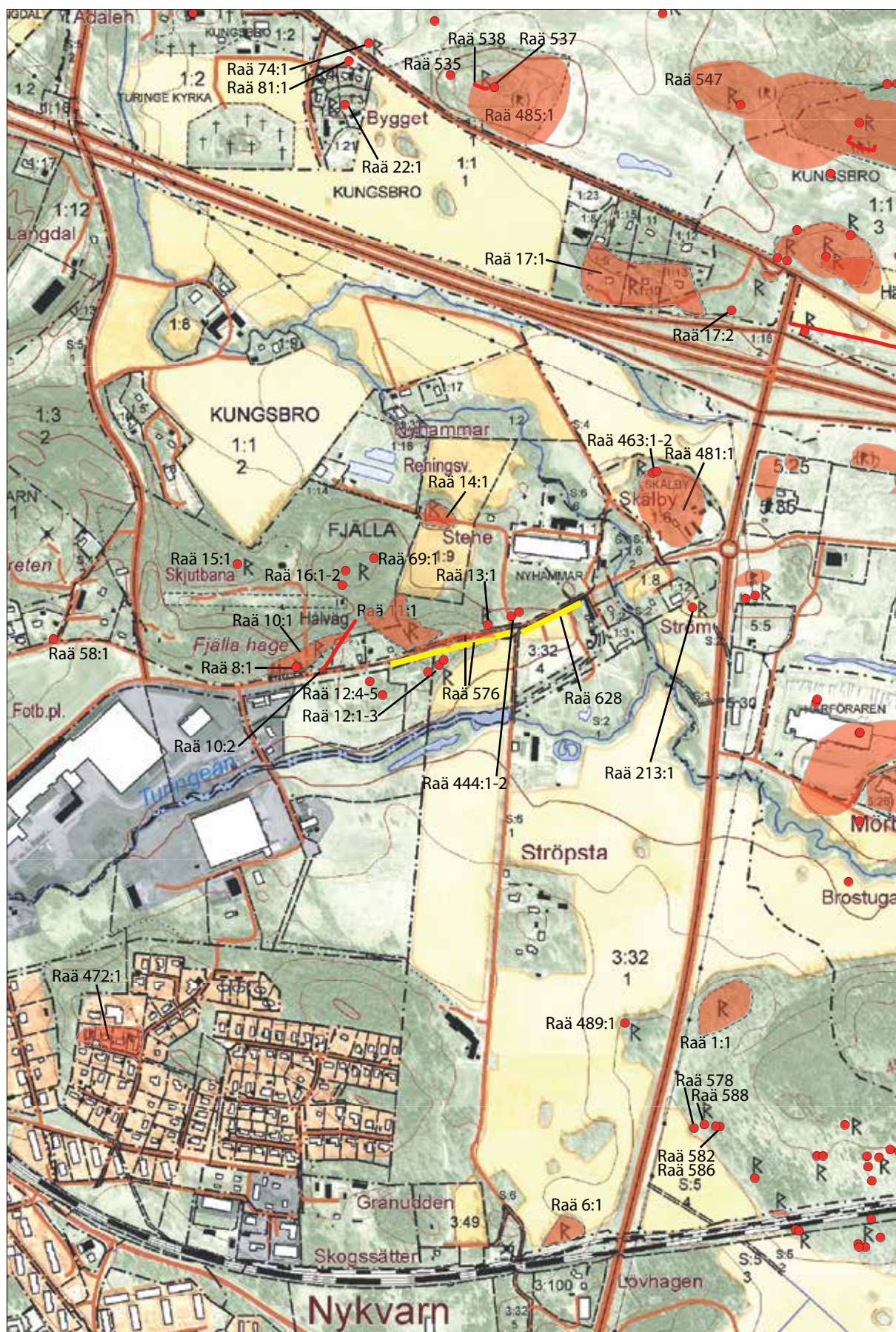
Topografin kring Nykvarn, med höjdparter upp mot 70–80 meter över havet, medger bosättning från äldre stenålder och ett mindre antal lösfynd från denna tidsperiod är funna. Sannolikt är dock mörkertalet stort och de höglänta skogsområdena rymmer troligen flera idag okända lokaler. Från yngre stenålder finns däremot ett relativt stort antal kända platser. De flesta ligger på Turingeåsens sandjordar. Den mest kända är den delvis undersökta Turinge 37:1, belägen tre kilometer söder om undersökningsområdet (Kihlstedt 2014:8).

Kända fornlämningar från brons- och järnålder visar att bebyggelsens tyngdpunkt låg norr och nordväst om Nykvarn, i dalstråket från Östra och Västra Kumla, förbi Turinge kyrka och mot Ströpsta och Mörby. Detta område är mycket fornlämningsrikt med bland annat komplexa bronsåldersmiljöer med boplatser, gravar och skålgropar. Tack vare flitigt inventeringsarbete under de senaste åren har skålgropar och hållristningar upptäckts inom Turinge socken. Det finns i dagsläget drygt 200 skålgropslokaler i socknen med över 1 200 skålgropar samt 7 kända ristningar föreställande bland annat skepp, fotsulor och hästar. Merparten av skålgroparna är påträffade söder om Mörby och ska ses som del av stort landskapsrum där både boplatser och gravar ingår (Kihlstedt 2014:9 och där anförd litteratur; Wikell 2010).

Kring Mörby har ett flertal grav- och boplatser lokaler undersökts. Två undersökningar kan lyftas fram. 1972 undersöktes delar av gravfält Turinge 17:1 nordväst om avfarten till E20. Ett fyrtiotal anläggningar undersöktes varav de flesta utgjorde brand- eller skelettgravar. Samma år, och av samma anledning (utbyggnad av dåvarande E3 till motortrafikled), undersöktes Turinge 165:1, öster om avfarten. Innan undersökningen fanns det uppgifter i Fornminnesregistret om en osäker stensättning. Efter avtorvning påträffades 69 stensättningar och 9 skärvtenshögar. Gravarna bestod av 23 brandgravar, 36 skelettgravar och 10 fyndtomma gravar. En av skelettgravarna var en båtgrav med skeppsformad stensättning. Av båten fanns cirka 250 nitar kvar. I båtens ena ände låg ett hästkranium, ett kraftigt stångbetsel med dragkrok samt remsdetaljer. Graven var anlagd för en kvinna, vars klädedräkt delvis var bevarad och bestod av så kallat frisiskt kläde samt en rik smyckeuppsättning. Gravfältet dateras till yngre järnålder. Under gravfältet framkom en brons- och äldre järnåldersboplatz (Turinge 549) med, förutom skärvtenshögar, bland annat 13 hus, ett skärvtensflak och härdar. Bland föremålen kan nämnas en guldring, en spjutspets av brons från period II samt rikligt med keramik (FMIS).

Inom Mörby har även två långhus från yngre järnålder undersökts, Turinge 473, och ett grophus med härdpall inom Turinge 558 (Ros m.fl. 2008:7 och där anförd litteratur).

Fornlämningsmiljön kring undersökningsområdet är komplex och omnämns redan under 1600-talet. Den finns även återgiven på de äldsta kartorna över området. På kartan från 1648 över Sundsörs Kungsådra och Kvarnström finns anteckningen ”Sandåsen ähr full med dödhas griffter och Långa stenar.” Området nämns även i *Rannsakningar för antiquiteter 1667*; ”Nårr om een by som kallas Ströpsta, ähr een backa, som kallas Laggarebacken, ther finnes widh 30 stycken sådane griffter, och ther iblandh Tijo långa uppreeste Steenar, som ähn idagh kallas jättesteenar.” På kartan från 1694 över Ströpsta och Åkerby är två gravhögar utsatta norr om torpet Krako och söder om vägen. På samma karta finns

Figur 11. Utdrag ur digitala Fastighetskartan. Länningar registrerade i Riksantikvarieämbetets Forsnök är markerade med rött. Undersökningsområdet är gulmarkerat. Länningarna finns listade i tabell 1. Skala 1:10 000.

RAÄ	Typ
1:1	Gravfält, 4 högar och 38 runda stensättningar.
6:1	Gravfält, 2 högar och 6 runda stensättningar. Delundersökt.
8:1	Minnesmärke, Erik Dahlberg.
10:1–2	Gravfält, 12 högar, 2 runda stensättningar och 1 treudd + färdväg.
11:1	Gravfält, 7 högar, 12 runda stensättningar, 1 treudd och 2 resta stenar. Delundersökt.
12:1–5	Högar, 3 st + fyndplats för lerkärl med brända ben + stensättning.
13:1	Hög.
14:1	Gravfält, 5 högar och 1 rund stensättning.
15:1	Hög.
16:1–2	Hög + stensättning.
17:1–2	Gravfält, cirka 30 högar och 10 runda stensättningar, delundersökt + skärvstenshög.
22:1	Hög.
58:1	Runristning, sentida.
69:1	Stensättning, rund.
74:1	Hällristning, minst 8 skålgropar.
81:1	Fyndplats för grönstensyxa.
213:1	Hällristning, 1 skålgrop.
214:1	Boplats.
444:1–2	Hög + 2 härdar.
463:1–2	Hällristning, 10 skålgropar + 1 skålgrop.
472:1	Boplats, delundersökt. Skärvstenshögar, härdar, stolphål, keramik. Bronsålder–äldre järnålder.
481:1	Bytomt/gårdstomt.
485:1	Bytomt/gårdstomt.
489:1	Hällristning, 1 skålgrop.
500	Hällristning, 6 skålgropar.
535	Fornlämningsliknande lämning.
537	Stensättning, kvadratisk med kantkedja.
538	Terrassering.
547	Boplatsområde.
576	Grav- och boplatsområde.
578	Hällristning, 2 skålgropar.
582	Hällristning, 2 skålgropar.
586	Hällristning, 2 skålgropar.
588	Hällristning, 2 skålgropar.
628	Boplats.

Tabell 1. Lämningar som finns markerade i figur 10. Samtliga lämningar finns beskrivna i Riksantikvarieämbetets fornlämningsregister för Turinge socken.

även fem gravhögar markerade öster om ett vägskäl, på Skälby åker. Platsen motsvaras av vägskälet mellan väg 512 och vägen Ströpsta–Nyhammar (Olsson 1996:8 och där anförd litteratur).

Under 1800-talet beskrivs fornlämningarna som ”Af minnesmärken å Laggarebacken der bland en mängd graphögar fordom varit tio långa uppreste stenar, återstår nu bara 16 kullar, af hvilka en nyligen funnits innehålla en låg stenkista” respektive ”Vid landsvägen norr om Ströpsta äro några kullar, deraf en som är 12 steg nedomkring, har en rest sten, en aln hög” (Dybeck dec 1848, ATA, Turinge sn allm, serie F). År 1874 beskriver Olof Hermelin fornlämningarna så här: ”Söder om vägen till Nykvarn tre skadade och två oskadade ättehögar, norr om vägen 16 högar längs vägen i skogen, en af desse oval, platt ofvanpå och temligen stor” samt ”vester om vägskälet en hög, 18 steg, den ende kvarvarande utaf flere andre som legat här vid landsvägen” (ATA, serie EIII, volym 41).

Äldre beskrivningar av platsen, kartor och reseberättelser med mera tycks syfta på ett område med gravar i väster (Turinge 10–12) och en mindre grupp med gravar i öster (Turinge 13 och 444). Enligt beskrivningarna finns gravar i väster, både norr och söder om den dåvarande vägen. Att det även har funnits gravar söder om vägen antyds av uppgifterna om att det på 1950-talet påträffades ställda hållar vid markarbeten söder om vägen mellan Turinge 10 och 11 (PM 1984, ATA). För de östligast belägna gravarna verkar en hög vara den enda som nämns efter 1600-talet, medan de äldsta källorna omnämner fler gravar i åkern intill öster därom (Olsson 1996:8).

Idag är gravarna som de äldre källorna beskriver uppdelade på åtta olika fornlämningar i Riksantikvarieämbetets fornlämningsregister: Turinge 10–16 samt 444 (figur 11). Vid inventeringar som gjorts i området under 1900-talet observerades inom Turinge 10–13 totalt 45 gravar som utgjordes av högar, runda stensättningar, två treuddar och två resta stenar. De resta stenarna fanns inom Turinge 11, det vill säga nordväst i förhållande till det nu aktuella undersökningsområdet. Det är mycket möjligt att det vid uppteckningarna fanns väsentligt fler resta stenar på åsen än vad som finns bevarat idag.

Tidigare undersökningar i området

Vid en inventering gjord av Ivar Schnell 1937 påträffades i ett ledningsdike söder om väg 512 ett lerkärl med brända ben. Kärlet var nedgrävt i sand och utgjorde förmodligen resterna efter en flatmarksgrav (Turinge 12:4). Några år senare 1944, cirka 25 meter söderut inom Bolidens handelsträdgård, påträffades en spjutspets av järn som enligt uppgift ska ha legat i en rund stensättning (Turinge 12:5).

1971 undersöktes en skadad grav av Gösta Magnusson (Turinge 444:1). Graven innehöll cirka 18 liter brända ben och ett i övrigt rikt fyndmaterial med bland annat agraffer, pärlor och beslag. Fynden daterade graven till folkvandringstid–vendeltid (500–600 e.Kr.). Vid undersökningstillfället uppfattades anläggningen som en enskiktad stensättning (Magnusson 1973). Dock har det under 1920-talet inkommit rapporter om en i området skadad gravhög som aldrig åtgärdades (ATA dnr 1169/21). Det är möjligt att det är en och samma anläggning. Graven hade blivit upptäckt (och skadad) i samband med matjordsavbaning några år tidigare. Då noterades även fler sotfläckar. 1972 gjordes en efterundersökning inom ett 1 000 m² stort område där ”området skrapades med hjälp av en schaktmaskin (1 tim)”. Inga fler gravar eller andra förhistoriska lämningar påträffades (ATA dnr 7069/72).

Efter delundersökningen 1984 (se nedan) dröjde det fram till 1990-talet innan ytterligare arkeologiska insatser genomfördes i området. I samband med bland annat ledningsdragningar genomfördes arkeologiska utredningar vid två tillfällen. 1991 grävdes 14 schakt längs med Södertäljevägen, varav 9 låg inom 2014 års undersökningsområde. Härdar och stolphål påträffades inom boplat 628. Boplatlämningar och gravar framkom även inom fornlämning Turinge 576. Lämningarna registrerades inte i Fornminnesregistret. 1994 drogs sökschakt längs med Turingean nedanför undersökningsområdet. Inget av antikvariskt intresse påträffades (Brunstedt 1991; 1994).

1984 års delundersökning

1984 genomförde UV Stockholm en för- och slutundersökning av delar av fornlämningarna Turinge 11–13 samt 444:1 på grund av att Södertäljevägen skulle breddas. Vid undersökningen påträffades ett fyrtiotal gravar och ett sjuttiofem boplatlämningar från främst romersk järnålder, men där fanns även dateringar från yngre stenålder och yngre järnålder. Gravarna daterades från mellersta bronsålder fram till romersk järnålder, merparten av gravarna hör till fasen 100–200 e.Kr.

Gravarna bestod främst av brandgravar men även sex till åtta skelettgravar. Gravformerna utgjordes av stensättningar, gravar av ekergravstyp och ommarkerade gravar. Dessutom påträffades en brandgravstyp som särskilt lyftes fram i rapporten för att den saknade paralleller i Södermanland. Dessa bestod av cylinderformade gropar som klätts med sten och innehöll brända ben i svepaskar. Groparna hade därefter täckts med hållar av sandsten och däröver en stenpackning.

Boplatanläggningarna bestod framför allt av härdar, stolphål, avfallsgropar och gropar samt ett möjligt grophus och rester av en ”lättare” hyddkonstruktion. Vid förundersökningen noterades två möjliga skärvstenshögar. Dessa verkar inte ha undersökts vid slutundersökningen och det framgår inte i rapporten varför.

Vid undersökningen avlägsnades även den gamla vägbanan för att fastställa om det fanns anläggningar under den moderna vägen. Det visade sig att så inte var fallet, utan att det under vägbanan fanns en smalare men nästintill anläggningsfri zon som löpte genom området, vilket tolkats som en äldre kommunikationsled (Olsson 1984).

Undersökningsområdet för 1984 års undersökning fick sedan fornlämningsnummer Turinge 576 i Riksantikvarieämbetets fornlämningsregister.

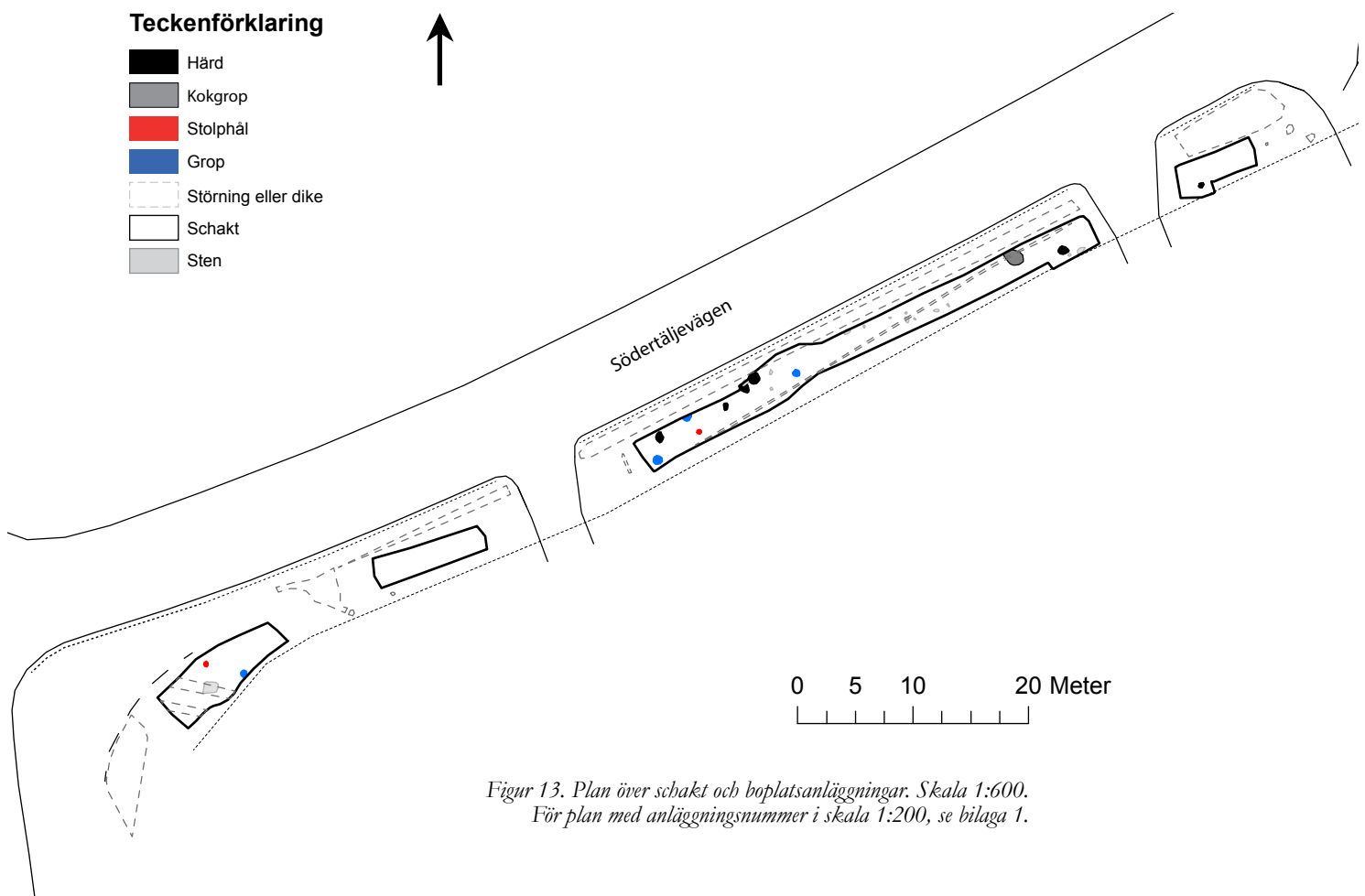
Figur 12. Del av undersökningsområdet före avbaning. Fotograferat från väster av Maud Emanuelsson.

Boplats Turinge 628

Spridda boplatslämningar påträffades inom hela sträckan för gång- och cykelbanan i höjd med Lådbilslandets parkering. Sammanlagt avbanades en yta på 200 m² fördelade på fyra schakt. Den avbanade ytan motsvarar den tillgängliga ytan inom undersökningsområdet. Flera ytor var störda i form av diken, infartsvägar till parkeringen, nedgrävda ledningar, skyltar och ledningsstolpar. Totalt påträffades 13 anläggningar varav nästan hälften bestod av härdar. Ingen anläggning har kunnat knytas till någon konstruktion. De spridda boplatslämningarna fick nummer 628 i Riksantikvarieämbetets lista över fornlämningar i Turinge socken.

Typ	RAÄ 628
Härd	6
Kokgrop	1
Stolphål	2
Grop	4
Summa	13

Tabell 2. Sammanställning över samtliga boplatsanläggningar inom boplatsen Turinge 628.

Figur 13. Plan över schakt och boplatsanläggningar. Skala 1:600.
För plan med anläggningsnummer i skala 1:200, se bilaga 1.

Boplatsanläggningar

Härddar och en kokgrop

Totalt påträffades sex härddar. De var 0,6 till 1 meter i diameter och cirka 0,10 meter djupa. Härd A223 ¹⁴C-daterades till sen romersk järnålder–folkvandringstid (420–580 e.Kr., kal 2 sigma).

A332 låg inom boplats RAÄ 628 i det östra området nedanför åsen. Kokgrop A332 var 0,8 meter i diameter och omkring 0,30 meter djup. Anläggningen var genomgrävd av ett kabelschakt. Kokgropen har ¹⁴C-daterats till yngre romersk järnålder (240–410 e.Kr., kal 2 sigma).

Stolphål och gropar

Endast två stolphål framkom. Båda var likartade: knappt 0,50 meter i diameter med rund till oval form och tämligen grunda. I ett av dem fanns en skärvsten. Det är möjligt att fler stolphål döljs i kategorin gropar. Fyra anläggningar har inte kunnat typbestämmas till mer än ”grop”. Groparna var omkring 1 meter i diameter och 0,20–0,25 meter djupa. Fyllningen bestod generellt av mörkbrun lerig sand med enstaka mindre, rundade eller skärviga, stenar.

Fynd

Endast ett fynd, en obränd kotand, påträffades inom undersökningsytan. Fyndet, F210, påträffades i grop A323.

Figur 14. Arbetsbild från en av förundersökningens första dagar. Kokgrop A332 syns i förgrunden. Vid vägens slut i bakgrunden ligger grav- och boplatsoområdet Turinge 576. Fotograferat från öster av Maud Emanuelsson.

Figur 15. Kokgrop A332 i profil. Foto: Anna-Lena Hallgren.

Datering

Två träkolsprover har ¹⁴C-analyserats. Kokgropen A332 daterades till yngre romersk järnålder och härden A223 till folkvandringstid.

Lab nr	Grav- eller anInr	Typ	Material	Datering BP	Kal 1 sigma	Kal 2 sigma
Ua-51556	332	Kokgrop	Tall	1714 ± 33	250–300 e.Kr., 320–390 e.Kr.	240-410 e Kr
Ua-51557	223	Härd	Björk	1553 ± 33	430–550 e.Kr.	420-580 e Kr

Tabell 3. Resultat från ¹⁴C-analyserna från 2014 års undersökta del av boplats Turinge 628.

Tolkning

Den undersökta delen av boplatsen Turinge 628 brukades under yngre romersk järnålder och folkvandringstid, vilket är delvis samtida med det intilliggande grav- och boplatsområdet Turinge 576.

Eftersom delar av undersökningsområdet var skadade eller ej tillgängliga är det troligt att antalet boplatslämningar är i underkant och att det ursprungligen har funnits fler. Vid utredningen 1991 grävdes fem schakt inom samma sträcka. Vid den tidpunkten verkar det, utifrån underlagskartorna i rapporten, inte ha funnits några infartsvägar utan endast avtagsvägen mot Ströpsta väster om boplatsen. Totalt påträffades då 17 anläggningar tolkade i plan som härdar (4), stolphål (4), stolphål? (6), mörkfärgning (2) och skärvestenshög/härd? (1) (Brunstedt 1991). Anläggningarna framkom i fyra av de fem schakten. Det ”tomma” schaktet 1991 sammanfaller med läget för ett ”tomt” schakt 2014.

I Fornminnesregistret är en härd registrerad på andra sidan Södertäljevägen, vid vägkorsningen mot Stene (Turinge 444:2). Den påträffades 1971 i samband med en undersökning av en skadad stensättning (Turinge 444:1). Det finns uppgifter om att fler ”sotfläckar” iakttagits men det är okänt om rört sig om härdar eller blottlagda brandlager. Vid 1984 års undersökning påträffades ytterligare två härdar inom Turinge 444 (Olsson 1984:12). Den tre härdarna kan vara en del av boplatsens utbredning mot nordväst alternativt ha ingått i en begravningsritual.

Förundersökningens resultat utgör ett utsnitt av boplatsen. Boplatsen är inte avgränsad åt söder, det vill säga mot Lådbilslandets parkering. Däremot är den inom undersökningsområdet avgränsad mot väster. Mot norr och öster är ytorna exploaterade och boplatsens utbredning här är okänd.

Grav- och boplatssområde Turinge 576

Totalt avbanades 1 325 m² genom grav- och boplatssområde Turinge 576. Endast den del som undersöktes 1984 var registrerad i Fornminnesregistret. 2014 års undersökning låg söder om, dikt an till den tidigare undersökta delen, och norr om gravhögarna Turinge 12:1–3.

Inom 2014 års undersökningsområde påträffades 96 anläggningar (figur 16, bilaga 1). Flera av anläggningarna, speciellt gravarna, innehåller fler än ett arkeologiskt objekt (bilaga 3). Majoriteten av anläggningarna var främst från äldre järnålder men det förekom även lämningar från både yngre bronsålder och yngre järnålder. Ett mindre antal anläggningar var sentida.

Bevarandegraden för anläggningarna på grav- och boplatssområdet varierade. Flera anläggningar intill Södertäljevägen var tydligt skadade vilket bedöms höra ihop med breddningen av vägen 1984–1985 och nedläggande av kablar längs med vägen. Åsen har också använts som sandtäkt och en av dessa täktgropar tangerade undersökningsområdet. Andra sentida aktiviteter såsom anläggande av en smedja, en byggnad med källare samt en infartsväg har skadat lämningar på krönet och åsens västra sida

Typ	Antal
Grav	27
Grop	7
Hård	6
Kokgrop	1
Lager	6
Recent grop	1
Recent källargrop	1
Recent lager	1
Recent smedja	1
Recent stenpackning	12
Skärvestensflak	1
Skärvestenshög	1
Stolphål	31
Summa	96

Tabell 4.
Anläggningar av olika kategorier.

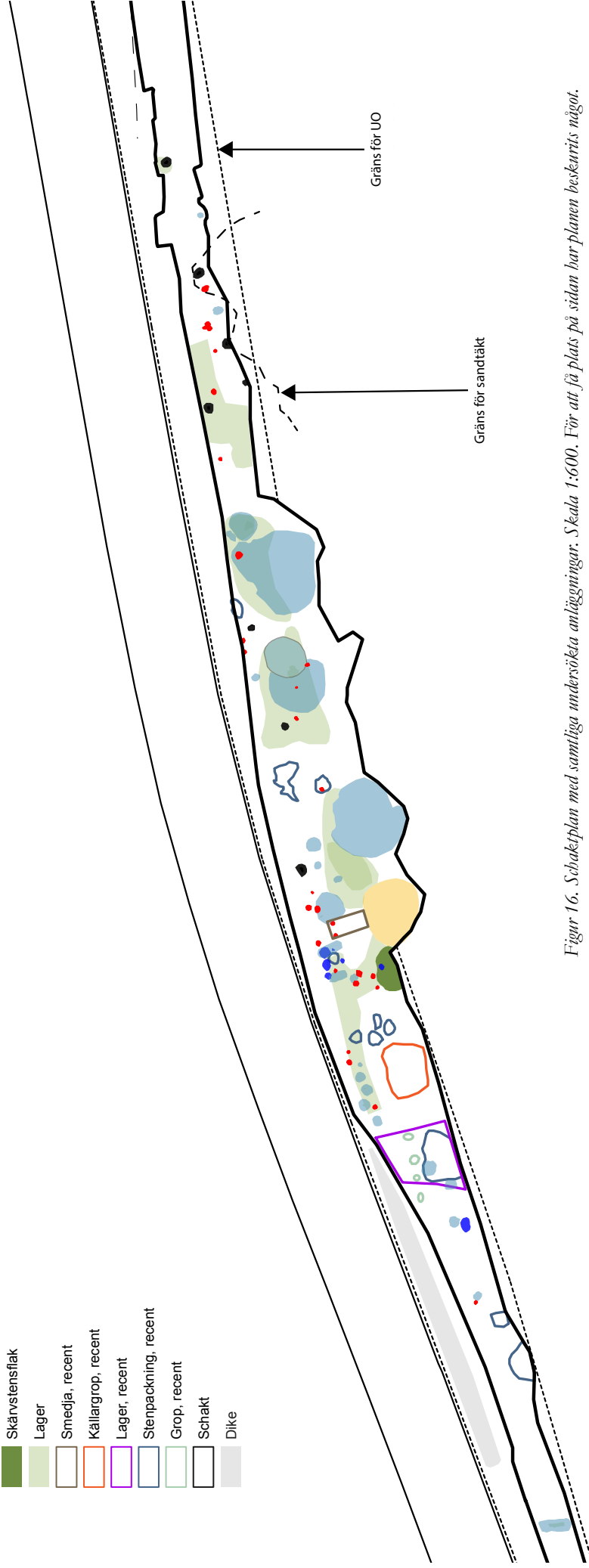
Gravar

Totalt framkom och dokumenterades 27 gravar, varav 26 stycken är säkra. En anläggning har bedömts som möjlig grav. Det inre gravskicket dominerades av brandgravar (23 gravar). Fyra gravar var skelettbegravningar. Endast i två av dessa fanns obrända ben kvar (tänder). Av de återstående två skelettbegravningarna utan bevarade ben bedöms en som säker grav utifrån en kistliknande nedgrävning. Den andra bedöms som möjlig skelettgrav utifrån både avsaknad av ben, skador och otydlig gravform. I tre gravar förekom fler än en begravning. Gravbeskrivningar med planer finns i bilaga 2.

I 1991 års utredningsrapport finns uppgifter om en stensättning nära vägkorsningen mot Ströpsta (Brunstedt 1991). Denna återfanns inte.

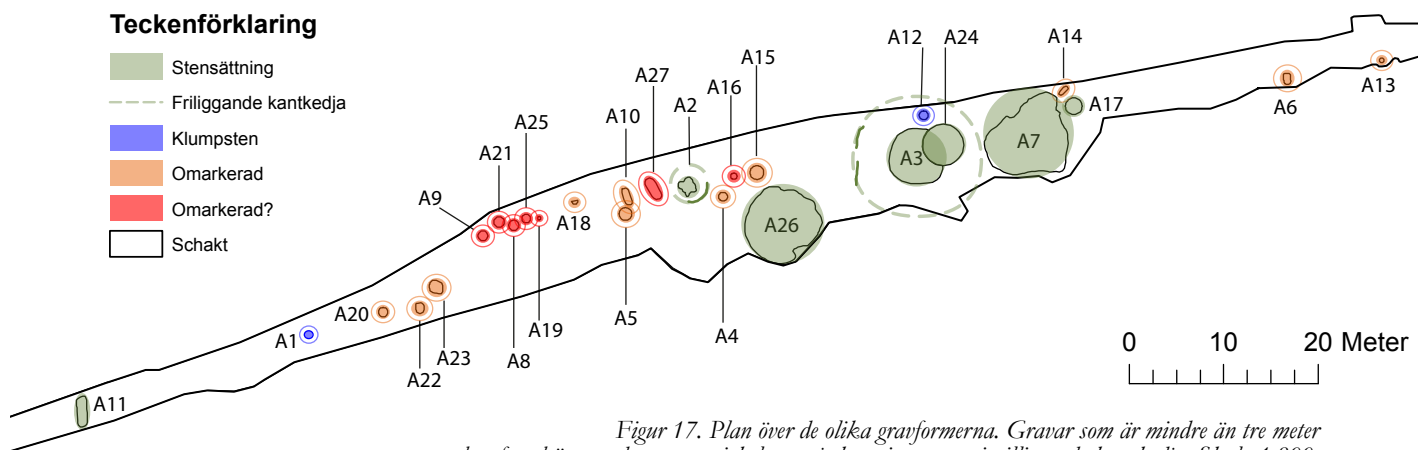
Teckenförklaring

	Grav
	Stolphål
	Hård och kokgrop
	Grop
	Skärstenshög
	Skärstensflak
	Lager
	Smedja, recent
	Källargrop, recent
	Lager, recent
	Stenpackning, recent
	Grop, recent
	Schakt
	Dike

Figur 16. Schaktplan med samtliga undersökta anläggningar. Skala 1:600. För att få plats på sidan har planen beskurits något.

0 5 10 20 Meter

Figur 17. Plan över de olika gravformerna. Gravar som är mindre än tre meter har framhävts med en extra cirkel som ej ska misstas som intilliggande kantkedja. Skala 1:800.

Gravformer

Inom den undersökta delen av gravfältet förekom varierade gravformer typiska för den äldre järnåldern: ytstora stensättningar, mindre stensättningar, klumpstenar och omarkerade gravar. På grund av sentida skador på platsen råder en viss osäkerhet kring den sammantagna bilden av gravarnas yttre gravskick. Sex gravar hade efter avbaning synliga stenar i ytan, men det kan inte med säkerhet avgöras i fall dessa har varit gravöverbyggnader med mening att synas. Dessa definieras därför som *omarkerade?*.

Gravform	Antal	Anläggning
Stensättning, rundad	7	A2–3, A7, A11, A17, A24 och A26
Klumpsten	2	A1 och A12
Omarkerad	9	A4–6, A10, A13–15, A18 och A20
Omarkerad?	9	A8–9, A16, A19, A21–23, A25 och A27
Summa	27	

Tabell 5.
Sammandställning av samtliga förekommande gravformer.

Stensättningar

Av de sju stensättningarna var de flesta runda, en var rektangulär (A11), och två hade friliggande kantkedja (A2–3). Fyra av stensättningarna var ytstora, mellan sex och tio meter i diameter (A3, A7, A24 och A26). Dessa var samtliga placerade på åsens östra slänt. Intill fanns också en mindre stensättning, knappt två meter i diameter (A17). På krönet låg en grav som med sin friliggande kantkedja var cirka fem meter i diameter (A2). Allra längst åt väster, 25 meter från närmsta grav, återfanns den rektangulära stensättningen (A11).

De friliggande kantkedjorna var kraftigt skadade, endast mindre partier av dem fanns kvar. Även stenpackningarna var skadade. Flera av skadorna har sannolikt uppkommit i samband med breddningen av vägen 1984–1985, till exempel grav A2–3 och A7. Den förstnämnda graven hade även skadats i samband med anläggandet av en sentida smedja. Men även stensättningar som låg en bit ifrån 1984 års vägarbetsområde var skadade, till exempel grav A26 som hade kvar en klar begränsning åt väster men inte åt öster. I ett fall har åverkan på gravar skett under gravfältets brukningstid. Anläggandet av stensättning A24 hade skadat stensättning A3.

Stenpackningarna bestod generellt av mindre rundat stenmaterial, 0,10–0,20 meter i diameter, men även skarpkantade stenar och skärvsten förekom. I grav 24 var stenarna större. Sandstensfragment förekom i grav 3 och 7. I grav 7 markerade de begravning 7:1 samt förekom över den södra delen av begravning 7:2 och söder därom.

Figur 18. Stensättningarna 7 (närmast), 24 och 3 samt 26 framrensade. Fotograferat från öster av Mats Nelson.

Figur 19. Stensättning 26 framrensad. Fotograferat från norr av Mats Nelson.

Klumpstenar

Två gravar var markerade med klumpstenar (A1 och A12). Klumpstenen över grav A1 markerade ett inre gravskick bestående av en urnebrandgrop i en cylinderformad sten-kista. Klumpstenen var cirka 0,40 meter i diameter och låg tillsammans med två mindre stenar (stenstorlek 0,15 meter i diameter). Klumpstenen till grav A12 var borttagen. Ett tydligt stenlyft i mitten av gravens fyllning var det enda som återstod. Stenlyftet var $0,44 \times 0,54$ meter stort och 0,05 meter djupt.

Omarkerade gravar

En tredjedel av de undersökta gravarna var omarkerade. De syntes i ytan som runda till rundade mörkfärgningar, upp till 1 meter i diameter, några enstaka var 1,5 meter i diameter. Två omarkerade gravar var avlånga med rundade kortsidor (A10 och A14). A10 var en skelettgrav och A14 en brandgrav.

Omarkerade gravar?

För en tredjedel av de undersökta gravarna har det inte gått att fastställa huruvida gravarna har varit markerade ovan mark eller ej. Sex gravar hade förvisso sten i ytan men det bedöms som osäkert om dessa har varit ämnade att synas under gravfältets brukningstid. Grav 16 hade en sten centralt i anläggningen men stenen var tämligen låg. Grav 19 bestod av en bengrop mellan två rundade stenar. Grav 25 hade i ytan sex glest lagda stenar. Tre gravar, A8–9 och A21, hade i ytan en till två stora flata täckhällar. Grav 22–23 var skadade av ett överliggande sentida lerlager. Deras gravform är okänt.

Gravskick

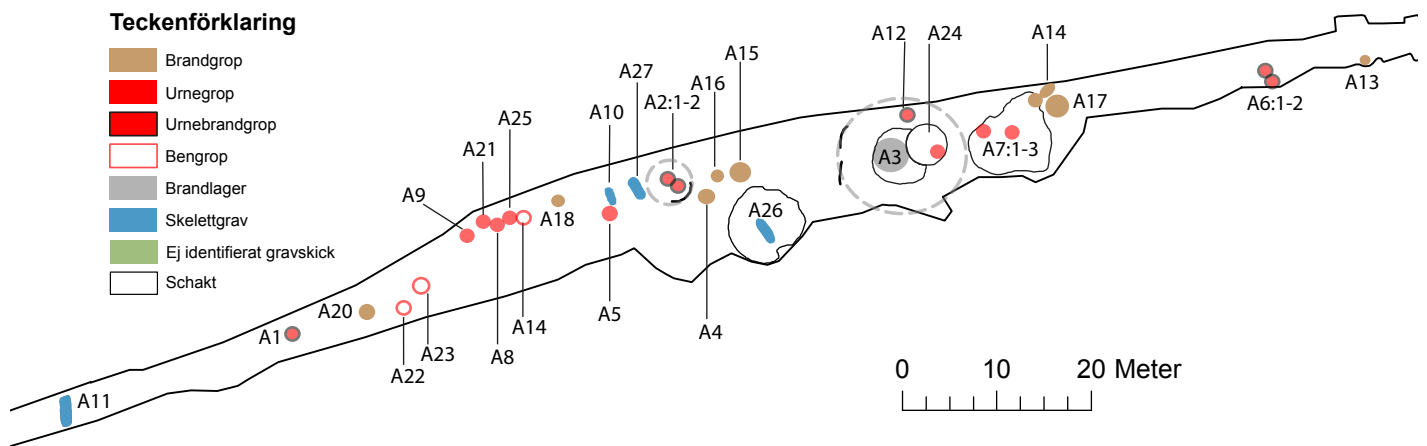
Fem olika typer av brandgravskick finns representerade på 2014 års undersökta del av gravfältet: brandgrop, urnebrandgrop, urnegrop, bengrop och brandlager. Därtill förekom även skelettbegravningar. De olika brandgravskicken har definierats enligt följande:

- *Brandgrop.* Grop fylld med sot- och kolblandad jord och brända ben utan markant koncentration. Inga spår av benbehållare.
- *Urnegrop.* Grop med rengjorda brända ben väl samlade i bevarad eller ej bevarad benbehållare.
- *Urnebrandgrop.* Brandgrop med brända ben väl samlade i bevarad eller ej bevarad benbehållare.
- *Bengrop.* Grop med rengjorda brända ben spridda utan spår av benbehållare eller markant koncentration.
- *Brandlager.* Sot- och kolblandat lager med brända ben utspritt över ett större område. Ofta med omfattande rester från gravbålet. Ej nedgrävt i underliggande lager.

Gravskicket var varierat men med en tydlig dominans av brandgropar, urnegropar och urnebrandgropar. I grav 7 förekom två olika gravskick. I fyra gravar förekom fler än en begraving (grav 2, 6–7 och 21). Sammanlagt förekom 32 begravingar i de 27 gravarna.

Gravskick	Antal	Anläggning
Brandgrop	9	A4, A7:3, A13–18, A20
Urnegrop	8	A5, A7:1, A8–9, A21:1–2 och A24–25
Urnebrandgrop	7	A1–A2:1–2, A6:1–2, A7:2 och A12
Bengrop	3	A19 och A22–23
Brandlager	1	A3
Skelettgrav	2	A10–11
Skelettgrav utan bevarade ben	1	A26
Skelettgrav?	1	A27
Summa	32	

Tabell 6.
Sammanställning över samtliga förekommande gravskick.

Figur 20. Plan över de olika gravskick. Skala 1:800.

Brandgrop

Merparten av de nio brandgroparna var runda och under 1 meter i diameter. Den största brandgropen var 1,3 meter i diameter. En brandgrop var avlång med rundade kortsidor. Djupet uppgick som mest till 0,36 meter; merparten var dock cirka 0,15 meter djupa. Två av brandgroparna täcktes av stensättningar, en hade okänd gravform (omarkerad?) medan övriga var omarkerade. Brandgropar förekom över hela undersökningsområdet.

Urnegrop

De åtta urnegroparna förekom inom undersökningsområdets mer centrala del. Två stycken påträffades under stensättningarna 7:1 och 24, en i en omarkerad grav (grav 5) och resterande i gravar som definierats som omarkerad? Urnegroparnas benbehållare bestod i fem fall av hartstätade kärl och i tre fall av behållare av annat organiskt material. Inga keramikurnor förekom. I tre gravar förekom hartstätade bikärl (grav 8, 21 och 25). Urnegroparna var 0,60–1 meter i diameter och 0,25–0,5 meter djupa.

Urnebrandgrop

De sju urnebrandgroparna förekom över hela undersökningsområdet med gravöverbyggnader i form av klumpsten (grav 1 och 12), stensättning (grav 2:1–2 och 7:2) och omarkerad (grav 12). De brända benen var deponerade i tre keramikurnor respektive fyra benbehållare tätade med harts. I grav 2 förekom båda kärlyperna. Keramikurnan i grav 12 verkar avsiktligt ha nedlagts i fragmenterad form. De brända benen hade placerats i en del av ett kärl lagt på sidan. Endast i grav 1 förekom ett bikärl (hartstätat). Urnebrandgroparna var omkring 0,8–1,2 meter i diameter och 0,2–0,4 meter djupa.

Bengrop

Tre bengropar fanns i undersökningsområdets västra del. Storleken varierade mellan 0,50 och 1,40 meter i diameter. Två av bengroparna framkom i skadade gravar (grav 22–23) och en låg intill två rundade stenar (grav 19).

Brandlager

Brandlager förekom endast i grav 3. Brandlagret var skadat och den bevarade storleken uppgick till 3 meter i diameter. Tjockleken var 0,10 meter.

Skelettgravar

Tre säkra skelettgravar påträffades (grav 10–11 och 26). Gravarna var avlånga med rundade hörn, mellan 2,15–3,30 meter långa, omkring 1 meter breda och 0,60–0,80 meter djupa. Två av dessa var belägna på åschrönet (grav 10 och 26) medan skelettgrav 11 låg till synes avsides i undersökningsområdets allra västligaste del. Grav 10–11 innehöll obrända tänder, om än i mycket liten omfattning. Grav 26 saknade helt kvarlevor efter den gravlagde men den ytstora överbyggnaden och nedgrävningen för kroppen var tydliga.

Figur 21a–c. Skelettgrav 11 i tre nivåer: nivå 1, 2 och 3. Foto: Ingela Harrysson och Mats Nelson.

I den osäkra skelettgrav A27 påträffades inga obrända ben och nedgrävningen föreföll söndergrävd av två större stensatta gropar. Endast den nedre delen av nedgrävningen, med stenar delvis längs med kanterna, fanns kvar. Grav 27 var belägen på krönet jämsides med skelettgrav 10.

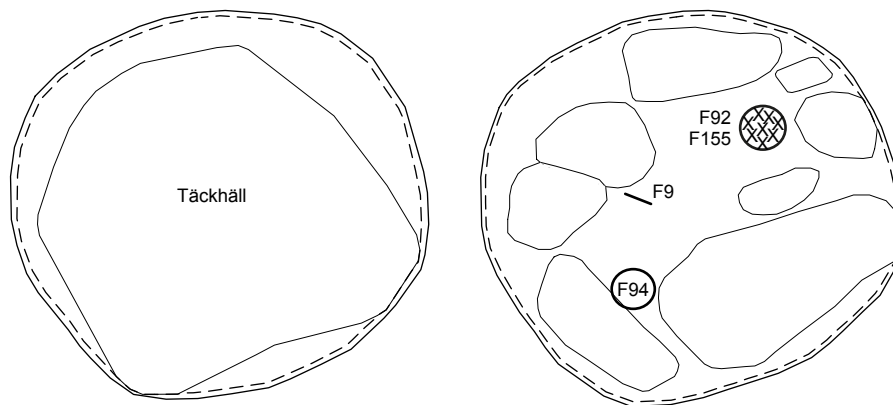
Skelettgravarna hade ungefärlig nordsydlig riktning, vilket var vanligt under romersk järnålder. Skelettgravarna på åskrönet (inklusive den osäkra skelettgrav) hade alla samma orientering: nordnordväst–sydsydostlig riktning medan den avsidet belägna skelettgrav A11 var orienterad i nordsydlig riktning. Ytterst få fragment ben fanns kvar av de avlidna. Endast i grav 10–11 påträffades några få tandfragment (inte tillräckligt för ^{14}C -datering) vilket visar att kropparna var nedlagda med huvudet åt norr. Denna kroppsorientering var mycket vanlig under romersk järnålder.

Likartad orientering talar för att gravarna är relativt samtidigt anlagda och då kanske speciellt gravarna 10 och 26–27. Ingen av skelettgravar är ^{14}C -daterade. Under romersk järnålder börjar bruket att jorda de döda obrända åter att tillämpas vid sidan av likbränning. Speciellt under äldre romersk järnålder var detta vanligt. Brandgravskicket återtog sin dominans på gravfältet under äldre romersk järnålder då antalet skelettgravar minskar betydligt i antal (Artursson 1994:64). Sett till fördelningen mellan brand- och skelettgravar på 2014 års undersökta del av gravfältet Turinge 576 kan en generell datering till äldre romersk järnålder vara möjlig.

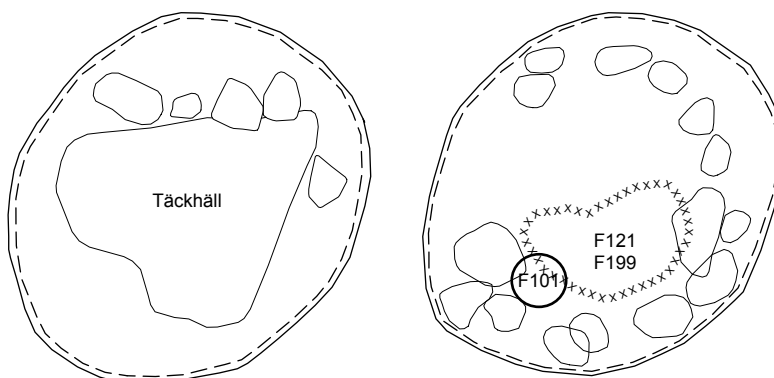
I grav 10 hade två bikärl nedlagts väster om den döde och i grav 11 påträffades tre bikärl norr om den döde. Att bikärl har placerats väster eller norr om den döde i skelettgravar har uppmärksammat på andra romerska gravfält i Mälardalen (Artursson 1994:19) och är ett resultat av en gemensam och likartad trosuppfattning om döden, dödsresan och livet på andra sidan. I grav 11 återfanns även personliga tillhörigheter i form av ovan nämnda armband i brons (F7), en järnkniv (F201) och pärlor (F82–83).

Figur 22a–d.
 Planer över fyra cylinderformade stenistor, nivå 1 och 2,
 med täckhällar, stenskodda väggar, benbehållare och bikärl.
 För teckenförklaring, se s. 85 i bilaga 2. Skala 1:20.

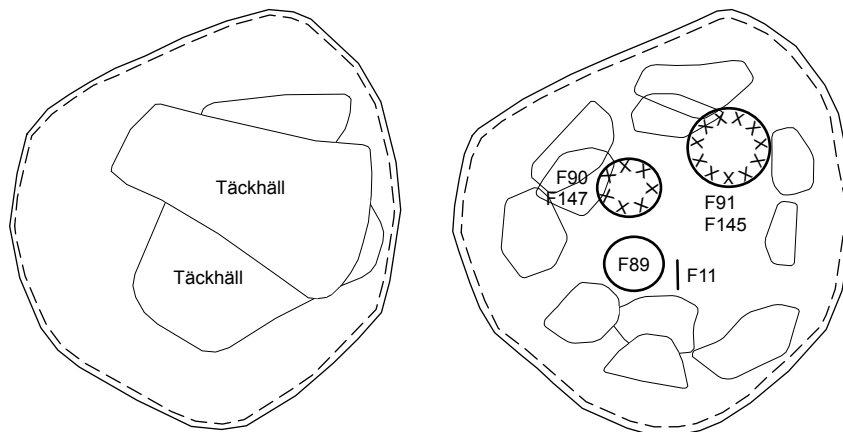
Grav 8

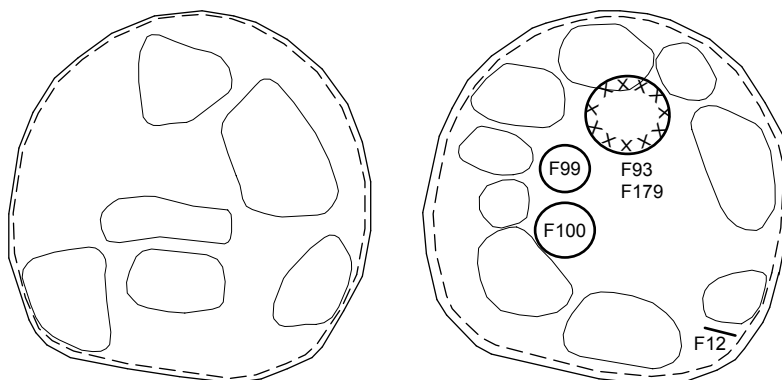
Grav 9

Grav 21

Grav 25

Inre konstruktionsdetaljer

Det förekom fem olika typer av inre konstruktionsdetaljer. Dessa förekommer, en eller flera, i hälften av gravarna.

Inre konstruktionsdetalj	Antal	Anläggning
Cylinderformad stenkista	5 (6)	A1, A8–9, A21 och A25 (2:2)
Täckäll	5	A7:1, A8–9, A21 och A25
Gravklot	1	A17
Locksten	2	A24 och A7:2
Benbehållare	14	A1, A2:1–2, A5, A6:1–2, A7:1–2, A8, A12, A21:1–2 och A24–25
Bikärl	11	A1, A8–9, A10–11, A21 och A25

Tabell 7. Sammanställning över olika inre konstruktionsdetaljer.

Cylinderformad stenkista

Fem gravar bestod av en rund grop (omkring 1 meter i diameter) med raka kanter och plan botten, cirka 0,40 meter djup. Kanterna var skodda med en till två lager sten (0,15–0,35 meter i diameter, några enstaka upp till 0,75 meter), ofta placerade på högkant och eller med den flatare sidan vänd in mot gropens inre. Både rundade och skarpkantade stenar förekom. Den stenskodda gropen bildade ett gravrum i vilket en, eller i ett fall två, benbehållare ställts tillsammans med ett eller två bikärl. Det allra vanligaste var svepkärl tätade med harts men i ett fall förekom en gravurna i keramik. I tre gravar var även en kniv nedlagd. Det yttre gravskicket för tre av dessa cylinderformade stenkistor har rubricerats som omarkerade eftersom de endast var slutna med täckhällar (cirka 0,70 meter i diameter och 0,10 meter tjocka), medan en hade en klumpsten.

Figur 23. Tre cylinderformade stenkistor (grav 21, 8 och 25) i plan. Fotograferat från väster av Duncan Alexander.

Figur 24. De tre cylinderformade stenkistorerna under utgrävning. Fotograferat från väster av Mats Nelson.

Fyra av dessa cylinderformade stenkistor var placerade tillsammans i (en någorlunda rak) rad i öst–västlig riktning. Det inbördes avståndet mellan tre av gravarna var så kort som 0,40 meter. Den fjärde gravens låg 1,2 meter ifrån. Den femte cylinderformade stenkistan låg 20 meter från denna grupp.

En variant av cylinderformad stenkista framkom i grav 2:2 där en stenkista i mindre dimensioner fanns, endast 0,5 meter i diameter men med samma djup, raka nedgrävningsskanter och plan botten.

Cylinderformade stenkistor, som vi väljer att kalla dem, är en förbisedd inre gravkonstruktion bland brandgravarna. Benämningen är inte fastlagd utan i de fall de förekommer på äldre järnåldersgravfält har de fått beskrivande begrepp som *urnebrandgrop med stenskoning*, *brandgrop inom stenkrets*, *stensatt brandgrop*, *stensatt grop under täckhäll*, *urnegrop med stenkista* eller *stensatt kista* (Artursson 1994; Beskow Sjöberg 1987; Hallgren 2012; Sjöo 1990). I Södermanland finns i dagsläget inga kända paralleller. På Åbygravfältet (Äijä 1987) fanns visserligen stensatta gropar med urnebegravningar men dessa är av mindre dimensioner och stenskoningen verkar snarare stödja benbehållaren än skapa det gravrum som de cylinderformade stenkistorna har. Cylinderformade stenkistor förekommer åtminstone på Öland, i Västergötland, Östergötland, Västmanland och Uppland (Sjöo 1990), men det kan finnas ett mörkertal utanför detta geografiska område. Gravkonstruktionen verkar inte vara känd (eller uppmärksammas) i Södermanland. I Kolbäcksområdet i Västmanland finns en mycket lokal variant som kallas ”stekbensgravar”. Dessa är cylinderformade stenkistor innehållande ett obränt lårben av nöt och där det hartstätade kärlet med de brända benen har placerats utanför kistan (Magnusson 1974; Sjöo 1990).

Täckhäll

Fem täckhällar påträffades. Av dessa återfanns fyra i tre cylinderformade stenkistor (figur 22a–d) och en under stensättningen till grav 7:1. Två täckhällar utgjordes av röd sandsten. Täckhällarna till de cylinderformade stenkistorna låg inte dikt an över de brända benen utan däremellan fanns ett lager sand. Däremot så täckte de det gravrum som stenkistorna bildade.

Gravklot

I stensättning grav 17 fanns ett drygt 0,30 meter i diameter stort gravklot. Det var placerat i den södra delen av stenpackningen, delvis över gravgömman.

Locksten

En säker locksten fanns i stensättning 24. Lockstenen var av röd sandsten och täckte en urnegrop. Lockstenen var fastvuxen mellan ett trädets rötter och gick inte att rubba. I urnebrandgrop 7:2 låg en rundad $0,45 \times 0,43 \times 0,25$ meter stor sten med plan botten över benkoncentrationen. Stenen stack upp något ur nedgrävningen och kan ha varit synlig som en sten bland alla andra i den enskiktade ytstora stenpackningen till grav 7. Den direkta kontakten mellan stenens plana underyta och de brända benen, samt att stensens och benbehållares storlek är likartad, talar för att det rör sig om en locksten.

Benbehållare

Benbehållare påträffades med säkerhet i 13 gravar. I fyra av dessa förekom två benbehållare varpå det totala antalet säkra benbehållare uppgår till 14 stycken. Troligen har det även funnits en benbehållare i grav 9. Benbehållarna har delats in i tre olika undertyper beroende på material: keramik, hartstätat organiskt material (svepaskar) samt övriga förmutnade organiska material, förslagsvis skinnpåsar eller sydda svepaskar. Keramikårl påträffades endast i urnebrandgropar, benbehållare av organiskt material förekom endast i urnegravar medan hartstätade årl förekom i båda gravskicken. Hartstätade årl förekommer som benbehållare fram till slutet av folkvandringstid för att därefter helt och hållet ersättas av keramikårl (Petré 1984:96).

Figur 25. Keramikurnan F48 i grav 2:1 var den bäst bevarade benbehållaren. Foto: Maud Emanuelsson.

Undertyp	Antal	Anläggning	Gravskick
Hartstätat kärl	8	A2:2, A6:1–2, A7:2, A8, A21:1, A24–25	Urnegrop och urnebrandgrop
Organiskt kärl	3	A5, A7:1, 9? och A21:2	Urnegrop
Keramikkärl	3	A1, A2:1 och A12	Urnebrandgrop

Tabell 8.
Sammanställning av
olika typer av benbehållare

Bikärl

Totalt påträffades elva bikärl fördelade på sju gravar. De flesta av dessa gravar hade ett bikärl men i grav 10 fanns två stycken och i grav 11 tre stycken (figur 26). Samtliga bestod av hartstätat organiskt material (svepaskar) och alla utom en var rund. Ask F95 i grav 10

Figur 26. De tre hartstättningarna i grav 11. Foto: Maud Emanuelsson.

Grav	Ålder	Åldersgrupp	Kön	MIND
1	35–64	Maturus		1
2:1	35–64	Maturus	Kvinna?	1
2:2	35–64	Maturus	Kvinna?	2
	18–79	Adult	Kvinna?	1
3	35–79	Maturus-senilis	Man?	1
4	18–64	Adultus-maturus	Kvinna	1
5	18–44	Adultus		1
6:1	10–44	Juvelinis-adultus	Man?	1
6:2	18–79	Adult	Man?	1
7:1	18–44	Adultus	Kvinna	1
7:2	18–25	Juvelinis	Man? + möjligen kvinna	2
	35–64	Maturus	Kvinna	1
7:3				1
8	18–44	Adultus	Kvinna?	1
9	6 år ± 24 mån	Infans II		1
10				1
11	25–35	Adultus		1
12	18–44	Adultus	Kvinna?	1
13	18–44	Adultus		1
14				1
15				1
16	10–24	Juvelinis		1
17	18–79	Adult		1
18	18–44	Adultus		1
19	18–44	Adultus		1
20	18–44	Adultus		1
21:1	6–14	Infans II-juvelinis		1
21:2	10–15	Infans II-juvelinis		1
22	18–44	Adultus		1
23				1
24	15–20	Juvelinis		1
25	18–44	Adultus		1
26				1
27?				1
Skärvstenshög	18–64	Adultus	Kvinna	1
Summa				35

Tabell 9. Sammanställning över de gravlagdas kön och ålder.

var fyrkantig. Bikärl påträffades i urnegropar, urnebrandgropar och skelettgravar. Det är rimligt att anta att även bikärl av organiskt material utan hartstättning har förekommit och att antalet påträffade bikärl är i underkant.

De gravlagda

Brända och obrända ben efter 32 gravlagda individer har påträffats i 25 av gravarna. Därtill bedöms skelettgrav 26 vara en grav trots avsaknad av människoben. Skelettgrav 27 är däremot mer osäker om det var en grav eller ej då den var kraftigt skadad av två gropar. Det framkom även brända ben efter en kvinna i skärvstenshögen. Sammantaget har (minst) 35 individer gravlagts inom 2014 års undersökta del av gravfältet. De flesta gravar var begravingar för en individ. Grav 6 och 21 var dubbelbegravingar, grav 2 en trippelbegraving och grav 7 en grav för fyra personer.

Tretton individer kan könsbestämmas osteologiskt. Av dessa utgör nio kvinnor eller sannolikt kvinnor och fyra sannolikt män (figur 27). I dubbelgrav 7:2 gick det inte att fastställa om de könsindikerande bedömda fragmenten tillhörde den unga vuxna eller den äldre vuxna individen. Det är således öppet om det varit en ung man och en medelålders kvinna som gravlagts eller en ung kvinna och en medelålders man.

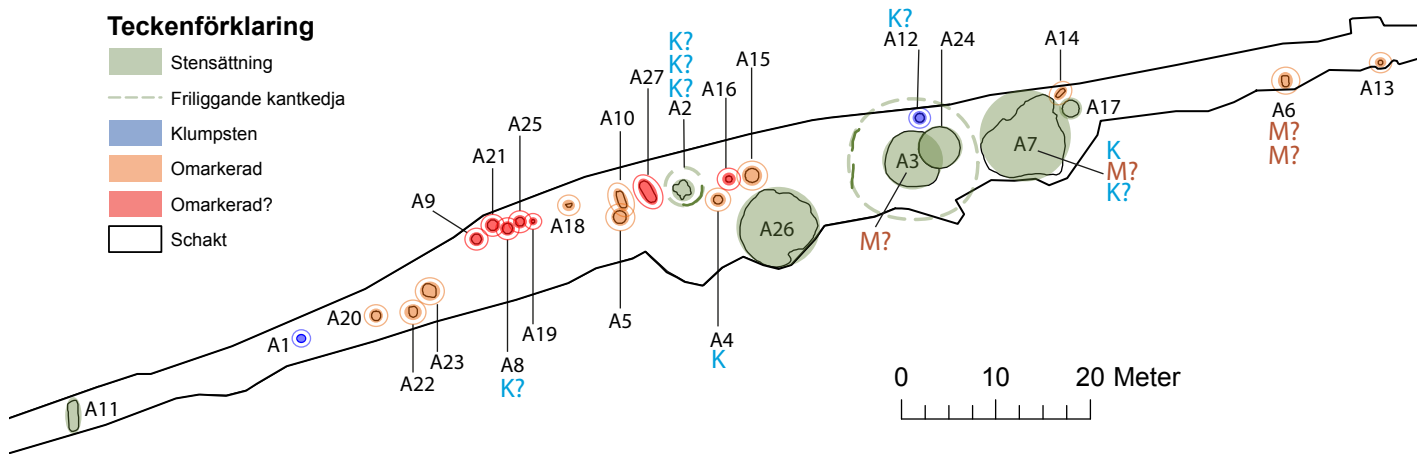
Av de gravlagda har 28 individer kunnat åldersbestämmas osteologiskt, inklusive kvinnan i skärvstenshögen. Åldersfördelningen visar att 35 procent bedömts tillhöra spannet infans II till juvenilis-adult (barn och ungdom, 6–25 år) och att 65 procent bedömts tillhöra spannet adult-senilis (unga och äldre vuxna samt vuxna, 18–79 år). För respektive ålderskategori är gruppen unga vuxna (adultus) störst med 12 individer (diagram 1). Det går inte att påvisa några direkta samband mellan ålder på den döde och val av gravform eller gravskick (figur 27–28).

Mängden ben per grav (inklusive dubbel- och trippelbegravingar) varierade från 0,4 gram till över 2 kilo. Grav 8 innehöll närmare 1,8 kilo brända ben vilket sannolikt motsvarar i stort sett hela den kremerade kroppen, bortsett från att vissa delar från hand och fot saknas, vilket i sig kan förklaras med att dessa delar kan vara svåra att fånga upp bland brandbålsrester. Möjligen har intentionen varit att på samma sätt samla upp och begrava hela kroppen i grav 7:1 (bilaga 7).

Endast i tre av gravarna påträffades delar av djur. Del av svin (bränt) framkom i grav 7:1, vilket var en grav för en ung vuxen kvinna. Del av nöt (obränt) påträffades i grav 9 (barngrav cirka 6 år) och i grav 24 (15–20-årig ung vuxen) hade delar av obränt får/get nedlagts.

I några fall har det varit osteologiskt möjligt att få en inblick i de gravlagdas hälsa. Barnet i grav 9 led av järnbrist, till exempel. Detta tog sig uttryck genom porositet i ögonhålans tak. Porositeten var ett resultat av att kroppen försökte motverka anemin genom att öka produktionen av röda blodkroppar. Det är okänt om järnbristen orsakats av brist i dieten eller var ett resultat av en sjukdom. I grav 5 hade en ung vuxen individ en förslitningsskada i vänster underkäke. En av de två gravlagda människorna i grav 7:2 (oklart vilken av dem) hade också förändringar i underkäken vilket orsakat tandlossning. Den unga vuxna människan i grav 25 hade drabbats av någon sorts infektion, möjligen hjärnhinneinflammation (bilaga 7).

I vissa fall har det också varit osteologiskt möjligt att se eventuella släktskap tack vare icke-metriska särdrag. Icke-metriska särdrag är avvikelser i ett skelett, till exempel extra ben eller hål, vilka är genetiskt betingade. Människan märker inget av dessa avvikelser, somliga har dem och andra inte. Men eftersom särdragen är ärftliga kan de användas för att studera eventuella släktskap. Samma typ av särdrag, ett litet hål vid ögonhålans övre kant, observerades hos den unga vuxna kvinnan(?) i grav 12 och hos en av männen(?) i grav 6. Det är följaktligen möjligt att dessa två individer är besläktade. Likaså visar sär-

Figur 27. Plan över fördelning gravlagda kvinnor och män. Gravar som är mindre än tre meter har framhävts med en extra cirkel som ej ska misstas som intilliggande kantskedja. Skala 1:800.

draget med extra små skullben i sömmar mellan huvudskål och nackben på att den unga vuxna kvinnan(?) i grav 12 också var släkt med de unga vuxna människorna i grav 13 respektive grav 20 (bilaga 7).

Det är också sannolikt att släktskap eller familjeband funnits bland de individer som begravts i samma grav, det vill säga grav 2, 6–7 och 21.

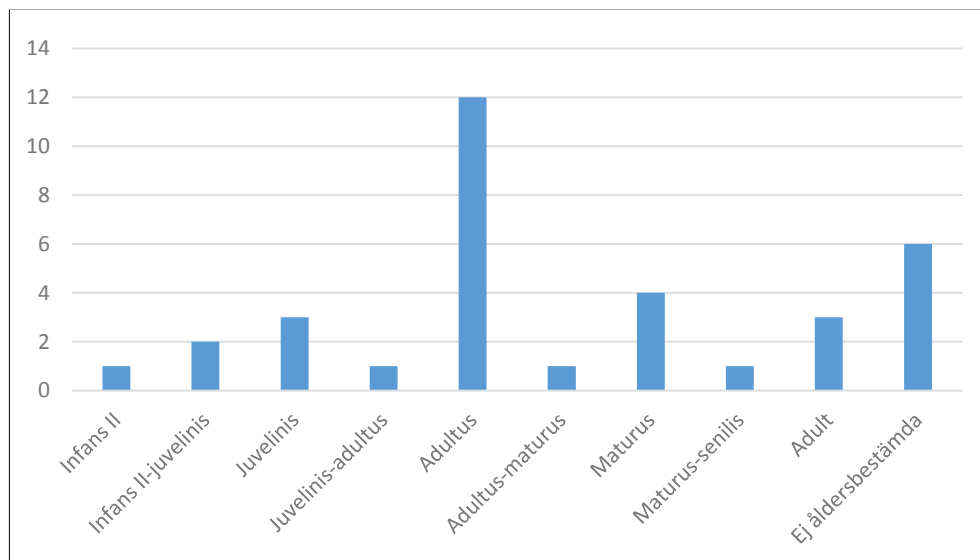
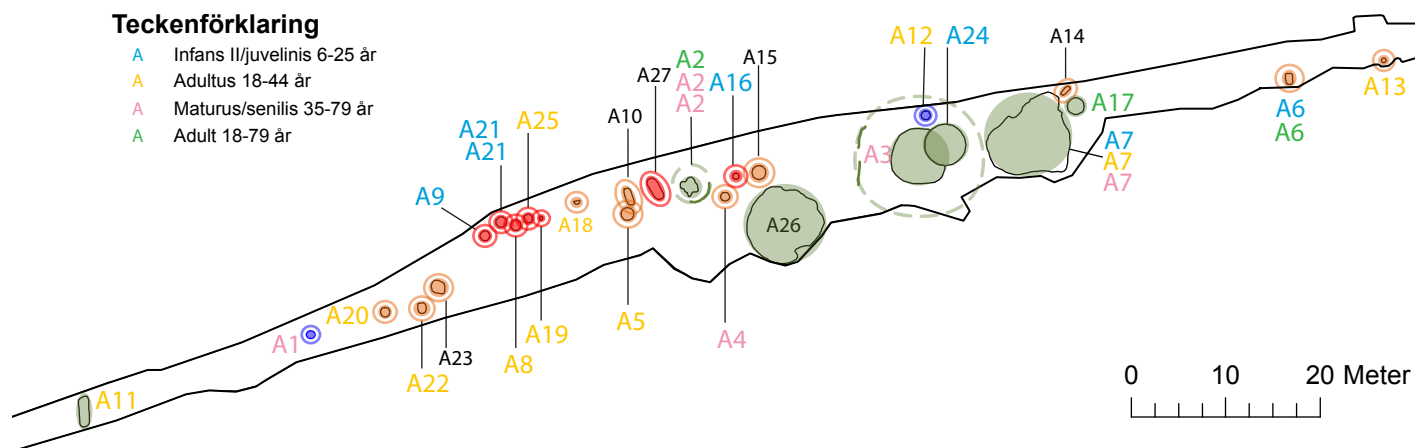

Diagram 1. Åldersfördelning över de gravlagda vid 2014 års undersökning, exklusive den gravlagda kvinnan i skärnstensbögen.

Teckenförklaring

- A Infans II/juvelinis 6-25 år
- A Adultus 18-44 år
- A Maturus/senilis 35-79 år
- A Adult 18-79 år

Figur 28. Plan över fördelning mellan gravformer och ålder. Gravarna som är mindre än tre meter har framhävts med en extra cirkel som ej ska misstas som intilliggande kantskedja. Skala 1:800.

Boplatsanläggningar

Boplatsanläggningar förekom på krönet och på åsens östra sluttning Talrikast var stolphål följt av härdar och gropar. Anläggningarna redovisas i plan på figur 16 (s. 24) och med anläggningsnummer i bilaga 1.

Typ	RAÄ 576
Härd	8
Kokgrop	1
Stolphål	29
Grop	5
Skärvestenshög	1
Skärvestensflak	1
Lager	6
Summa	53

Tabell 10.
Sammanställning över
samtliga boplatsanläggningar inom
grav- och boplatsområde Turinge 576.

Härdar

Totalt påträffades åtta härdar. Den minsta härden var $0,3 \times 0,4$ meter stor och den största $0,8 \times 1,02$ meter stor. Djupen varierade mellan 0,04 och 0,2 meter. Samtliga undersöktes för att säkerställa att det inte rörde sig om gravar. Keramik påträffades i två av härdarna: F42 i A2203 och F44 i A2321. I sistnämnda härd framkom även en knacksten (F79), samt bränd lera i ytan (ej tillvaratagen).

Förutom rent praktiska funktioner som matberedning och värme- och ljuskälla kan härden också ha använts symboliskt. Härdar förekommer ofta på gravfält då eldning i många fall har varit en del av gravritualen. Det symboliska sambandet mellan härd och grav kan delas upp i två grupper. Till den första hör det rumsliga sambandet där äldre härdar finns under eller intill yngre gravar. Denna relation kan, ifall tidsdiskrepansen inte är alltför stor, bero på att man placerat gravar på en plats som hållits i hävd. Till den andra gruppen hör samtida härdar och gravar. Härdar anlades invid gravar i samband med exempelvis gravläggningsritualer såsom matberedning. Etnologiska källor i Sverige uppger också exempel att eldrök använts som skydd mot allsköns ont (Eriksson 1998:227f och där anförd litteratur).

Ingen av härdarna är daterade, varför det inte går att säga något om funktion och samtidigt med den äldre skärvestenshögen, gravfältet eller de yngre högarna söder om undersökningsområdet.

Kokgrop

Kokgrop A1712 låg nära de stora stensättningarna på åsens östra sida och var 1,0 × 1,4 meter stor och cirka 0,30 meter djup. Kokgropen innehöll bränt ben från oidentifierat däggdjur (F212), keramik (F32) samt en eldpåverkad löpare (F78). Träkol från anläggningen har ¹⁴C-daterats till vikingatid (700–750, 760–900, 920–940 e.Kr., kal 2 sigma).

Stolphål

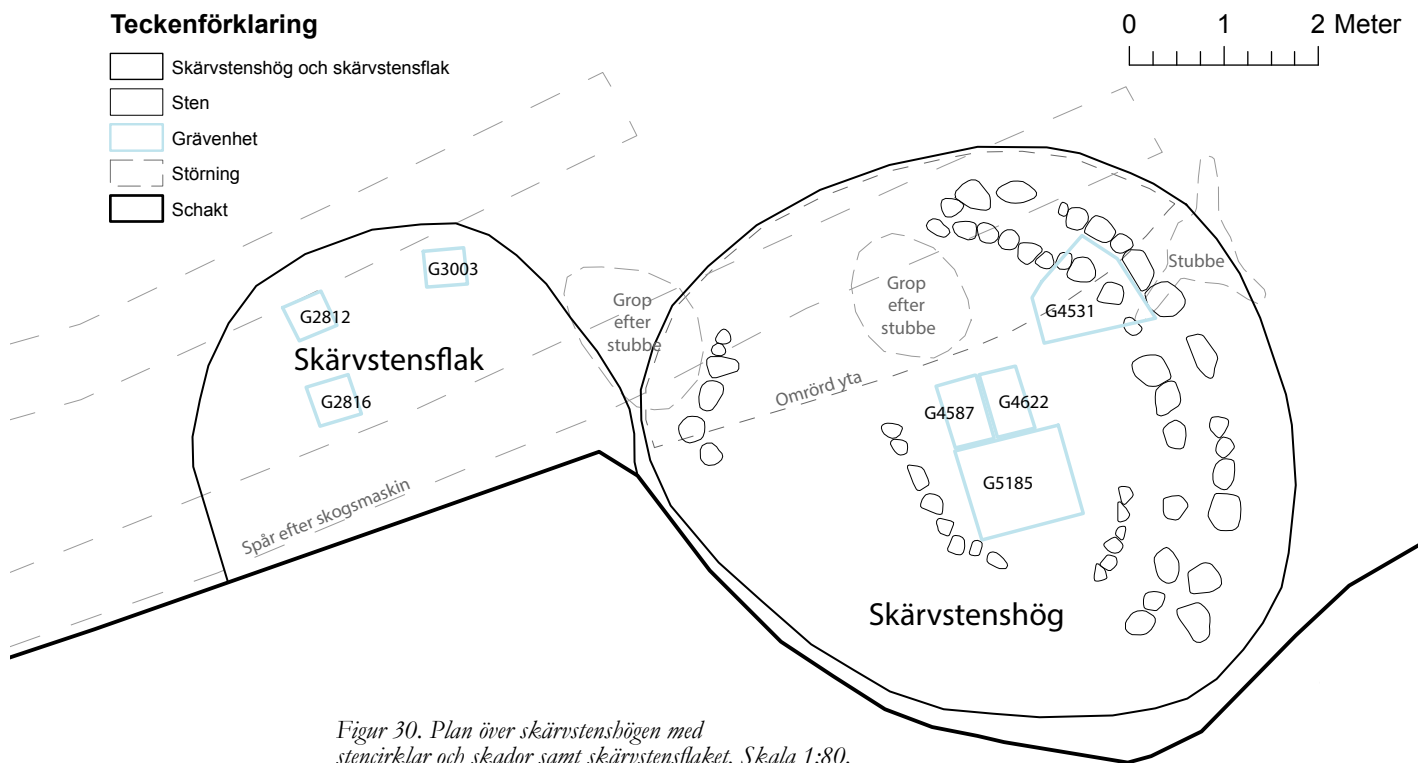
32 stolphål framkom. Av dessa var tolv stycken stenskodda, i två var det tydligt att stolpen hade brunnit och i en anläggning fanns stolpmärke kvar. Generellt var stolphålen mellan 0,2 och 0,4 meter i diameter, två stolphål var 0,6 meter i diameter. Djupen varierade mellan 0,03 och 0,4 meter. Merparten hade ett djup mellan 0,15 och 0,3 meter. Tre av stolphålen avvek i storlek, A3374, A3441 och A3555. De låg mycket tätt, endast 0,20–0,40 meter mellan nedgrävningarna för stolparna, och framför allt A3441 och A3555 var likartade, omkring 1 meter i diameter och 0,60–0,70 meter djupa och kraftigt stenskodda med stenfria ytor centralt i groparna där stolparna stått. A3374 hade något mindre dimensioner. De 32 stolphålen var spridda över undersökningsområdet och ingen av dem har gått att knyta till någon konstruktion. Två stolphål påträffades under grav 3 och ett stolphål under grav 7.

Figur 29. Stolphål A3374. Foto: Mand Emanuelsson.

Gropar

Fyra anläggningar har inte kunnat typbestämmas till mer än ”grop”. Tre gropar var väl samlade till åskränet. Den fjärde gropen, A2526, låg väster om åskränet intill brandgrop grav 20. De två anläggningarna hade likartat utseende men i grop A2526 fanns inga brända ben varför denna bedöms som grop och inte grav.

Figur 30. Plan över skärvstenshögen med stencirklar och skador samt skärvstensflaket. Skala 1:80.

Skärvstenshög

Skärvstenshög A1261 var belägen på krönet väster om den stora stensättningen grav 26 och norr om gravhög Turinge 12:1. Skärvstenshögen var $5,90 \times 6,90$ meter stor och 0,60 meter hög. Den bestod av ett kompakt lager med sotig och kolrik jord med skärvsten. I dess norra del hade en skogsmaskin eller liknande tryckt ner delar av fyllningen och lämnat tydliga hjulspår. Två stubbar hade också ryckts upp före den arkeologiska undersökningen och lämnat två gropar, en i nordväst och en lite mer centralt i skärvstenshögen samt rört om fyllningen i hela skärvstenshögens övre norra halva.

Centralt i skärvstenshögen, i de övre tjugo centimetrarna, påträffades brända ben, bland annat skalltak från en vuxen kvinna (18–64 år). Brända ben men oidentifierade till art, framkom ner till skärvstenshögens botten. Sammanlagt rör det sig om 5,92 gram brända ben (F126–137). Även keramik påträffades spritt i skärvstenshögen, sammanlagt 73 gram (F52–55 och F58).

I botten av skärvstenshögen fanns en inre konstruktion i form av tre stencirklar. Dessa var fragmentariskt bevarade. Den yttre stencirkeln var 6,5 respektive 1,4 meter lång, den mellersta var 6 meter lång och den inre 1,9 respektive 1,0 meter lång. Stencirklarna var bäst bevarade i skärvstenshögens östra halva.

Två kolprover har ^{14}C -daterats till mellersta bronsålder. Provet från skärvstenshögens övre del daterades till 1260–1230, 1220–1000 f.Kr., medan provet från botten av skärvstenshögen fick en yngre datering: 1010 f.Kr.–830 e.Kr. (kal 2 sigma). Dateringen är problematisk med endast en marginell överlappning på tio år samt att den yngre dateringen kommer från anläggningens bottenlager och den äldre från de övre 15 centimetrarna. Är skärvstenshögen omrörd och omgrävd? När brandbegravningar förekommer brukar dessa vara i toppen. I det här fallet återfanns brända ben i hela fyllningen. Det är endast benen i det övre skikten som osteologiskt har kunnat bestämmas till människa. Skulle de brända benen i nedre delen av skärvstenshögen också vara från människa skulle det kunna tyda på att fyllningen har grävts om. Det skulle även förklara de ofullständiga/skadade stencirklarna.

Figur 31. Skärnstenshögen före undersökning med synliga körskador. Hög Turinge 12:1 ansas i bakgrunden. Fotograferat från norr av Maud Emanuelsson.

Figur 32. Skärnstenshögen i profil med delar av två av stencirkarna synliga. Fotograferat från norr av Ingela Harrysson.

Figur 33. Skärvstensflak A2651. I provrutorna ligger skärvsten som grävts upp i respektive provruta. Fotograferat från sydväst av Anna-Lena Hallgren.

Skärvstensflak och skärvsten

Kant i kant till skärvstenshögen låg ett skärvstensflak, A2651. Inom undersökningsområdet fanns det inga härदार eller kokgropar i närheten som skulle kunna förklara varifrån materialet till skärvstenshögen- och flaket kom. Det är därför sannolikt att dessa ligger utanför undersökningsytan. Inom undersökningsområdet var skärvstensflaket $4,5 \times 2,2 \times 0,20$ meter stort med okänd utbredning söderut. Flaket bestod av svart sotig sand med riklig, nästan kompakt, förekomst av skärvsten (0,05–0,15 meter i diameter).

Skärvsten förekom även i mindre samlingar i eller omkring de stora stensättningarna: A964 intill stensättning grav 26, A2693 intill den friliggande kantkedjan till stensättning 3, A5474 i nordöstra delen av grav 7 samt A2860 intill kantkedjan till grav 2.

Lager

Sex stycken lager har dokumenterats. Av dessa utgör fem stycken rester efter äldre markytor och är således naturligt uppbyggda även om de var kulturpåverkade. Speciellt lager A2605 innehöll rikligt med sot men så låg det också dikt an och under skärvstenshögen och skärvstensflaket. I detta marklager påträffades ett lösfynd i form av en skärva rabbad keramik (F36), vilket tidsmässigt passar med skärvstenshögen- och flaket. Även i det äldre marklagret A2223 påträffades fynd, främst oidentifierade järnföremål (F18–22) men även en nitbricka av järn (F17) och en bit slag (F28).

Intill stensättning 26 fanns en packning av småsten, A3232. Det har tolkats som ett möjligt stöd till graven.

Sentida konstruktioner

De sentida konstruktionerna bestod av två husgrunder (en smedja och en källargrop), stenpackningar och lager. Lämningsarna var koncentrade till åschrönet och åsens västra sida. Sentida anläggningar undersöktes och dokumenterades med en lägre ambitionsnivå än de förhistor

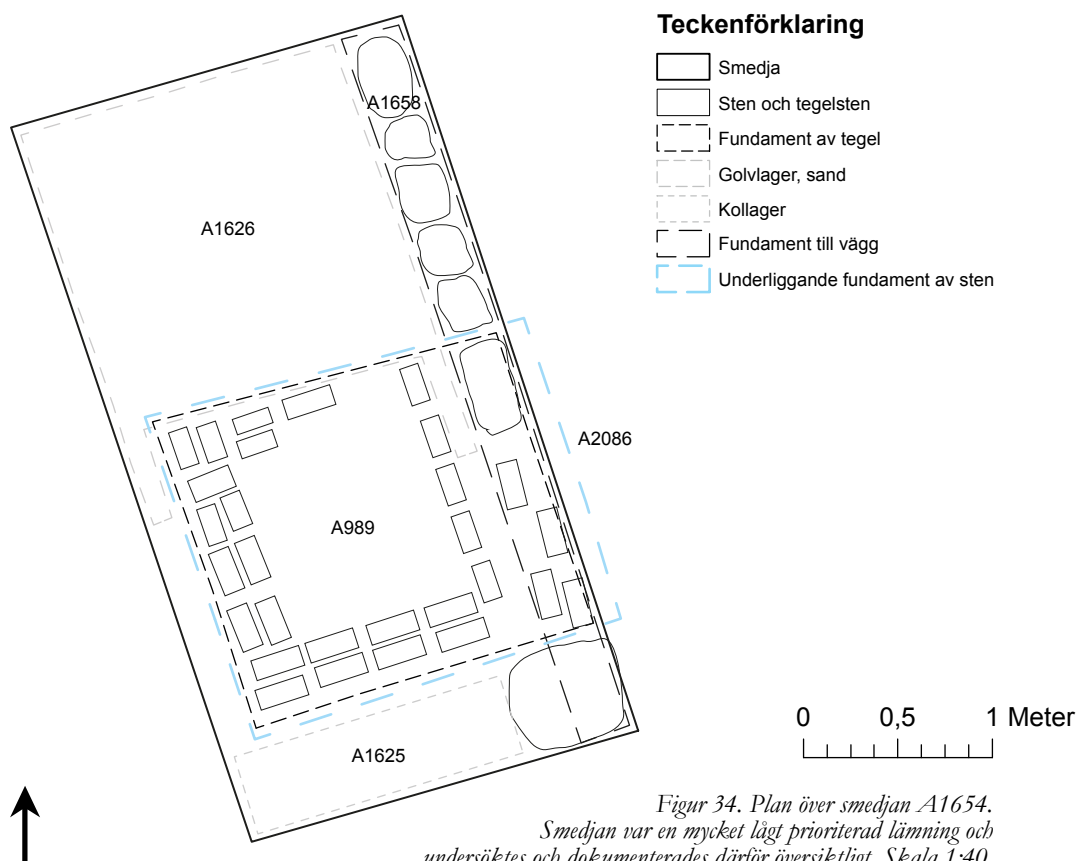
Typ	Antal
Husgrund	2
Lager	1
Stenpackning	11
Summa	14

Tabell 11.
Sammanställning över
samtliga sentida konstruktioner.

Husgrunder

Två sentida husgrunder, tolkade som smedja och källargrop, fanns inom undersökningsområdet. Båda är markerade på Ivar Schnells karteringsplan över gravfältet i Fjälla hage, Turinge socken (Olsson 1984:9). Källargropen är där markerad som bod och smedjan som husgrund, vilket kan tolkas som att smedjan vid inventeringstillfället var övergiven och nedplockad alternativt raserad.

Den sentida smedjan (A1654) var belägen på åschrönet och anläggandet av den hade skadat stensättning grav 2. Smedjan var minst 4×2 meter stor och bestod i söder av ett till tvåskiktat fundament av tegelsten (A989), omkring $1,30 \times 1,10$ meter stort. Tegelsten bildade en ram inom vilket det fanns sotig sand och en högre uppstickande natursten. I norr fanns ett golvlager av sand (A1626) och i öster det enda bevarade väggfundamentet (A1658). Söder om tegelfundamentet fanns ett sotigt sandlager (A1625). Detta kan dock ha varit sot från den intilliggande skärvstenshögen. Under tegelfunda-

Figur 34. Plan över smedjan A1654.
Smedjan var en mycket lågt prioriterad lämning och undersöktes och dokumenterades därför översiktligt. Skala 1:40.

mentet fanns ytterligare ett enskiktat kompakt fundament av natursten (A2086) med stenar upp till 0,5–0,6 meter i diameter. Flera stenar var lagda med långsidan längs med kanterna och bildade en ram. I stenfundamentet påträffades recent spik och glas. I och omkring smedjan och speciellt vid tegelfundamentet fanns rikligt med slagg, järnklumpar, murbruk, buteljglas och patronhylsor.

Väster om smedjan har det funnits ytterligare en byggnad (A1809). Vid undersökningen fanns endast en 5,5 × 4,20 meter stor vall med en inre 3,15 × 2,0 meter stor och 1,5 meter djup grop i vilken det låg fyra betongblock i ursprungligt läge. Gropen tolkas som källare. Byggnaden har stått på platsen fram till senare delen av 1900-talet. Den är markerad på Södertälje kommuns underlagskartor inför breddningen av vägen 1984.

Recent lager

I undersökningsområdets västra del fanns ett cirka 0,15 tjockt lerlager (A3248) med riklig förekomst av småsten och tegel. Det stäckte sig över undersökningsytan i nord-sydlig riktning och var fem till sju meter brett. Möjligen rör det sig om rester efter en sentida väg.

Recenta stenpackningar

Det fanns två typer av sentida stenpackningar, dels packningar av småsten (nio stycken), dels stensamlingar av större stenar (två stycken). De förstnämnda var likartade, tämligen vällagda, enskiktade med rundade 0,05–0,10 meter stora stenar. Flera var omkring 1 meter i diameter medan två uppgick till 4 respektive 6 meter i diameter. Dessa större stenpackningar var svagt välvda och låg delvis utanför undersökningsområdet i grav- och boplatsoområdets västra del. De mindre stenpackningarna låg grupperade på åschrönet. I A2002 påträffades tegel och porslin. Sedan förekom även två stensamlingar av större rundade stenar. Dessa var sten som lämnats kvar från 1984 års arkeologiska undersökning. De återfanns i närheten av de stora stensättningarna på åsens östra sida.

Figur 35. Utsnitt ur ekonomiska kartan från 1951 (beskuren och förstord) med smedja och infart till handelsträdgård markerad.

Fynd

Fyndmaterialet är förhållandevis sparsamt och består främst av brända (människo-)ben, keramik, hartstättningsringar samt brons- och järnföremål. Därtill förekommer glaspärlor, kammar, löpare och obrända ben. En mindre andel avfall i form av slagg, bränd lera och avslag påträffades också (tabell 12). Med undantag för kammarna finns det inget som tyder på att några fler fynd har varit med på brandbålet: knivarna har träskaft (knivar brukar inte vara med på gravbål), inga pärlor är smälta och metallerna visar inga tecken på värmepåverkan.

De flesta gravarna var fyndfattiga. I sex gravar påträffades endast de brända benen efter de gravlagda individerna (grav 4, 13, 15, 19, 22 och 27). I fem andra gravar fanns de brända benen tillsammans med enstaka fragment av keramik, järntenar, kvartsavslag, slagg och/eller harts (grav 14, 16–17, 20, 23). I grav 1 fanns benbehållare tillsammans med bikärl och skelettgrav 10 två bikärl. I tre gravar fanns benbehållare och eller bikärl bevarade tillsammans med olika kombinationer av enstaka fragment av keramik, nitbrickor av järn, brända eller obrända djurben och/eller bränd lera (grav 2, 6 och 9). Tre gravar har fyndkombinationen benbehållare, bikärl och kniv nedlagda i cylinderformade stenistor med täckhäll.

Fyra gravar kan inte räknas som fyndfattiga: grav 11–12, 18 och 24. Grav 11–12 bör till och med ses om rika gravar. Som rik mansgrav avses vapengravar och som rik kvinnograv en fyndkombinationer av fibulor, guldfoliepärlor, guldblocker, armringar i silver- eller brons. Under äldre romersk järnålder ökar antalet mansgravar med rika vapenuppsättningar medan det är ovanligt med rikt utrustade kvinnogravar. Först under yngre romersk järnålder uppträder rikt utrustade kvinnogravar i Mälardalen (Artursson 1994:59).

Typ	Material	Vikt (g)	Antal fragment	Antal fyndposter	Antal gallrade fynd
Brända ben	Bränt ben	12 515	–	106	
Obrända ben	Obränt ben	34	–	4	
Bronsföremål	Cu-legering	70	13	7	
Knivar	Järn och trä	79	5	5	
Amuletring	Järn	24	1	1	
Järnföremål	Järn	149	28	15	13
Pärlor	Glas	4	34	3	
Kammar	Ben/horn, järn	7	9	3	
Hartstättningsring	Harts	274	1 304	23	
Keramik	Keramik	5 731	1 744	48	
Rödgoods	Keramik	10	1	1	1
Bränd lera	Bränd lera	100	8	5	1
Löpare	Bergart	1 397	2	2	
Avslag	Flinta, kvarts	7	2	2	
Slagg	Slagg	4	3	2	
Organiskt material	Organiskt material	>1	1	1	

Tabell 12. Sammanställning över fynd.

Grav 11 innehöll en skelettbegravning där den gravlagda utöver tre bikärl och en kniv fått med sig smycken i form av en armband av brons och ett flertal glaspärlor i röda, blågröna och ljusblå färger samt minst en guldfoliepärla. Grav 12 var en brandgrav över kvinna som gravlagts med två remändesbeslag i brons, varav det ena var karnisprofilerat med rombisk fästetunga, hankformade tenar av brons och fyra glaspärlor varav en guldfolierad.

Grav 18 är en vapengrav i vilken ett svärdsslidsbeslag i järn påträffades (F16). Vapengravar förekommer mer frekvent under förromersk och äldre romersk järnålder än under yngre romersk järnålder. Samtidigt som de blir färre blir de också rikare. Många äldre romerska vapengravar innehåller bara en lans, ett svärd eller ibland bara svärdsslidsbeslag, medan vapengravar från yngre romersk järnålder ofta innehåller praktfulla vapen i kombination med guldringar och importföremål (Artursson 1994:56).

I grav 24 förekommer två olika beslag av brons (F1–2) som tycks sakna paralleller och kan utgöra exempel på romersk import.

Brända ben

Sammanlagt har 12,5 kilo brända ben tillvaratagits. Av dessa har 4,2 kilo identifierats till art eller mer. Mängden brända människoben per gravläggning varierade från 0,4 gram till drygt 2 kilo. Av de sex gravar som innehöll mer än 1 kilo brända ben vardera utgjorde hälften dubbel eller trippelbegravningar (grav 2, 6 och 7:2) (bilaga 7).

Förutom i brandgravar (se ovan under ”De gravlagda”) så påträffades brända människoben även i skärvtenshögen A1261. I skärvtenshögen rör sig om mycket små mängder, endast 5,1 gram har identifierats som människoben (F126–128 och F134). Trots den ringa mängden har fem skalltaksfragment (F126) från en vuxen kvinna mellan 18–64 år identifierats (bilaga 7).

Brända ben från djur förekom i två anläggningar för matberedning och i en grav. I härd A871 fanns en mindre mängd brända benfragment från får/get och mellanstort däggdjur som troligen är får/get (F203–205). I kokgrop A1712 fanns ben från ett mellanstort däggdjur (F212). Grav 7:1 var den enda grav där brända djurben förekom. Av de tio fragment som påträffades i urnegropen har sju kunnat identifieras. De härrörde från svinets bäckenben, lårben och knäskål.

Obrända ben

Få obrända ben har påträffats på boplats- och gravfältsområdet. Trots tre, sannolikt fyra, skelettgravar har bevarandemöjligheterna i åssanden varit dåliga och nedbrytningsprocesserna effektiva. I två av skelettgravarna framkom tänder, dels en tand i grav 10, dels tandemalj i grav 11 (F202 och 210).

Obrända delar av djurben påträffades i två brandgravar. Fragmenten är mycket få. Ett fragment finger- eller tåben från nöt fanns i den övre delen av fyllningen i den cylinderformade stenkistan med urnegrop i grav 9. I urnegrop 24, tillsammans med de brända benen, påträffades ett fragment från bröstkota och ett fragment från skenben till får/get.

Bronsföremål

Sju föremål av kopparlegering (brons) framkom i de tre gravarna 11–12 och 24. De består av en armrings, fyra beslag och två tenar.

Armrings

Armrings F7 är slät, drygt 6 cm i diameter, och gjord av en bronsten som löper omlott cirka 2,5 cm. Tenen är uthamrad och avslutad i bågge ändar. Tenens tjocklek varierar mellan 35 och 55 mm, tvärsnittet är rektangulärt med rundade kanter. Smycket är förhållandevis välbevarat men har ett slätt ytskikt av mörk- till blekgrön kopparkorrosion. Det påträffades i skelettgrav 11. Endast tänder fanns kvar av den gravlagda människan samt en färgning av kroppen. I förhållande till de bevarade tänderna och färgningens utbredning bör armrings ha suttit runt den gravlagdas högra handled.

Armrings förekommer under romersk järnålder så gott som uteslutande i kvinnogra-var. Armrings är ovanliga gravgåvor i Mälardalen under romersk järnålder, medan de är mycket vanliga på baltiska gravfält från samma tid. Därför kopplas de ofta samman med sydostliga influenser (Ericsson 1996:116).

Beslag

Fyra olika beslag av brons påträffades. F3 är ett gjutet remändesbeslag med karnisprofil och rombisk fästetunga. Beslaget är intakt med mestadels välbevarat ytskikt. Det kan dateras till äldre romersk järnålder. Beslaget påträffades i brandgrav 12. I samma grav återfanns även två stycken rembeslag med öglor samt två delar av ringar (F4). Ringarna har ingen passning och tolkas därför som två separata. Beslagen är intakta med välbevarat ytskikt. Beslagen är 23 × 7 mm stora, ringarna har en diameter på cirka 13 mm.

I brandgrav 24 framkom två beslag. Det ena beslaget består av en märkla med ring på träfragment (F1). Beslaget verkar sakna paralleller och är troligen romerskt import. Märklan och ringen är intakta med mycket välbevarad yta. Träfragmentet är nedbrutet och skört. Det andra beslaget består av två tunna rombiska bleck fastnitade på träfragment (F2). Blecken har en tunn dekorrand utmed kanten, nitarna har relativt stora rundade huvuden. Beslagen är ytterst tunna och sköra, framför allt i kanterna, men har mycket välbevarade ytor. F2 hör ihop med träfragment F81.

Tenar

I grav 12 påträffades även två tenar (F5–6). Den ena är hankformad och fragmenterad i tre delar, den andra består av en halv platt ring.

Figur 36. Armrings F7. Skala 1:1.
Foto: Acta KonserveringsCentrum AB.

Figur 37. Remändesbeslag F3. Skala 1:1. Foto: Acta KonserveringsCentrum AB.

Figur 38. Beslag med ringar F4. Skala 1:1. Foto: Acta KonserveringsCentrum AB.

Figur 39. Beslag F1 och F2. Skala 1:1. Foto: Acta KonserveringsCentrum AB.

Figur 40. Tenar i brons F5 och F6. Skala 1:1. Foto: Acta KonserveringsCentrum AB.

Järnföremål

21 föremål av järn påträffades i gravar, stolphål, lager och en recent grop. 14 föremål har kunnat identifieras och de beskrivs nedan. De består av knivar, amuletring, svärdsslidsbeslag, beslag, nitar, nitplattor, tenar och en hyska. 6 järnföremål var så korroderade att de inte gick att identifiera (F18–23). Möjligen kan 2 vara nitar. De flesta av dessa järnklumpar framkom i samband med metalledetektering av lager A2223; en järnklump är påträffad i stolphål A2275. Endast knivarna, amuletringen, svärdsslidsbeslaget och beslaget har konserverats, övriga järnföremål har gallrats efter registrering.

Knivar

Fem knivar påträffades. Knivar är ett vanligt fynd i järnåldersgravar. Ofta tillmäts de en låg betydelse i egenskap av vardagsföremål till skillnad från vapen, ädelmetall och smycken. De fem knivarna hade lagts ner i en skelettgrav (grav 11) och fyra brandgravar (grav 8, 21, 24–25). Tre av brandgravarna utgjordes av de cylinderformade stenkistorna med täckhällar. Den fjärde brandgravens, grav 24, var en större stensättning med djupt nedgrävd urnegrop. I skelettgravens återfanns kniven på gravbotten ovanför huvudet men nedanför de tre hartstätade kärlen som också nedlagts i gravens norra del. I de cylinderformade stenkistorna återfanns två av knivarna på kistbotten intill stenskoningen (grav 8 och 21). I den tredje låg kniven på kistbotten mellan stenarna (grav 25). I grav 8 och 21 var knivarna lagda med skaftet mot stenskoningen och spetsen mot gravens centrum. Endast i grav 24 låg kniven tillsammans med de brända benen och övriga fynd i benbehållaren. Det är okänt hur kniven låg i förhållande till benbehållaren då det i nutid hade växt upp ett stort träd med riklig rotväxt över gravgömman som försvårade undersökningen.

Tre av de fem knivarna består av blad med tånge samt små rester av träskaft. Kniven i grav 11 (F230) har relativt mycket kvar av träskaftet även om träet är delvis mineraliserat, nedbrutet, mjukt och skört. Ett område närmast bladet har dock en bevarad ursprunglig yta av skaftet där också tre parallella skårer syns, kanske avtryck av en lindning (bilaga 11). Skaftet har varit mycket tjockt i förhållande till den ganska lilla kniven och varit monterat långt fram på bladet.

Figur 41. Knivar F9, F12 och F230. Skala 1:1. Foto: Acta KonserveringsCentrum AB.

Amuletring

En amuletring av järn (F8) påträffades ytligt bland skärvsten (A964) i ytterkanten av stenpackningen till grav 26 i övergången till småstenspackning A3232 (lager). Amuletringen består av en eldstålsformad större ring med tre påhängda mindre eldstålsformade ringar. Ringarna är ihopsmidda i varierande grad, den minsta är mest bara kallhamrad omlott. Den största ringen har en maximal diameter på 4,3 cm och den minsta ringen 2,2 cm. Tjockleken är mellan 0,2 och 0,4 cm.

Amuletringar dateras generellt till vendel–vikingatid men dateringarna bygger sällan på daterande fyndkontexter utan mer på jämförande fyndstudier (Bäck m.fl. 2008:47). Amuletringen, och den formmässigt liknande torshammaringen, tolkas ingå i rituella och religiösa sammanhang. Den förstnämnda återfinns huvudsakligen på boplatser medan den senare främst förknippas med gravar och med en stark koppling till själva benurnan. Enstaka amuletringar påträffas ofta vid större undersökningar av yngre järnåldersbosättningar, framför allt i Uppland (Hallgren 2011:32).

Den eldstålsformade formen brukar ses som en symbol för den renande och livgivande elden (Carlie 2004:180). Enstaka fynd av amuletringar på boplatser utgör exempel på lokal kultutövning. På några platser har exceptionellt stora mängder amuletringar påträffats, bland annat Helgö, Lilla Ullevi i Uppland och Borg i Östergötland (Arrhenius 1961; Bäck m.fl. 2009; Lindeblad & Nielsen 1977). Där påträffas de i sammanhang som snarare visar på en offentlig kultutövning.

*Figur 42. Amuletring F8. Skala 1:1.
Foto: Acta KonserveringsCentrum AB.*

Svärdsslidsbeslag

Ett svärdsslidsbeslag (F16) påträffades i fyllningen till brandgropen grav 18. De brända benen i denna grav har inte kunnat könsbestämmas osteologiskt (ålder 18–44 år). Men fyndet gör det troligt att det är en mansgrav. Förekomsten av enbart svärdsslidsbeslag som gravgåva tyder på en datering till äldre romersk järnålder, då det var vanligt förekommande att vapenutrustningen som placerades i graven endast bestod av ett svärd eller ibland bara ett svärdsslidsbeslag. Att enbart ett svärd nedlades i graven förekommer dock från förromersk järnålder (Artursson 1994:56; Petré 1984).

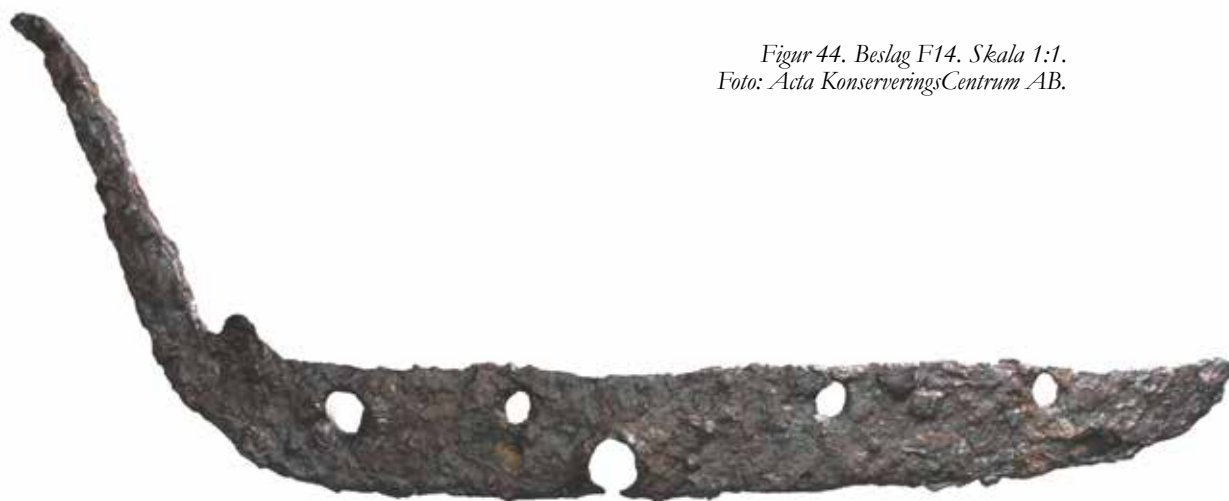

*Figur 43. Svärdsslidsbeslag F16. Skala 1:1.
Foto: Acta KonserveringsCentrum AB.*

Beslaget består av en omböjd, något tillplattad och klammerliknande ten av järn med påtaglig materialförlust på grund av en pågående korrosionsprocess. Beslaget är 50 mm långt och 25 mm brett. Dess tjocklek är omkring 5 mm. Beslaget har ett ryggat band och därmed ett tresidigt tvärsnitt (Beskow Sjöberg 1987: Hagberg m.fl. 1991).

Beslag

F14 är ett föremål med platt, jämbrett järnband med en i ena änden abrupt avsmalnande och vinklad tånge (F14). Tången avslutas med en liten krok som kanske är en stukning. I vinkeln mellan band och tånge finns en liten utskjutande spets. Bandet har en rak översida och en svagt rundad undersida. Bandet är perforerat av fyra 4–5 mm stora, slagna hål längs med den ena kanten och ett större hål, cirka 6 mm stort, som bryter igenom kanten på andra sidan, ungefär mitt på. Föremålet förefaller vara tämligen komplett. Det saknar egg varför det ej bedöms som skära. Föremålet påträffades i stolphål A2445.

Figur 44. Beslag F14. Skala 1:1.
Foto: Acta KonserveringsCentrum AB.

Nitar, nitplattor, tenar och en hyska

Två nitar (F13 och F15) framkom dels i fyllningen till grav 7, dels i den recenta gropen A2465. Två nitplattor (F17 och F26) påträffades i lager A2223 samt i grav 2. Två tenar framkom i grav 7 respektive grav 14 (F25 och F27). Tenarna var $45 \times 5 \times 3$ mm och $33 \times 8 \times 3$ mm stora. En hyska (F24) påträffades i stolphål A2275. Nitarna, nitplattorna, tenarna och hyskan har gallrats.

Pärlor

Sammanlagt 15 pärlor av glas påträffades i skelettgrav 11 och brandgrav 12. De flesta pärlorna, tio stycken, framkom i skelettgrav 11. Dessa pärlor (F82–83) bestod av fyra röda, tre ljusblå, två blågröna samt minst en guldfolierad. Möjligen utgör de nio fragmenten av den guldfolierade glaspärlan (F83) två olika guldfolierade pärlor. I fält noterades fler guldfolierade pärlor men dessa var mycket kraftigt fragmenterade och vid beröring pulveriserades de. Samtliga pärlor är små och har en diameter på omkring 5 mm. Pärlorna var samlade i två grupper, cirka 0,10 meter norr om respektive cirka 0,15 meter söder om tandfragmenten. Tänderna var tillsammans med en färgning i marken (av kroppen) det enda som återstod av den gravlagda. Det är troligt att tänderna ligger i ursprungligt läge vilket talar för att de nedre pärlorna ingått i ett halsband eller varit fastbroderade på klädedräkten, och att de övre pärlorna varit del av en hårprydnad.

Ytterligare en guldfolierad glaspärkla påträffades i grav 12 tillsammans med fyra bruna glaspärlor (F84). Guldfolierpärlan är fragmentarisk men uppskattas ha haft en diameter på omkring 5 mm. De fyra bruna glaspärlorna är något större. De har en diameter mellan 5 och 8 mm. Grav 12 var en urnebrandgrop och pärlorna påträffades i gravurnan.

Guldfolierade pärlor blev i Danmark vanliga under period B2 (cirka 70–160 e.Kr.) men fick sin egentliga tyngdpunkt i C1b och i övergången C1b/C2 (cirka 160–260 e.Kr.). Det finns några exempel på liknande dateringar för svenskt material från Mälardalen (Ericsson 1996:122).

Figur 45. Pärlor F82 från grav 11.
Skala 2:1. Foto: John Sandström.

Kammar

Två kammar av ben eller horn framkom i två av de stora stensättningarna, dels i brandlagret i grav 3, dels i urnegropen 7:1. Fragmenten identifierades först vid den osteologiska analysen. Kam F221 i grav 3 var enskiktad med rakt tvärsnitt och en ornering bestående av, på ena sidan, två kantföljande linjer med (minst) en punkt omgiven av fyra halvcirklar. På andra sidan bestod orneringen också av två kantföljande linjer samt en punkt med minst två halvcirklar. Fragmentet är så litet att det inte går att säga om det funnits fyra halvcirklar på båda sidorna. Enskiktade kammar var vanliga under romersk järnålder men brukades även under hela folkvandringstiden och in i tidig vendeltid (Brynja 1998:79).

I grav 7:1 återfanns fragment från en äldre sammansatt kam (F80 och F222). Av de sex fragmenten finns delar av mittskena, stödskena (utan avsats), tänder och nitar. Stödskenan var ornerad med en respektive två kantföljande linjer tillsammans med tätt placerade halvcirklar som bildade ett spetsliknande mönster. Äldre sammansatta kammar förekom under romersk järnålder och ofta i stora flacka runda stensättningar som grav 7 (Brynja 1998:31).

Figur 46. Fram- och baksida av fragment från enkelskiktad kam F221.
Skala 1:1. Foto: John Sandström.

Figur 47. Fragment från äldre sammansatt kam F80 och F222.
Skala 1:1. Foto: John Sandström.

Harts

Hartstättningsringar (F85–108) från 21 kärl påträffades i tolv gravar, främst i stensättningar och omarkerade? Noterbart är att samtliga fem gravar med cylinderformade stenkistor hade en eller flera hartstätade kärl. Med ett undantag var alla hartstätade kärl runda samt kompletta. I skelettgrav 10 påträffades ett fyrkantigt kärl (F95). Det har här räknats som en hartstättningsring. Fyrkantiga hartstätningar är ovanliga men har exempelvis påträffats på gravfältet i Bastubacken i Västmanland, på Åbygravfältet i Södermanland och på Barkarbygravfältet i Uppland (Svanberg 1996:153 och där anförd litteratur). I samma grav framkom även en halv hartstättningsring.

Av de 21 kärlen var nio benbehållare och elva bikärl. Funktionen för kärlen i grav 20 har inte kunnat bestämmas. I brandgrop grav 20 framkom både harts och keramik med brända ben i hela fyllningen. Det har inte kunnat avgöras om något av kärlen varit benbehållare eller om båda varit bikärl.

Figur 48. Exempel på fragment från hartstättningsring F89, bikärl i grav 21. Skala 1:1.
Foto: John Sandström.

Keramik

Keramikens uppgick till över 5,7 kilo, fördelade på 1 738 fragment och 48 fyndposter. Merparten av keramikens (4,2 kilo) härrör från tre gravurnor: F48 i grav 2:1 (figur 25, s. 33), F56 i grav 12 och F63 i grav 1. Från brandlagret i grav 3 återfanns relativt rikligt med skärvor från två olika kärl, F61 och F109, och möjligen har keramik i grav 20 också utgjort ett kärl (F50). Därtill fanns det keramik i ytterligare åtta gravar men i relativt små mängder, i vissa fall endast enstaka skärvor, och frågan är vad detta representerar. Är dessa de sista som är kvar efter ett kärl eller har fragment lagts ner från början? Urnan i grav 12 hade

inga mynnings- eller bottenbitar, endast bukdelar (och kantbitar mellan buk och botten) fanns kvar. Intrycket var att de brända benen lagts på sidan av ett halvt kärl som sedan deponerats i graven.

Urnan i grav 1 var relativt tunn och magrad med finkrossad bergart medan de andra två gravurnorna var grovmagrade och kraftigare, bukdelarna hade en tjocklek på 10 mm eller mer. Urnan i grav 2 hade en bottendiameter på 19 cm medan urnorna i grav 1 och grav 12 hade uppskattade bukdiamentrar på 16 cm respektive 28 cm. Generellt var även de enstaka keramikskärvorna grovmagrade och omkring 10 mm i buktjocklek. Med ett eventuellt undantag var all keramik bränd i oxiderad miljö.

I brandlagret till grav 3 påträffades keramik från minst två kärl, varav ett med en avvikande karaktär, närmast påminnande om pimpsten (F109). Det hade samma buktjocklek som majoriteten av den övriga keramiken i graven, men var magrat med finkrossad bergart samt något organiskt som lämnat rikligt med luftbubblor/små hålrum. Godset har genomgående samma färg (mörkgrått) och det är möjligt att det är bränt i reducerad miljö. Det är hårt och mycket lätt. Inledningsvis var osäkerheten stor huruvida detta var keramik. En elementanalys gjordes av Arkeologiska forskningslaboratoriet vid Stockholms universitet men utan resultat (bilaga 10). Docent Ole Stilborg har senare bedömt godset och konstaterat att det är keramik (muntlig uppgift 2016-02-11). Enstaka skärvor från det andra kärlet (F61) i grav 3 har sintrad yta och påminner om kärl F109. Har kärl F109 påverkats kraftigt i samband med gravbålet, och kärl F61 bara lite grann?

Den absoluta merparten av all keramik påträffades i gravarna. Endast 192 gram (16 fyndposter) har framkommit i boplatzanläggningarna, varav över hälften har samlats in från skärvstenshögen. Keramiken i boplatsslämningarna är mycket fragmentariskt. Den största skärvan uppgår till 20 × 20 × 10 mm. De allra flesta skärvor är omkring eller mindre än 10 mm i diameter (F51–55 och F232). Från det intilliggande lagret på åschrönet, A2605, finns två skärvor med rabbad utsida (F45 och F57), vilket ger lagret en vid datering till bronsålder–äldre förromersk järnålder. F45 hade även matskorpa. Enstaka fragment härrör från kokgrop A1712 mellan två av de stora stensättningarna, från härdarna A2203 och A2321 samt stolphål A2182 nära grav 6 i gravfältets östligaste del. En skärva har påträffats i en recent grop och tre skärvor som lösfynd i samband med avbaning. All keramik påträffad i boplatzanläggningarna har varit magrad med krossad bergart (upp till 1 mm stora skärvor; någon enstaka 5 mm) samt bränd i oxiderad miljö.

Figur 49. Keramik F56 från grav 12. Foto: Maud Emanuelsson.

Figur 50. Den avvikande keramiken F109 i grav 3.
Foto: Maud Emanuelsson.

Rödgoods

En skärva rödgods (F31) tillvaratogs i samband med rensning av grav 2. Den påträffades i gravens nordvästra del och hör möjligen till den intilliggande sentida smedjan. Fyndet har efter registrering gallrats.

Bränd lera

I brandlagret till grav 3 påträffades 21 bitar orangefärgad bränd lera. Av dessa har fyra bitar tillvaratagits: den största biten (87 × 55 × 20 mm) samt tre med plana utsidor (F73). I brandlagret påträffades också en bit sintrad lera (F74) och i en utrasad del av brandlagret återfanns ytterligare en bit bränd lera (F226). En bit sintrad lera framkom även i grav 7:2 (F72). Ett mycket litet fragment bränd lera har gallrats (F75, grav 9) och i fält noterades bränd lera i härd A2321 men detta tillvaratogs inte.

Löpare

Två löpare (F78–79) påträffades i matrelaterade anläggningar, dels i kokgrop A1712, dels i härd A3572. Löpare F78 är eldpåverkad och löpare F79 vittrad.

Avslag

Ett kvartsavslag (F76) insamlades från grav 16 och i samband med avbaning tillvaratogs ett flintavslag (F77).

Slagg

Slagg påträffades i grav 17 (F29) och i den äldre markytan A2223 (F28). I båda fallen påträffades endast en bit. Slaggen i grav 17 har möjligen ett avtryck alternativt en kanal.

Organiskt material

I skärvstenshögen påträffades ett litet fragment av bränt organiskt material (F30). Fragmentet är väldigt litet och inga analyser är gjorda. Fragmentet har inte gått att identifiera.

Datering

Fjorton gravar har kunnat dateras. Dateringarna bygger på ¹⁴C-analyser, föremålsdateringar och i ett fall stratigrafi. Av boplatsslämningarna har skärvstenshögen och en kokgrop ¹⁴C-daterats.

¹⁴C-analyser

Samtliga ¹⁴C-analyser på gravar har gjorts på brända människoben. ¹⁴C-dateringarna för gravarna spänner över minst 600 år, från yngre förromersk järnålder till folkvandringstid (kal 2 sigma). De tre ¹⁴C-dateringarna (träkol) för de två boplatsslämningarna sprider ut nyttjandet av platsen både bakåt och framåt i tid. Skärvstenshögen (som har två dateringar) har en vid datering till yngre bronsålder och kokgropen har daterats till äldre vikingatid.

Grav- eller anlnr	Gravskick	Material	Datering BP	Kal 1 sigma	Kal 2 sigma	Labnr
1	Klumpsten. Urnebrandgrop	Bränt ben	2019 ± 39	90–70 f.Kr., 60 f.Kr.–50 e.Kr.	160–130 f.Kr., 120 f.Kr.–70 e.Kr.	Ua-51547
2:1	Stensättning. Urnebrandgrop	Bränt ben	2003 ± 39	45 f.Kr.–30 e.Kr., 35–55 e.Kr.	110 f.Kr.–80 e.Kr.	Ua-51548
3	Stensättning. Brandlager	Bränt ben	1682 ± 41	260–280 e.Kr., 320–420 e.Kr.	240–440 e.Kr.	Ua-51549
4	Omarkerad. Brandgrop	Bränt ben	1696 ± 38	260–280 e.Kr., 320–410 e.Kr.	250–420 e.Kr.	Ua-51550
5	Omarkerad. Urnegrop	Bränt ben	2045 ± 39	150–140 f.Kr., 110 f.Kr.–10 e.Kr.	170 f.Kr.–50 e.Kr.	Ua-51551
6:1	Omarkerad. Urnebrandgrop	Bränt ben	1885 ± 38	60–140 e.Kr., 150–170 e.Kr., 190–210 e.Kr.	50–240 e.Kr.	Ua-51552
7:1	Stensättning. Urnegrop	Bränt ben	1795 ± 38	130–260 e.Kr., 300–320 e.Kr.	120–340 e.Kr.	Ua-51553
8	Omarkerad? Urnegrop. Cylinderformad stenkista	Bränt ben	1802 ± 39	130–260 e.Kr.	120–340 e.Kr.	Ua-51554
9	Omarkerad? Urnegrop. Cylinderformad stenkista	Bränt ben	1612 ± 39	400–470 e.Kr., 480–540 e.Kr.	340–550 e.Kr.	Ua-51555
1712	Kokgrop	Tall	1200 ± 32	775–875 e.Kr.	700–750 e.Kr., 760–900 e.Kr., 920–940 e.Kr.	Ua-51558
1261	Skärvstenshög, toppen	Tall	2913 ± 34	1200–1040 f.Kr.	1260–1230 f.Kr., 1220–1000 f.Kr.	Ua-51559
1261	Skärvstenshög, botten	Björk	2779 ± 34	980–890 f.Kr., 870–850 f.Kr.	1010–830 f.Kr.	Ua-51560

Tabell 13. Resultat från ¹⁴C-analyserna från 2014 års undersökta del av grav- och boplatsoområde Turinge 576.

Fynddateringar

Fynd i form av rabbad keramik och en amulettring styrker ¹⁴C-dateringarna för boplatsslämningarna. Generellt dateras rabbad keramik till yngre bronsålder och amulettringar till vendel–vikingatid.

Daterande fynd har påträffats i sex gravar. Fynddateringarna spänner från sen förromersk järnålder till romersk järnålder, vilket sammanfaller med ¹⁴C-dateringarna. Förekomsten av svärdsslidsbeslag i grav 18 daterar denna grav generellt till förromersk

järnålder. Utifrån den sammantagna bilden av gravfältet är det sannolikt att det rör sig om den senare delen av förromersk järnålder. Guldfolierade pärlor daterar grav 11 och 12 till romersk järnålder period B2–C1 och övergången C1b/C2 (cirka 70–260 e.Kr.). I grav 12 påträffades även ett karnisprofilerat remändesbeslag som var vanligt under äldre romersk järnålder. Sammantaget bör grav 12 ha anlagts mellan år 70–200 e.Kr. I den andra graven med guldfolierade pärlor, grav 11, låg även en armrिंग i brons. Slåta armringar av brons är ovanliga gravgåvor under äldre romersk järnålder. Det är också ovanligt med rikt utrustade kvinnogravar under äldre romersk järnålder, de uppträder i Mälardalen först under yngre romersk järnålder (Artursson 1994:59). En föreslagen datering för grav 11 är därför yngre romersk järnålder: 200–260 e.Kr. Tre gravar får en generell datering till romersk järnålder utifrån förekomsten av enskiktade och sammansatta kammar (grav 3 och 7:1) samt ett bronsbeslag som bedöms vara romersk import (grav 24).

Grav	Gravskick	Daterande fynd	Kal 2 sigma	Föreslagen datering
3	Stensättning. Brandlager	Enskiktad kam dateras till romersk järnålder men förekommer även under folkvandringstid och vendeltid.	240–440 e.Kr.	240–440 e.Kr.
7:1	Stensättning. Urnegrop	Äldre sammansatt kam dateras till romersk järnålder.	120–430 e.Kr.	120–430 e.Kr.
11	Stensättning. Skelettgrav	Slät armrिंग i brons dateras till romersk järnålder. Guldfolierade pärlor dateras till äldre romersk järnålder period B2 och C1 fram till övergången mellan C1 och C2: 70–260 e.Kr.		200–260 e.Kr.
12	Klumpsten. Urnebrandgrop	Karnisprofilerat remändesbeslag dateras till äldre romersk järnålder. Guldfolierade pärlor dateras till äldre romersk järnålder period B2 och C1 fram till övergången mellan C1 och C2: 70–260 e.Kr.		70–200 e.Kr.
18	Omarkerad. Skadad brandgrop	Förekomsten av svärdsslidsbeslag indikerar förromersk järnålder.		Yngre förromersk järnålder
24	Stensättning. Urnegrop	Beslag i brons är sannolikt romersk import, vilket daterar graven till romersk järnålder.		Romersk järnålder

Tabell 14. Tabell över daterande fynd i gravarna.

Stratigrafi

Den stratigrafiska relationen mellan grav 3 och grav 24 var inte komplicerad. Delar av stenpackningen i grav 3 överlagrade kantkedjan i grav 24 samtidigt som nedgrävningen till grav 24 skar brandlagret i grav 3. Sannolikt har de två gravarna anlagts vid i stort sett samma tillfälle.

Kommentar

¹⁴C-analyserna och fyndmaterialet styrker den generella datering som gravform, gravskick och topografisk belägenhet ger. Det topografiska läget för gravfältet, på krönet av en grusås, är typiskt för den äldre järnålderns gravfält. De återfinns ofta längs viktiga kommunikationsleder. Variationen av gravformer och gravskick är också karaktäristiskt för äldre järnålder, likaså att djurben endast förekommer sporadiskt i gravarna. Endast i tre gravar påträffades enstaka ben från djur. Även urvalet av djurben: svin, nöt och får/get, är typisk för äldre järnålder. Orienteringen av skelettgravarna, i ungefärlig nordsydlig riktning, är också typisk för romersk järnålder.

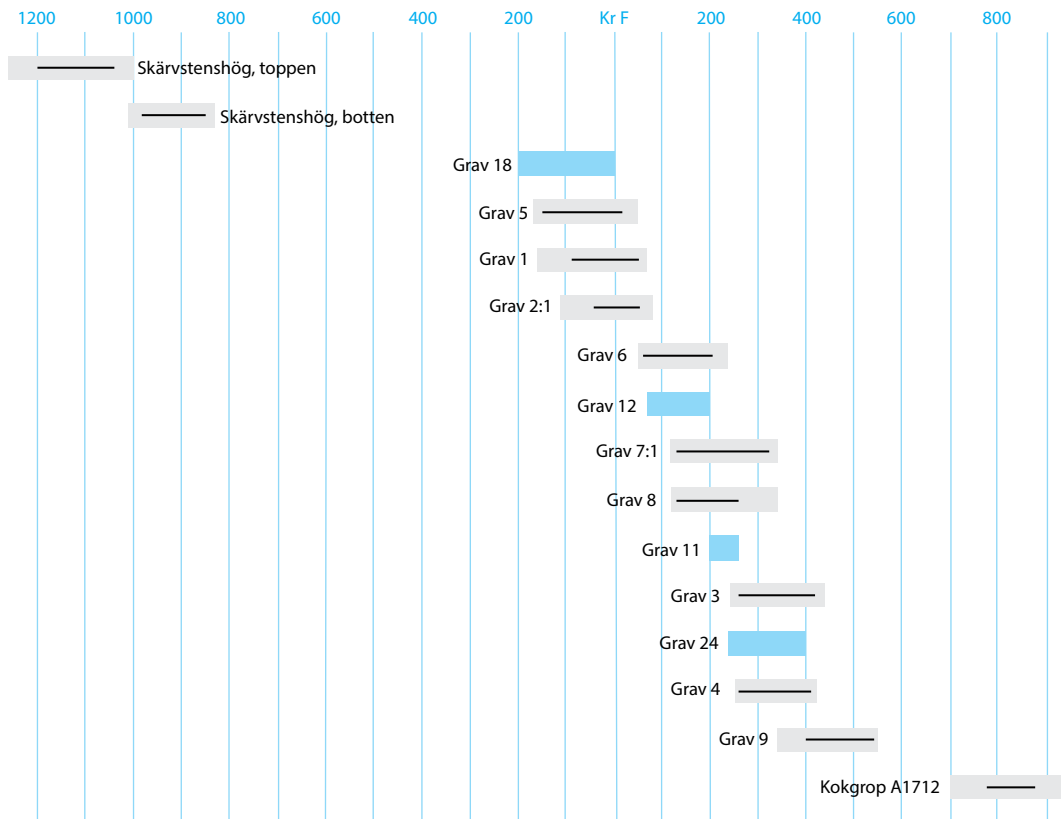

Diagram 2. Erbållna ¹⁴C- och fynddateringar från 2014 års undersökta del av grav- och boplatssområde Turinge 576. Grå block visar ¹⁴C-dateringar med kal 1 respektive kal 2 sigma. Blå block visar fynddateringar.

Dateringarna överensstämmer med tidigare kunskap med undantag för grav 9. Denna grav är av typen cylinderformad stenista med urnebegravning och har ¹⁴C-daterats till slutet av romartid–folkvandringstid, med tyngdpunkt på folkvandringstid (340–550 e.Kr., kal 2 sigma). Cylinderformade stenistor har på Öland daterats till slutet av förromersk järnålder (period III), men gravtypen dateras främst till romersk järnålder. I Västmanland har gravtypen kunnat knytas till övergången mellan äldre och yngre romersk järnålder (omkring 200 e.Kr.) (Hallgren 2008:22). ¹⁴C-dateringen av grav 9 är en mycket sen datering för denna gravtyp. I sydvästra Uppland, Tillinge socken, har dock (mycket små fragment av) överfångsglas påträffats i en cylinderformad stenista med urnebegravning. Överfångsglas dateras till 300–500 e.Kr. (Artursson 1994:23, 38f). ¹⁴C-dateringen av grav 9 och parallellen från Lundbacken i Tillinge socken, Uppland, tyder på att de cylinderformade stenistorerna har en vidare datering, från yngre förromersk järnålder till slutet av romartid–tidig folkvandringstid.

Sammanfattningsvis grupperar sig dateringarna i tre faser: bronsålder (skärvstenshög och -flak, rabbad keramik), yngre förromersk järnålder till folkvandringstid (samtliga gravar) och yngre järnålder (kokgrop, amulettring).

Tolkning och diskussion

Att tolka källmaterialet av den undersökta remsan av gravfältet och boplatsen är både enkelt och svårt. Enkelt så till vida att lämningarna har varit relativt okomplicerade konstruktioner utan alltför komplexa överlagringar samtidigt som de re presenterar en komplicerad kedja av händelser och handlingar (begravningsritualer) som utförts i samband med gravläggningen. De undersökta gravarna uppvisar flera likheter med andra gravfält som undersökts i Mälardalen, endast de cylindriska stenkistorna avviker från den gängse gravformen. Däremot är formspråket som påvisas i det yttre och inre gravskicket typiskt för tidsperioden, det vill säga att överbyggnad och begravning är omsorgsfullt konstruerade.

Tolkningen och diskussionen om 2014 års undersökning av grav- och boplatssområdet Turinge 576 görs nedan utifrån dess kronologiska följd.

Skärvstenshögen – bronsålder

Någon gång under slutet av äldre till början av yngre bronsålder (omkring 1200–850 f.Kr.) anlades skärvstenshögen på krönet av åsen. Det har funnits en väl genomtänkt idé med denna handling eftersom man dels valt platsens högsta punkt, dels efter röjning lagt ut tre inre stencirklar och därefter påfört avfallsmaterial (sot, kol skärvsten, keramik). Dessutom har brända ben efter en vuxen kvinna deponerats i skärvstenshögen. När brandbegravningar förekommer brukar dessa ligga ganska ytligt i skärvstenshögens ”topp.” I det här fallet fanns brända ben i hela fyllningens centrala del, men det är bara benen i den övre delen som osteologiskt har kunnat bestämmas till människa. Skulle benen i de nedre skikten också vara från människa skulle det kunna tyda på att skärvstenshögen är omörd. Det skulle också förklara varför de tre inre stencirklarna var ofullständiga/skadade. Även de två ¹⁴C-dateringarna talar för att skärvstenshögen har grävts om då provet från botten fick en yngre datering än provet från toppen. Kanske har material lagts på skärvstenshögen vid få(?) tidpunkter men under lång tid.

Skärvstenshögar med begravning skiljer sig morfologiskt från andra skärvstenshögar. De förstnämnda verkar oftare vara mindre än de sistnämnda. De har rund till rundad form, är försedda med inre och yttre stencirklar, är placerade på berg samt innehåller djurtänder, obrända ben och keramik (Rundqvist 1994). Den undersökta skärvstenshögen har flera parametrar som överensstämmer med ovanstående. Den var mindre, rundad, hade stencirklar, var placerad på en höjd och innehöll keramik.

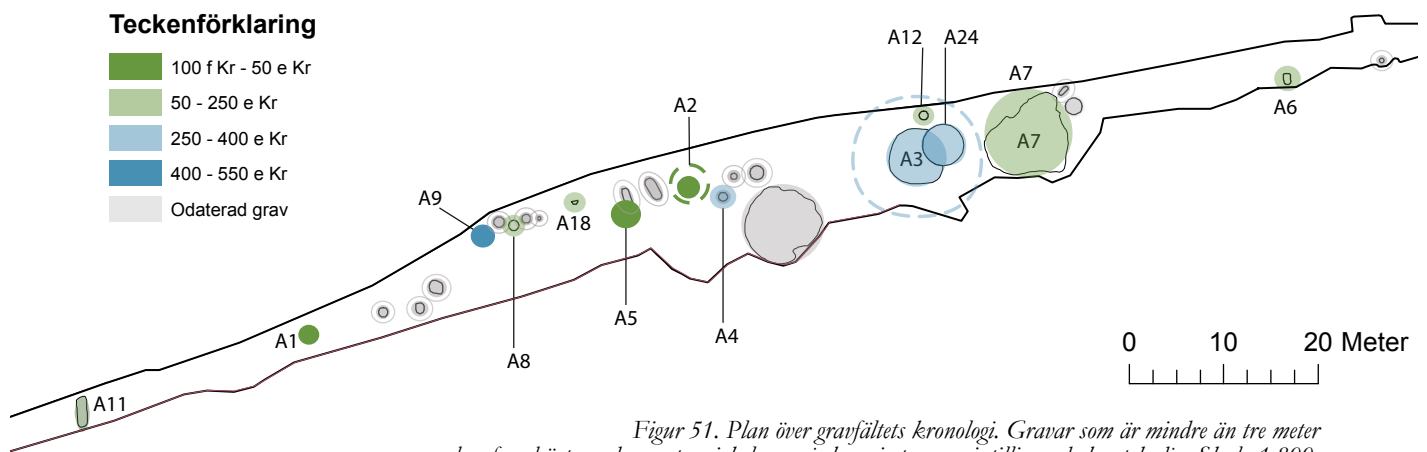
Ytterligare spår från bronsåldern är ett intilliggande skärvstensflak och några skärvor rabbad keramik. Med undantag av en kokgrop är övriga boplatslämningar i undersökningsområdet inte daterade. Det är möjligt att det finns fler samtida anläggningar. Skärvstenshögar har tidigare bedömts som boplatssindikerande utifrån synen att dess innehåll är ackumulerat avfall. Senare undersökningar har visat att boplatssanknytningen inte kan tas för given och att de ofta uppträder i gravmiljöer (Runcis 1999). Det förefaller som att den undersökta skärvstenshögen var ensam i sitt slag. Ingen ytterligare skärvstenshög är känd i närområdet. Närmsta kända skärvstenshögar återfinns cirka 800 meter sydväst samt cirka 800 meter åt nordost.

Kontinuitetsbrottet

Från större delen av yngre bronsålder till äldre förromersk järnålder (omkring 800–200 f.Kr.) finns inga spår efter några aktiviteter. Platsen verkar övergiven under en period av 600 år.

Begravningsplatsen – äldre järnålder

Det är först under yngre förromersk järnålder som platsen återigen tas i anspråk, denna gång som begravningsplats. Utifrån de daterade gravarna verkar det som att gravfältet sedan har brukats kontinuerligt under hela romersk järnålder för att upphöra under folkvandringstid. Det kontinuitetsbrott mellan period IV och V (200 e.Kr.) som ses på flera

Figur 51. Plan över gravfältets kronologi. Gravar som är mindre än tre meter har framhävts med en extra cirkel som ej ska misstas som intilliggande kantskedja. Skala 1:800.

äldre järnåldersgravfält verkar inte finnas här. Sammantaget rör det sig om en brukningstid på omkring 600 år. De icke-daterade gravarna har ett formspråk, ett gravskick och en fyndsammansättning som är typiska för äldre järnålder och de bedöms därför som samtida. Sammanlagt har 27 gravar anlagts med 34 gravlagda individer (kvinnan i skärvstenshögen ej medräknad). De flesta gravar var brandgravar, endast fyra var skelettgravar.

De första (daterade) gravar som anlades var grav 1, 5 och 18, tätt följt av grav 2. De anlades på krönet samt väster därom. Grav 12, på östra sluttningen, har utifrån sitt fyndmaterial daterats till äldre romersk järnålder. Det verkar som att graven sedan omslutits av grav 3:s friliggande kantkedja när denna grav anlades under yngre romersk järnålder. Detta är en spekulering som utgår från att kantkedjan varit komplett och rund. Den friliggande kantkedjan var dock mycket fragmentarisk och inte bevarad intill grav 12. Man kan också spekulera i huruvida det har funnits ett släktskap mellan den gravlagda i grav 3 och grav 12, och likaså grav 24 som också är anlagd inom grav 3:s friliggande kantkedja (och delvis i grav 3). Att den gravlagda kvinnan i grav 12 är släkt med de gravlagda i grav 6, 13 och 20 har påvisats i den osteologiska analysen. Det kan också finnas en ren pragmatisk förklaring. Grav 3 är ytstor och att finna så stora utnyttjade ytor kring 300-talet e.Kr., när gravfältet redan nyttjats under minst 400 år, kan ha varit svårt.

Det finns en viss horisontell och vertikal stratigrafi. Stora stensättningar och cylinderformade stenkistor tycks ha grupperats till dels åskrönet och den östliga sluttningen (stensättningarna), dels den västra sidan (stenkistorerna). I övrigt var olika typer av gravformer och inre gravskick blandade. Gravarna var fler och låg tätare centralt på krönet jämfört med undersökningsområdet och gravfältets utkanter. Endast i ett fall har anläggandet av en grav gjort överkan på en befintlig grav (grav 3 och 24). I övrigt verkar man ha tagit hänsyn till äldre gravar när en ny grav har anlagts. Det tyder på att gravarna har varit markerade på olika sätt, även om detta arkeologiskt inte har gått att säkerställa i flera fall eller ens avgöra i några fall. Det finns också tre gropar som har anlagts i två av skelettgravarna. Det är okänt om detta varit en handling under gravfältets brukningstid eller om det skett senare under yngre järnålder.

I flera fall hade de gravlagda begravts med föremål, till exempel knivar, pärlor, smycken och/eller bikärl med okänt organiskt innehåll. Några gravlagda har fått mer statusfyllda föremål än andra, till exempel smycken i brons eller vapendetaljer. Endast två föremål var värmepåverkade. I brandlagret till grav 3 fanns fragment efter två keramikkrärl som båda hade olika grad av sintring. Övriga föremål har inte ha varit med på brandbålen. En armrings och ett beslag, båda i brons, antyder att det förekommit långväga kontakter. Under romersk järnålder var armrings i brons en ovanlig gravgåva i Mälardalen men desto vanligare i Baltikum. Därför ses de som en markör för sydostliga kontakter (Ericsson 1996:116). Bronsbeslaget kan vara romersk import. Föremålen kan visa hur varor och

människor rört sig i Europa och speciellt i relation till Nykvarn. De ställer också frågor om social nivå – vem har tillgång till importerade föremål?

Fyndmaterialet är en av flera aspekter huruvida gravar tolkas som ”rika” eller ”ordinära” och den bedömningen avgör sedan den gravlagdes sociala status. Av de fyra individer på gravfältet som osteologiskt bedömts vara släkt kan man notera att rika eller ordinära gravar inte nödvändigtvis korrelerar med släktskap. Kvinnan i grav 12, som bedömts som en rik grav, var släkt med tre individer som begravts utan var sig föremål eller dräkt detaljer. Möjligen har en av dessa tre individer fått med sig ett bikärl men fragmenten var få och spridda i hela gravfyllningen varför funktionen egentligen är oklar.

Boplatslämningarna representerar inte någon boplats i betydelsen att hus och fast bebyggelse har förekommit på denna plats, varken före under eller efter gravfältets bruknings-tid. De två som är daterade är inte samtida med gravfältet, men den rumsliga närheten till gravarna antyder dock att åtminstone en del av dessa lämningar kan vara resultat av rituella aktiviteter i samband med gravläggningar.

Spår efter den yngre järnåldern

Platsen har brukats även under yngre järnålder men inte lika intensivt som under den äldre järnåldern. En amulettring (lösfynd i grav 26) ger en generell datering till yngre järnålder men ofta till vendeltid. En kokgrop har ¹⁴C-daterats till sen vendeltid–tidig vikingatid. Dessa spår ska knytas till de gravhögar från yngre järnålder som ligger utanför 2014 års undersökningsområde (figur 53). Inom undersökningsområdet fanns inga yngre järnåldersgravar som överlagrade äldre järnåldersgravar. Det skulle dock inte vara förvånande om gravhögar Turinge 11–13 överlagrar gravar från äldre järnålder och folkvandringstid. Under yngre järnålder kunde äldre platser tas i anspråk på nytt genom att lägga nya gravar på redan befintliga. En typ av agerande som tolkats som en form av ett rättsligt dokument för i anspråktagande och kontinuitetshävd på lokal nivå.

Övergivandet

Det finns inga spår som antyder att platsen fortsatt att brukats efter yngre järnålder men exakt när gravplatsen överges är än så länge okänt. Det går därför endast att spekulera i vad som händer när ett kristet inflytande ökar. Från andra undersökningar där just religionsskiftet är tydligt i källmaterialet kan vi konstatera att en föreställningsvärld med ny innebörd, som lett till ny en begravningsritual med jordbegravning istället för kremering, inte verkar ha resulterat i ett avståndstagande från förfäder som levtt och förstått sin omvärld annorlunda. Ett tydligt exempel på detta är till exempel gravfältet vid Skiftinge, Eskilstuna (Eskilstuna 245:1), där tidigkristna gravar beretts plats i direkt anslutning till hedniska brandgravars ytterkant (Vinberg i manus). Detta skulle kunna vara ett uttryck för anfäderskult i den meningen att tidigare avlidna förfäder skyddar och värnar de numera kristna avlidna tills kyrkogårdar blir tillgängliga som gravrum för större delar av samhället.

Nutid

Från 1900-tal, och möjligen sent 1800-tal, återfanns lämningar efter två byggnader, ett lerlager som utgjort fundament till en infartsväg samt ett flertal stenpackningar med oklart användningsområde.

Utvärdering

Den arkeologiska för- och slutundersökningen har resulterat i dels en återpåträffad och nyregistrerad fornlämning, boplats Turinge 628, dels i form av mer kunskap om det äldre järnåldersgravfältet inom grav- och boplatsoområdet Turinge 576.

Förundersökningen

Förundersökningens syfte var att bestämma lämningarnas omfattning, karaktär, tidsställning, bevarandegrad och datering. I uppdraget ingick även att göra en skadedokumentation av skärvstenshögen, eftersom den skadats i samband med avverkningen.

Förundersökningen har i stort sett utförts i enlighet med förfrågningsunderlag och undersökningsplan. En avvikelse var att det östra området (boplats 628) undersöktes i sin helhet på grund av sin ringa omfattning. Detta gjordes i samråd med länsstyrelsen. På så vis fick de tillgång till marken för fortsatt arbete med gång- och cykelbanan. Detta innebär att fler boplatslämningar än planerat i denna del av undersökningsområdet undersöktes inom ramen för förundersökningen.

Inom grav- och boplatsoområdet undersöktes gravar och boplatslämningar med en hög ambitionsnivå, medan undersökningen av den sentida smedjan dokumenterades översiktligt, allt i enlighet med undersökningsplanen. I samråd med länsstyrelsen undersöktes fyra gravar istället för det i undersökningsplanen angivna två gravar, samt fler boplat-sanläggningar. Anledningen var den bakomliggande situationen med det redan pågående anläggandet av gång- och cykelbanan. Ju fler anläggningar och gravar som kunde undersökas inom ramen för förundersökningen desto mindre omfattande skulle den efterföljande särskilda undersökningen bli, vilket var gynnsamt för kommunens projektering.

Skadedokumentationen av skärvstenshögen genomfördes dels som en kartering före undersökningen, dels i samband med undersökningen. Skadorna på skärvstenshögen redovisades i ett separat PM till länsstyrelsen tillsammans med övriga skador som avverkningen åsamkat.

Den särskilda undersökningen

Länsstyrelsens syfte med den särskilda undersökningen var att utöka kunskapen om bebyggelse och gravläggning under aktuella tidsperioder. Resultatet skulle sammanlänkas med tidigare undersökningar i området och kopplas till en större bild av samhällsutvecklingen under brons- och järnålder i regionen.

I samråd med länsstyrelsen konkretiserades syftet till att resultatet från 2014 års undersökning skulle sammanställas och tolkas tillsammans med resultaten från 1984 års grävning, vilket redovisas i efterföljande kapitel. För detta ändamål och för att resultaten skulle förmedlas till allmänhet, vilket inte ingick i undersökningsplanen, omfördelades pengar inom projektets budget, där outnyttjade medel för resor och hyreskostnader omvandlades till rapporttimmar.

Fältarbetet genomfördes under viss tidspress eftersom gång- och cykelvägen anlades parallellt på båda sidor om undersökningsområdet. Detta har dock inte inverkat negativt på det arkeologiska källmaterialet. Undersökningen kunde genomföras med en hög ambitionsnivå där samtliga anläggningar undersöktes. Den valda undersökningsmetoden har fungerat väl och underlättat i arbetet med den relativa kronologin i enskilda anläggningar och hur platsen har växt fram, men även i arbetet med att identifiera separata handlingar

i begravningsritualen. Emellertid krävs en medvetenhet om att metoden genererar ett större källmaterial som kräver mer resurser både i fältsituationen och vid efterarbetet.

Inprickning av enskilda fornlämningar vid inventeringen och en bristande förståelse för gravfälts ibland stora omfattning har lett till att fornlämningsområdet inom och kring fastigheten Fjälla har delats in i flera fornlämningsnummer varav det nu delundersökta grav- och boplatsoområdet Turinge 576 är ett. Uppdelningen i enskilda objekt, tillsammans med en otillfredsställande redovisning i Fornsök, är en av anledningarna till missförståndet kring fornlämningens status i samband med uppförandet av gång- och cykelvägen, och detta har varit negativt för fornlämningen och fornlämningsmiljön i stort.

Jämförelse mellan 1984 och 2014 års undersökningar

I detta kapitel jämförs utvalda delar av resultaten från de två undersökningarna vid Fjälla. Att jämföra två arkeologiska undersökningar där det skiljer trettio år mellan undersökningstillfällena är metodiskt intressant men inte helt enkelt att genomföra. Svårigheten ligger delvis i ett förändrat synsätt av hur fornlämningar som boplatser och gravfält är konstruerade och vad ingående anläggningar står för. Det långa tidsspännat mellan de två undersökningarna medför givetvis skillnader i undersöknings- och dokumentationsmetoder men även i hur källmaterialet återges i rapporten. Terminologin från många av de äldre gravfältundersökningarna, och så även med denna från 1984, bestod i ett mer beskrivande än tolkande arbetssätt. Äldre beskrivningar över gravar utgjordes ofta av en indelning i tre delar: stenpackning, fyllning och inre gravskick (till exempel brandlager). Inga eller väldigt få andra företeelser problematiserades vilket sker i betydligt högre utsträckning idag. Även om vi till viss del arbetar på ett annorlunda sätt idag, och vårt referensmaterial är oändligt mycket större, är de resultat som framkom och presenterades efter 1984 års undersökning absolut viktiga för vår förståelse av platsen.

För att underlätta vårt tolkningsarbete har därför några av anläggningarna i 1984 års undersökning omgrupperats, vissa anläggningstyper har också slagits ihop. Viktigt att poängtera är att endast en anläggning från 1984 har tolkats om. Urnegrav 11a har omtolkats till spridda brända ben.

I 1984 års sammanställning över boplatzanläggningar finns inte kategorin ”stolphål” med, istället har dessa kategoriserats som *sotgropar*, *skärvtensgropar*, *gropar* eller *stensamling*. Däremot framgår det av bilagan med beskrivningar över alla boplatzlämningar att tjugo av dessa tolkades som stolphål. Övriga sotgropar, skärvtensgropar och gropar har sammanförts till kategorin ”grop”. 1984 års kategorier *hård* och *hårdgrop* har sammanförts till ”hård” och kategorierna *sotlins* och *lins* har grupperats till ”sotlins”. I 1984 års sammanställning över gravar finns tre överbyggnader i form av skärvtensflak, två fyndtomma stensamlingar och två fyndtomma gropar. Dessa har räknats bort från kategorin gravar och förts till ”skärvtensflak”, ”stensamling” och ”grop”. Anläggningarna finns inte hel-

Typ	Antal 1984	Antal 2014	Summa	Kommentar
Grav	41	27	68 (66)	1984: A20 = 2014:A2 1984: A19:3 = 2014:A18
Grop	29	2	31	
Hård	13	8	21	
Kokgrop	–	1	1	
Lager	1	6	7	
Recenta anläggningar	3	16	19	
Skärvtensflak	3	1	4	
Skärvtenshög	0	1	1	
Sotlins	12	–	12	
Stensamling	2	0	2	
Stolphål	20	31	51	
Summa	124	93	217	

Tabell 15. Sammanställning över samtliga anläggningstyper från 1984 och 2014 års undersökningar inom grav- och boplatsområde Turinge 576.

ler med på 1984 års spridningskartor över gravform och gravskick. Att vi lyfter fram stolphål och slår ihop, men även delar, en del anläggningskategorier ger olika redovisade antal samt olika spridningsbilder i de två rapporterna. Detta är dock relevant för att kunna jämföra resultaten från de två undersökningarna.

Resultatet avseende brukningstid, gravformer, gravskick och fyndmaterial från 2014 års undersökning är i stort samstämmigt med det sedan tidigare kända resultatet från 1984 års undersökning. 2014 års undersökning har dock nyanserat 1984 års tolkningar då det sammantagna arkeologiska materialet nästan har fördubblats. Gravfältet har fått en vidare utbredning i västlig riktning i och med skelettgrav 11 och etablerandet av gravfältet kan flyttas något längre bak i tiden, till yngre förromersk järnålder (diagram 2, s. 57). Sammanlagt har 84 individer gravlagts i 68 gravar. Ålderskurvan för de gravlagda förändrades inte nämnvärt (jämför diagram 1) men kulmen vid åldersgruppen adultus förstärktes och andelen unga och gamla fördelade sig på en liknande låg nivå (bilaga 7).

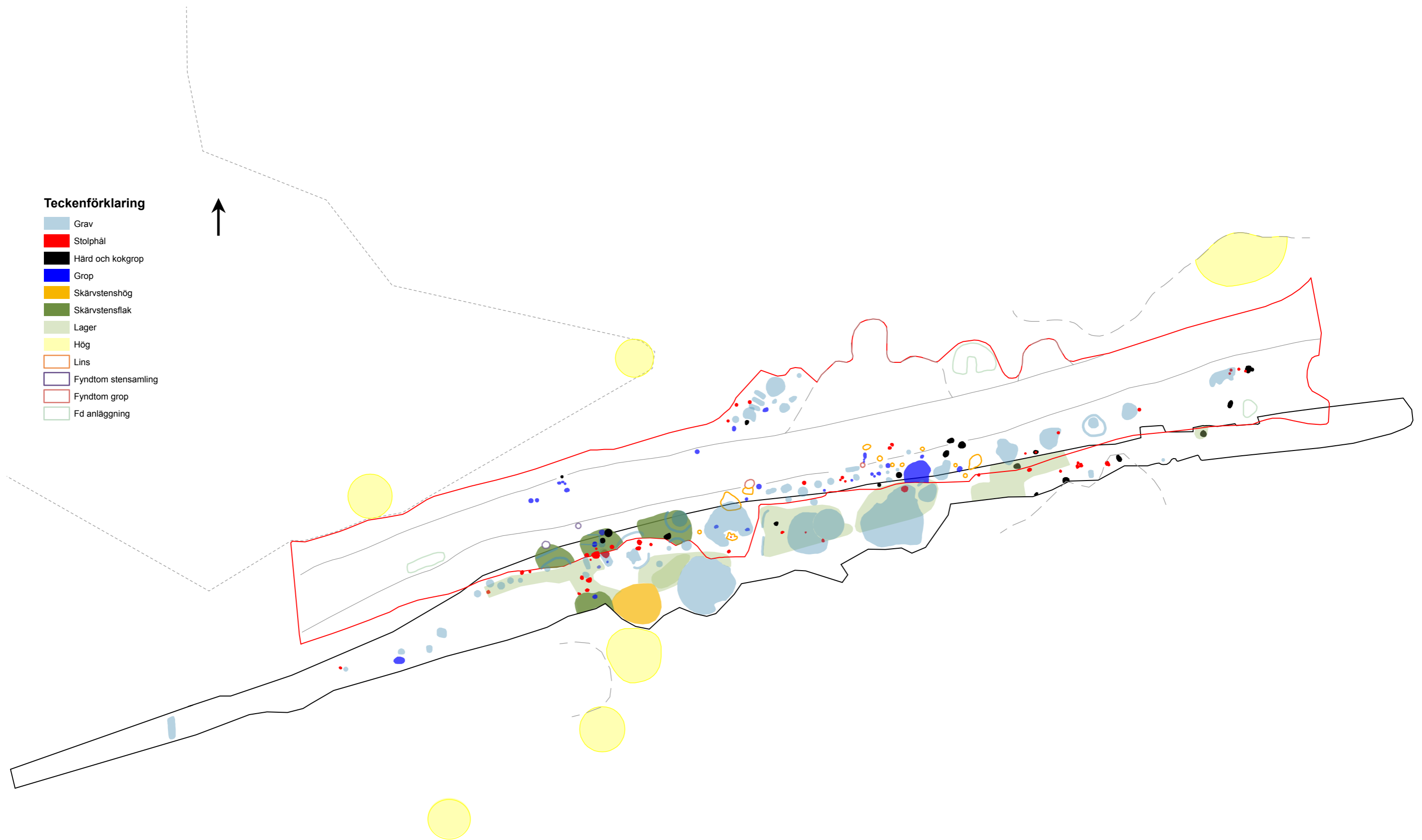
Gemensamt för båda undersökningarna är att lämningarna av boplatsskikt faktiskt inte går att knyta till någon regelrätt boplat, det vill säga en yta som innehåller konstruktioner i form av hus. Men det innebär inte att resultatet på något sätt blir mindre intressant, utan att boplatlämningarna snarare ska sättas i sammanhang med gravfältet. Några av stolparna från 1984 års undersökning har dessutom tolkats som möjliga gravmarkeringar alternativt en hägnad. Speciellt intressant är den tolkning av stolphålen som görs kring området med skelettgravarna och som innebär att dessa, via en hägnad, åtskilts från övriga anläggningar (Olsson 1996:72).

I sin avhandling från 2012 om boplatlämningar som påträffas under gravfält vid arkeologiska undersökningar, skriver Ann Marie Hållans att det är mer regel än undantag att de hittas och att även material från boplatser påträffas i gravarnas överbyggnad, det vill säga i fyllningen. Det som har varit ett problem med dessa iakttagelser är att fenomenet, speciellt från äldre undersökningar, inte har problematiserats i tillräckligt hög grad och därför är tolkningarna otillräckliga (Harrysson 2011:253) När överlagringar förekommer mellan gravar och hus i Mälardalen är det framför allt när vendel–vikingatida gravar överlagras hus från romersk järnålder och folkvandringstid. Tidsspannet från det att huset går ur tiden till att graven uppförs är minst 400–500 år. Rimligheten att det skulle vara samtida hus och gravar förefaller därför, utifrån det undersökta materialet, som mycket låg (Hållans 2012:200f).

Närmast kända undersökta säkerställda boplat är Turinge 249:1, belägen drygt 800 meter nordost om Turinge 576. Boplatsen utgjordes av två hus och ett område i anslutning till dessa som bestod av härdar, en ugn och ett flertal stolphål som inte gått att knyta till sammanhängande konstruktioner. Boplatsen daterades till romersk järnålder och folkvandringstid. Intilliggande Turinge 575 delundersöktes vid samma tillfälle som Turinge 249:1 och rubricerades som ett aktivitetsområde med härdar, stolphål och gropar samt ett separat härdområde. Lämningarna daterades yngre bronsålder–äldre romersk järnålder (Lindwall 2010).

Olika utgångslägen

I början av kapitlet nämndes en del av de svårigheter som uppstått vid försök att jämföra de två källmaterialen från samma plats. Det är dock slående hur likartad frågeställningen, trots att det skiljer trettio år mellan undersökningarna. Gemensamt för båda undersökningarna är att gravarna undersöktes i syfte att besvara frågor kring uppbyggnad, innehåll, fyndmaterial, inre gravskick och datering. Däremot skilde sig utgångsläget något åt då man vanligtvis på undersökningar från 1960-talet och fram till 1990-talets början främst hade sin teoretiska utgångspunkt i den bebyggelsearkeologiska forskningsgrenen (Lagerlöf (Bennet) 1991:40). Det innebar att gravfält främst ansågs spegla bebyggelsens lokalisering och dess storlek. De yngre järnåldersgravfälten ansågs ha en koppling till de historiska bytomterna, medan den äldre järnålderns gravfält ansågs ha ett mer perifert läge i förhållande till bytomterna.

Figur 52. Anläggningsplan över samtliga anläggningar från 1984 och 2014 års undersökningar (röd- respektive svartmarkerat område) av grav- och boplatsoområde Turinge 576. Skala 1:500. För plan med anläggningsnummer, se bilaga 12.

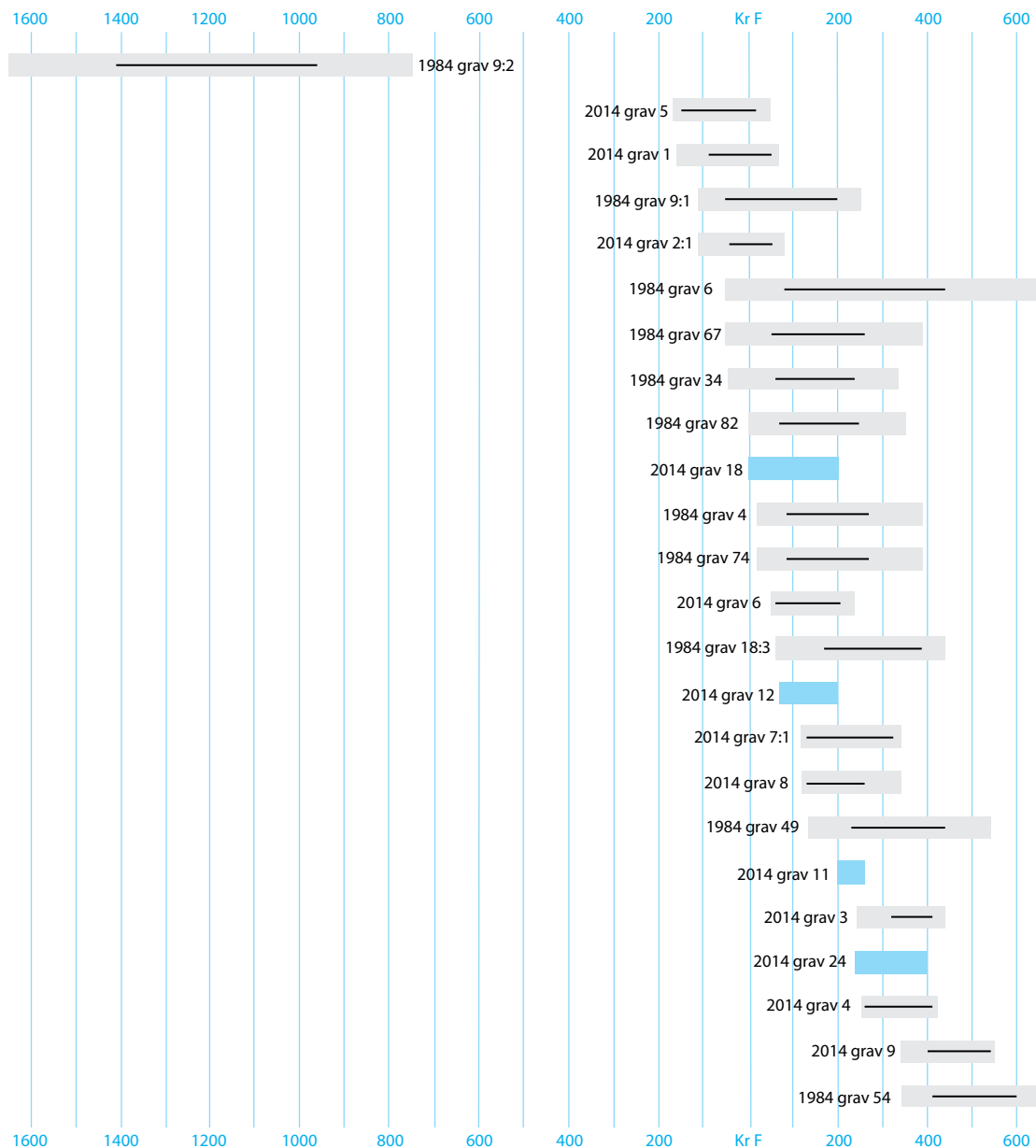
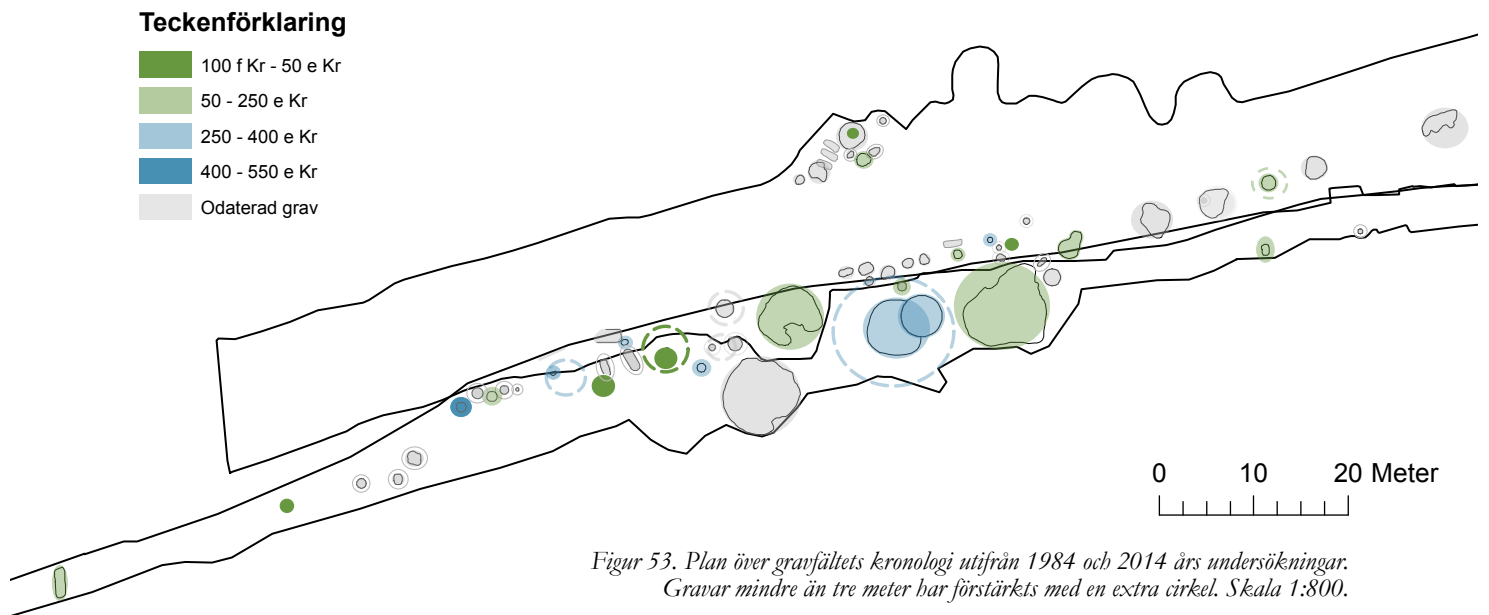

Diagram 3. Samtliga daterade gravar från 1984 och 2014 års undersökningar. Grå block visar ¹⁴C-dateringar med kal 1 respektive kal 2 sigma. Blå block visar fynddateringar.

Bland aktörerna inom uppdragsarkeologin idag finns en medvetenhet om att variationen i hur och var gravfält, oavsett tidsperiod, är placerade är betydligt större än vad som tidigare antagits. Visst samband finns mellan gravfält och till exempel medeltida bebyggelse, men frågetecknen är fortfarande alltför många för att säkra slutsatser ska kunna dras kring platser som inte är undersökta (Beronius Jörpeland 2010:48). Generellt kan sägas om hela den undersökta delen av gravfältet samt de utanföriggande, endast i ytan synliga delarna (det vill säga främst gravhögar), att det följer ett sedan tidigare känt mönster för hur gravfält växer fram. Krönet och ytorna mot väster och öster domineras av de äldre gravarna, och ytorna intill och nedanför utgörs av gravhögar som utifrån form förmodas vara från yngre järnålder. Det är även mycket troligt att de kvarliggande yngre järnåldershögarna överlagrar äldre gravar. Från 1990-talet och framåt finns således bland flertalet aktörer ett intresse av att försöka problematisera gravfälten ur fler synvinklar än den bebyggelsehistoriska inriktningen. Ett exempel är att försöka tydliggöra dödskulturn, det vill säga att arkeologiskt belägga spår efter begravningsritualer som sannolikt åtminstone i vissa fall pågått över en lång tid och att när så är möjligt identifiera och tolka lämningar

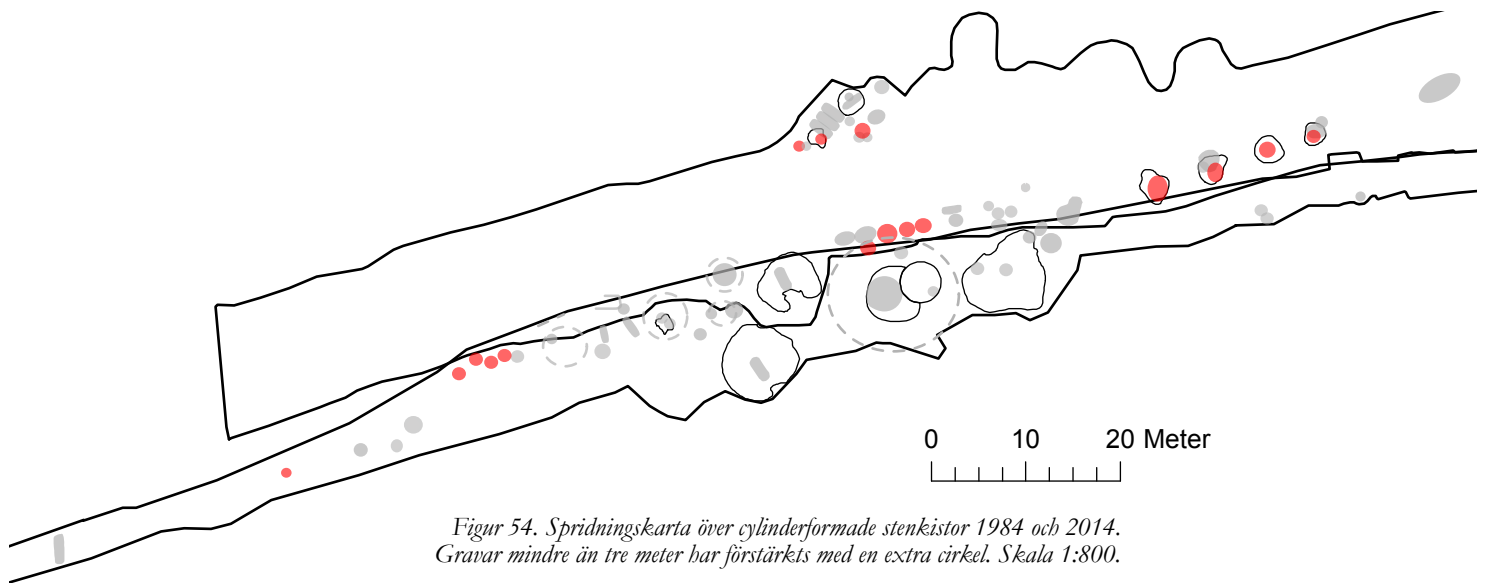
kopplade till anfäderskult (se till exempel Anders Kaliffs arbeten från 1992 och framåt samt Andreas Nordberg 2004 och 2013).

Kunskap som har förtydligats efter de båda undersökningarna är hur gravfältet varit organiserat rumsligt, dels med de yngre järnåldershögarna (Turinge 12) i södra ytterkanten, dels med de stora flacka gravarna på krönet och östra sluttningen, de mindre gravarna runt omkring dessa (i form av brandgropar och skelettgravar) samt de cylinderformade stenkistorna längs med den förmodade samtida kommunikationsleden. Till viss del förefaller det som om ytan som undersöktes 1984 var mer tydligt rumsligt organiserad än den yta som undersöktes 2014.

Cylinderformade stenkistor

Vid Eva Olssons undersökning lyfts de gravar fram som här kallas *cylinderformad stenkista* men som i hennes rapport kallas *brandgravar – stora gropar*. Precis som vid 2014 års undersökning konstateras det 1984 att detta är en typ av anläggning som inte är vanlig. En av anledningarna till detta kan vara brister i terminologin där anläggningar ”försvunnit” i rapporter om de endast kallats för till exempel *grop*, *stensatt brandgrop* eller *stensatt grop under täckhäll*. Det finns idag fortfarande inget enhetligt fackspråk för denna typ av gravar. Gravtypen tycks här gruppera sig inom fyra åtskilda områden (figur 54). Överbyggnaden bland dessa gravar skilde sig åt mellan de som undersöktes 1984 och 2014. Vid undersökningen 1984 var flertalet av gravarna täckta av en stenpackning som överlagrade täckhällen, medan gravarna som undersöktes 2014 endast hade en täckhäll. Exakt vad detta beror på har inte gått att fastställa; en möjlighet är att delar av överbyggnaden har avlägsnats i samband med det efterföljande vägarbetet och då utan antikvarisk kontroll. I flera av gravarna var de brända benen deponerade i svepask där endast hartstätningen återstod och vid 1984 års undersökning noterades att flera av askarna var placerade centralt eller i den norra delen av nedgrävningen. Detta förfarande stämmer i princip med 2014 års undersökning där fyra av fem benbehållare i de cylinderformade stenkistorna var placerade i den norra delen av graven. Endast en benbehållare avvek, där hade benbehållaren placerats i gravens södra halva.

Det som utmärker gravtypen är främst det lilla rum eller kammare som skapats i nedgrävningen där väggarna klätts med sten och fått en betydligt mer stabil och permanent utformning än om enbart en grop grävts i sanden. Intressant är också varför benbehållaren i två fall placerats mellan stenarna i stenskoningen (grav 13 och 68b, 1984 års undersökning) och vad det betyder i förhållande till gravrummet. Detta tillvägagångssätt

Gravform	Antal 1984	Antal 2014	Totalt	Kommentar
Stensättning, rundad	23	7	30	1984:A20 = 2014:A2 1984:A19:3 = 2014:A18
Klumpsten	1	2	3	
Stenkista	2	0	2	
Stenpackning, rektangulär	4	0	4	
Omarkerad	9	9	18	
Omarkerad?	2	9	11	
Summa	41	27	68 (66)	

Tabell 16. Sammanställning över samtliga förekommande gravformer 1984 och 2014.

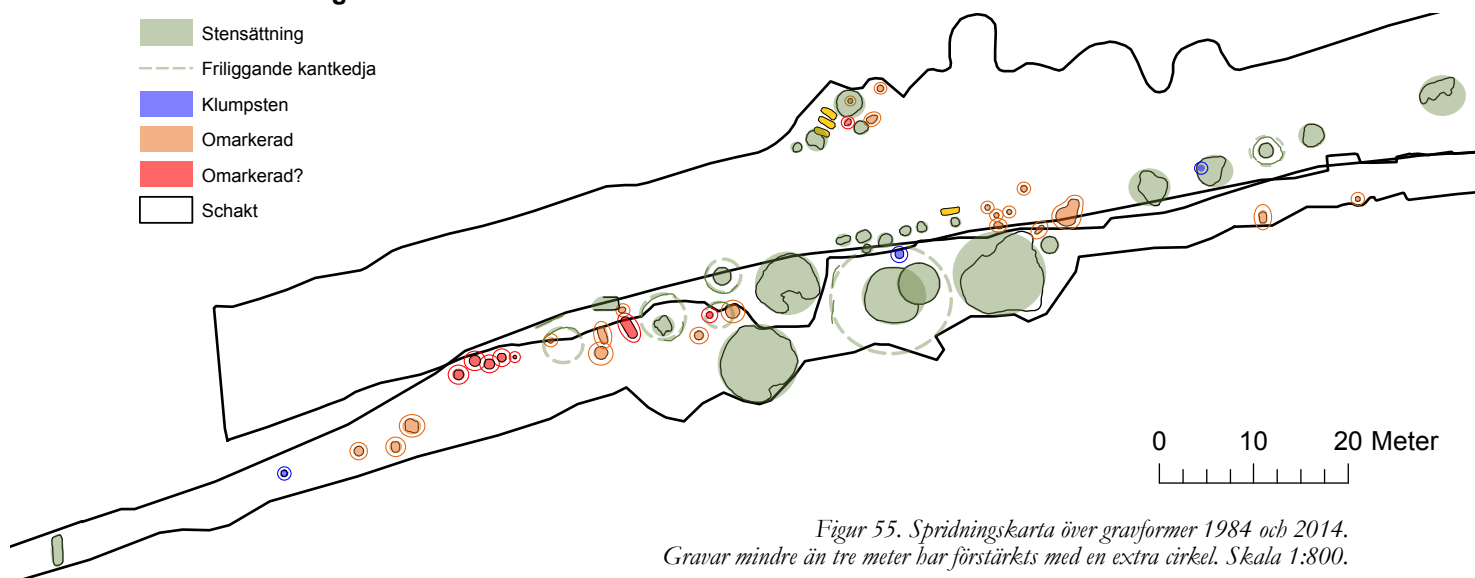
har noterats på andra gravfält där cylinderformade stenkistor förekommit (Artursson 1994:114). Det är just den skapade kammaren som gör att gravtypen avviker från övriga gravar från perioden då dessa ger ett mer slutet intryck i form av till exempel brandgrop eller benlager. Vidare förefaller det som om svepasken med de brända benen varit mycket lättillgänglig för de efterlevande, speciellt om endast en täckhäll täckt själva gropan.

Stratigrafi

Få gravar skadades under gravfältets brukningstid. 1984 dokumenterades att grav 9:1 hade grävts ned i grav 9:2 och 2014 konstaterades att grav 24 delvis hade anlagts i grav 3. Nu finns det olika tidsspänn mellan anläggandet av de gravar som skadat redan befintliga gravar. I det första fallet (1984) så har en romartida grav anlagts på platsen för en grav från mellersta bronsålder. Här är det fullt möjligt att den äldre graven inte varit känd och att det varit en "passiv" handling. I det andra fallet (2014) verkar gravarna ha ett mer komplicerat anläggningsförfarande och de bedöms vara anlagda vid i stort sett samma tillfälle. I detta fall blir handlingen/skadan mer "aktiv." Med undantag för dessa gravar så tyder den horisontella stratigrafien på att gravarna har varit synliga för många efterkommande generationer genom markeringar ovan mark, till exempel resta stenar, vilket omnämns i historiskt skriftligt material (se kapitlet om topografi och fornlämningsmiljö).

Teckenförklaring

- Stensättning
- Friliggande kantkedja
- Klumpsten
- Omarkerad
- Omarkerad?
- Schakt

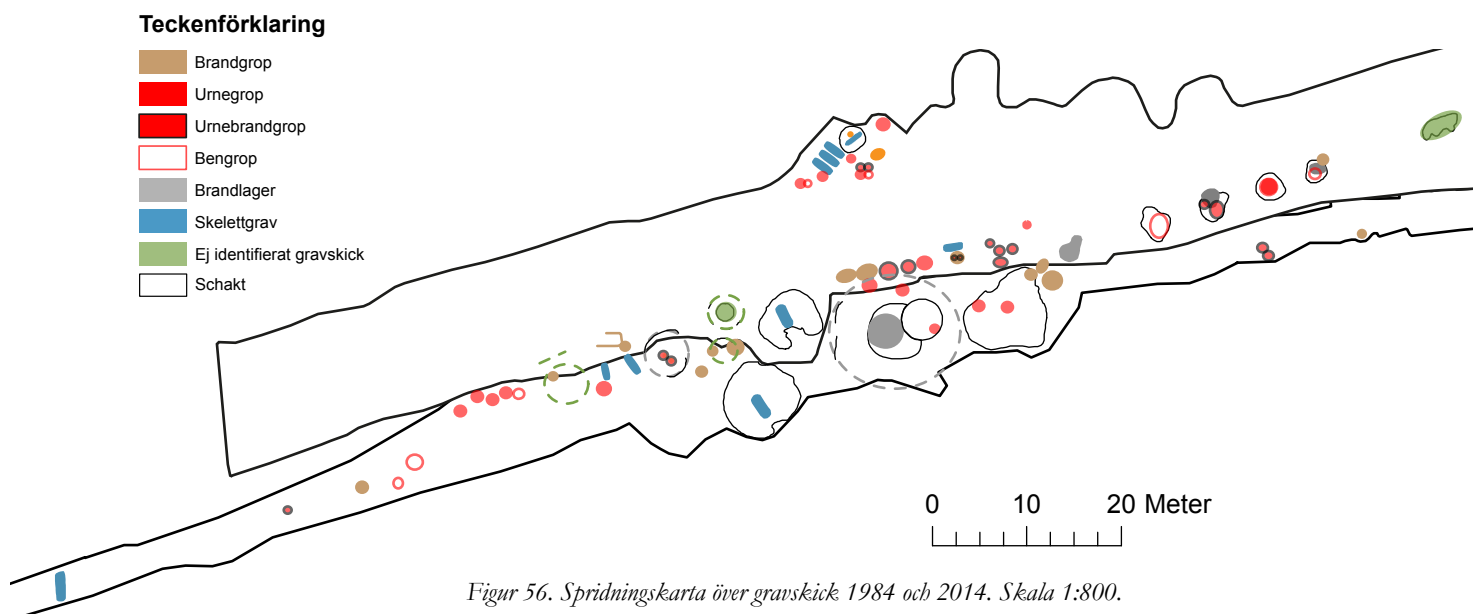

Figur 55. Spridningskarta över gravformer 1984 och 2014. Gravar mindre än tre meter har förstärkts med en extra cirkel. Skala 1:800.

Gravskick	Antal 1984	Antal 2014	Totalt	Kommentar
Brandgrop	4	9	13	
Urnegrop	10	8	18	
Urnebrandgrop	13	7	20	
Urnegrav	2	0	0	
Bengrop	3	3	6	
Brandlager	3	1	4	
Benlager + urnegrop	2	0	2	
Spridda brända ben	1	0	1	1984:11a urnegrop
Skelettgrav med bevarade ben	1	2	3	
Skelettgrav utan bevarade ben	2	1	3	
Skelettgrav?	5	1	6	
Okänt gravskick	2	0	2	
Summa	48	32	80	

Tabell 17. Sammanställning över samtliga förekommande gravskick 1984 och 2014.

Tolkningen som gjorts vid den vertikala stratigrafiska analysen efter de två undersökningarna skiljer sig något åt. Vid 1984 års undersökning uppfattade man att anläggningarna låg i flera nivåer, att det i vissa fall fanns flera nivåer med begravningar som till exempel i grav 3 som har ett ytligt deponerat brandlager som överlagrar en brandgrop (Olsson 1996:49, 80f). Enligt den osteologiska analysen innehåller båda objekten ben efter människa och djur (Olsson 1996:123). Grav 5 utgjordes i ytan av en rundad stensättning som låg på ett kulturlager. Spritt i stenpackningens fyllning förekom brända ben som också tolkades härröra från ett diffust brandlager. Lagret vilade dels på sand, dels på två underliggande gravar. Dessa två gravar bestod av dels en cylinderformad stenkista med urnebrandgrop, dels en klumpsten med urnebrandgrop. Gravarna 3 och 5 låg i den östra delen av 1984 års undersökningsområde och hade ingen motsvarighet inom undersökningsområdet från 2014.

Figur 56. Spridningskarta över gravskick 1984 och 2014. Skala 1:800.

Fynd

Fyndmaterialet från de två undersökningarna är likartat (bilaga 14), till exempel att harts-tätade kärl var vanligast följt av lerkärl, att ett fåtal gravar innehöll metallfynd samt att få föremål var eldpåverkade. En skillnad är att pärlor och kammar inte har påträffats i 1984 års gravar. Pärlor framkom dock 1984 i en fyndrik vendeltida avfallsgrop. Det verkar inte som om att metallföremålen skulle vara i ytterligare sämre skick nu är för trettio år sedan, väl-dränerad sandig miljö och miljöförstöringar till trots.

Gravfältet rymmer (minst) två vapengravar. Från 1984 års undersökning finns en grav med lansspets (grav 9:1) och från 2014 en grav med ett svärds-lidsbeslag (grav 18). Gravarna hade små dimensioner; den förstnämnda var knappt 0,30 meter i diameter, den sistnämnda 0,60 meter i diameter, båda var drygt en decimeter djupa. Svärds-lidsbeslaget hör antagligen till den grav som 1984 kallas A19:3 och som då tolkades ingå i en större anläggning med ett skärvstensflak som överbyggnad. Då undersöktes skärvstensflaket och den underliggande friliggande kantkedjan 19:1 och stensamling 19:2, men inte A19:3.

Oftast anläggs en vapengrav per generation vilket tyder på att statusen att gravläggas med vapen antagligen var ärftlig och inte ingick som en del i en ny släkts maktuppvisning. Kontinuiteten i begravningstraditionen tyder även på ett stabilt samhälle som lyckats bevara traditioner över längre tid (Nicklasson 2005:89f).

Förekomsten av enstaka vapen i vapengravar tyder på att båda gravarna bör vara anlagda under gravfältets tidiga fas under förromersk järnålder–äldre romersk järnålder, då vapengravarna under yngre romersk järnålder ofta innehåller mer praktfulla uppsättningar med fler vapen och gärna i kombination med guld och importföremål. I Mälardalen förekommer båda vapentyperna i gravar från förromersk och äldre romersk järnålder men det är mer vanligt att ”ensamma” lansspetsar återfinns i förromerska gravar och att ”ensamma” svärd/svärds-lidsbeslag förekommer i äldre romerska gravar (Artursson 1994:54 och 56).

Kniven hade som föremål en central roll i begravningstraditionen. Totalt framkom nio knivar och en skära, varav fem av knivarna påträffades 2014 och resterande 1984. Sju av knivarna påträffades i cylindriska sten-kistor och från undersökningen från 2014 noterades att flera av knivarna hade rester av träskftet kvar. Detta gäller även för två av knivarna samt skäran från 1984. Utifrån förståelsen av vad som skett vid kremationen av den avlidne är detta mycket intressant eftersom bevarade rester av skftet tyder på att kniven inte varit med på bälet. Vanligtvis förutsätts att merparten av föremålen som påträffas i brandgravar

även har varit med på bålet. De bevarade träskäften tyder på att somliga föremål undantagits eldens förgörande kraft och istället deponerats i graven vid själva gravläggningen. Huruvida detta endast gäller metallföremål är något som framtida analyser bör ta fasta på för att nå fram till fördjupad kunskap kring begravningsritualens olika faser. Inom detta gravfält verkar det dock vara få föremål som varit med på brandbålet. Endast fyra keramik-kärl (1984 grav 3:1a och 9:1 samt 2014 grav 3) och lansspetsen hade tecken på eldpåverkan.

Totalt påträffades 37 hartstätade kärl i form av hartstättningsringar. Av dessa var 18 stycken benbehållare, resten var bikärl. Antalet benurnor i keramik var färre, sammanlagt nio stycken. Endast tre kompletta och nästan intakta kärl har påträffats. Flera kärl var kompletta men helt fragmenterade. Två kärl hade (1984) endast bottenpartiet kvar. I det ena fallet var graven tämligen grund och kan ha skadats, men i det andra fallet var graven mycket djupare. Det verkar som att kärlet avsiktligt använts som benbehållare utan kärlets övre del. En liknande detalj iaktogs 2014 i grav 12 där de brända benen hade placerats i en del av ett kärl som lagts på sidan. Ingen del av kärlets mynning påträffades, enstaka bitar från bottenkanten förekom, men merparten var bukdelar. Sedan finns det en varierande skala från enstaka krukskärvor till relativt rikligt med keramik i gravarna men där keramiken har oklar funktion.

Förvaringskärl i gravar, oavsett material, har två funktioner – antingen har de fungerat som benbehållare eller som förvaringskärl för mat, dryck eller föremål. Den vanligaste funktionen har varit som benbehållare i brandgravar, där delar av benen från brandlagret placerats i kärlet. I gravar där bålplats och gravplats inte är densamma fyller kärlet en praktisk funktion för att kunna transportera benen till graven. I gravar där man kunnat belägga att bål- och gravplats är densamma blir funktionen mer svårbegriplig. Varför har det ansetts nödvändigt att efter kremationsbålet svalnat lägga ner delar av den döde individen i ett kärl, ibland tillsammans med delar av kremerade djur, för att därefter placera urnan på eller nedgrävt i brandlagret? Olika tolkningar har förts fram kring fenomenet som till exempel att kärlet representerar kroppen eller att uppdelning av de brända benen håller den döde kvar i graven (Eriksson 2009:221f; Kaliff 1997:93). Samtidigt är förvaringskärl mycket enkelt att transportera. Således kan det heller inte hållas för osannolikt att benbehållaren vid något tillfälle under begravningsritualen till exempel transporterats hem till huset där den döde hade levt (van Gennep 1960:151). Döds-kulten i form av begravningsritualer har inte enbart skett på gravfälten och om och vad som skett på gården kan vi endast spekulera, men vi kan konstatera att benbehållare i gravar från både äldre och yngre järnålder ofta är mycket lätt tillgängligt placerade i gravarna, som till exempel i de cylindriska sten-kistorna.

Vid båda undersökningarna påträffades en amuletring. Båda ringarna hittades ytligt vid rensning av grav 4 (1984) och grav 26 (2014). Ringen från 2014 påträffades i ytterkanten av graven i övergången mot vad som tolkats vara ett bräm av småsten som delvis är blandat med skärvsten. Ringen från 1984 påträffades mellan kantkedjan och den centrala packningen som bestod av natursten och skärvsten. Det som skiljer hanteringen av eldstålsformade amuletringar från torshammarringar är just placeringen i graven. Torshammarringar påträffas nästintill uteslutande i anslutning till gravurnan, medan amuletringarna ofta påträffas i gravens ytterkant eller överbyggnadens fyllning (Isaksson 1992:13 och 22). Deponeringen är således sekundär i förhållande till själva begravningen och gravarna. Enstaka fynd av amuletringar, till skillnad från gravfält med exceptionellt många amuletringar som till exempel Gamla Uppsala, Kymlinge och Hjulsta, visar hur mångfacetterade och svårtolkade de rituella handlingar är som skett på gravfälten. I Turinge är gravarna dessutom betydligt äldre än amuletringarna som förmodas vara vendeltida. Som tolkning av handlingen med amuletringar ligger anfäderskult nära tillhands, och då i den meningen att de efterlevande upprätthåller kontakten med avlidna anfäder genom olika typer av ritualer vid gravarna. Behovet av kontinuitet upprätthöll föreställningen kring anfäderskult och var vanligt förekommande under just yngre järnålder men kanske främst under vikingatid (Steinsland 2007:383).

Avslutande kommentarer

Idag har vi en större förståelse kring begravningsritualer i de enskilda gravarna, men även för gravfälten i stort som mer och mer kommit att betraktas som ett konstruerat och möblerat rum (Harrysson 2014:24ff). Mellan den yngre och den äldre järnålderns begravningsritualer ser vi i tillvägagångssättet och hanteringen av den avlidne skillnader som är arkeologiskt iakttagbara. Skillnader vad gäller gravskicket är gravarnas formspråk och hanteringen av kvarlevor med mera, som *kan* återspegla såväl förändringar i föreställningsvärld som förändring över tid i ritual och tradition mellan den äldre och den yngre järnåldern. En iakttagbar skillnad för det inre gravskicket är förekomsten eller avsaknaden av brandlager och hur den kremerade individen är deponerad i graven. De cylinderformade stenkistorna som har daterats till slutet av förromersk järnålder–(möjligen tidig?) folkvandringstid är ett tydligt exempel på där bålplats och grav inte är lokaliserade på samma plats. I anslutning till graven fanns inga spår efter kremeringsplatsen utan istället har en svepask med de brända benen, rensade från brandbålens rester, placerats i en mycket omsorgsfullt konstruerad liten kammare. Gravarna liknar i sin utformning, speciellt de som innehåller hela eller nästintill hela individen, mera en jordfästning. I yngre järnåldersgravar finns vanligtvis brandlagret kvar, och det är även möjligt att ibland se att bål- och gravplats är densamma. Vidare har ofta en urna av keramik fyllts med brända ben och rester från brandlagret, och därefter placerats på eller i brandlagret. Urnan eller rester av den i form av mynningsbitar dyker i allmänhet upp ytligt när överbyggnaden undersöks. Utifrån hur vanligt fynd av keramik är i anslutning till själva begravningen bör den ha varit en viktig komponent i begravningsritualen. Ser vi här ett tillvägagångssätt som har sin parallell i äldre järnåldersgravar med en lättillgänglig svepask? Ett delvis förändrat tillvägagångssätt men med likartat meningsinnehåll med över tid utdragna begravningsritualer som kan ha innefattat allt från hågkomst av den avlidne till närvaro vid arvsskifte vid gården? Eller handlar det om, speciellt i gravar med lite humanosteologiskt material och delar av eller endast fragmentet av urnan, om ett nytt synsätt på ”graven”? Kanske var förberedelserna och själva kremeringen viktigare moment i begravningsritualen än själva deponeringen av ben och föremål (Kaliff & Østigård 2013:59, Wranning 2015:74ff och 170ff).

Jämförelsen visar också att skillnader i undersöknings- och dokumentationsmetoder samt i återgivningen av källmaterialet till trots så går det att göra nya tolkningar om till exempel gravritualer utifrån äldre arkeologiskt material. Den pågående terminologidiskussionen kring till exempel begreppet ”grav” är särskilt viktig när man närmar sig ett äldre källmaterial och en medvetenhet kring det standardiserade deskriptiva tolkningsförfarandet som tidigare helt dominerande dokumentationsmaterialet och i slutänden även rapporten. Då liksom nu är själva undersökningsmomentet ganska standardiserat, men vi går delvis olika tillväga. Tidigare undersöktes merparten av alla anläggningar med stående sektion medan vi idag föredrar att genomföra undersökningen av till exempel gravar i plan. Metoden att undersöka i plan hänger delvis samman med att det är de bakomliggande handlingarna som konstruerat anläggningen som ska tolkas och förstås. Detta har lett till fler och delvis andra frågor ställs samt att vi problematiserar både enskilda anläggningar men även hela platsen i högre utsträckning än tidigare. Den ökade kunskapen kring gravfälten och hur gravar är konstruerade samt en kontextorienterad undersökningsmetod har lett till att arkeologiska undersökningar genererar ett betydligt större källmaterial som ska bearbetas och tolkas. Till viss mån har detta skapat nya problem när det tolkade materialet ska återges på ett genomlyst, begripligt och inte alltför utrymmekrävande sätt i rapporten. Detta är för den fortsatta gravarkeologin viktiga metodfrågor att arbeta vidare med.

Referenser

Kart- och arkivstudier

Ekonomiska kartan 1951.

Muntliga uppgifter

Ole Stilborg, SKEA, 2016-02-11.

Otryckta källor

Anund, Johan, Arkeologerna, Statens historiska museer. Mejl 2016-04-13.

Olsson, Eva. PM. *Angående fornlämningarna 10–13 i Turinge socken, Södermanland.*

Dnr 1500/84. 1984-10-18.

Litteratur

Arrhenius, Birgit. 1961. Iron. I: Holmqvist, W. (red.). *Excavation at Helgö I.* Report for 1954–1956.

Artursson, Magnus m.fl. 1994. *Lundbacken. Ett gravfält från romersk järnålder. Del 1: gravar norr om järnvägen.* Målby 1:15, Tillinge sn, Uppland, Raä 297. Slutundersökningsrapport. Tryckta rapporter från Arkeologikonsult AB, nr 11.

Beronius Jörpeland, Lena. 2010. *Medeltida landsbebyggelse i Stockholms län.* UV Mitt, rapport 2010:8. FoU-Projekt. Riksantikvarieämbetet.

Beskow Sjöberg, Margareta (red.) 1987. *Ölands järnåldersgravfält. Volym 1.* Alböke, Köpings, Råpplinge, Löts, Egby, Bredsätra och Gärdslösa socknar. Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer.

Brunstedt, Solveig 1991. *Va-ledningar längs Södertäljevägen.* Södermanland, Turinge socken, Södertälje kommun, väg 215, RAÄ 12. Arkeologisk utredning. Rapport i ATA, dnr 5210/91.

Brunstedt, Solveig 1994. *Turingean.* Södermanland, Turinge socken. Arkeologisk utredning. Riksantikvarieämbetet UV Stockholm, rapport 1994:48. Stockholm.

Brynja, Elisabeth 1998. *Kammar från Mälardalen AD 350–600. Kammar från gravfält i Uppland, Södermanland och Västmanland. Utformning, kontext och kronologi.* Licentiatexamen, Arkeologiska forskningslaboratoriet. Stockholms universitet.

Bäck, Mathias, Hällans, Ann-Mari & Ljung, Jan-Åke 2009. *Lilla Ullevi – historien om det fridlysta rummet. Vendeltida helgedom, medeltida by och 1600-talsgård.* Uppland, Bro socken, Klöv och Lilla Ullevi 1:5, RAÄ 145. Riksantikvarieämbetet UV Mitt, rapport 2008:39. Stockholm.

Carlie, Anne 2004. *Forntida byggnadskult. Tradition och regionalitet i södra Skandinavien.* Riksantikvarieämbetet arkeologiska undersökningar. Skrifter, nr 57. Stockholm.

Ericsson, Annika 1996. Pärlor. I: Wikborg, Jonas (red.). *Bastubacken – ett gravfält från äldre romersk järnålder.* RAÄ 73, Tortuna sn, Västmanland. Slutundersökningsrapport. Tryckta rapporter från Arkeologikonsult AB, nr 15. Uppsala.

Ericsson, Annika 1996. Smycken och dräkttillbehör av metall. I: Wikborg, Jonas (red.). *Bastubacken – ett gravfält från äldre romersk järnålder.* RAÄ 73, Tortuna sn, Västmanland. Slutundersökningsrapport. Tryckta rapporter från Arkeologikonsult AB, nr 15. Uppsala.

Eriksson, Thomas 2009. *Kärl och social gestik. Keramik i Mälardalen 1500 BC–4000 AD*. AUN 41. Riksantikvarieämbetet arkeologiska undersökningar. Skrifter, nr 76. Uppsala universitet. Västerås.

Eriksson, Thomas 1998. Egen härd är guld värd – härdar från äldre järnålder i syd-västra Uppland. I: Andersson, Kent (red.). *Suionum Hinc Civitates – nya undersökningar kring norra Mälardalens äldre järnålder*. OPIA 19. Uppsala.

Hagberg, Ulf, Stjernquist, Märta & Rasch, Monika (red.) 1991. *Ölands järnåldersgravfält. Volym 2*. Högrum, Glömminge, Algotrum, Torslanda, Långlöt, Runsten, Norra Möckleby och Gårdby socknar. Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer.

Hallgren, Anna-Lena 2008. *Täktskadade gravar vid Västerkvarn. Fem romartida brandgravar på 15 m²*. Arkeologisk undersökning. RAÄ 224, Strömsholm 8:1, Kolbäcks socken, Västmanland. Kulturmiljövård Mälardalen, rapport 2008:72. Västerås.

Hallgren, Anna-Lena 2012. *Skänninge. Ett gravfält från äldre järnålder samt ett hus och två gravar från sen vikingatid–medeltid*. Särskild arkeologisk undersökning. Fornlämning Skänninge 37:1, Östanå 6:1 och Skänninge 3:1, Skänninge stad, Mjölby kommun, Östergötlands län. Stiftelsen Kulturmiljövård, rapport 2012:89. Västerås.

Harrysson, Ingela 2011. Uppdragsarkeologins utgrävningsmetodik på Mälardalens gravfält. I: *Formvännan 2011/3*.

Harrysson, Ingela 2014. En fornlämning låter sig bara undersökas en gång – från den enskilda anläggningen till platsen som helhet. I: Bratt, Peter (red.). *Är järnåldergravfälten färdigundersökta?* Seminarierapport nr 7. Stockholms läns museum.

Hällans Stenholm, Ann-Marie 2012. *Fornminnen. Det förflutnas roll i det förkristna och kristna*. Mälardalen. Väger till Midgård. Nordic Academic Press. Lund.

Isaksson, Anne-Marie 1992. *Miniatyrskärar från yngre järnålder i Mälardalen – föremål med magisk kraft*. C-uppsats, arkeologi. Stockholms universitet.

Kaliff, Anders 1992. *Brandgravskick och föreställningsvärld. En religionsarkeologisk diskussion*. Occasional Papers in Archaeology 4. Uppsala.

Kaliff, Anders 1997. *Grav och kultplats. Eskatologiska föreställningar under yngre bronsålder och äldre järnålder i Östergötland*. AUN 24. Uppsala.

Kaliff, Anders 2009. Tolkning eller analytiskt redskap? Om terminologins betydelse vid tolkning av rituella lämningar. I: Back Danielsson, Gustin, Larsson, Myrberg & Thedéen (red.). *Döda personers sällskap. Gravmaterialens identiteter och kulturella uttryck*. Stockholm Studies in Archaeology 47.

Kaliff, Anders & Østigård, Terje 2013. *Kremation och kosmologi – en komparativ arkeologisk introduktion*. OPIA 56. Uppsala.

Kihlstedt, Britta 2014. *Hök mossen 1B*. Arkeologisk utredning etapp 1. Nykvarn 1:11 m.fl., Turinge socken, Nykvarns kommun, Stockholms län, Södermanland. Stiftelsen Kulturmiljövård, rapport 2014:50. Västerås.

Lagerlöf (Bennett), Agneta 1991. Exemplet Mälardalen – synpunkter på det undersökta mellansvenska gravmaterialet. I: Lagerlöf, A. (red). *Gravfältundersökningar och gravarkeologi*. Rapport från Riksantikvarieämbetets seminarium om ”Gravmaterialet som källa för kunskap om människans livsvillkor, religiösa och sociala värderingar”. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.

Lindeblad, K. & Nielsen, A-L 1997. *Kungens goda i Borgs säteri i Östergötland*. Riksantikvarieämbetet UV Linköping, rapport 1997:12. Stockholm.

Lindwall, Linda 2010. *Yngre bronsålder och äldre järnålder i Mörby*. Bebyggelse och aktiviteter inom Turinge 249:1 och 575, Nykvarns kommun, Södermanland. Arkeologikonsult, rapport 2010:2340.

Magnusson, Gösta 1973. *Arkeologisk undersökning 1971. Nyupptäckt fornlämning intill fornlämning 13*. Stene 1:8, Turinge sn, Södermanland. Riksantikvarieämbetet, rapport 1973 B 30.

Magnusson, Gösta 1974. *Arkeologisk undersökning 1968–70. Fornlämning 191 och 236, två gravfält*. Åsen 1:2, 1:3, Kolbäckens sn, Västmanland. Riksantikvarieämbetet, rapport 1974 B 33.

Nordberg, Andreas 2004. *Krigarna i Odins sal. Dödsföreställningar och krigarkult i fornordisk religion*. Diss Stockholms universitet. Stockholm.

Nordberg, Andreas 2013. *Fornordisk religionsforskning mellan teori och empiri. Kulten av anfäder, solen och vegetationsandar i idéhistorisk behysning*. Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi CXXXVI. Uppsala

Nicklasson, Påvel 2005. *En vit fläck på kartan. Norra Småland under bronsålder och järnålder*. Acta Archaeologica Lundensia series in 8, No 50. Stockholm.

Olsson, Eva 1996. *Äldre järnåldersgravar vid Fjälla*. Arkeologisk provundersökning och undersökning. Södermanland, Turinge socken, RAÄ 11–13 och 444. Riksantikvarieämbetet, Arkeologiska undersökningar. UV Stockholm, rapport 1996:126. Stockholm.

Petré, Bo 1984. *Arkeologiska undersökningar på Lovö. Del 2. Fornlämning RAÄ 27, Lunda*. Acta Universitatis Stockholmiensis. Studies in North-European Archaeology 8.

Petré, Bo 1984. *Arkeologiska undersökningar på Lovö. Del 4. Bebyggelsearkeologisk analys*. Acta Universitatis Stockholmiensis. Studies in North-European Archaeology 10.

Rapportanvisningar. UV-redaktionen, Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar. 1993. Stockholm.

Ros, Jonas m.fl. 2008. *Mörby. Järnåldersboplats, historisk bytomt och skålgropslokal*. Förundersökning och särskild arkeologisk undersökning. RAÄ 246, 255 och 473, Mörby 5:1, Turinge socken, Nykvarns kommun, Stockholms län, Södermanland. SAU, rapport 2008:12. Uppsala.

Runcis, Janis 1999. Den mytiska geografin – reflektioner kring skärvtenshögar, mytologi och landskapsrum i Södermanland under bronsålder. I: Olausson, Michael (red.). *Spiralens öga. Tjugo artiklar kring aktuell bronsåldersforskning*. Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar. Skrifter, nr 25. Stockholm.

Rundqvist, Martin 1994. Skärvtenshögar med gravgömmor i östligaste Mälardalen. I: *Formvännan 1994*.

Sjöo, Robert 1990. *Gravfält och struktur*. C-uppsats, Institutionen för arkeologi. Uppsala universitet.

Steinsland, Gro 2007. *Fornnordisk religion*. Köping

Svanberg, Fredrik 1996. Harts. I: Wikborg, Jonas (red). *Bastubacken – ett gravfält från äldre romersk järnålder*. RAÄ 73, Tortuna sn, Västmanland. Slutundersökningsrapport. Tryckta rapporter från Arkeologikonsult AB, nr 15. Uppsala.

Vinberg, Ann (manus). *Gård och gravar i Gårdskäl. Vendeltid och vikingatid i Skiftinge*. Särskilda arkeologiska undersökningar. Fornlämning Eskilstuna 245:1 och 432:1, Skiftinge 1:1, Eskilstuna socken och kommun, Södermanlands län. Stiftelsen Kulturmiljövård, rapport.

Wikell, Roger 2010. Skålgropsland. Händelser vid hållar i Turinge socken, Södermanland. I: Alexandersson, K., Papehl-Dufay, L. & Wikell, R. (red). *Forn tid längs ostkusten 1. Blankaholmsseminariet de två första åren*. Visby.

Wranning, Per 2015. *Tjärby – lokala sedvänjor och långväga kontakter. Förromersket grav- och byggnadsskick ur ett halländskt perspektiv*. GOTARC, Serie B, No 67. Hallands läns museums skriftserie, nr 12.

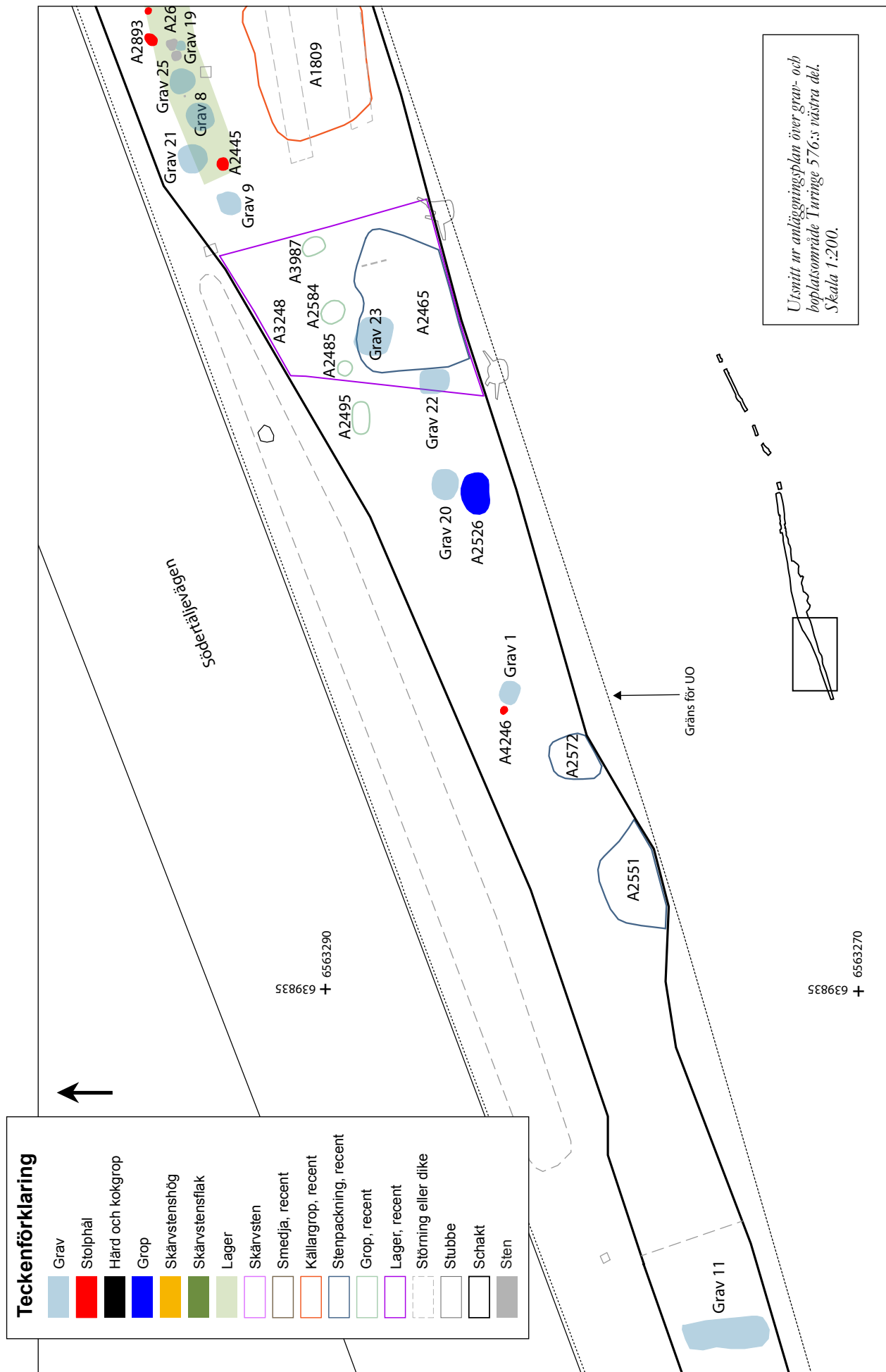
Äijä, Karin. *Åbygravfältet*. Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer, rapport UV 1987:11.

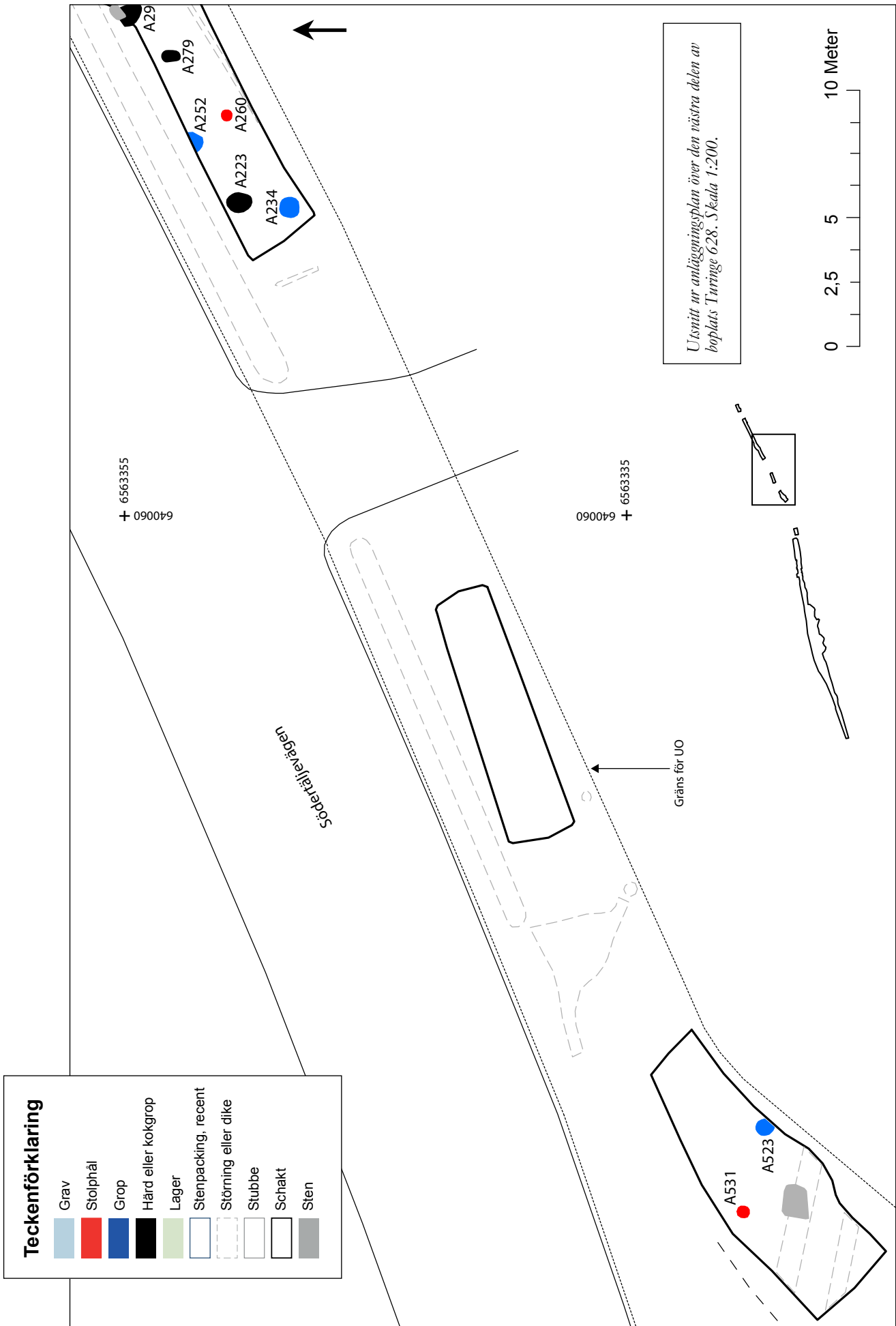
Administrativa och tekniska uppgifter

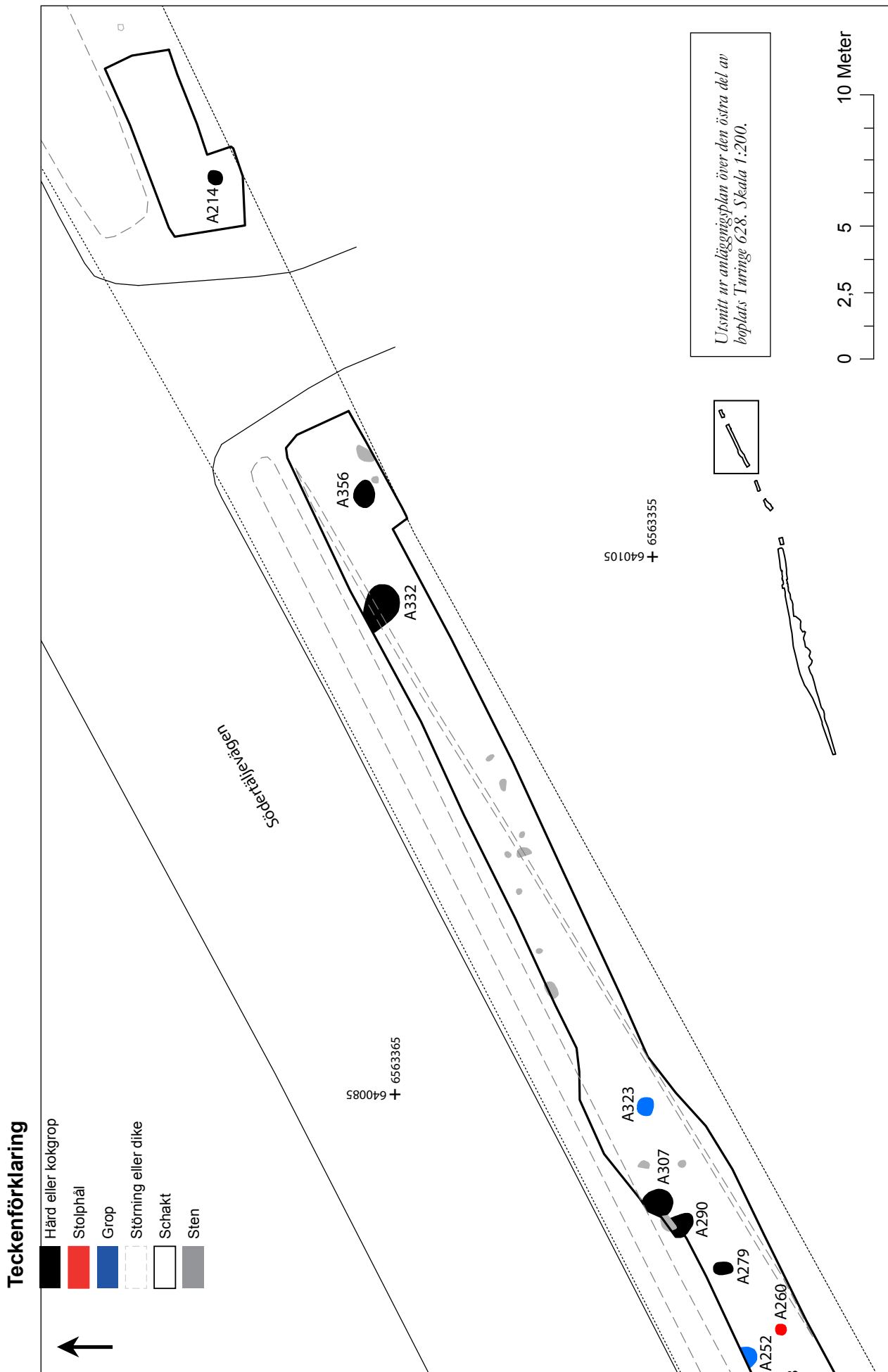
Stiftelsen Kulturmiljövårds projektnr:	FU: KM14015 SU: KM14032
Länsstyrelsens dnr, beslutsdatum:	FU: 4311-5867-2014, 2014-03-18, tilläggsbeslut 2014-05-12 för kompletterande FU SU: 4311-13590-2014, 2014-04-22
Betalningsansvarig:	Nykvarns kommun
Personal:	<i>Projektledare:</i> Maud Emanuelsson <i>Bitr. projektledare:</i> Ingela Harrysson <i>Arkeologer FU:</i> Karin Berggren, Anna-Lena Hallgren, Lisa Hartzell. <i>Arkeologer SU:</i> Duncan Alexander, Agneta Flood, Andreas Forsgren, Anna-Lena Hallgren, Mats Nelson.
Landskap:	Södermanland
Län:	Stockholm
Kommun:	Nykvarn
Socken:	Turinge
Fastighet:	Fjälla 1:8
Fornlämning:	Turinge 576
Bladbeteckning, Fastighetskartan:	65G6DS Nykvarn
Koordinater:	UO:s sydvästra hörn: X639800, Y6563266 UO:s nordöstra hörn: X640123, Y6563376
Höjd över havet:	25–35 meter
Typ av undersökning:	Arkeologisk förundersökning Arkeologisk särskild undersökning
Undersökningsperiod:	FU: 20 mars–11 april 2014 <i>Kompl. FU:</i> 14–15 maj 2014 SU: 22 april–28 maj 2014
Undersökt yta:	1 545 m ²
Koordinatsystem:	Sweref 99 TM
Höjdsystem:	RH2000
Inmättningsmetod:	GPS Trimble R6-3
Dokumentationshandlingar:	Förvaras hos ATA.
Fynd:	Fynden F1–12, F14, F16, F28–30, F32–74, F76–97, F99–230 och F232 förvaras hos KM i väntan på beslut om fyndfördelning.

Bilagor

Bilaga 1. Anläggningsplaner.	80
Bilaga 2. Gravbeskrivningar med planritningar.	85
Bilaga 3. Anläggningslista.	112
Bilaga 4. Fyndlista	127
Bilaga 5. Ruttabel	133
Bilaga 6. Schakttabel	134
Bilaga 7. Osteologisk analys	135
Bilaga 8. Vedartsanalys	161
Bilaga 9. ¹⁴ C-analys	165
Bilaga 10. Elementanalys.	175
Bilaga 11. Konserveringsrapport	179
Bilaga 12. Gravbeskrivningar från 1984 års undersökning.	197
Bilaga 13. Anläggningsplan 1984	236
Bilaga 14. Fyndkombinationer 2014 och 1984.	238

Bilaga 2. Gravbeskrivningar med planritningar

Gravbeskrivningar med planritningar

Samtliga planritningar återges om inte annat anges i skala 1:20.
Likaså är samtliga planer redovisade med norr uppåt.

Teckenförklaring

- Stenpackning
- Nedgrävning
- Fyllning
- Brandlager
- Sten inkl. täckhäll och locksten
- Benbehållare, bikärl
- Stenlyft
- X Brända ben

Grav 1

Typ: Klumpsten, 1,30×1,15 meter stor och 0,45 meter djup.

Gravskick: Urnebrandgrop med cylinderformad stenkista.

Läge: Graven var belägen väster om åschrönet.

Beskrivning

I ytan bestod graven av en mörkfärgning (mörkbrun humös sand, 1,30×1,15 meter stor) tillsammans med sex stenar (cirka 0,15-0,30 meter i diameter). Den största stenen låg betydligt högre än de andra två och bedöms vara en markering för graven. I den övre delen av graven fanns i sandfyllningen (A6748) en gles förekomst av rundad sten. I den undre delen låg stenar längs med nedgrävningens (A6747) kanter och bildade en cylinderformad kista (A6946) med ett 0,70×0,65 meter stort inre rum. Stenarna i kistväggen var 0,15-0,25 meter i diameter, både rundade och skarpkantade, några var eldpåverkade. Gravens botten var plan och djupet uppgick till 0,45 meter. I kistan hade en gravurna (F63) med sot, kol och brända ben (F115-116, 124-125) från en vuxen person, stälts ned tillsammans med ett bikärl tätat med harts (F102). I graven södra del fanns enstaka spridda brända ben utan sot och kol.

Kontexter

6747 Nedgrävning

6748 Fyllning

6946 Stenskoning

Fynd

Harts, 21 g, F102, bikärl

Keramik, 362 g, F63, benbehållare

Osteologiskt material

Brända ben, människa, 18-79 år, 1,1 g, F115

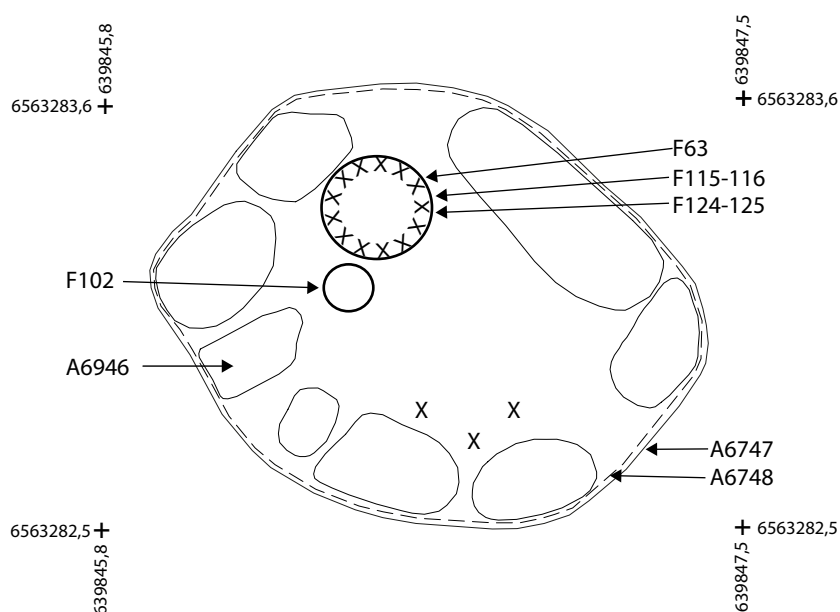
Brända ben, människa, oidentifierat, 2 g, F116

Brända ben, människa, 35-64 år, 40,11 g, F124

Brända ben, människa, oidentifierat, 169,7 g, F125

Datering

Ett bränt ben (människa) har ¹⁴C-daterats till 160-130, 120 f Kr-70 e Kr (kal. 2σ).

Grav 2

Typ: Stensättning med friliggande kantkedja, 3,5×3,0 meter stor och 0,15 meter hög.

Inre gravskick: Urnebrandgropar

Läge: Stensättningen var belägen i undersökningsområdets centrala del, närmast i krönläge.

Beskrivning

Kraftigt skadad stensättning, kvarvarande stenpackning (A2150) var rektangulär (1,60×1,45 meter stor och 0,15 meter hög). Av den friliggande kantkedjan (A2101) återstod endast den sydöstra delen bestående av 12 stenar, sammanlagt 2,70 meter. Skadorna har dels uppkommit genom att en sentida smedja delvis varit placerat på stensättningens västra del, dels genom att den norra delen blivit bortgrävd, sannolikt i samband med slätning vid vägbygget och den arkeologiska undersökningen 1984.

I den friliggande kantkedjan var samtliga stenar utom en rundade, 0,12-0,46 meter stora, och lagda med långsidan inåt graven. Innanför den friliggande kantkedjan fanns en närmast rektangulär, 1,4×1,7 meter stor och 0,15 meter hög, enskiktad stenpackning. Stenpackningen bestod av både rundade och kantiga (delvis skärviga) 0,1-0,3 meter stora, stenar. Enstaka röda sandstenar i packningen. Stenpackningens ursprungliga utbredning är okänd.

Under och mellan stenarna i packningarna och kantkedjan utgjordes fyllningen (A2137) av ett 0,12–0,22 meter tjockt lager gråbrun siltblandad sand. Lagret hade samma utbredning som kantkedjan i öster och söder. Under stenpackningen låg två urnebrandgropar.

Urnebrandgrop 2:1

Urnebrandgropen bestod av en 0,50×0,52 meter stor och 0,2 meter djup nedgrävning, A3167. Direkt på botten stod en gravurna (F48) med riklig förekomst av brända ben (F164-165), sot och kol. En stor del brända ben (F166-167) låg även utanför men tätt intill kärlet. I plan syntes ett område, cirka 0,17 m i diameter, med ljusbrun sand direkt ovanför kärlet. Fyllningen, A2991, bestod av humös sand med enstaka kolbitar.

Urnebrandgrop 2:2

Graven framträdde som en närmast firsidig stenpackning, cirka 0,5×0,5 meter stor, som en del i den större stenpackningen A2150. Stenmaterialet var blandat 0,06–0,3 meter stora stenar. Redan under de övre stenarna framkom brända ben. Stenpackningen bildade en stenkista (A3282) med tre större stenar i sydväst, sydost och nordost. Fyllningen, A3296, mellan stenarna utgjordes av gråsvart-brungul sand med de mörkare partierna i den övre delen. Spritt i hela fyllningen återfanns brända ben (F171-172), keramikfragment (F46) och en nitbricka av järn (F26). Centralt i anläggningen fanns en tydlig koncentration av brända ben, F164-165, och hartstätning (F85) vilket tyder på att benen ursprungligen placerats i ett hartstätat kärl. Stenkistan och fyllningen var placerade i en närmast cylinderformad nedgrävning, A3363. Nedgrävningen var 0,4 meter djup och hade vertikala sidor och en plan botten.

Kontexter

2101 Friliggande kantkedja

2150 Stenpackning

2137 Fyllning

Urnebrandgrop 2:1

2991 Fyllning

3167 Nedgrävning

Urnebrandgrop 2:2

3282 Stenkista

3296 Fyllning

3363 Nedgrävning

Fynd

Fyllning A2137

Keramik, 7 g, F40

Urnebrandgrop 2:1

Gravurna i keramik, 2324 g, F48

Urnebrandgrop 2:2

Harts, 17 g, F85, benbehållare

Keramik, 1 g, F46

Nitbricka av järn, 18 g, F26, gallrad

Osteologiskt material

Urnebrandgrop 2:1

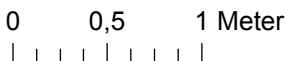
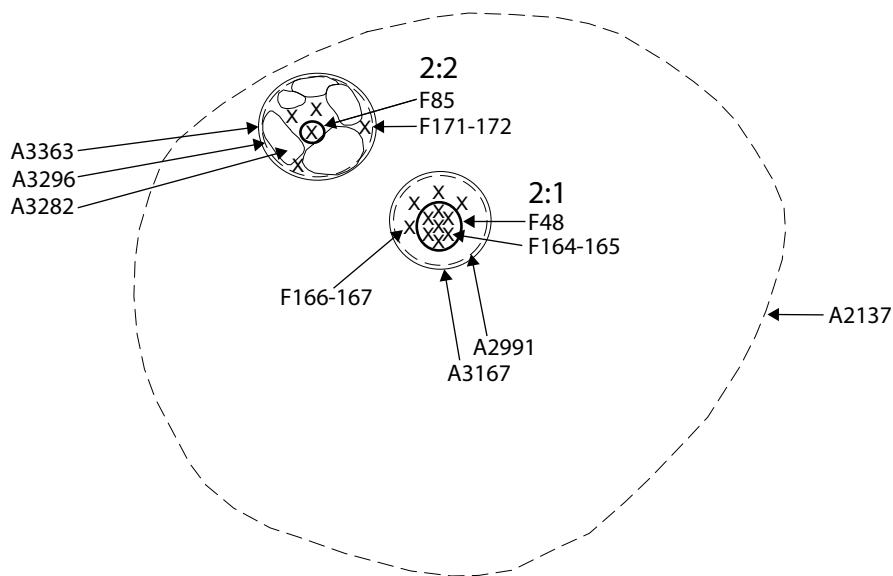
- Bränt ben, människa, 35-64 år, 347,2 g, i gravurna, F164
- Bränt ben, människa, oidentifierat, 497 g, i gravurna, F165
- Bränt ben, människa, 35-64 år kvinna?, 307 g, utanför gravurna, F166
- Bränt ben, människa, oidentifierat, 238,7 g, utanför gravurna, F167

Urnebrandgrop 2:2

- Bränt ben, människa, MIND 2, en individ könsbestämd till kvinna?, 238,7 g, F171
- individ 1: 35-64 år
- individ 2: 18-79 år
- Bränt ben, människa, oidentifierat, 331,7 g, F172

Datering

Ett bränt ben (människa) från urnebrandgrop 2:1 har ¹⁴C-daterats till 110 f Kr till 80 e Kr (kal. 2σ).

Skala 1:40

Grav 3

Typ: Stensättning med friliggande kantkedja, 6,2×4,2 meter stor och 0,25 meter hög. Storlek med kantkedja: minst 7,8 m.

Inre gravskick: Brandlager

Läge: Stensättningen var belägen öster om åschrönet tillsammans med ytterligare två stora stensättningar.

Beskrivning

Flack stenpackning (A6762), skadad av anläggandet av intilliggande grav 24. Stenarna var mellan 0,10-0,30 meter i diameter och både rundade och skarpkantade. En sten var av röd sandsten. Något nedanför centrum av graven fanns en stenfri yta. Tre meter väster om stenpackningen fanns en kraftigt skadad friliggande kantkedja (A1445). Endast 2,0 respektive 2,4 meter återstod. Skadorna uppkom under år 2014 i samband med stubbtäkt före undersökningen.

Under stenpackningen fanns ett skadat 3,0×3,0 meter stort och upp till 0,10 meter tjockt brandlager (A6712) med en 1,20×1,0 meter stor koncentration av brända ben (F197-198, 207) i brandlagrets västra del. Bland de brända benen påträffades fragment av en kam, F221. Bland de brända benen i koncentrationen, men även i övriga delen av brandlagret, återfanns bränd respektive sintrad lera (F73-74) samt keramikskärvor från två olika kärl (F61 och F109).

Öster om brandlagret, i grav 24:s västligaste del, fanns ett sotigt lager (A7003) med brända ben (F141-142). Detta lager tolkas vara en utrasad del av brandlagret.

Kontexter

1445 Friliggande kantkedja

6712 Brandlager

6762 Stenpackning

7003 Brandlager

Osteologiskt material

Brandlager A6712

Bränt ben, människa, 35-79 år, man?, 74,4 g, F197

Bränt ben, människa, oidentifierat, 262,8 g, F198

Bränt ben, människa, 0,2 g, F207

Brandlager A7003

Bränt ben, människa, 35-79 år, 2,5 g, F141

Bränt ben, människa, oidentifierat, 10,1 g, F142

Fynd

Brandlager A6712

Bränd resp. sintrad lera, 87 g resp. 7 g, F73-74

Kam, 3 g, F221

Keramik, 483 g resp. 319 g, F61 och 109. Två olika kärl.

Brandlager A7003

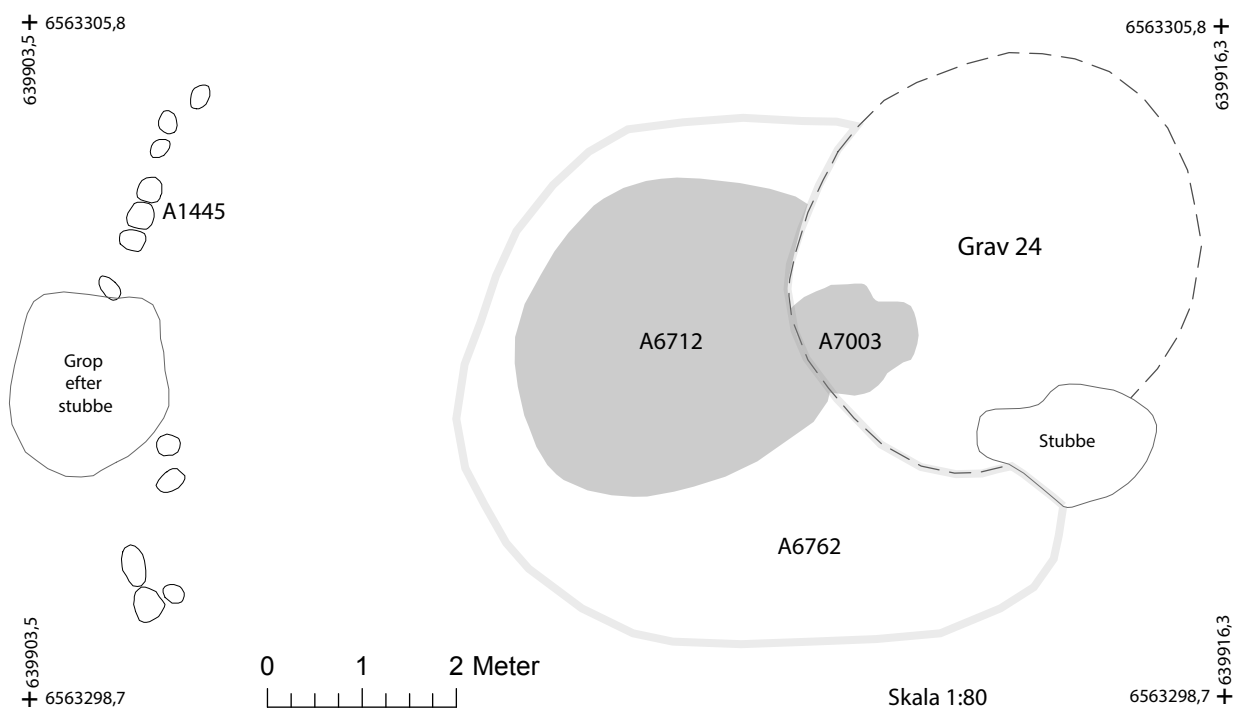
Bränd lera, 5 g, F226

Keramik, 1 g, 33 g resp. 37 g, F225 och F227-228

Datering

Ett bränt ben (människa) har ¹⁴C-analyserats till 240-440 e Kr (kal. 2σ).

Enkelskiktade kammar var vanliga under romersk järnålder men brukades även under hela folkvandringstiden och in i tidig vendeltid.

Grav 4

Typ: Omarkerad, 0,9×0,9 meter stor och 0,3 meter djup.

Inre gravskick: Brandgrop

Läge: Graven var belägen på åschrönet.

Beskrivning

Närmast rund, cirka 0,9 meter i diameter med brända ben synliga i ytan. Fyllning (A3344) med mörk brun siltig och sotig sand med gles förekomst av sten (0,10 meter i diameter). Enstaka stenar var skörbrända. De brända benen (F138-140) var jämnt fördelade i hela fyllningen. Nedgrävningen (A3343) var 0,3 meter djup.

Kontexter

3343 Nedgrävning

3344 Fyllning

Fynd

-

Osteologiskt material

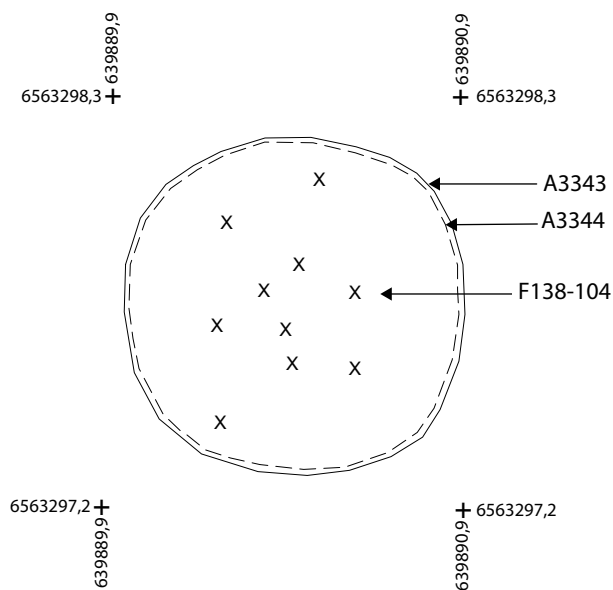
Bränt ben, människa, 18-64 år, kvinna, 16,8 g, F138

Bränt ben, människa, oidentifierat, 47,9 g, F139

Bränt ben, människa, 2,66 g, F140

Datering

Ett bränt ben (människa) har ¹⁴C-analyserats till 250-420 e Kr (kal. 2σ).

Grav 5

Typ: Omarkerad, 0,75×0,6 meter stor och 0,25 meter djup.

Inre gravskick: Urnegrop

Läge: Graven var belägen på åschrönet.

Beskrivning

Anläggningen låg i plan mark och var tydligt avgränsad mot omgivningen med sotig mörkbrun siltig sand, 0,75×0,6 meter stor. Ytligt i fyllningen (A2060), 0,02 meter ned, fanns en 0,3×0,3 meter stor koncentration av brända ben (F173-174) med lite sot. Koncentrationen av brända ben tyder på att de har legat i någon form av organisk benbehållare. Enstaka brända ben påträffades utanför denna koncentration (F175-178). Nedgrävningens (A3323) kanter sluttande och botten plan till något skålad, djupet uppgick till 0,25 meter. Anläggningen var grävd genom det äldre marklagret A2605.

Kontexter

2060 Fyllning

3323 Nedgrävning

Fynd

-

Osteologiskt material

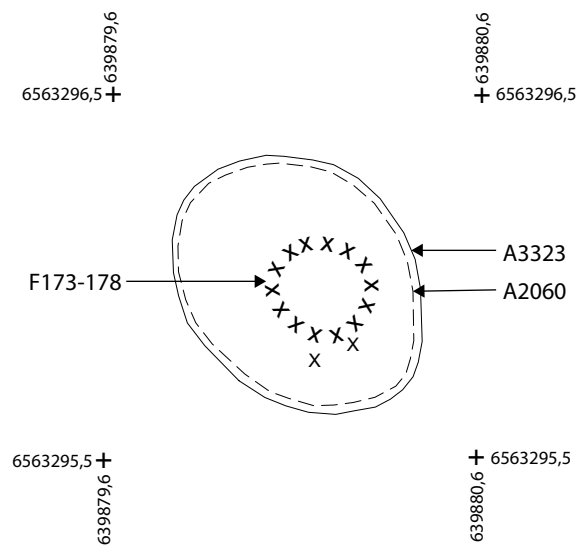
Bränt ben, människa, 18-44 år, 217,6 g, F173

Bränt ben, människa, 18-79 år, 4,2 g och 4,8 g, F175 och F177

Bränt ben, människa, oidentifierat, 624,9 g, 4,4 g och 5,5 g, F174, F176 och F178

Datering

Ett bränt ben (människa) har ¹⁴C-analyserats till 170 f Kr-50 e Kr (kal. 2σ).

Grav 6

Typ: Omarkerad, 0,95×0,75 meter stor och 0,25 meter djup.

Inre gravskick: Två urnebrandgropar

Läge: Graven var belägen i utkanten av gravfältets östra del.

Beskrivning

Anläggningen var oregelbundet oval, cirka 0,95×0,75 meter stor, och bestod i ytan av mörkbrun siltig sand (A2292 och A3609) med inslag av sot och brända ben (F187-188, 196). Inslaget av sot var rikligare i gravens norra del. Cirka 0,05 meter ned i fyllningen framkom två urnebrandgropar.

Urnebrandgrop 6:1

0,35×0,30 meter stor nedgrävning (A3714) i vilken det fanns en 0,25 meter i diameter stor koncentration av brända ben (181-182, 189-190 och 194-195). Flera av de brända benen var i relativt stora fragment. I botten låg en hartstättningsring (F86). Fyllningen (A3722) i gropen bestod av gråbrun siltig sand med riklig förekomst av sot.

Urnebrandgrop 6:2

0,50×0,45 meter stor nedgrävning (A3730) fylld med mycket mörkt gråbrun siltig sand (A3739) med stort inslag av sot samt enstaka kolbitar. I gropen fanns en 0,20 meter i diameter stor koncentration av brända ben (F183-186) med flertalet stora fragment. I botten av koncentrationen framkom en hartstättningsring (F87).

Den norra urnebrandgropen, 6:1, bedöms vara något senare tillkommen då den bedömdes vara nedgrävd, dock i väldigt liten mån, i den södra nedgrävningen.

Kontexter

3609 Fyllning grav 6

2292 Nedgrävning

Urnebrandgrop 6:1

3714 Nedgrävning grav 6:1

3722 Fyllning i grav 6:1

Urnebrandgrop 6:2

3730 Nedgrävning grav 6:2

3739 Fyllning grav 6:2

Fynd

Urnebrandgrop 6:1

Harts 35 g, F86, benbehållare

Urnebrandgrop 6:2

Harts 6 g, F87, benbehållare

Osteologiskt material

Fyllning A3609

Bränt ben, människa, 10-44 år, man?, 44,5 g, F187

Bränt ben, människa, oidentifierat, 91,5 g, F188

Bränt ben, stort däggdjur, 10,1 g, F196

Urnebrandgrop grav 6:1

Bränt ben, människa, 10-44 år, man? 7,2 g och 207,4 g, F181 och F194

Bränt ben, människa, oidentifierat, 9,1 g, 4,7 g, 7,9 g och 488,8 g, F182, F189-190 och F195

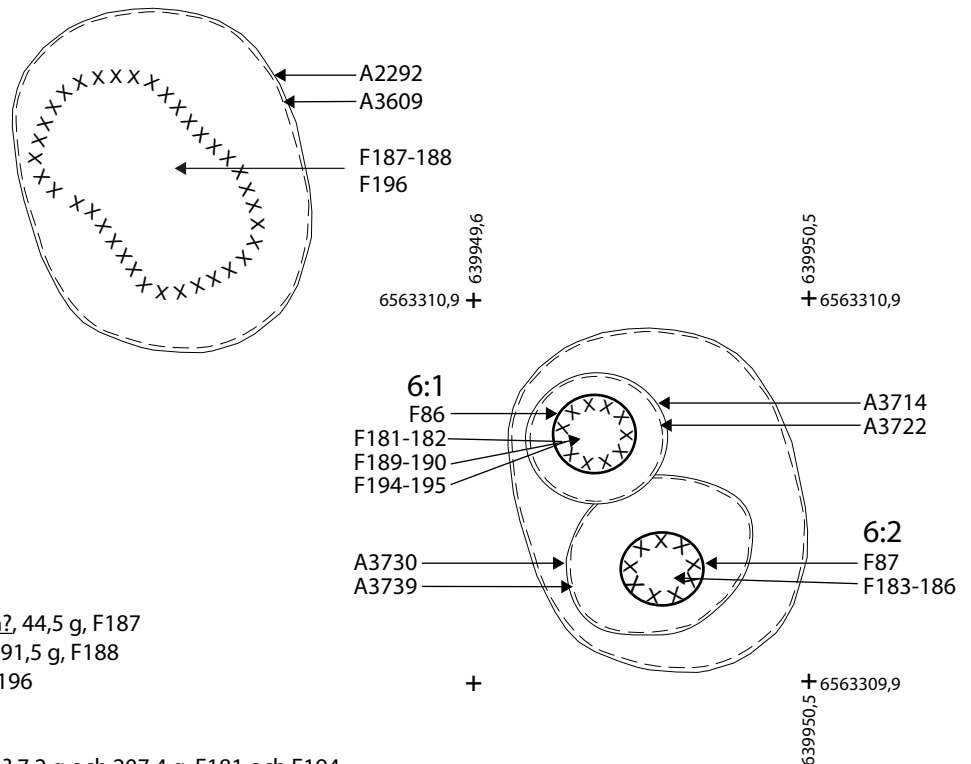
Urnebrandgrop grav 6:2

Bränt ben, människa, 18-79 år, 33 g, F183

Bränt ben, människa, oidentifierat, 17,5 g, 100,8 g och 220,5 g, F184-186

Datering

Ett bränt ben (människa) från urnebrandgrop 6:1 har ¹⁴C-analyserats till 50-240 e Kr (kal. 2σ).

Grav 7

Typ: Stensättning, 9,7×8,7 meter stor och 0,30 meter hög

Inre gravskick

Urnegrop grav 7:1

Urnebrandgrop grav 7:2

Brandgrop grav 7:3

Läge: Stensättningen var belägen i gravfältets östra del, i en svag östlig sluttning, tillsammans med ytterligare två stora stensättningar.

Beskrivning

Oregelbundet rundad stensättning, kraftigt skadad i dess norra del, något skadad i dess södra. Skadorna har uppkommit i samband med breddningen av vägen 1984, att en förankring grävts ned samt av tre fullvuxna träd. Sannolikt har stensättningen ursprungligen varit rundad. Kvarvarande storlek var 9,7×8,7 meter stor och 0,3 meter hög.

Stenpackningen (A4766) var enskiktad och bestod främst av rundad natursten med enstaka skärviga och skörbrända stenar. I packningen förekom även tre stycken flata röda sandstenar. Stenmaterialet var större i gravens södra del, stenarna var där upp till 0,70 meter i diameter. I nordvästra, norra, nordöstra delen bestod packningen av mindre stenar, 0,10–0,18 m stora. I den nordöstra delen kunde dock ett mindre område med större stenar iaktas. I nordöstra delen fanns även ett 1,15×0,90 meter stort stenfritt område. Fyllningen (A5964) i stenpackningen bestod av sand med småsten. I fyllningen påträffades ett flertal skärvor keramik (F34-39), en nit (F13) och en ten (F25), båda av järn.

Under stenpackningen framkom tre begravningar i form av två urnegropar och en brandgrop.

Urnegrop 7:1

Urnegrop 7:1 var centralt belägen i stensättningen. Den bestod av en rektangulär stenpackning (A5190), 1,70×1,20 meter stor. Fyra runda stenar markerade hörnen och flera större stenar, 0,25-0,50 meter i diameter däribland två kantiga sandstenar, skapade en ram runt en rundad småstenspackning med 0,06-0,18 m stora stenar. Stenpackningen ingick i den stora stenpackningen men var inte iögonfallande. Fyllningen bestod som i övriga anläggningen av sand med småsten. Under småstenspackningen framkom en flat röd täckhäll i sandsten (A5806), 1,08×0,20–0,80 meter stor (med en 0,40×0,20 meter stor stenskarva intill). Täckhällens tjocklek var 0,04 meter. Under täckhällen fanns en rund nedgrävning (A5872) med fyllning (A5886) av gulbrun sand som tydligt avgränsade sig mot det mörkbruna sandigt siltiga lager som framkom under stenpackningen (A2679). Gropen var 0,50 meter i diameter i ytan och 0,35 i botten och hade ett djup av 0,24 meter. I denna påträffades en 0,26 meter i diameter stor och 0,17 meter djup koncentration av brända ben (F168-170). Det framgick tydligt att benen legat i en rund behållare. Benen i gropen var mycket välbevarade och fragmenten stora. Bland de brända benen låg fragment från en benkam (F80 och F222).

Urnebrandgrop 7:2

Urnegrop 7:2 var belägen i stensättningens västra del. I stenpackningen (A4766), över den södra delen och alldeles söder om, av begravning 7:2, fanns fem mindre fragment av röd sandsten. I en 0,70×0,60 meter stor nedgrävning (A6179), nedgrävd 0,25 mter i undergrunden och fylld med ett sot- och kolbemängt mörkbrun jord (A6197), låg en rundad locksten med plan botten (A6043, 0,45×0,43×0,25 meter stor). Under stenen framkom en koncentration brända ben (A149-150), 0,25 meter i diameter. Under de brända benen, i botten av gropen, låg en hartstättningsring (F97) med en yttre diameter på 0,25 meter. Brända ben (F110-111 och F152-154) samt lite keramik (F65) påträffades också söder om urnebrandgropen.

De brända benen hade således lagts i en benbehållare tätad med harts som placerats i botten av en grop. Gropen hade sedan fyllts med sot- och kolbemängd sandig jord, sannolikt upp till kärlets kant. Stenen har lagts direkt på kärlet, ingen fyllning fanns mellan de brända benen och stenen, och sedan har resterande del av gropen fyllts med jord.

Brandgrop 7:3

Brandgrop 7:3 var belägen i stensättningens nordöstra del. Den bestod av en 0,80×0,50 meter stor och 0,28-0,33 meter djup nedgrävning (A5464) fylld med sotig jord (A5473) med inslag av småsten. I gropen fanns en mindre mängd brända ben (F209) samt tre keramikskärvor (F64), möjligen från två olika kärl.

Kontexter

4766 Stenpackning

5964 Fyllning

Urnegrop grav 7:1

5190 Stenpackning, (dock del av A4766)

5806 Täckhäll

5872 Nedgrävning

5886 Fyllning
Urnebrandgrop grav 7:2
6179 Nedgrävning
6197 Fyllning
6043 Locksten

Brandgrop grav 7:3
5464 Nedgrävning
5473 Fyllning

Fynd

Keramik, 32 g, 11 g, 2 g, 1 g, 1 g, 1 g, F34-39
Nit av järn, rensfynd, gallrad, F13
Ten av järn, rensfynd, gallrad, F25

Urnegrop grav 7:1
Kam, 3 resp. 1 g, F80 och F222

Urnegrop grav 7:2
Bränd lera, >1 g, F72
Harts, 30 g, F97, benbehållare
Keramik, 10 g, F65

Brandgrop grav 7:3
Keramik, 12 g, F64

Osteologiskt material

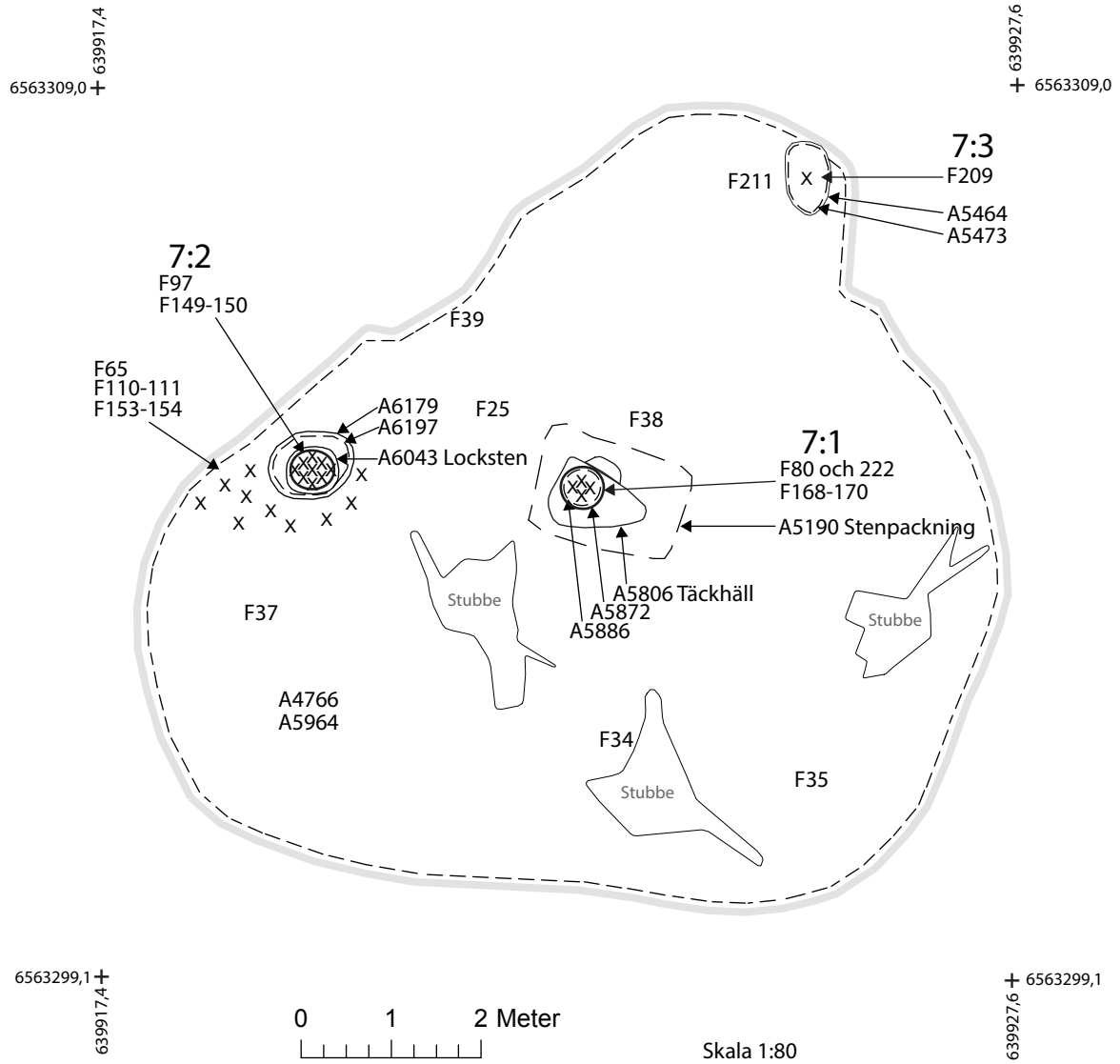
Urnegrop grav 7:1
Bränt ben, människa, 18-44 år, kvinna, 745,2 g (F168)
Bränt ben, människa, oidentifierat, 511,6, g (F169)
Bränt ben, svin, 21,3 g (F170)

Urnegrop grav 7:2
Bränt ben, människa, 18-79 år, 1,4 g, 5 g och 2 g, F110, F149 och F153
Bränt ben, människa, oidentifierat, 9 g, 21,7 g, 961,5 g och 21,6 g, F111, F150, F152 och F154
Bränt ben, människa, MIND 2 varav en individ är könsbestämd till man? (samt möjligen en kvinna), 329,9 g (F151)
Individ 1: 18-25 år
Individ 2: 35-64 år

Brandgrop grav 7:3
Bränt ben, människa, 0,8 g (F209)

Datering

Ett bränt ben (människa) från urnegrop 7:1 har ¹⁴C-analyserats till 120-340 e Kr (kal. 2σ).
Den äldre sammansatta kammen i grav 7:1 daterar graven till romersk järnålder.

Grav 8

Typ: Omarkerad? 1,0×1,0 meter stor och 0,40 meter djup

Inre gravskick: Urnegrop med cylinderformad stenkista och täckhäll.

Läge: Graven var belägen på åschrönets västra del tillsammans med ytterligare två cylinderformade stenkistor.

Beskrivning

Graven var markerad i ytan med en 0,85×0,85×0,10 meter stor flat täckhäll (A4494) i röd granit. Under täckstenen fanns en rund 1,0×0,95×0,40 meter stor nedgrävning (A4484) med flata skarpkantade stenar ställda på högkant längs med sidorna. Under, bakom och mellan de skarpkantade stenarna fanns mindre rundade stenar, 0,15-0,20 meter i diameter. I den cylinderformade stenkistan (A4486) hade två hartstätade kärl: en benbehållare (F92) med brända ben (F155-157) och ett bikärl (F94), placerats tillsammans med en kniv (F9). Brända ben påträffades även utanför benbehållaren. Stenkistan var fylld med sand (A4485).

Kontexter

4494 Täckhäll

4484 Nedgrävning

4485 Fyllning

4486 Stenskoning

Fynd

Harts F92, benbehållare 3 g och F94, bikärl 3 g

Kniv av järn, 28,3 g, F9

Osteologiskt material

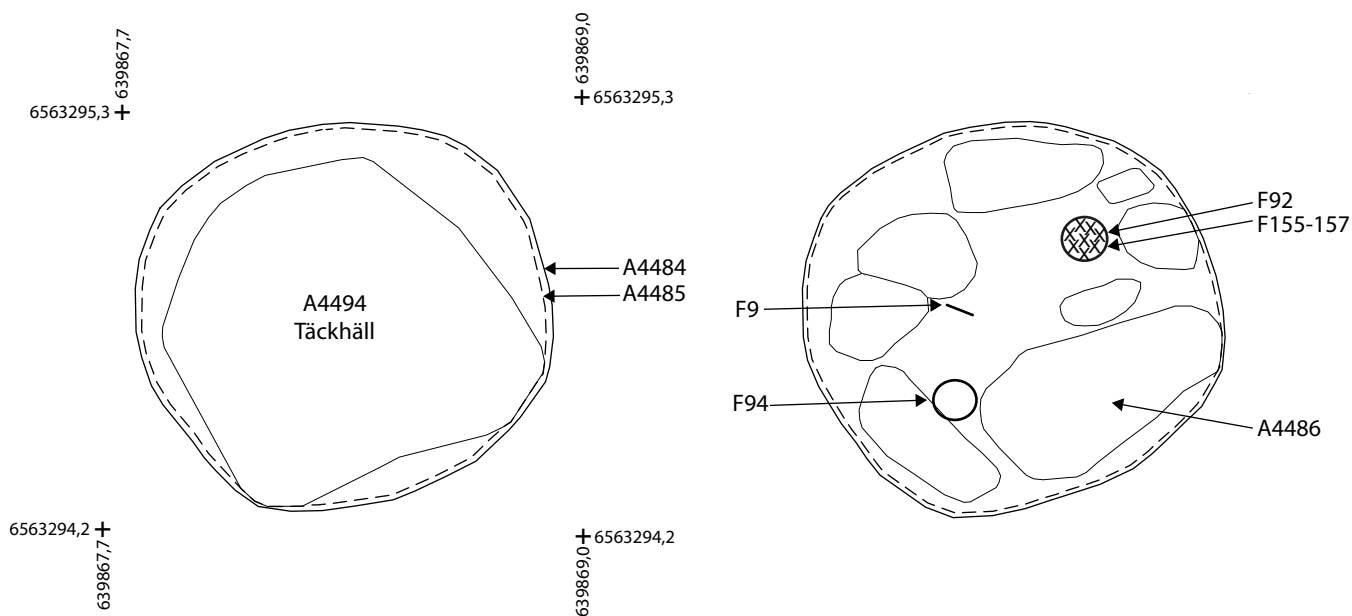
Bränt ben, människa, 18-44 år, kvinna?, 643,5 g, F155

Bränt ben, människa, oidentifierat, 1132,9 g, F156

Bränt ben, däggdjur, 2 g (F157)

Datering

Ett bränt ben (människa) har ¹⁴C-analyserats till 120-340 e Kr (kal. 2σ).

Grav 9

Typ: Omarkerad? 1,0×0,85×0,5 meter stor.

Inre gravskick: Urnegrop med cylinderformad stenkista och täckhäll.

Läge: Graven var belägen på åschrönets västra del tillsammans med ytterligare två cylinderformade stenkistor.

Beskrivning

Graven bestod i ytan av en 1,0×0,85 meter stor mörkfärgning (fyllning A6791, sand) i vilken en 0,70×0,60-0,15×0,10 meter stor täckhäll (A6153) och cirka 15 mindre stenar låg. Graven var 0,5 meter djup och hade raka nedgrävningskanter och plan botten (nedgrävning A6824). Väggarna var stenskodda (A6376). I den övre delen av sandfyllningen återfanns ett obränt ben från nöt (F123). På botten fanns en 0,35×0,25 meter stor koncentration av brända ben (F199-200 och F121-122) samt minst en hartstättningsring från ett bikärl (F101). Koncentrationen av brända ben antyder att de förvarats i en organisk behållare. Sannolikt har det funnits ytterligare ett hartstätat kärl (F103). Dessa fragment låg i fyllningen A6791.

Kontexter

6153 Täckhäll

6791 Fyllning

6376 Stenskoning

6824 Nedgrävning

Fynd

Bränd lera, 1 g, F75, gallrad

Harts, 2 g resp. 4 g, F101 (bikärl) och 103

Keramik, 1 g, F62

Osteologiskt material

Bränt ben, människa, 6 år ± 24 månader, 86,5 g, F199

Bränt ben, människa, oidentifierat, 221,7 g, F200

Bränt ben, människa, 4,7 g, F121

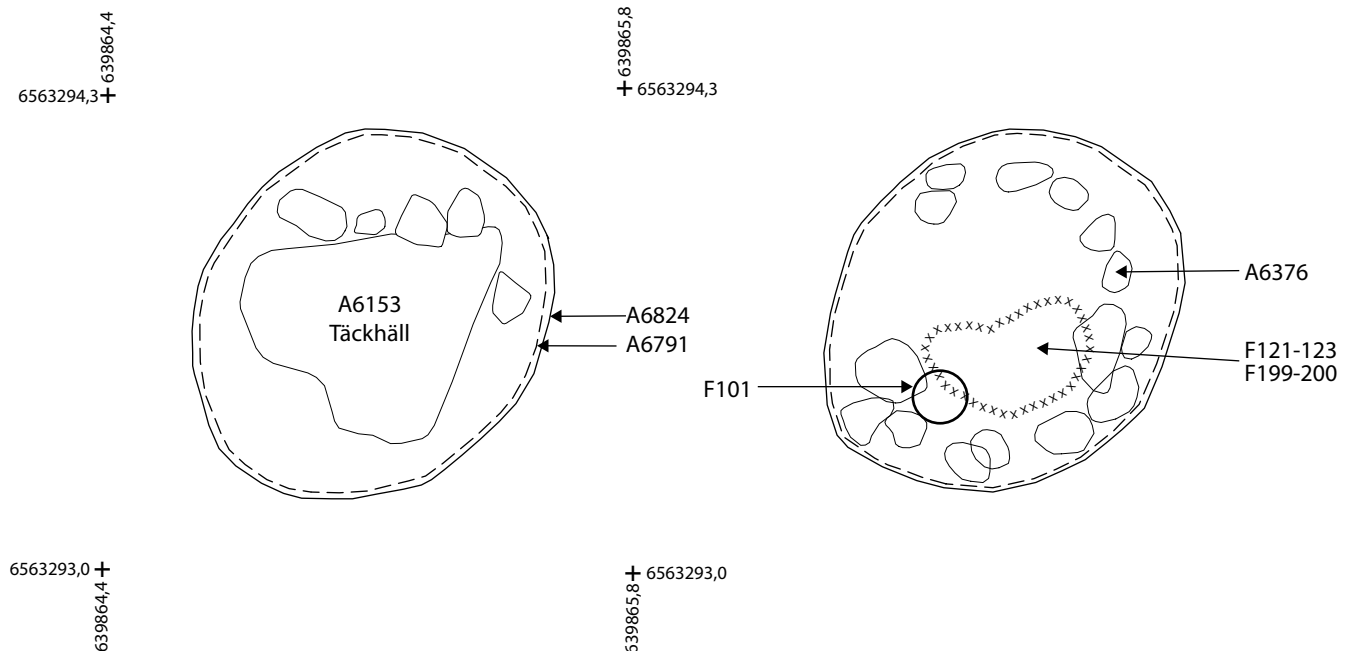
Bränt ben, människa oidentifierat, 6 g, F122

Obränt ben, nöt, 2,1 g, F123

Datering

Ett bränt ben (människa) från urnebrandgrop 6:1 har ¹⁴C-analyserats till 50-240 e Kr (kal.2σ).

Gravskicket daterar graven till äldre järnålder.

Grav 10

Typ: Omarkerad, 2,16×0,95 meter stor och 0,7 meter djup.

Inre gravskick: Skelettgrav

Läge: Graven var belägen på åskränet.

Beskrivning

Nedgrävningen (A4537) var 2,16×0,95 meter stor och 0,7 meter djup med brun humös sandfyllning (A4515) som tydligt avvek från den omgivande naturliga sanden. I den mörka sanfyllingen fanns en stenpackning (A4506) som bestod av större stenmaterial mot ytterkanterna, 0,3–0,5 meter i diameter med mindre stenar innanför. Centralt i stenpackningen fanns stenar av röd granit som tydligt avvek mot övrigt stenmaterial. I norr (huvudänden) fanns en stor sten. Under denna framkom del av kraniet (F202) i ett betydligt mindre stenmaterial som var skärvigt och rödaktigt. I söder (fotänden) fanns mot botten flata stenar. Ungefär i överarmshöjd längs med gravens västra långsida påträffades två hartsaskar, varav den ena var fyrkantig (F95) och den andra av obestämd form (F96). I den fyrkantiga hartstättade asken fanns en gråbrun siltfyllning (A6040).

Kontexter

4506 Stenpackning

4515 Fyllning

4537 Nedgrävning

6040 Fyllning i hartsask F95

Fynd

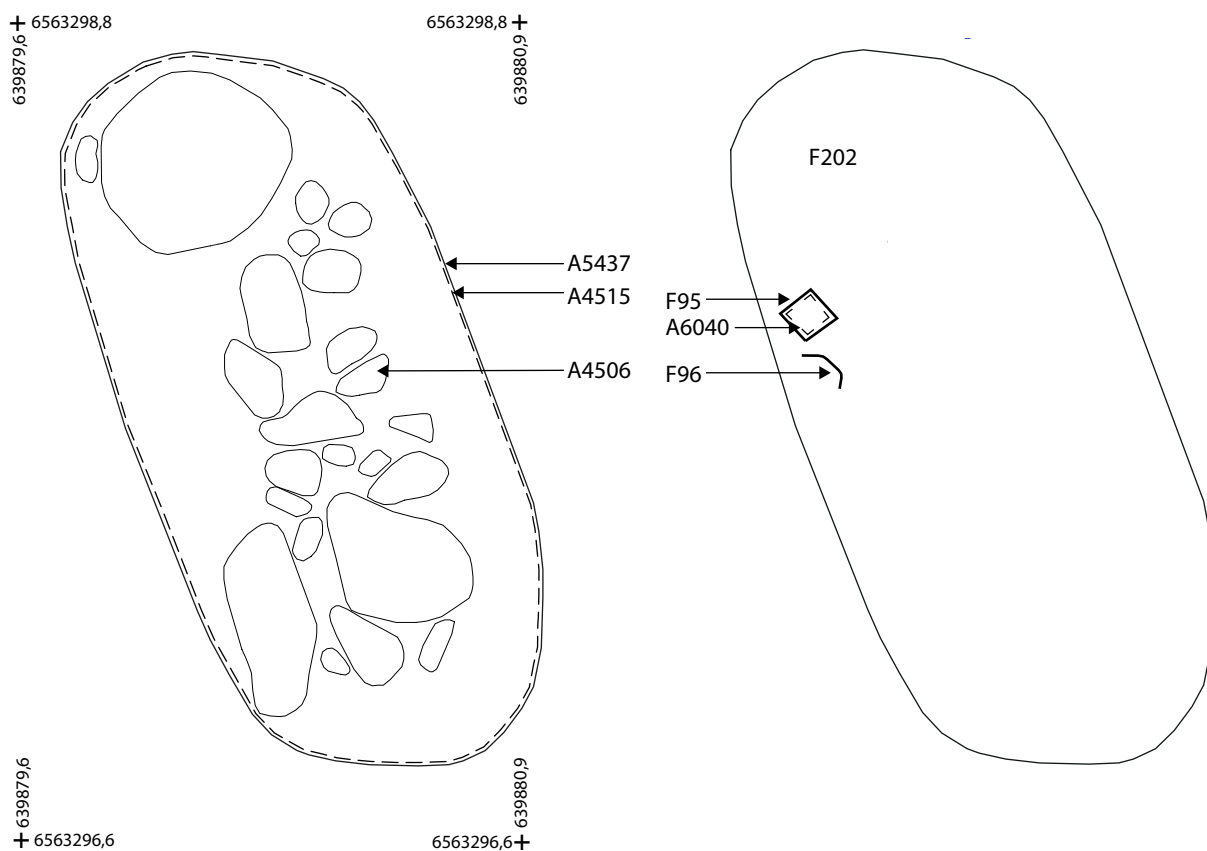
Harts, 1 g resp. 2 g, F95-96, en rund och en fyrkantig ask.

Osteologiskt material

Obränt ben, människa, tand, <1 g, F202

Datering

Det föreligger ingen datering av denna grav.

Grav 11

Typ: Stensättning, 3,30×1,1 meter stor och 0,25 meter hög.

Inre gravskick: Skelettgrav, 2,5×1,0 m stor (N-S) och 0,6 m djup.

Läge: Graven var belägen i gravfältets allra västligaste del, cirka 30 väster om närmast belägna grav.

Beskrivning

Vid undersökning framkom en rektangulär stensättning 3,30 meter lång och 1,1 meter bred med kantställda stenar (A7210) nedgrävda i ett siltigt material. Stenarna var avlånga cirka 0,6-0,7 x 0,4-0,5 meter stora, grova och kantiga i ytan. I nord hade gavelstenen rasat in och täckte på så vis huvudänden. Mellan dessa stenar fanns ett fåtal mindre knytnävsstora stenar. Stenfyllningen (F7229) var lagd i tre skikt och bestod främst av ett mycket stort material, cirka 0,6×0,4 meter i diameter. Flera av stenarna var vit/rosa till färgen och föreföll vara delar av en större sönderslagen sten. Mot botten framträdde en ram av stenar (A7245) som följde nedgrävningens kanter och där flera var kantställda. Mycket tydlig nedgrävning (A2540) med vertikala sidor och plan botten. Det var fritt från sten i mitten. I hela nedgrävningen fanns samma typ av brunaktiga fyllning.

Under den brunaktiga fyllningen framkom ett lager som tolkas som resterna efter svepning och kropp (A7338). Lagret var mörkare och uppfattades innehålla silt, humus, lera samt gav ett fetare intryck än fyllningen i övrigt. Lagret smalnade av till en kroppslikande form (A7338) och innehöll i norr (huvudänden) tandemalj, en bit nedanför pärlor (F82-83) samt i gravens mitt, i höjd med vad som tolkas vara läget för handleden, en armringsring av brons (F7) Längst i norr, dvs bortom huvudet påträffades resterna efter tre hartstätade kärl (F104-107) samt en kniv (F230).

Kontexter

2540 Nedgrävning

7210 Stenpackning

7229 Fyllning

7245 Stenram

7338 Färgning efter kropp

Fynd

Fyllning A7229

Harts, 17 g, 2 g, 9 g och 32 g, tre hartstättningsringar, F104-107

Keramik, 10 g, F71

Färgning av kropp A7338

Armringsring av brons, 23,3g, F7

Kniv av järn med träskaft, 11,6 g, F230

Pärlor av glas, 1 g resp. 1 g, 4 röda, 2 blågröna, minst 3 ljusblå och minst 1 guldfolierad, F82-83

Osteologiskt material

Färgning av kropp A7338

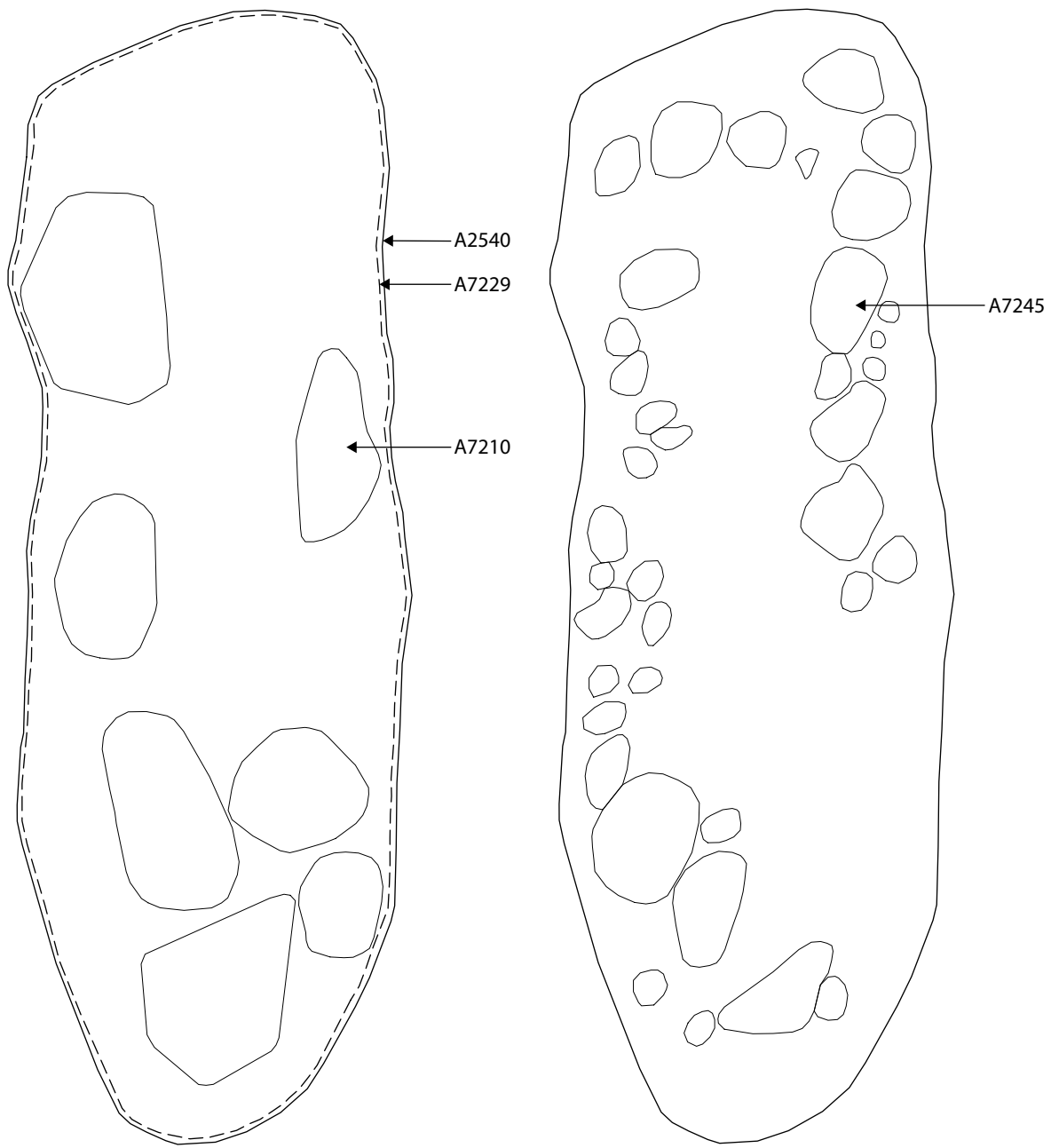
Obränt ben, människa, tänder, 25-35 år, 1,2 g, F201

Datering

Guldfolierade pärlor börjar bli vanliga under period B2 (ca 70–160 e Kr), men har sin tyngdpunkt i C1b och övergången C1b/C2 (ca 220–260 e Kr) (Ericsson 1996:122). Släta armringsringar av brons är ovanliga gravgåvor under äldre romersk järnålder (Ericsson 1996:116). Det är också ovanligt med rikt utrustade kvinnogravar under äldre romersk järnålder. De uppträder i Mälardalen först under yngre romersk järnålder (Artursson 1994:59). En föreslagen datering är därför yngre romersk järnålder.

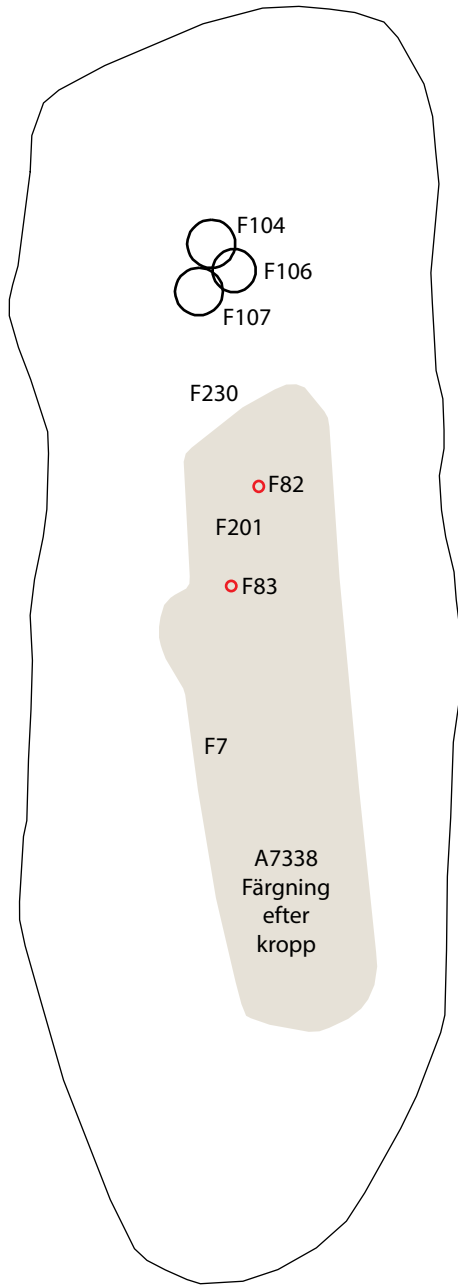
Övrigt

Fyndkombinationen armringsring i brons och pärlor, speciellt guldfolierad, tyder på att en kvinna gravlagts.

639821,4 + 6563276,9

6563276,9 + 639823,5

639821,4 + 6563273,6

6563273,6 + 639823,5

Grav 12

Typ: Klumpsten, 0,78×0,76 meter stor och 0,40 meter djup.

Inre gravskick: Urnebrandgrop

Läge: Graven var belägen på den östra sluttningen av åsen.

Beskrivning

Anläggningen framkom under ett sand- och gruslager som påförts vid vägbygget, cirka 0,3 meter under markytan. Anläggningen syntes som en kolsvart, närmast cirkelrund färgning, 0,78×0,76 meter stor. I östra delen fanns ett märke efter stenlyft (A2420). Även i anläggningens centrala del fanns ett möjligt märke efter stenlyft (A3526). Sannolikt rör det sig om borttagande av gravmarkering.

Ytligt i fyllningen i anläggningens östra halva framkom keramik (tillfört F56). Cirka 0,10 meter längre ned påträffades ett fragmentariskt keramikkärl (F56). I kärlet fanns en större koncentration av brända ben (F158-159). Benen som framkom i kärlet var betydligt större än de som fanns utanför (F160-163). Sannolikt har de större benen valts ut på bålet och lagts i gravurnan. Relativt ytligt i urnan tillsammans med de brända benen framkom ett remändesbeslag med karnisprofil och rombisk fästetunga (F3) samt två bronstenar (F5-6). I gravurnan framkom även ytterligare ett remändesbeslag (F4) samt fyra pärlor av glas, varav en var guldfolierad (F84). När kärlet tömts på ben visade det sig att benen placerats i en del av ett kärl lagt på sida. Inget av kärlets botten eller någon del av mynningen återstod (eller hade nog snarare aldrig placerats i graven). Enstaka bitar från kärlets bottenkant förekom dock. Det halva kärlet hade lagts på rester av gravbålet. Fyllningen (A3535) i graven bestod av kolsvart humös silt med inslag av sand, rikligt med rötter. Fyllningen var relativt homogen i nedgrävningen (A3625).

Kontexter

2420 Stenlyft

3526 Stenlyft

3535 Fyllning

3625 Nedgrävning

Fynd

Keramik, 1550 g, F56. Benbehållare.

Pärlor i glas, 2 g, Fyra stycken varav en guldfolierad, F84

Remändesbeslag i brons, karnisprofilerat med rombisk fästetunga, 20,5 g, F3

Remändesbeslag samt del av ring/ringar, i brons, 4,2 g, F4

Tenar i brons, 15,5 g, hankformade, F5

Ten i brons/halv bronsring, 0,1 g, F6

Osteologiskt material

Bränt ben, människa, 1,1 g, F162

Bränt ben, människa, oidentifierat, 3,1 g F163

Bränt ben, människa, 18-44 år, kvinna?, 69,4 g, F160, utanför gravurna

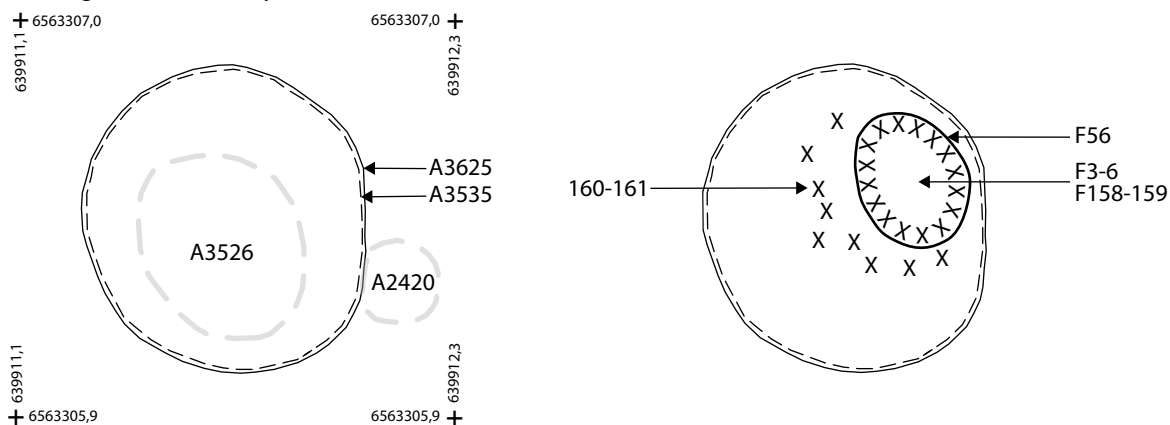
Bränt ben, människa, oidentifierat, 339 g, F161, utanför gravurna

Bränt ben, människa, 18-24 år, 205,5 g, F158, i gravurna

Bränt ben, människa, oidentifierat, 413,6 g, F159, i gravurna

Datering

Det karnisprofilerade remändesbeslaget (F3) daterar graven till äldre romersk järnålder. Guldfolierade pärlor daterar graven till romersk järnålder, period B2-C1 och övergången C1b/C2 (ca 70-260 e Kr) (Ericsson 1996:122). En föreslagen datering är äldre romersk järnålder.

Grav 13

Typ: Omarkerad, 0,65×0,6 meter stor och 0,12 meter djup.

Inre gravskick: Brandgrop

Läge: Graven var belägen på den östra åsslutningen, i utkanten av gravfältet.

Beskrivning

Omarkerad brandgrop med enstaka brända ben och träkol i ytan. Graven var tydligt avgränsad i plan. Fyllningen (A862) var homogen med gråsvart lite grusig sand. Brända ben (F215-216 samt F214) och träkol var jämnt fördelade i hela fyllningen. Nedgrävd (A2675) i gulgrå sand.

Kontexter

862 Fyllning

2674 Nedgrävning

Fynd

-

Osteologiskt material

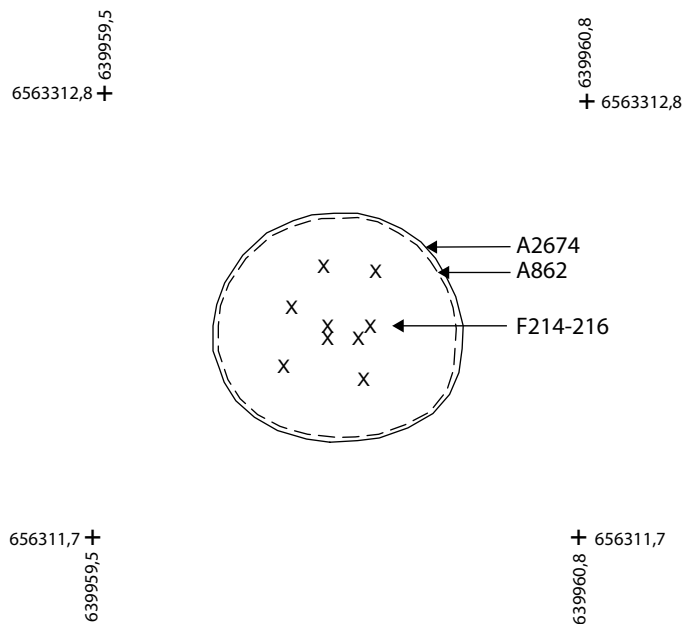
Bränt ben, människa, 18-44 år, 13,1 g, F215

Bränt ben, människa, oidentifierat, 24,6 g, F216

Bränt ben, oidentifierat, 0,1 g, F214

Datering

Det föreligger ingen datering av denna grav.

Grav 14

Typ: Omarkerad, 1,10×0,45 meter stor och 0,15 meter djup.

Inre gravskick: Brandgrop

Läge: Graven var belägen på åsens östra sluttning.

Beskrivning

1,10×0,45 meter stor. Fyllningen (A3757) bestod av mörkgrå sandig silt med skärvsten, flera stenar i ytan var mindre sandstensskärvor, samt träkol. Ytligt påträffades keramik (F49) och en ten av järn (F27). En mindre mängd brända ben (F213) påträffades i fyllningen. Nedgrävningen (A2245) var flack med en mindre rundad nedgrävning centralt.

Kontexter

2245 Nedgrävning

3757 Fyllning

Fynd

Keramik, 8 g, resp. 1 g, F43 och F49

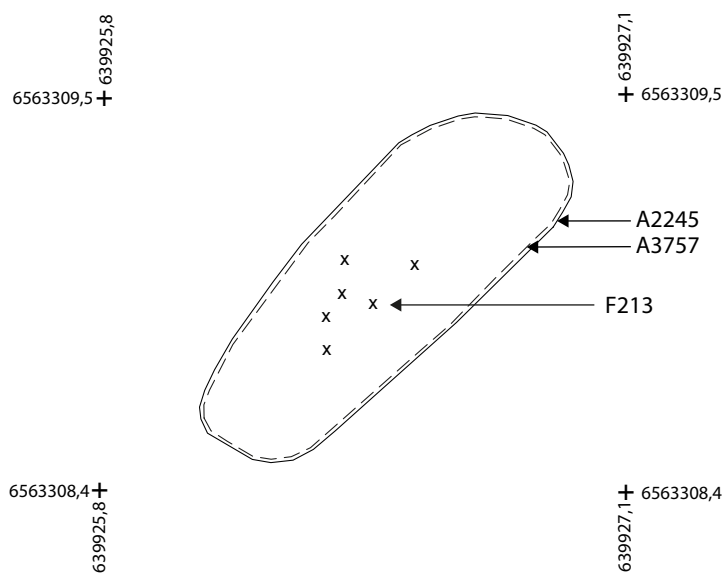
Ten av järn, 3 g, F27, gallrad

Osteologiskt material

Bränt ben, människa, 0,4 g, F213

Datering

-

Grav 15

Typ: Omarkerad, 1,5×1,4 meter stor och 0,16 meter djup.

Inre gravskick: Brandgrop

Läge: Graven var belägen på den östra sidan av åschrönet.

Beskrivning

Anläggningen syntes i ytan som en närmast rund sotig cirkel i den omkringliggande moränen. Fyllningen (A3390) bestod av mörkt brun sand med inslag av silt, grus, sot, enstaka kolbitar och en mindre mängd brända ben. I anläggningens södra del var koncentrationen av sot tätare. En bit bränd och sintrad lera påträffades i fyllningen (togs ej tillvara). Flack nedgrävning (A1190).

Kontexter

1190 Nedgrävning

3390 Fyllning

Fynd

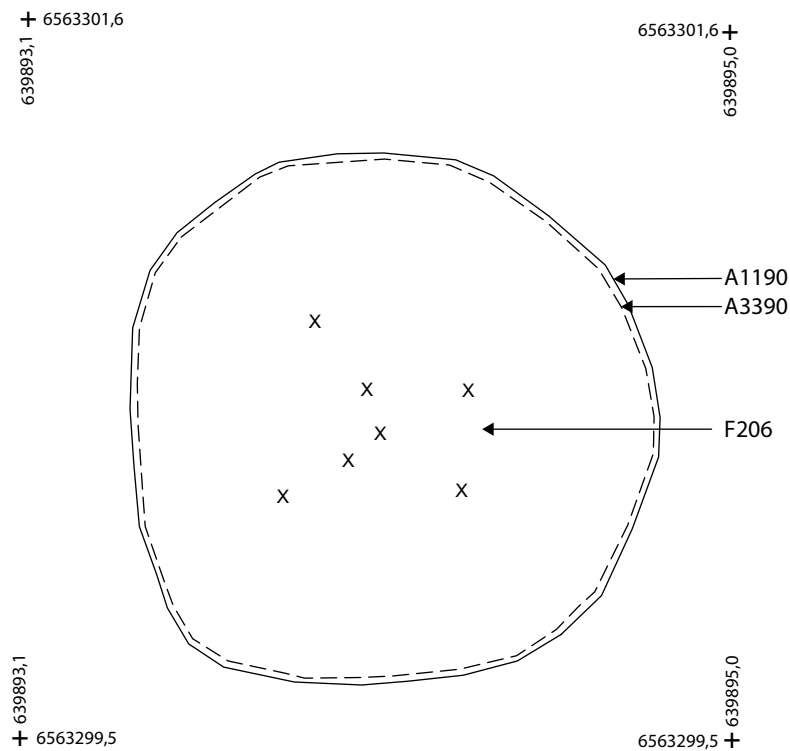
Bränd och sintrad lera (ej tillvaratagen)

Osteologiskt material

Bränt ben, människa, 0,5 g, F206

Datering

Det föreligger ingen datering av graven.

Grav 16

Typ: Omarkerad, 0,7×0,7 meter stor och 0,36 meter djup.

Inre gravskick: Brandgrop

Läge: Graven var belägen på den östra sidan av åschrönet.

Beskrivning

Graven bestod av en 0,7×0,7 meter stor mörkfärgning med kraftigt sot- och kolbemängd siltig sand (A2769). I ytan fanns ett tiotal mindre skarpkantade stenar (0,07-0,15 meter i diameter) och en större sten (0,30 meter i diameter). Brända ben (F217-218) påträffades i hela fyllningen. I fyllningen påträffades även en liten bit kvarts (F76). Nedgrävningen (A2751) var skålformad.

Kontexter

2751 Nedgrävning

2769 Fyllning

Fynd

Kvarts, 2 g, F76

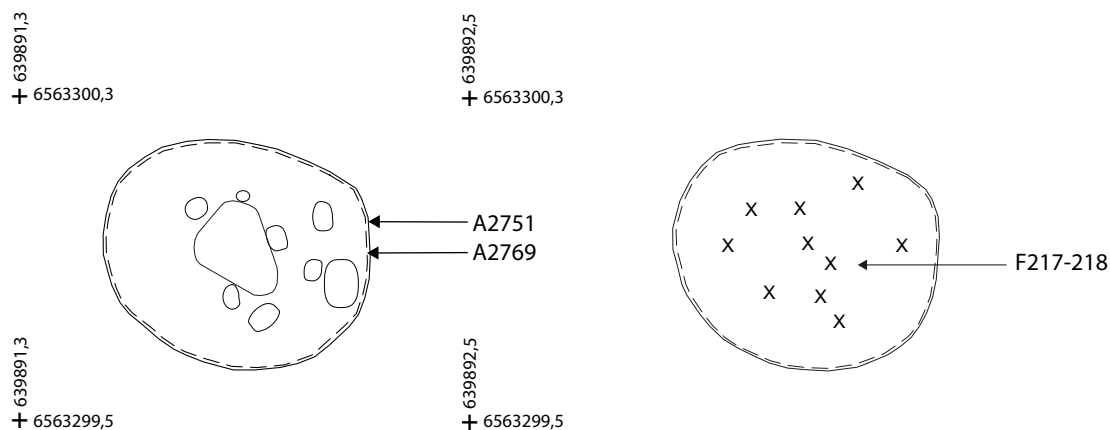
Osteologiskt material

Bränt ben, människa, 10-24 år, 24,8 g, F217

Bränt ben, människa, oidentifierat, 87,7 g, F218

Datering

Det föreligger ingen datering av graven.

Grav 17

Typ: Stensättning med gravklot, 1,9×1,7 meter stor och 0,20 meter hög.

Inre gravskick: Brandgrop

Läge: Graven var belägen på åsens östra sluttning tillsammans med flera stora yttäckande stensättningar.

Beskrivning

Rundad, något oregelbunden, stensättning. 1,9×1,7 m stor och 0,20 meter hög. Stenpackningen (A3468) bestod av rundad natursten med större stenar (0,15-0,30 meter i diameter) centralt i graven och mindre stenar i dess utkant. Utbredningen för de större stenarna motsvarar utbredningen för brandgropen. I den södra delen av stensättningen fanns ett gravklot (A3508, 0,3×0,33×0,35 meter stor). Fyllningen i stenpackningen (A1721) bestod av grusig silt. I denna fyllning påträffades keramik (F33 och F70). Nedgrävningen (A3653) till brandgropen var 1,2×0,95 meter i diameter, hade sluttande kanter och var 0,3 meter djup. Fyllningen (A3595) bestod av fläckig sotig silt och var cirka 0,2 meter tjockt. Det innehöll endast en liten mängd brända ben (143-144) samt slagg (F29). Under fyllningen framkom en stenpackning (A3643) med 0,05-0,15 meter stora stenar. Flertalet var avhuggna eller spruckna men av natursten. Skörbränd sten förekom även mot kanten av nedgrävningen. Flertalet av stenarna hade den flata sidan uppåt. Under brandgropen framkom ett homogent brunsvart siltigt-moigt lager.

Kontexter

1721 Fyllning i stenpackning

3468 Stenpackning

3508 Gravklot

3595 Fyllning i brandgrop

3643 Stenpackning under fyllning A3595

3653 Nedgrävning

Fynd

Fyllning A1721

Keramik, 21 g resp. 9 g, F33, F70

Brandgrop A3595

Slagg, 3 g, F29

Osteologiskt material

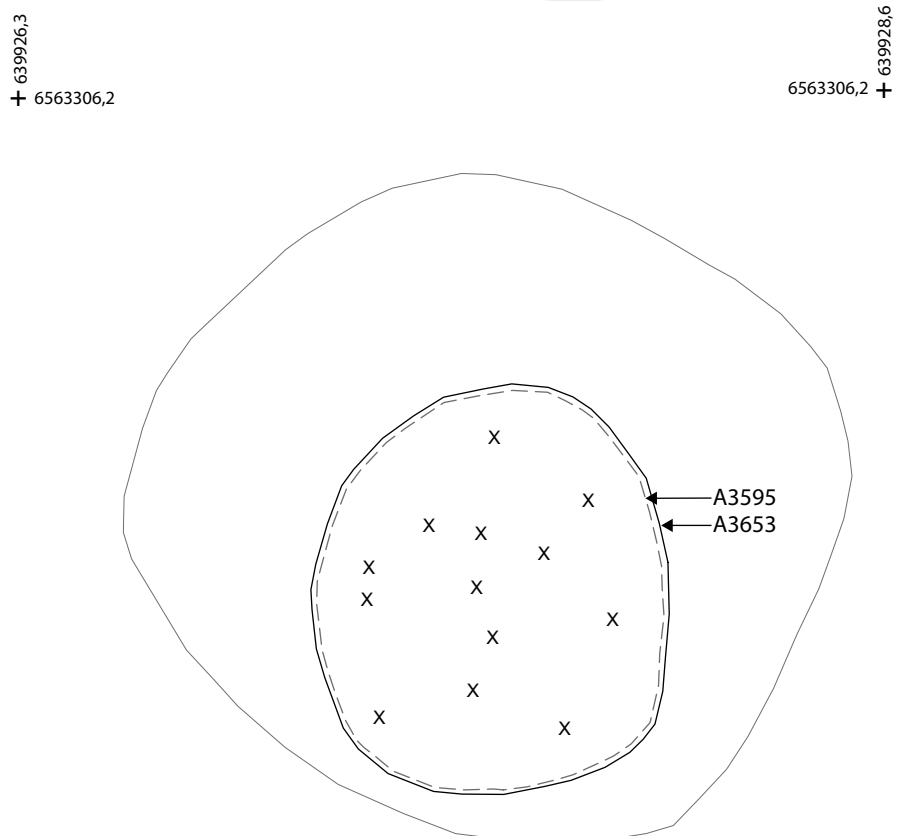
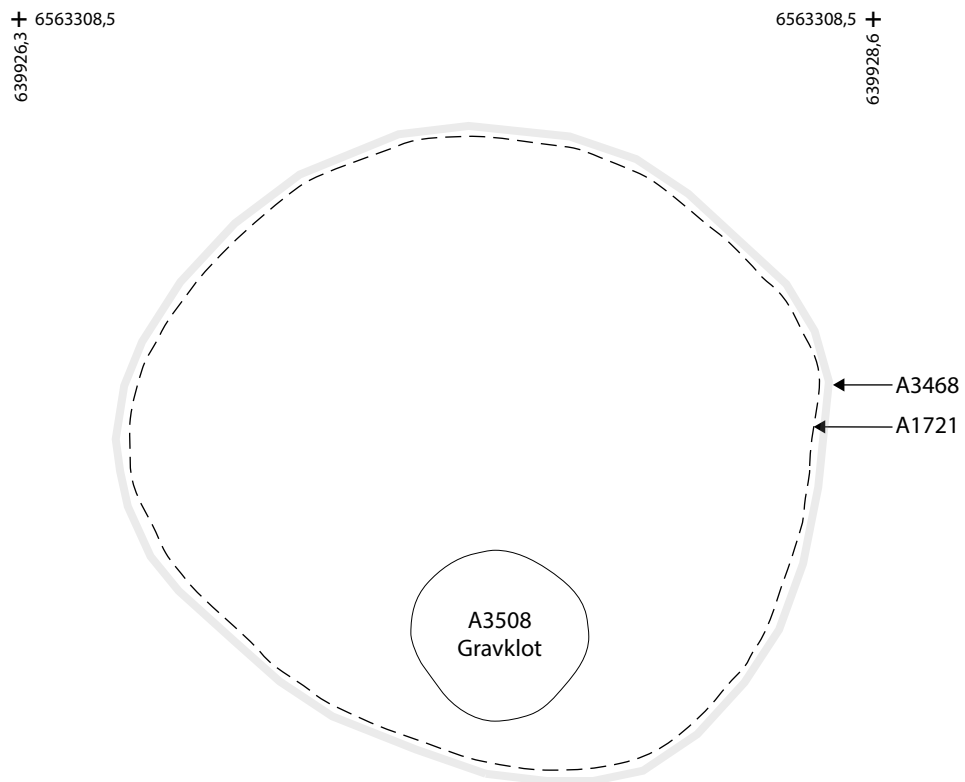
Brandgrop A3595

Bränt ben, människa, 18-79 år, 2,4 g, F143

Bränt ben, människa, oidentifierat, 25,2 g, F144

Datering

Det föreligger ingen datering av graven.

Grav 18

Typ: Omarkerad, skadad, bevarad del var 0,6×0,3 meter stor och 0,11 meter djup.

Inre gravskick: Brandgrop

Läge: Graven var belägen på åschrönets västra sluttning.

Beskrivning

Halvcirkelformad grav, skadad i dess norra del, sannolikt i samband med breddning av vägen 1984. Intakt fyllning fanns kvar i den norra halvan cirka 0,05 meter ned. Ursprungligen har brandgropen varit rund, 0,65 meter i diameter och 0,11 m djup. Fyllningen (A2040) bestod av sandig silt med stort inslag av sot, framför allt mot gravens botten. De brända benen (F219-220) var utspridda i hela fyllningen. I fyllningen framkom även ett svärdsliksbeslag (F16). Nedgrävningen (A2737) var skålförmad. Brandgropen var grävd genom lager A2605 ner i undergrund (gul sand).

Kontexter

2040 Fyllning

2737 Nedgrävning

Fynd

Svärdsliksbeslag, 3 g, F16.

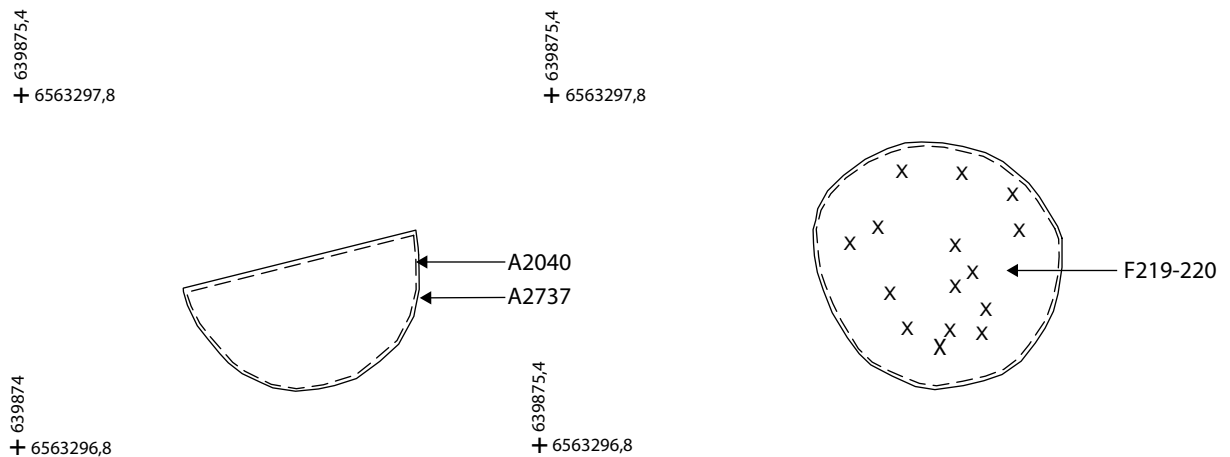
Osteologiskt material

Bränt ben, människa, 18-44 år, 136,9 g, F219

Bränt ben, människa, oidentifierat, 436,1 g, F220

Datering

Förekomsten av ett svärdsliksbeslag tyder på en datering till äldre romersk järnålder (Artursson 1994:56).

Grav 19

Typ: Omarkerad? 0,50×0,35 meter stor och 0,45 meter djup.

Inre gravskick: Bengrop

Läge: Graven var belägen på åschrönets västra sida.

Beskrivning

Graven bestod i ytan av en 0,50×0,35 meter stor brun till grå mörkfärgning mellan två rundade stenar. Brända ben framkom redan vid rensning av graven. I fyllningen fanns även två skärvor av röd sandsten. Fyllningens övre del var mörkare och mer homogent grå än mot botten där den övergick mot en mer brunaktig färg. Bengropen var 0,45 meter djup.

Kontexter

3930 Fyllning

6588 Nedgrävning

Fynd

-

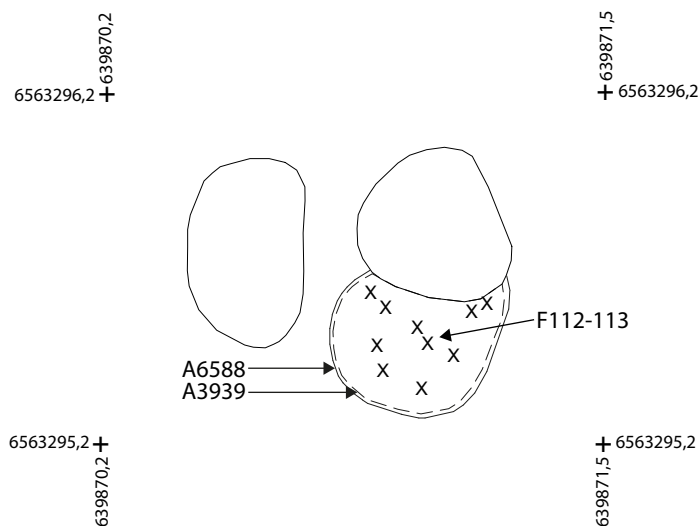
Osteologiskt material

Bränt ben, människa, 18-44 år, 1,3 g, F112

Bränt ben, oidentifierat, 0,6 g, F113

Datering

-

Grav 20

Typ: Omarkerad, 0,8×0,8 meter stor och 0,35 meter djup.

Inre gravskick: Brandgrop

Läge: Graven var belägen väster om åschrönet i en del av undersökningsområdets som skadats av aktiviteter under 1900-talet.

Beskrivning

Graven var 0,8×0,8 meter stor och fylld med humös sotig mörkbrun sandig mo och decimeterstora stenar, varav flertalet var skärvsten (A3970). Sten och skärvsten i fyllningen förekom rikligt ned till en decimeter från gravens botten, vilken var 0,35 meter djup. Den nedre delen av graven var flammig, fylld med gul respektive sotig, svart sand. Brända ben (F114) påträffades i hela fyllningen, även harts (F88) och keramik (F50) förekom. Nedgrävningen (A2515) var skålformad.

Graven var placerad inom en del av gravfältet som påverkats negativt under åtminstone 1900-talet. Det är mycket möjligt att detta är en kraftigt skadad grav och att exempelvis en överbyggnad har förekommit.

Kontexter

2515 Nedgrävning

3970 Fyllning

Fynd

Harts, 9 g, F88

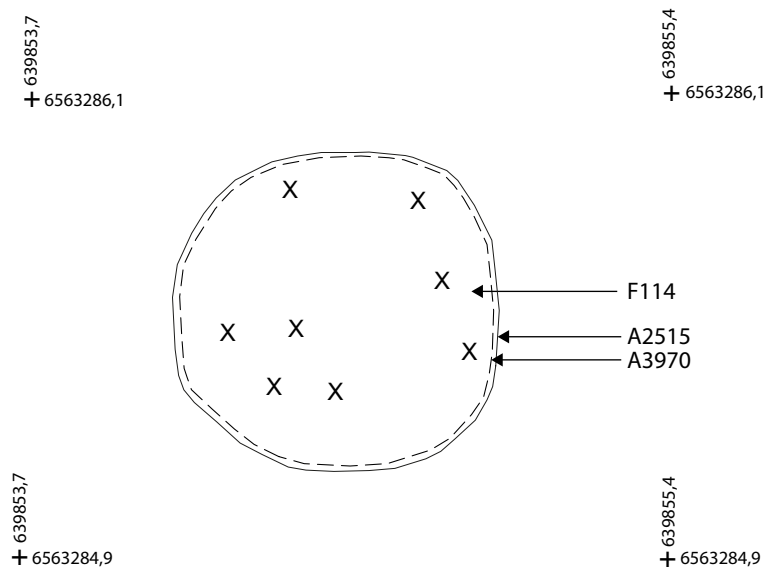
Keramik, 100 g, F50

Osteologiskt material

Bränt ben, människa, 18-44 år, 11,9 g, F114

Datering

-

Grav 21

Typ: Omarkerad? 1,05×0,90 meter stor och 0,50 meter djup.

Inre gravskick: Urnegrop med cylinderformad stenkista och täckhäll. Två benbehållare: 21:1 respektive 21:2.

Läge: Graven var belägen på åschrönets västra del tillsammans med ytterligare tre cylinderformade stenistor

Beskrivning

Graven syntes efter avbaning i form av en flat täckhäll (A4602, 0,70×0,20-0,45×0,10 meter stor) tillsammans med två skarpkantade stenar (0,15×0,30×0,15 meter). Runtom fanns en rund 1,05×0,90 meter stor mörkfärgning där fyllningen var något mörkare än omgivande sand. Under täckhällen låg ytterligare en 0,80×0,30-0,60×0,10 meter stor täckhäll av röd sandsten (A5558). Nedgrävningens (A6015) väggar var klädda med upp till tre lager sten, stenskoning A5800 (0,15-0,40×0,20 meter i diameter). Av dessa hade några kollapsat och fallit ned mot gravens centrum. Fyllningen (A5576) över dessa kollapsade väggstenar (0,25 meter) innehöll inte några fynd, vilket kan vara en indikation på att lagret inte ursprungligen haft funktionen av fyllning utan att det eroderat ned i anläggningen. På stenkistans plana botten fanns två benbehållare samt ett bikärl. En av benbehållaren (F91) och bikärllet (F89) var tätade med harts. I benbehållaren fanns brända ben (F145-146). Det fanns inget kvar av den andra benbehållaren men de brända benen (F147-184) var väl samlade, vilket indikerar att en benbehållare av organiskt material har funnits. I graven fanns en kniv av järn (F11).

Kontexter

4602 Täckhäll

5558 Täckhäll

5576 Fyllning

5800 Stenskoning

6015 Nedgrävning

Fynd

Kniv av järn, 19,5 g, F11

Harts, 19 g, 12 g resp. 6 g, F89-91, två benbehållare och ett bikärl.

Osteologiskt material

Benbehållare 21:1

Bränt ben, människa, 6-14 år, 22,7 g, F145

Bränt ben, människa, oidentifierat, 39,9 g, F146

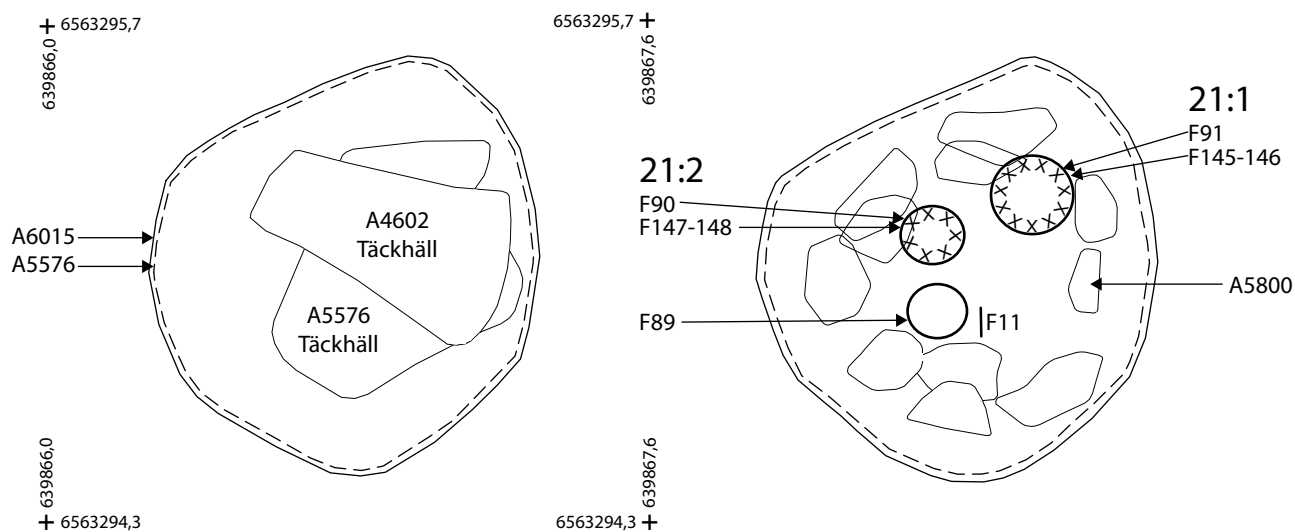
Benbehållare 21:2

Bränt ben, människa, 10-15 år, 54,2 g, F147

Bränt ben, människa, 52,8 g, 148

Datering

Utifrån yttre och inre gravskick kan graven dateras till äldre järnålder.

Grav 22

Typ: Omarkerad?, 1,1x0,7 meter stor.

Inre gravskick: Bengrop

Läge: Graven var belägen väster om åskränet i ett område som kraftigt påverkats av senare tiders aktiviteter.

Beskrivning

Sannolikt skadad anläggning (av det överliggande sentida lerlagret A3248). Fyllningen (A6038) utgjordes av mörkbrun siltig sand med inslag av skarpkantade stenar (0,07-0,20 meter i diameter). De brända benen (F117-118) påträffades ytligt. Uppgifter om nedgrävningens djup saknas.

Kontexter

6037 Nedgrävning

6038 Fyllning

Fynd

-

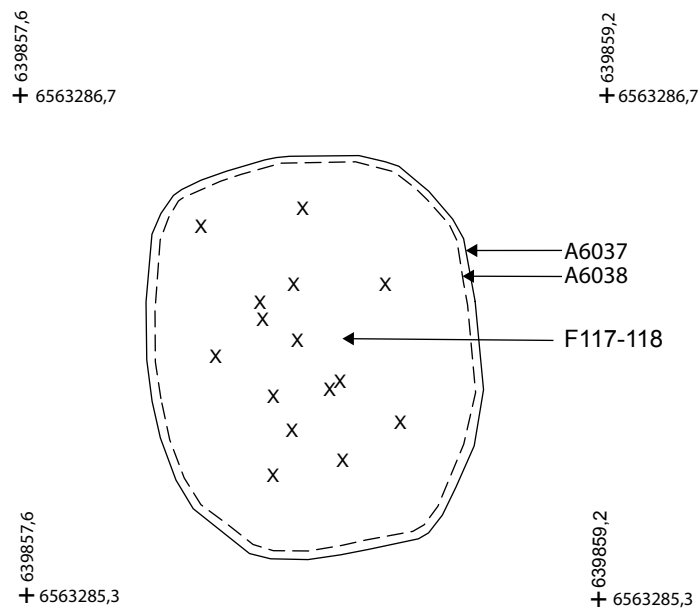
Osteologiskt material

Bränt ben, människa, 18-44 år, 6,5 g, F117

Bränt ben, människa, oidentifierat, 13,8 g, F118

Datering

Det föreligger ingen datering av graven.

Grav 23

Typ: Omarkerad?, 1,4×1,3 meter stor.

Inre gravskick: Bengrop

Läge: Graven var belägen väster om åschrönet i ett område som kraftigt påverkats av senare tiders aktiviteter.

Beskrivning

Anläggningen var skadad, sannolikt i samband med anläggandet av ett recent lerlager. Fyllningen (A6175) bestod av mörkbrun siltig sand med brända ben (F119-120) och keramik (F59). Nedgrävningen (A6174) var oregelbundet skålförmad. På grund av markskadorna i området gick det inte att avgöra om graven haft någon form av överbyggnad. Uppgifter om nedgrävningens djup saknas.

Kontexter

6174 Nedgrävning

6175 Fyllning

Fynd

Keramik, 3 g, F59

Osteologiskt material

Bränt ben, människa, 0,05 g, F119

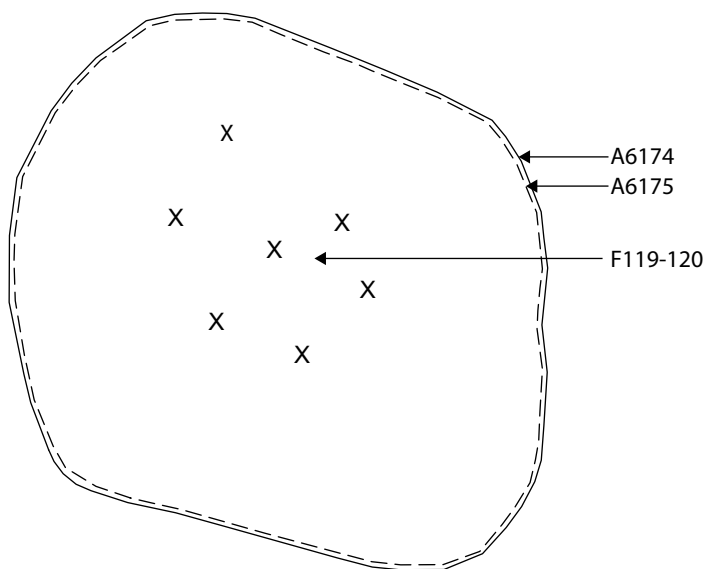
Bränt ben, människa, oidentifierat, 3,9 g, F120

Datering

-

639858,9
+ 6563289,1

639861,3
+ 6563289,1

639858,9
+ 6563287,2

639861,3
+ 6563287,2

Grav 24

Typ: Stensättning med kantkedja, 4,6×4,1 meter stor och 0,25 meter hög.

Inre gravskick: Urnegrop

Läge: Anläggningen är belägen nedanför, öster om åsens krönläge.

Beskrivning

Initialt föreföll denna tillsammans med stensättningen grav 3 utgöra en och samma stensättning. I ytan på stenpackningen (A6276) fanns två tydliga försänkningar. Dessa var cirka 3,2×1,7 resp. 1,6×0,9 meter stora och 0,1–0,2 meter djupa. Vad som orsakat dessa försänkningar är fortfarande oklart. Stenpackningen var 2–3 skiktad, 4,1–4,6 meter stor och 0,3–0,4 meter tjock. Den var uppbyggd av ett blandat stenmaterial med både rundade och kantiga stenar. Mindre sten i det övre skiktet och som mest småsten i anläggningens norra del. Den här delen av graven överlagrades även av ett gruslager, sannolikt påfört i samband med vägbygget. Stenpackningen, åtminstone de övre skiktet, var anlagd efter kantkedjan.

Kantkedjan (A6295) var vällagd med sten som genom storleken avvek från det övriga materialet i stenpackningen. Storleken på de ingående stenarna uppgick till 0,25–1,05 meter. Kantkedjan var störd av en stor stubbe i SO. I NO var två stenar utrasade, möjligen en skada från att vägen släntats. Fyllningen mellan stenarna i packningen, A7160, utgjordes av grå-gråbrun sand med enstaka kolstänk. Närmast stubben framkom enstaka keramikfragment (F68, F224-225 och F228) samt bränd lera (F226). Centralt i nedgrävningen fanns en inre stenkonstruktion (A6686), närmast att likna vid en oval-rundad stenista med en storlek på 2×2,25 meter och ett djup på cirka 0,6 meter. Den kunde dock inte avgränsas mot SÖ där den fortsatte in under en större stubbe. Stenmaterialet utgjordes var blandat, mest rundade 0,15–0,85 meter stora, flertalet av dem var över 0,5 m stora. I stenkonstruktionens SÖ del återfanns en urnegrop (nedgrävning A7194, storlek 0,5×0,4×0,15 meter) under en locksten av röd sandsten. Lockstenen var fastvuxen mellan flera av stubbens rötter och gick ej att rubba. Enda sättet att komma åt gravgömman var mellan rötterna från sidan. Om och hur gravgömman närmare var inordnad gick därför inte att avgöra. Klart är dock att det under lockstenen, vilken vilade på stenar placerade som kista fanns en sandfyllning (A7276) med en tydlig koncentration av brända ben (F191-192) tillsammans med obränt ben från får/get (F193) och hartstätning (F108). Förekomsten av harts tillsammans med koncentrationen av ben tyder på att det rör sig om en urnebegravning. Tillsammans med de brända benen och hartsen framkom två rombiska bronsbeslag (F2) samt ett bronsbeslag med en ring (F1 och F81). Det fanns fortfarande rester av bevarat trä fastnitat vid beslagen. I urnegropen framkom även en järnkniv (F10).

Under och omkring den undre stenkonstruktionen fanns ett lager med brun sand med inslag av kolstänk (A7149). Det här lagret avvek endast marginellt från det ovanliggande A7160. Mellan de två lagren, i västra kanten av nedgrävningen, fanns ett 1,2×1,3 meter stort kol och sotlager. Delar av lagret sållades och det visade sig innehålla keramik av samma typ som påträffade i brandlagret i den intilliggande stensättningen grav 3. Däremot fanns inga brända ben i lagret vilket kan ses som en indikation på att det inte rör sig om ett bålager.

Den stratigrafiska relationen till den intilliggande grav 3 inte helt okomplicerat. Det kunde dock konstateras att delar av stenpackningen i grav 3 överlagrade kantkedjan i grav 24. Däremot skar nedgrävningen till grav 24 brandlagret i grav 3. Sannolikt är att de två anläggningarna är anlagda vid i stort sett samma tillfälle.

Kontexter

6276 Stenpackning

6295 Kantkedja

6686 Inre stenkonstruktion

7149 Fyllning, under och omkring A6686

7160 Fyllning i stenpackning

7194 Nedgrävning till urnegrop

7276 Fyllning i urnegrop

Osteologiskt material

Urnegrop A7276

Bränt ben, människa, 15-20 år, 57,2 g, F191

Bränt ben, människa, oidentifierat, 177,3 g, F192

Obränt ben, får/get, 10,5 g, F193

Fynd

Fyllning A7160

Keramik, 68 g, resp. 1 g, F68 och F224

Urnegrop A7276

Beslag i brons med träfragment, 1,3 g, F2. Hör ihop med F81.

Beslag med märla med ring av brons på träfragment, 7 g, F1

Harts, 4 g, F108, benbehållare

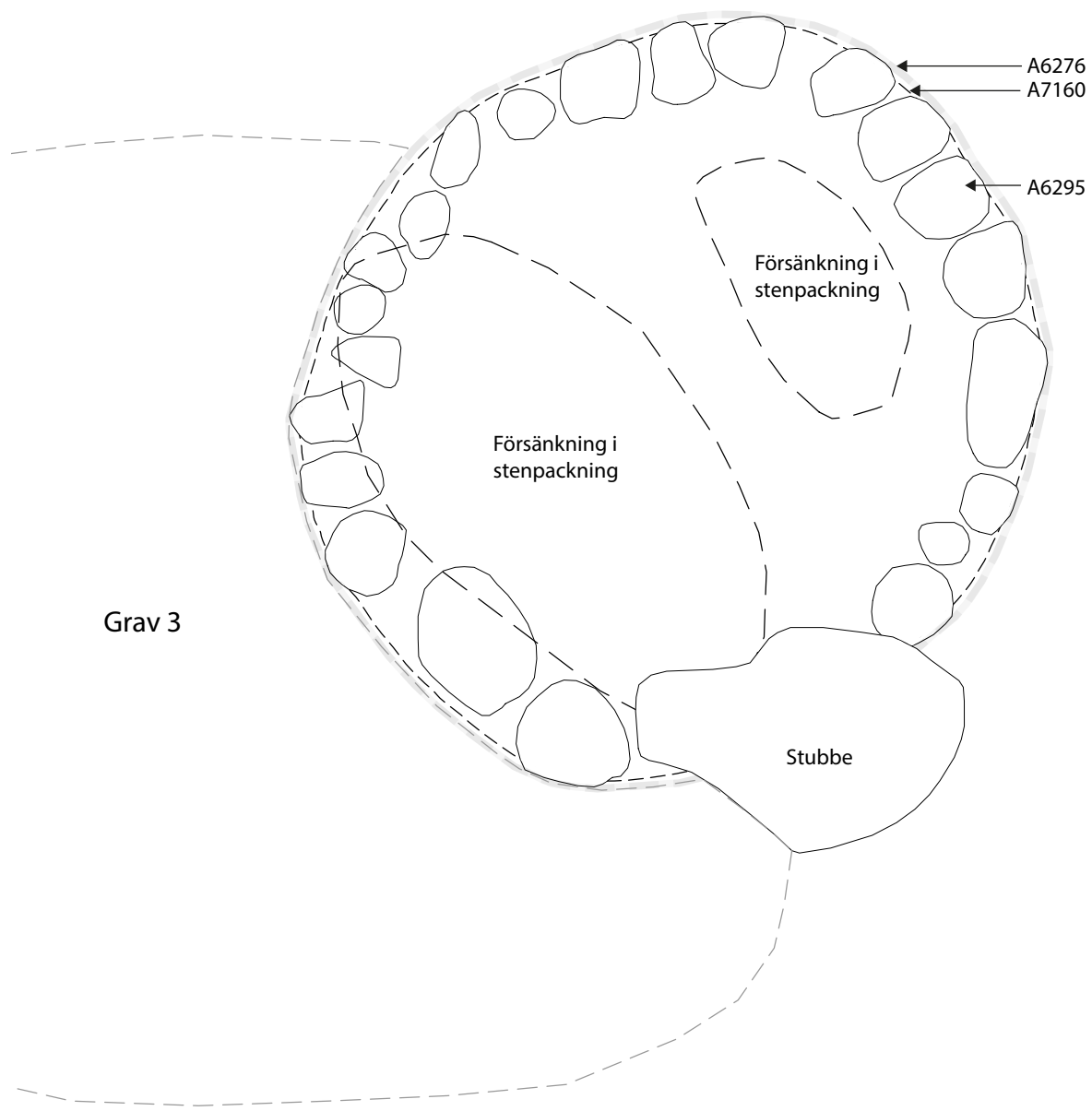
Keramik, 7 g, F69

Kniv av järn, 13 g, F10

Träfragment, 1 g, F81. Hör ihop med F2.

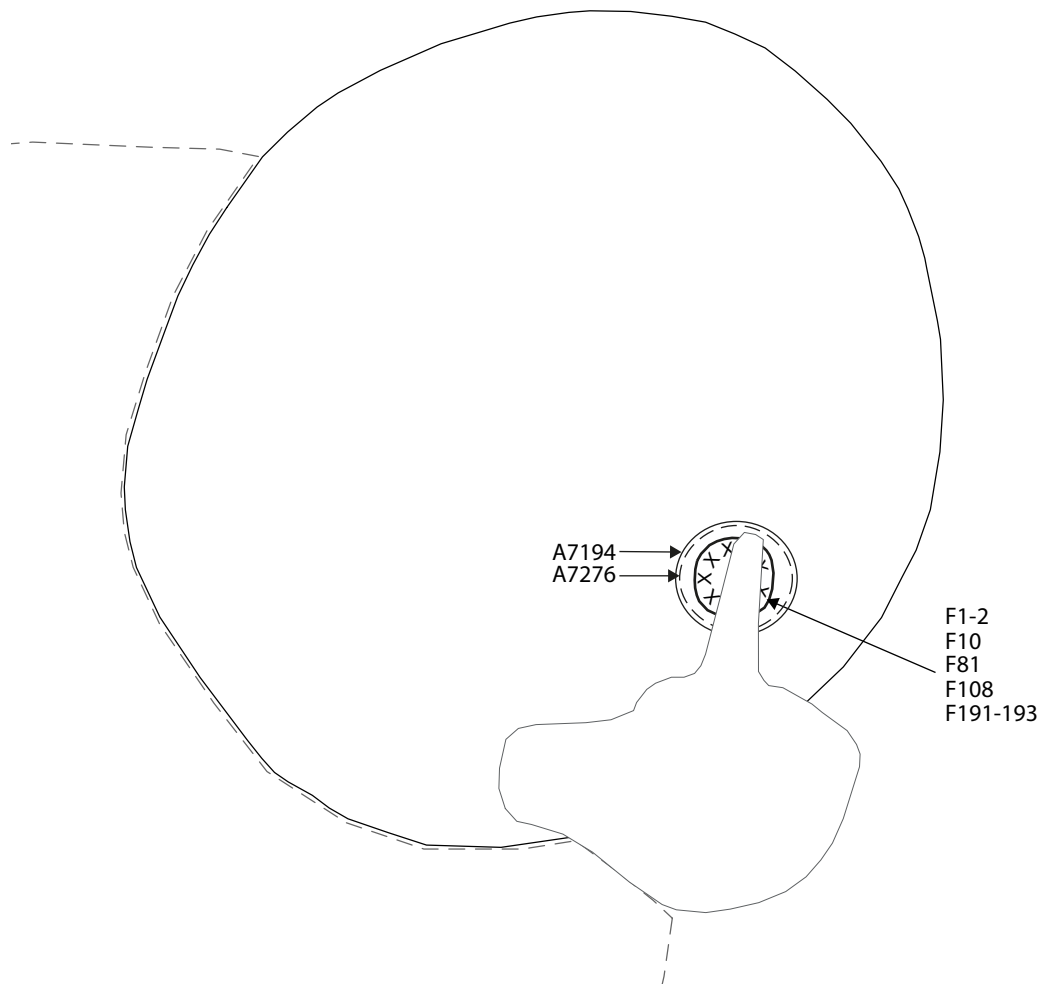
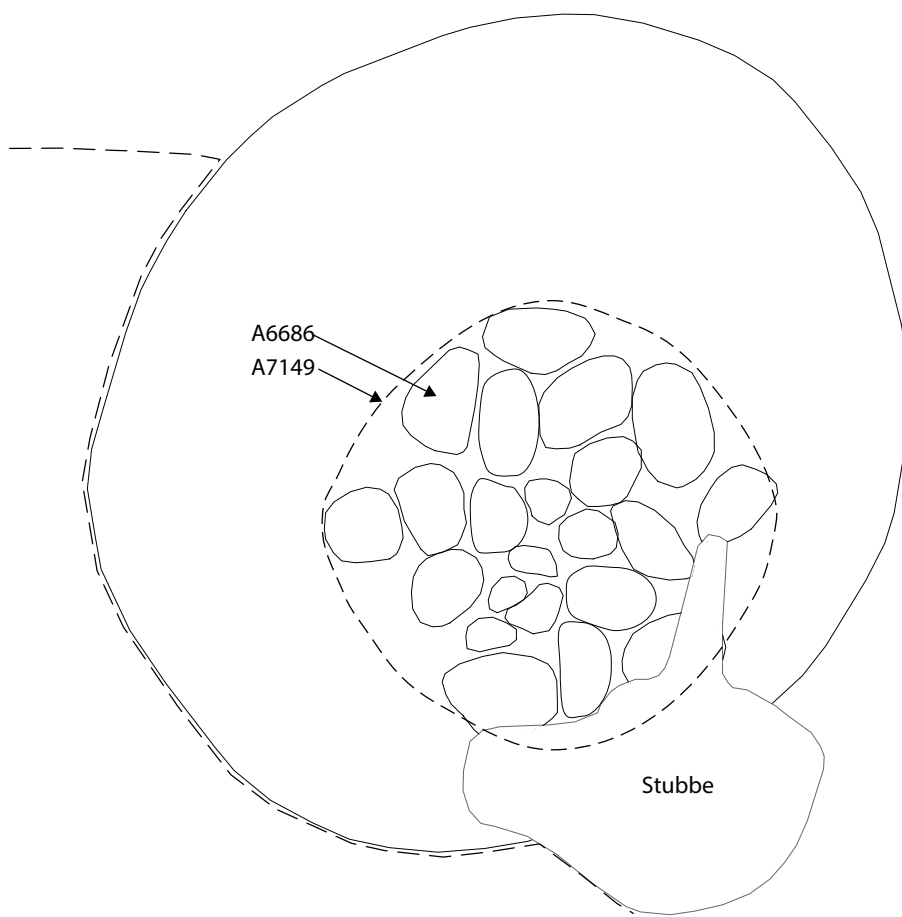
Datering

Bronsbeslag F1 kan vara del av ett romerskt importföremål vilket daterar graven till romersk järnålder.

0 0,5 1 Meter

Skala 1:40

Grav 25

Typ: Omarkerad? 0,95×0,80 meter stor och 0,40 meter djup.

Inre gravskick: Urnegrop med cylinderformad stenkista

Läge: Graven var belägen på västra sidan av åschrönet tillsammans med ytterligare tre cylinderformade kistgravar.

Beskrivning

Grav 25 bestod i ytan av en 0,95×0,80 meter stor mörkfärgad sand med fyra rundade stenar (0,20-0,35×0,20 meter i diameter) placerade i kanterna. Mot centrum fanns ytterligare två stenar där åtminstone den ena tolkas vara en kantsten som fallit inåt. Nedgrävningen (A6419) hade vertikala sidor och plan botten. Stenskoningen (A6410) var tvåskiktad, de undre stenarna var rundade, 0,2-0,3 meter stora och täckte hela kanten runt en stenfri botten. På botten hade en benbehållare tätad med harts (F93, F179-180) placerats tillsammans med två bikärl (också tätade med harts, (F99-100) samt en kniv av järn (F12). Fyllningen (A6420) bestod av fin mellanbrun sand.

Kontexter

6410 Stenskonung

6419 Nedgrävning

6420 Fyllning

Fynd

Harts, 16 g, 16 g resp. 8 g, F93, F99-100, en benbehållare och två bikärl

Kniv av järn, 7 g, F12

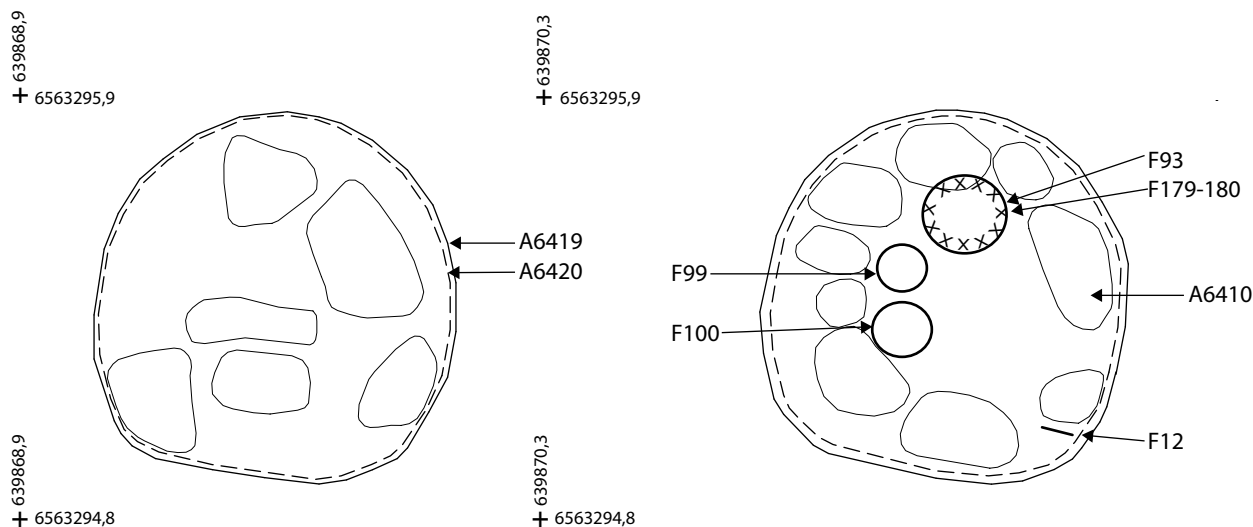
Osteologiskt material

Bränt ben, människa, 18-44 år, 186 g, F179

Bränt ben, människa, oidentifierat, 527,1 g, F180

Datering

Utifrån yttre och inre gravskick kan graven dateras till äldre järnålder.

Grav 26

Typ: Stensättning, 8,15×7,90 meter stor och 0,30 meter hög.

Inre gravskick: Skelettgrav

Läge: Graven var belägen på åschrönet direkt öster om skärvstenshögen. Gravens nordöstra del låg i svag sluttning.

Beskrivning

Graven var flack, rund, och cirka åtta meter i diameter. I söder var den skadad av en större tall, i mitten från den rot-täkt som föregick den arkeologiska undersökningen och dess östra begränsning var skadad.

Stenpackningen (A1133) var enskiktad och bestod av både rundat, kantigt och skärvtigt material, där rundade stenar dominerade (cirka 0,15 meter i diameter). Naturstenen förekom mer utmed kanterna och det mer kantiga och skärvtiga materialet centralt. Eventuellt härrör det sistnämnda materialet från den intilliggande skärvstenshögen. Stenpackningen hade en klar begränsning i den västra halvan och en ojämn, skadad begränsning i den östra delen.

Under den enskiktade stenpackningen fanns en centralt belägen avlång nedgrävning (A7175), 2,30×0,90 meter stor och 0,8 meter djup. Nedgrävningen var fylld med jord samt fyra lager sten (A6954), både rundat och skärvtiga (cirka 0,25 meter i diameter i övre delen och 0,15 meter i diameter i den nedre delen). I västra nedre delen fanns tre kantställda stenar utmed nedgrävningens kant. 0,2 meter från botten påträffades en färgning som eventuellt kan vara efter kroppen, inga fynd eller rester efter skelett kunde verifiera detta.

Kontexter

1133 Stenpackning

6954 Fyllning i nedgrävning

7175 Nedgrävning

Fynd

Keramik, 2 g resp. 85 g, F66-67

Övrigt

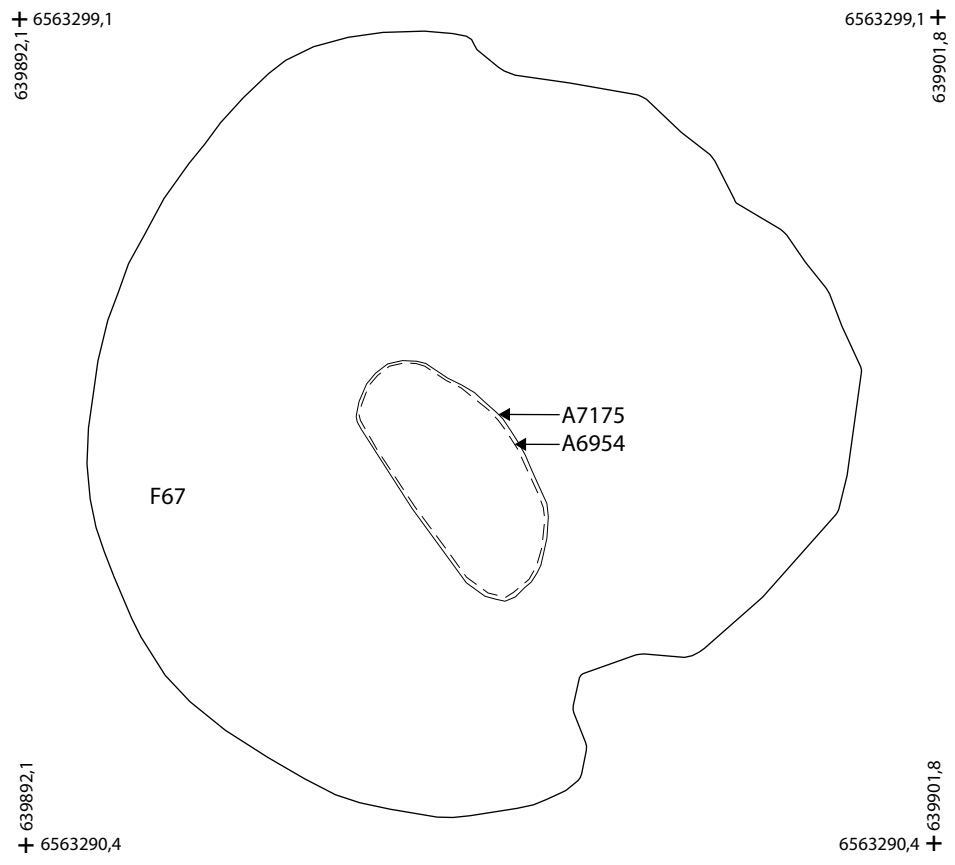
Vid rensning av stenpackning påträffades en amulettring (F8). Den låg i ytterkanten av stenpackningen, i övergången mot småstenspackning/bräm A3232 och bland skärvsten A964. Amulettringen, som förmodas vara vendeltida, bedöms vara sekundärt deponerad i förhållande till anläggandet av grav 26.

Osteologiskt material

-

Datering

Skala 1:80

Grav 27

Typ: Omarkerad? 2,2×1,2 meter stor och 0,5 meter djup.

Inre gravskick: Skelettgrav?

Läge: Graven var belägen på på åsens krön.

Beskrivning

Anläggningen har skadats i samband med anläggandet av två stenskodda gropar (A3555 och A4379). Skelettgraven? var delvis översandad vilket gjorde att den till en början uppfattades vara väsentligt mycket mindre. Nedgrävningen (A5278) var 2,2×1,2 meter stor och 0,5 meter djup i vilken fyllningen (A4460) bestod av brungrå sand med inslag av humus och sot. Fyllningen avvek tydligt mot den omgivande naturliga sanden. Mot botten långsidor fanns två rader av kantstenar (A5221), varav flera var kantställda. Utmed den östra långsidan fanns endast ett fåtal stenar. Stenarna låg mot en tydlig nedgrävningskant.

Kontexter

4460 Fyllning

5221 Stensköning

5278 Nedgrävning

Fynd

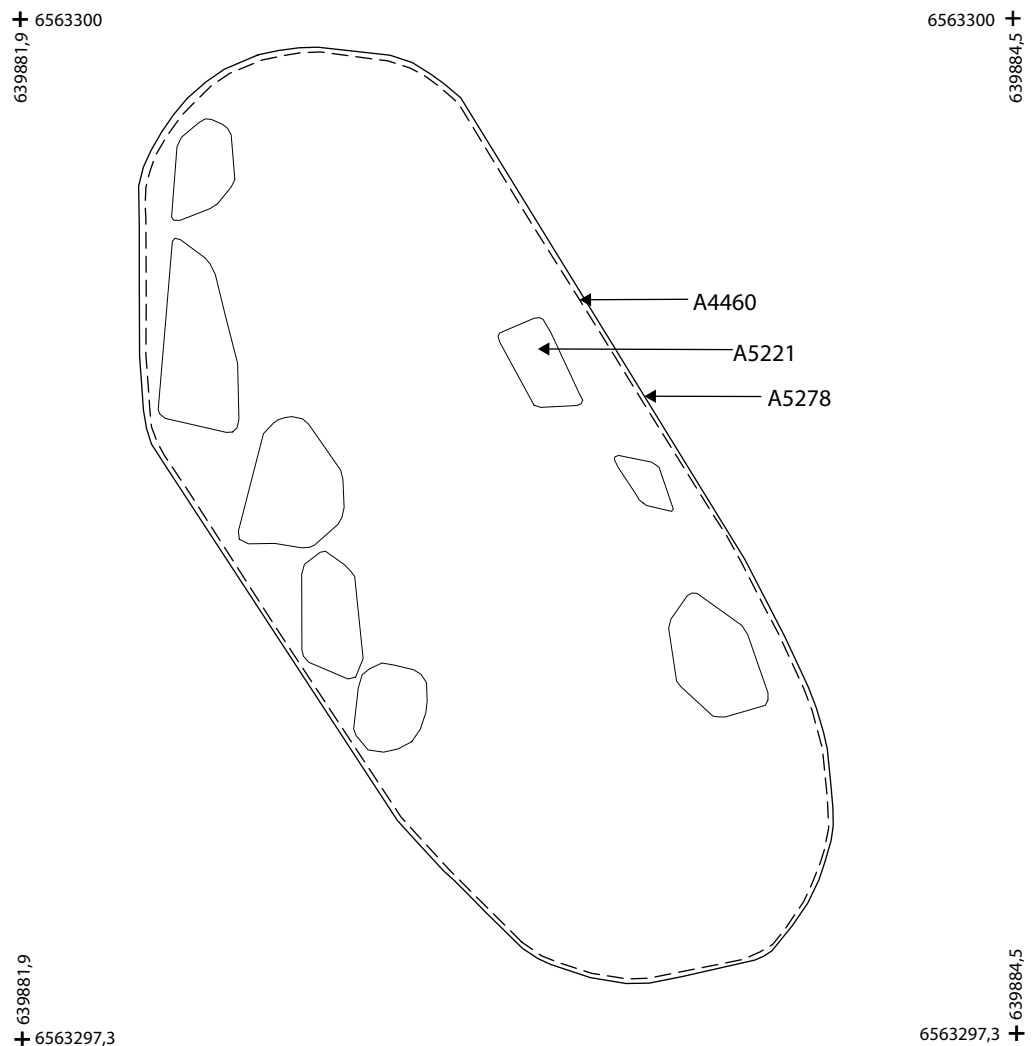
-

Osteologiskt material

-

Datering

-

Bilaga 3. Anläggningslista

Anr	Typ	Storlek, m	Djup/höjd, m	Beskrivning
214	Härd	0,62x0,58	0,08	Fyllning av svart sotig lerig sand med enstaka små skärvstenar i ytan. Kol i fyllningen och ca 1/2 L skärvsten. FU.
223	Härd	1,02x0,8	0,06	Tydlig begränsning, rikligt med kol, sot och skärvsten. Endast botten kvar, djupet varierade mellan 0,01-0,06. FU.
234	Grop	1x1	0,26	Rundad grop, vålavgränsad. Fyllning av brun gråsvart humös sandblandad silt. Enstaka rundade stenar. Flammig fyllning. Något diffus i sektion. FU.
252	Grop	0,95x0,45	0,22	Fyllning av mörkbrun lerig sand med inslag av lerig sand samt kolfläckar. En skarpkantad sten i fyllningen samt en bit bränd lera i ytan. Plan botten med sluttande sidor. FU.
260	Stolphål	0,5x0,4	0,12	Fyllning av grå grusig sandblandad silt. Enstaka sten, inget kol. Rel. vålavgränsad både i plan och profil. Nedgrävd i silt. FU.
279	Härd	0,72x0,6	0,08	Härd, rundad med fyllning av träkol, grusig silt samt enstaka skärvstenar. Något ojämn botten men tydlig begränsning i sektion. FU.
290	Härd	0,75x0,55	0,10	FU.
307	Härd	0,95x0,70	0,06	FU.
323	Grop	0,9x0,9	0,19	Fyllning av gråsvart siltblandad sand. Enstaka stenar i ytan samt en obränd kotand (F210). Vålavgränsad både i plan och profil. Nedgrävd i silt. FU.
332	Kokgrop	1,4x1	0,28	Rikligt med kol och skärvsten, fyllning fet kolrik silt. Något större stenar mot botten. Västra delen störd av ett kabelschakt. FU.
356	Härd	0,76x0,76	0,1	Rikligt med skärvsten och träkol. Vålavgränsad både i plan och profil. Fyllning av svart sandig silt. Nedgrävd i steril silt. FU.
523	Grop	0,7x0,55	0,15	Mörkgrå till svart lerig sand, något diffus i västra kanten. En skärvsten. FU.
531	Stolphål	0,5x0,4	0,03	Mörkbrun lite flammig lerig sand. En skärvsten i ytan. Tolkas som botten av stolphål. Förekomst av skärvsten stärker teorin om att det är en anläggning. FU.
862	Fyllning, grav 13	0,65x0,6	0,12	Se gravbeskrivning för grav 13. FU.
871	Härd	0,78x0,75		FU.
880	Utspridd del av fyllning A871	2,15x1,60		Mörkbrun sand. FU.
964	Skärvsten	1,4x0,6	0,1	Här påträffades amulettringen F965. Fyllningen mellan skärvstenarna bestod av sotig sand. SU.
989	Fundament av tegel, sentida	1,3x1,1	0,25	Fundament av tegelstenar (0,28x0,14x0,08 m), 1 - 2 lager med tegel. Del av sentida smedja. FU.
1133	Stenpackning, grav 26	4,6x4,1	0,25	Se gravbeskrivning för grav 26. SU.
1190	Nedgrävning, grav 15	1,5x1,4	0,16	Se gravbeskrivning för grav 15. SU.
1201	Stenpackning, recent	1,4x1,4	0,2	Sten från 1984 års arkeologiska undersökning. SU.
1224	Lager	12,5x5		Äldre markyta. SU.
1261	Skärvstenshög	6,90x5,90	0,60	Rundad, välvd. Kompakt sot- och kolrik jord med riklig förekomst av skärvsten. Delar av tre inre stencirklar. Skadad av stubbtäkt och hjulspår från skogsamaskin. Keramik (F52-55, 58), Brända ben, bla från människa (F126-137). SU.
1325	Stolphål	0,2x0,2	0,18	Vålavgränsad, tydlig i plan. Fyllning av gråbrun, ställvis något grusig sand. enstaka småsten 0,02-0,04 meter stora. Något tveksam tolkning som stolphål. FU.
1445	Friliggande kantkedja, grav 3	6,3x0,3	0,15	Se gravbeskrivning för grav 3. SU.
1625	Lager, sentida	1,60x0,5		Svart sandlager med inslag av slagg, tegel och glas. Del av sentida smedja. FU.
1626	Lager, sentida	1,2x1,2		Sandlager i sentida smedja, begränsas i Ö av syllstenar och i V av mindre stenar, oklar begränsning mot norr. FU.
1654	Smedja, sentida	4x2		Smedjans totala kvarvarande utbredning. FU.
1658	Syllsten till vägg, sentida	3,6x0,4		Huggna naturstenar. Östlig vägglinje till sentida smedja. FU.
1712	Kokgrop	0,8x0,8	0,3	Vålavgränsad och tydlig i plan. Rikligt med skärvsten och kol ytligt. Tydligt avgränsad i sektion. Skålformad botten. Homogen fyllning, rikligt med träkol och skärvsten. Något koligare mot botten. fyllning av humös fet sandblandad silt. SU.
1721	Fyllning i stenpackning, grav 17	1,9x,17	0,20	Se gravbeskrivning för grav 17. SU.
1736	Stenpackning, sentida	4,0x2,45	0,40	Sten från 1984 års arkeologiska undersökning. SU.
1809	Källargrop, sentida	5,5x4,20	1,5	Grop efter sentida källare. Vall med grop (3,15x2,0x1,5) i vilken fanns fyra betongblock i ursprungligt läge. SU.
1994	Stolphål	0,5x0,3	0,3	Vålavgränsad både i plan och profil. Välsatt stenskonung mot spetsig botten. Fyllning av beige grå homogen grovkorning sand. Stenarna i stenskonung: sandsten. SU.
2002	Stenpackning, recent	1,2x1,05		Sten från 1984 års undersökning. FU.
2011	Stenpackning, recent	1,35x0,70	0,20	Småstenspackning i anslutning till västra sidan av krönet. Tätt lagda stenar något förhöjd mot mitten, enskiktad, med oklar funktion. Fyllning mellan stenarna humös lerig sand. SU.

Anr	Typ	Storlek, m	Djup/höjd, m	Beskrivning
2019	Stenpackning, recent	1,5x1,09	0,15	Småstenspackning, se A2011. SU.
2030	Stenpackning, recent	1,3x1,3	0,1	Småstenspackning, se A2011. SU.
2040	Fyllning, grav 18	0,6x0,3	0,11	Se gravbeskrivning för grav 18. FU.
2060	Fyllning, grav 5	0,3x0,3	0,2	Se gravbeskrivning för grav 5. SU.
2071	Grop	0,5x0,4		Dokumentation saknas. SU.
2079	Stenpackning, recent	1x1	0,2	Stenpackning med större stenar (0,30 m i diam) i norr och öster och mindre stenar i mitten och åt söder och väster. Fyllning mellan stenarna sotig sand. SU.
2086	Fundament av sten, sentida	2x1,55	0,5	Stenfundament. Rektangulär, tvåskiktad, stenstorlek 0,30-0,50 m i diam). Låg under fundamentet av tegel. Fundament i smedja som vid anläggandet tangerat och skadat skärvtenshögen. FU.
2094	Stolphål	0,6x0,6	0,3	Välavgränsad tydlig, svart gråbrun sand, enstaka runda 0,02-0,04 meter stora stenar. Homogen fyllning. FU.
2101	Friliggande kantkedja, grav 2	3,15x0,30	0,30	Se gravbeskrivning för grav 2. FU.
2137	Fyllning, grav 2	3,2x2,7	0,2	Se gravbeskrivning för grav 2. FU.
2150	Stenpackning, grav 2	1,5x1,4	0,2	Se gravbeskrivning för grav 2. FU.
2167	Stenpackning, recent	2x1	0,3	Sten från 1984 års arkeologiska undersökning. SU.
2182	Stolphål	0,4x0,38	0,2	Gråsvart rund mörkfärgning. Moig sand, inte sotig. Västra delen gul sand med inslag av småsten. SU.
2189	Härd	0,8x0,5	0,2	Oval, långsmal härd, skadad i S av äldre täktgrop. Fyllning av gråsvart sand. Skadad av rottillväxt och av takten. Rikligt av skärvsten i hela fyllningen, nedgrävd i steril gul sand. SU.
2196	Härd	0,4x0,3		Sot- och kolfylld sand. SU.
2203	Härd	0,8x0,7	0,2	Relativt välavgränsad i plan, däremot diffus i sektion med ojämn botten. Fyllning av gråsvart - gråbrun sand med inslag av silt och grus. SU.
2216	Stolphål	0,26x0,24	0,15	Välavgränsad både i plan och profil. Sektion: skålformad med u-formad botten. Fyllning av gråbrun siltblandad sand, enstaka småsten 0,02-0,03 m stora. Nedgrävning i gul steril sand. SU.
2223	Lager	14x5	0,15	Äldre markyta, fragment av sandsten på ytan. Delar av lagret undersöktes med maskin. FU.
2245	Nedgrävning, grav 14	1x0,4	0,15	Se gravbeskrivning för grav 14. SU.
2252	Stolphål	0,4x0,3	0,3	Välavgränsad både i plan och profil, stenskodd med sandsten. Fyllning av brun gråsvart grov sand. Enstaka kolstänk, spetsig form mot botten. SU.
2261	Stolphål	0,4x0,4	0,2	Gråsvart, oval, fylld med moig sand. SU.
2275	Stolphål	0,4x0,4	0,3	Tolkas som botten av stolphål. Ev omstolpning av A3807. SU.
2292	Nedgrävning, grav 6	1,1x0,65	0,25	Se gravbeskrivning för grav 6. SU.
2311	Stolphål	0,5x0,4	0,18	Mellanbrun moig sand med två skärviga stenar i ytan. Påträffades under lager A2223. SU.
2321	Härd	0,9x0,8	0,3	Sotig moig sand, svart till mörkbrun fyllning. Rundade och skarpkantade stenar, samt keramik (F44) i ytan. SU.
2395	Lager	11x5,5	0,15	Lager i anslutning till grav 3 och 24, tolkas som del av den äldre markytan som påverkats av aktiviteter med eld och skärvsten. Ca 0,15-0,2 m tjock. SU.
2420	Stenlyft, grav 12	0,3x0,28		Tydligt märke, troligtvis efter en borttagen sten, i eller strax utanför östra delen av graven. Se beskrivning för grav 12. SU.
2429	Härd	0,6x0,6	0,15	Skärvsten, sot och kol. SU.
2437	Stolphål	0,3x0,25	0,15	Stenskott stolphål med fyllning av humös sand. SU.
2445	Stolphål	0,5x0,5	0,4	Stolphål med småstenar synligt i ytan. Stenstorlek ca 0,05-0,18 m stora. Fyllning av mellanbrun sandig silt med inslag av grus. Knytnävsstora stenar låg uppblandat i fyllningen hela vägen ned till botten. Stenarna är förmodligen del av stenskoning. SU.
2465	Stenpackning, sentida	5,30x3,80	0,15	Packning av sten (0,10 m i diam) varav många kantiga. Låg i lera med inslag av tegel. SU.
2515	Nedgrävning, grav 20	0,8x0,8	0,35	Se gravbeskrivning för grav 20. SU.
2526	Grop	0,8x0,8		Stenar synliga i östra ytterkanten. Fyllning av sotig något humös sand. SU.
2540	Nedgrävning, grav 11	3x1,2	0,4	Se gravbeskrivning för grav 11. SU.
2551	Stenpackning, recent	4,2x2,25	0,5	Recent stenpackning, störd i norra och västra delen. Uppbyggd av rundade stenar, 0,15-0,30 m i diam, svagt välvd. Se även A2572. Fortsätter utanför UO. SU.
2572	Stenpackning, recent	1,6x1,5	0,40	Recent stenpackning som fortsätter i S utanför schaktet, förefaller skadad i övriga delar. Stenar 0,05-0,35 m stora, rundad natursten. Fyllning däremellan brun humös sand. 0,02-0,07 m tjock. SU.
2584	Stenpackning, recent	0,9x0,8	0,20	Rundad stenpackning med 0,1 - 0,25 m stora stenar, rundade och kantiga. SU.
2605	Lager	17,0x4,8	0,20	Mörkbrunt sotigt sandigt lager. Tolkas som äldre markyta. Oregelbunden form. FU och SU.

Bilaga 3. Anläggningslista

Anr	Typ	Storlek, m	Djup/höjd, m	Beskrivning
2651	Skärvstensflak	4,5x2,2	0,20	Lerig sand med sot, kol och riklig förekomst av skärvsten. Fortsätter utanför UO. FU.
2674	Nedgrävning, grav 13	0,65x0,6	0,12	Se beskrivning för grav 13. FU.
2679	Lager	11,4x3,9		Äldre markyta. Mörkbrun moig sand. FU och SU.
2693	Skärvsten	0,8x0,5	0,1	Mindre område med skärvsten i direkt anslutning till kantkedja A1445. Skärvstenen såg ut att fortsätta in under den södra schaktkanten. Fyllning mellan stenarna bestod av sotig sand. SU.
2737	Nedgrävning, grav 18	0,6x0,3	0,11	Se beskrivning för grav 18. FU.
2751	Nedgrävning, grav 16	0,7x0,7	0,36	Se beskrivning för grav 16. FU.
2769	Fyllning, grav 16	0,7x0,7	0,36	Se beskrivning för grav 16. FU.
2770	Härd	0,76x0,60		Halvcirleformad, skadad av vägbyggnationen 1984. Sot, kol och skärvsten. SU.
2860	Skärvsten	0,36x0,3	0,1	Område innanför kantkedjan A2101, grav 2, med glest lagd skärvsten. Oklar funktion. SU.
2893	Stolphål	0,4x0,4	0,12	Fyllning av sand med inslag av sot och kol. SU.
2904	Stolphål	0,3x0,3		Väl avgränsad mot V och S, något diffus mot NÖ. Fyra knytnävsstora stenar i ytan. Fyllning av svartgrå sand. Utbuktning av brungrå silt. Något ojämn i sektion, uppfattas ändå som ett tydligt stolphål. FU.
2912	Stolphål	0,4x0,4	0,3	Relativt välavgränsad i plan med 6-7 knytnävsstora stenar. Fyllning av brungrå sand som tydligt avviker mot omkringliggande gula sand. Relativt välavgränsad i sektion. Homogen fyllning av brun sand. Nedgrävd i steril gul sand. SU.
2968	Stolphål	0,25x0,22	0,10	Mörkbrun moig sand, skålformad profil. SU.
2991	Fyllning, grav 2:1	0,7x0,5	0,2	Se beskrivning för grav 2. FU.
3031	Stolphål	0,6x0,6	0,2	Väl synlig i plan, något svåravgränsad mot V. En mindre sten synlig i ytan. Fyllning av gråsvart homogen sand, nedgrävd i steril sand. Överlagrades av A996 samt ev sylsten. FU.
3167	Nedgrävning, grav 2:1	0,5x0,5	0,2	Se beskrivning för grav 2. FU.
3232	Lager	6,10x3,0		Småsten över en 6,10x3,0 m stor yta norr om grav 26 och öster om skärvstenshögen. Närmare skärvstenshögen blir stenmaterialet något större. I östra delen täcks bråmet av A964. SU.
3248	Lager, sentida	6,5x6,0		Recent lerlager med inslag av tegel. Del av sentida väg. SU.
3282	Stenkista, grav 2:2	0,5x0,5	0,38	Se beskrivning för grav 2. FU.
3296	Fyllning, grav 2:2	0,5x0,5	0,4	Se beskrivning för grav 2. FU.
3317	Fyllning, grav 4	0,9x0,9	0,3	Se beskrivning för grav 4. SU.
3323	Nedgrävning, grav 5	0,3x0,3	0,2	Se beskrivning för grav 5. SU.
3343	Stenpackning, grav 4	0,9x0,9	0,2	Se beskrivning för grav 4. SU.
3347	Stolphål	0,58x0,50		Brun humös silt, 0,10-0,25 m stora stenar i stenskonig + ca tio kantiga stenar. SU.
3363	Nedgrävning, grav 2:2	0,5x0,5	0,4	Se beskrivning för grav 2. FU.
3374	Grop	0,7x0,7	0,7	Kraftigt stenskonig. Stenstorlek 0,3-0,5 m i diam. Stenarna fyllde hela gropen förutom en mindre del centralt i anläggningen. Möjligt stort stolphål. SU.
3390	Fyllning, grav 15	1,5x1,4	0,15	Se beskrivning för grav 15. SU.
3429	Grop	0,65x0,58		Framkom under skärvstensflak, stenlyft i ytan. SU.
3441	Stolphål	1,08x0,85	0,40	Kraftig stenskonig. Se A3374. SU.
3468	Stenpackning, grav 17	1,9x1,7	0,20	Se beskrivning för grav 17. SU.
3508	Gravklot, grav 17	0,33x0,3	0,35	Se beskrivning för grav 17. SU.
3526	Stenlyft, grav 12	0,52x0,42	0,08	Se beskrivning för grav 12. SU.
3555	Stolphål	1,30x1,15	0,65	Kraftig stenskonig. Se A3374. SU.
3595	Fyllning i nedgrävning, grav 17	1,2x0,8	0,2	Se beskrivning för grav 17. SU.
3609	Fyllning, grav 6	0,95x0,75	0,05	Se beskrivning för grav 6. SU.
3625	Nedgrävning, grav 12	0,78x0,76	0,24	Se beskrivning för grav 12. SU.
3635	Stolphål	0,2x0,2		Stenskott stolphål under stenar i A1201. SU.
3643	Stenpackning i grav 17	0,75x0,65	0,1	Se beskrivning för grav 17. SU.
3653	Nedgrävning, grav 17	0,9x0,9	0,3	Se beskrivning för grav 17. SU.
3714	Nedgrävning, grav 6:1	0,35x0,30	0,18	Se beskrivning för grav 6. SU.
3722	Fyllning, grav 6:1	0,35x0,3	0,18	Se beskrivning för grav 6. SU.
3730	Nedgrävning, grav 6:2	0,55x0,4	0,25	Se beskrivning för grav 6. SU.
3739	Fyllning, grav 6:2	0,55x0,4	0,25	Se beskrivning för grav 6. SU.
3757	Fyllning, grav 14	1,10x0,45	0,15	Se beskrivning för grav 14. SU.
3807	Stolphål	0,4x0,4	0,3	Stolphål med rikligt med kol i fyllningen. Ev omstolpning m A2275. SU.

Anr	Typ	Storlek, m	Djup/höjd, m	Beskrivning
3814	Stolphål	0,35x0,35	0,3	Stolphål utan stenskoning med svart fyllning av silt, ot och kol. SU.
3930	Fyllning, grav 19	0,50x0,35	0,45	Se beskrivning för grav 19. SU.
3970	Fyllning, grav 20	0,8x0,8	0,35	Se beskrivning för grav 20. SU.
4246	Stolphål	0,3x0,25	0,08	Svart sand. SU.
4336	Grav 10			Se beskrivning för grav 10. SU.
4363	Stolphål	0,25x0,25	0,15	Rundad mörkfärgning med en sten synlig i ytan. SU.
4386	Grop	1,12x1,05	0,5	SU.
4460	Fyllning, grav 27	2,2x1,2	0,6	Se beskrivning för grav 27. SU.
4484	Nedgrävning, grav 8	1,0x0,95	0,40	Se beskrivning för grav 8. SU.
4485	Fyllning, grav 8	1,0x0,95	0,40	Se beskrivning för grav 8. SU.
4486	Stenskoning, grav 8	1,0x1,0	0,40	Se beskrivning för grav 8. SU.
4494	Täckhäll, grav 8	0,85x0,5	0,10	Se beskrivning för grav 8. SU.
4506	Stenpackning, grav 10	2x1	0,7	Se beskrivning för grav 10. SU.
4515	Fyllning, grav 10	2x1	0,6	Se beskrivning för grav 10. SU.
4516	Stolphål	0,3x0,2	0,15	SU.
4537	Nedgrävning, grav 10			Se beskrivning för grav 10. SU.
4551	Stenkrets, grav 10	0,5x0,5	0,4	Se beskrivning för grav 10. SU.
4602	Täckhäll, grav 21	0,7x0,45	0,10	Se beskrivning för grav 21. SU.
4766	Stenpackning, grav 7	9,7x8,7	0,3	Se beskrivning för grav 7. SU.
5190	Stenpackning, grav 7:1	1,55x1,1	0,25	Se beskrivning för grav 7. SU.
5221	Stenpackning, grav 27	2x1	0,3	Se beskrivning för grav 27. SU.
5278	Nedgrävning, grav 27	2,2x1,2	0,7	Se beskrivning för grav 27. SU.
5464	Nedgrävning, grav 7:3	0,80,55	0,28	Se beskrivning för grav 7. SU.
5473	Fyllning, grav 7:3	0,7x0,4	0,3	Se beskrivning för grav 7. SU.
5474	Skärersten	0,55x0,4	0,04	Lager med skörbränd och skärvig sten samt några mindre ej eldpåverkade naturstenar. Stenarna låg i 2-3 skikt med rikligt med kol och sotig san, grusfyllning. Upp genom fyllningen stack sten till underliggande stolphål. SU.
5558	Täckhäll, grav 21	0,80x0,60	0,10	Se beskrivning för grav 21. SU.
5576	Fyllning, grav 21	0,9x0,9	0,50	Se beskrivning för grav 21. SU.
5632	Stolphål	0,65x0,65		Under grav 7. SU.
5742	Stolphål	0,5x0,4	0,2	SU.
5806	Täckhäll, grav 7:1	1,1	0,8	Se beskrivning för grav 7. SU.
5872	Nedgrävning, grav 7:1	0,5x0,5	0,24	Se beskrivning för grav 7. SU.
5886	Fyllning, grav 7:1	1,7x1,20	0,24	Se beskrivning för grav 7. SU.
5964	Fyllning, grav 7	9,78,7	0,2	Se beskrivning för grav 7. SU.
6015	Nedgrävning, grav 21	1x0,9	0,37	Se beskrivning för grav 21. SU.
6037	Nedgrävning, grav 22	1,1x0,7	0,12	Se beskrivning för grav 22. SU.
6038	Fyllning, grav 22	1,1x0,7	0,12	Se beskrivning för grav 22. SU.
6040	Fyllning i hartsask, grav 10			Se beskrivning för grav 10. SU.
6043	Locksten, grav 7:2	0,45x0,43	0,27	Se beskrivning för grav 7. SU.
6082	Stolpemärke	0,2x0,2	0,15	Stolpemärke i stolphål A4363. SU.
6153	Täckhäll, grav 9	0,70x0,60	0,10	Se beskrivning för grav 9. SU.
6174	Nedgrävning, grav 23	1,6x1,1	0,15	Se beskrivning för grav 23. SU.
6175	Fyllning, grav 23	1,6x1,1	0,15	Se beskrivning för grav 23. SU.
6179	Nedgrävning, grav 7:2	0,7x0,6	0,25	Se beskrivning för grav 7. SU.
6197	Fyllning, grav 7:2	0,7x0,6	0,25	Se beskrivning för grav 7. SU.
6212	Stolphål	0,23x0,20	0,20	Brunnen stolpe. Litet stolphål med svart kolig fyllning. SU.
6276	Stenpackning, grav 24	4,6x4,1	0,4	Se beskrivning för grav 24. SU.
6295	Kantkedja, grav 24			Se beskrivning för grav 24. SU.
6419	Nedgrävning, grav 25	0,95x0,80	0,40	Se beskrivning för grav 25. SU.
6420	Fyllning, grav 25	0,95x0,80	0,40	Se beskrivning för grav 25. SU.
6525	Stolphål	0,4x0,35	0,15	Ev stolphål. SU.
6588	Nedgrävning, grav 19	0,50x0,35	0,45	Se beskrivning för grav 19. SU.
6686	Stenpackning, grav 24	2,25x2,0	0,6	Se beskrivning för grav 24. SU.

Bilaga 3. Anläggningslista

Anr	Typ	Storlek, m	Djup/höjd, m	Beskrivning
6712	Brandlager, grav 3	3,0x3,0	0,10	Se beskrivning för grav 3. SU.
6747	Nedgrävning, grav 1	1,3x1,15	0,45	Se beskrivning för grav 1. SU.
6748	Fyllning, grav 1	1,3x,1,15	0,45	Se beskrivning för grav 1. SU.
6762	Stenpackning, grav 3	6,2x4,2	0,25	Se beskrivning för grav 3. SU.
6791	Fyllning, grav 9	1,0x0,85	0,5	Se beskrivning för grav 9. SU.
6824	Nedgrävning, grav 9	1,0x0,85	0,5	Se beskrivning för grav 9. SU.
6946	Stenskoning, grav 1	1,30x0,25		Se beskrivning för grav 1. SU.
6954	Fyllning, grav 26	2,5x1,2	0,8	Se beskrivning för grav 26. SU.
7003	Brandlager, grav 3	1,9x1,2	0,03	Se beskrivning för grav 3. SU.
7149	Fyllning, grav 24	2x2	0,2	Se beskrivning för grav 24. SU.
7160	Fyllning, grav 24	2x2	0,4	Se beskrivning för grav 24. SU.
7161	Stolphål	0,35x0,27	0,2	Stenskott stolphål som var beläget under grav 3. SU.
7168	Stolphål	0,2x0,2	0,11	Stolphål med rester efter bränd stolpe kvar. Under grav 3. SU.
7175	Nedgrävning, grav 26	2,30x0,90	0,8	Se beskrivning för grav 26. SU.
7194	Nedgrävning, grav 24	0,5x0,4	0,15	Se beskrivning för grav 24. SU.
7210	Stenpackning, grav 11	2,2x1,2	0,5	Se beskrivning för grav 11. SU.
7229	Fyllning, grav 11	2,2x1,2	0,7	Se beskrivning för grav 11. SU.
7245	Stenram, grav 11	2x1	0,4	Se beskrivning för grav 11. SU.
7276	Fyllning, grav 24	0,5x0,4	0,05	Se beskrivning för grav 24. SU.
7338	Färgning efter kropp, grav 11	1,6x0,4	0,02	Se beskrivning för grav 11. SU.

Bilaga 4. Fyndlista

Fnr	Material	Sakord	Vikt, g	Antal	Antal fragm	Kommentar	Grav	Anr	A-typ	Gallrad
1	Cu-leg	Beslag	7	1	1	Bronsring fastnitat på träbit. Del av kista?	24	7276	Fyllning	No
2	Cu-leg	Beslag	1	2	4	Två rombiska beslag varav ett fastnitat på trä. Hör ihop med F81.	24	7276	Fyllning	No
3	Cu-leg	Beslag	20	1		Remändesbeslag. Karnisprofilerat. Äldre romersk järnålder.	12	35355	Fyllning	No
4	Cu-leg	Beslag	4	2	4	Två beslag och två ringar. Ringarn har sannolikt suttat fast i beslagen.	12	35355	Fyllning	No
5	Cu-leg	Ten	15	3	3	Delar av två hankformiga tenar.	12	35355	Fyllning	No
6	Cu-leg	Ten	0	1	1	0,1 g. Halv platt ring.	12	35355	Fyllning	No
7	Cu-leg	Armrings	23	1			11	7338	Färgning efter kropp	No
8	Järn	Amulett	24	1		Amulettring		964	Skärvsten	No
9	Järn, trä	Kniv	28	1	1	Blad med tånge och trärester. Kniven är intakt förutom att yttersta änden på tången verkar avbruten.	8	4485	Fyllning	No
10	Järn	Kniv	13	1	1	Blad med tånge, skadad spets. Bladet har tydliga ansatser på både egg och rygg så att tången utgår mitt för bladen.	24	7276	Fyllning	No
11	Järn	Kniv	19	1	1	Blad med tånge och trärester. Tången är avbruten liksom knivens allra yttersta spets. Ansats saknas från eggen.	21	5576	Fyllning	No
12	Järn	Kniv	7	1	1	Blad med tånge och trärester. . Bladet har tydliga ansatser på både egg och rygg så att tången utgår mitt för bladen.	25	6420	Fyllning	No
13	Järn	Nit	0	1	1	Rensfynd från säll.	7	5964	Fyllning	Yes
14	Järn	Beslag	23	1		Eventuellt beslag, möjlig skära.		2445	Stolphål	No
15	Järn	Nit	0	1	1			2465	Grop, recent	Yes
16	Järn	Beslag	3	1	1	51x5x10 mm. Svärdsldsbeslag.	18	2040	Fyllning	No
17	Järn	Nitplatta	2	1	1	Detektorfynd, 0,04 m ned i lagret. Minst 26x29x1 mm, avbruten. Ett rundat hörn.		2223	Lager	Yes
18	Järn	Föremål	3	1	1	25x12x10 mm. Mkt korroderad. Detektorfynd, 0,05 m ned i lagret.		2223	Lager	Yes
19	Järn	Föremål	5	1	1	Detektorfynd 0,03 m ned i lagret. 20x20x17 mm. Möjligen en mkt korroderad nit.		2223	Lager	Yes
20	Järn	Föremål	22	2	2	30x10x7 mm, möjligen en böjd ten. 32x30x15 mm, möjligen en nit. Mkt korroderade. Rensfynd.		2223	Lager	Yes
21	Järn	Föremål	1	1	1	Detektorfynd 0,04 m ned i lagret. 18x7x6 mm. Mkt korroderat.		2223	Lager	Yes
22	Järn	Föremål	22	2	2	Rensfynd. 35x30x20 mm, 12x10x5 mm. Mkt korroderade.		2223	Lager	Yes
23	Järn	Föremål	43	1	1	Mkt korroderad. 50x35x20 mm.		2275	Stolphål	Yes
24	Järn	Hyska	1	1	1	27x13x2 mm.		2275	Stolphål	Yes
25	Järn	Järnten	3	1	1	45x5x3 m. Rensfynd.	7	5964	Fyllning	Yes
26	Järn	Nitplatta	18	1	13		2	3296	Fyllning	Yes
27	Järn	Järnten	3	1	1	33x8x3 mm.	14	3757	Fyllning	Yes
28	Slagg	Slagg	1	1	2			2223	Lager	No
29	Slagg	Slagg	3	1	1	27x23x17 mm. Möjligt avtryck eller kanal.	17	3595	Fyllning	No
30	Organsikt	Organsikt	1	1	1	Vikt mindre än 1 gram. 13x7x4 mm. Bränt.		1261	Skärvstenshög	No
31	Keramik	Röd-gods	10	1	1	Rensfynd från den nordvästra delen av grav 2. Brun glasyr på insidan. Buk.				Yes
32	Keramik	Kärl	4	2	2	Buk.		1712	Kokgrop	No
33	Keramik	Kärl	21	1	1	Bottenkant. Bränt i oxiderad miljö	17	3595	Fyllning	No
34	Keramik	Kärl	32	1	2	Buk. Bränt i oxiderad miljö	7	5964	Fyllning	No
35	Keramik	Kärl	11	1	1	Buk. Spjälkad, bergartsmagrad, magring upp till 4 mm	7	5964	Fyllning	No
36	Keramik	Kärl	2	1	3		7	5964	Fyllning	No
37	Keramik	Kärl	1	1	1		7	5964	Fyllning	No

Bilaga 4. Fyndlista

Fnr	Material	Sakord	Vikt, g	Antal	Antal fragm	Kommentar	Grav	Anr	A-typ	Gallrad
38	Keramik	Kärl	1	1	1	Rensfynd.	7	5964	Fyllning	No
39	Keramik	Kärl	1	1	1	Rensfynd.	7	5964	Fyllning	No
40	Keramik	Kärl	7	1	6		2	2137	Fyllning	No
41	Keramik	Kärl	2	1	1			2182	Stolphål	No
42	Keramik	Kärl	3	1	1			2203	Härd	No
43	Keramik	Kärl	8	1	1	Buk.	14	3757	Fyllning	No
44	Keramik	Kärl	22	1	9	En bit bränd lera iaktogs men tillvaratogs inte.		2321	Härd	No
45	Keramik	Kärl	14	1	1	Rabbad yta, matskorpa.		2605	Lager	No
46	Keramik	Kärl	1	1	1	Spjälkad utsida.	2	3296	Fyllning	No
47	Keramik	Kärl	6	1	1			3983	Grop, recent	No
48	Keramik	Kärl	2324	1	874	Gravurna. Bottendiameter 0,19 m.	2	2991	Fyllning	No
49	Keramik	Kärl	1	1	1		14	3757	Fyllning	No
50	Keramik	Kärl	100	1	102	Botten och buk.	20	3970	Fyllning	No
51	Keramik	Kärl	27	1	56			1261	Skärvstenshög	No
52	Keramik	Kärl	1	1	4	0-0,1 m ned.		1261	Skärvstenshög	No
53	Keramik	Kärl	2	1	3	0,4-0,5 m ned.		1261	Skärvstenshög	No
54	Keramik	Kärl	21	1	38			1261	Skärvstenshög	No
55	Keramik	Kärl	15	1	30			1261	Skärvstenshög	No
56	Keramik	Kärl	1550	1	109	Minimidiam 0,28 m utifrån 0,16 m lång bukskärra. Gravurna.	12	35355	Fyllning	No
57	Keramik	Kärl	21	1	2	Rabbad utsida. Mynning.		2605	Lager	No
58	Keramik	Kärl	34	1	11	Mynning och buk.		1261	Skärvstenshög	No
59	Keramik	Kärl	3	1	1		23	6175	Fyllning	No
60	Keramik	Kärl	1	1	2	Lösfynd i samband med avbaning.				No
61	Keramik	Kärl	483	1	170	6 skärvor är sintrade.	3	6712	Brandlager	No
62	Keramik	Kärl	1	1	1		9	6791	Fyllning	No
63	Keramik	Kärl	362	1	140	Gravurna. Uppskattad diameter (buk) 0,16 m. Uppskattad yttre bottendiameter 0,14 m och uppskattad inte bottendiameter 0,12 m. Botten och buk.	1	6748	Fyllning	No
64	Keramik	Kärl	12	1	3	Minst 1 kärl, möjligen 2 olika.	7	5473	Fyllning	No
65	Keramik	Kärl	10	1	3		7	6197	Fyllning	No
66	Keramik	Kärl	2	1	1	"Relaterad till huvudgrav A1133. På fältpåsen finns information om relaterat lager vilket tolkas stå 7003. Detta lager ligger i en annan grav. Fyndenhetsnummer har inte noterats på påsen då ""batteriet tog slut"" på RTK-GPS:en. På påsen finns också info om att fyndet tillvaratogs ca 1 m nnnv om FB7228 (som ligger i grav A1133). ME 150121."	26	1133	Stenpackning	No
67	Keramik	Kärl	85	1	13	Möjligen två olika kärl.	26	1133	Stenpackning	No
68	Keramik	Kärl	29	1	3		24	7149	Fyllning	No
69	Keramik	Kärl	7	1	5	En bottenbit, buk.	24	7276	Fyllning	No
70	Keramik	Kärl	9	1	3		17	1721	Fyllning	No
71	Keramik	Kärl	10	1	1		11	7229	Fyllning	No
72	Bränd lera	Föremål	0	1	1	Kraftigt sintrad.	7	6197	Fyllning	No
73	Bränd lera	Föremål	87	1	4	Troliga utsidor på tre av delarna. Ytterligare 17 bitar bränd lera av samma typ, med total vikt på 79 g, tillvaratogs i fält men gallrades vid fyndregistrering. ME 140123.	3	6712	Branlager	No
74	Bränd lera	Föremål	7	1	1	Sintrad	3	6712	Brandlager	No
75	Bränd lera	Föremål	1	1	1		9	6791	Fyllning	Yes

Fnr	Material	Sakord	Vikt, g	Antal	Antal fragm	Kommentar	Grav	Anr	A-typ	Gallrad
76	Kvarts	Avslag	2	1	1	Rensfynd.	16	2769	Fyllning	No
77	Flinta	Avslag	5	1	1	Lösfynd, påträffad vid avbaning.				No
78	Bergart	Löpare	877	1	1	94x77x57 mm stor. Eldpåverkad.		1712	Kokgrop	No
79	Bergart	Löpare	520	1	1	80x77x55 mm stor. Vittrad.		3572	Hård	No
80	Ben/horn, järn	Kam	3	1	3	En del ornerad med räta linjer och våglinjer. Tre järn-nitar.	7	5886	Fyllning	No
81	Trä	Tråkärl	1	1	10	Ask? Bronsbeslag F2 har varit fastnitat på trä F81. I fält var trämaterialen relaterad till A7194 (arkeologisk sten) (Lockstenen?) men har omrelaterats till samma kontext som bronsbeslaget (A7276). ME 150123.	24	7276	Fyllning	No
82	Glas	Pärå	1	9	19	Fyra röda, två blågröna och tre ljusblå pärlor. De ljusblå är kraftigt fragmentiserade (19 fragment). Samtliga pärlor är 4 mm i diameter och höjd. ME 150123.	11	7338	Färgning efter kropp	No
83	Glas	Pärå	1	1	9	Guldfolierad. Minst en pärla möjligen två st. I fält noteras fler guldfolierade pärlor men de var för sköra för att samlas in. De togs in som preparat men föll kraftigt isär vid frampreparering. ME 150123.	11	7338	Färgning efter kropp	No
84	Glas	Pärå	2	5	6	En guldfoliepärå (2 fragment). Fyra hela pärlor 6-8 mm i diameter, brunfärgade. Åtminstone en möjligen två är guldfolierade. ME 150123.	12	35355	Fyllning	No
85	Harts	Harts-ring	17	1	50	Benbehållare. Yttre diam ca 11,5 cm.	2	3296	Fyllning	No
86	Harts	Harts-ring	35	1	123	Benbehållare.	6	3722	Fyllning	No
87	Harts	Harts-ring	6	1	31	Benbehållare.	6	3739	Fyllning	No
88	Harts	Harts-ring	9	1	20		20	3970	Fyllning	No
89	Harts	Harts-ring	19	1	57	Bikärl.	21	5576	Fyllning	No
90	Harts	Harts-ring	12	1	92	Benbehållare.	21	5576	Fyllning	No
91	Harts	Harts-ring	6	1	57	Benbehållare.	21	5576	Fyllning	No
92	Harts	Harts-ring	3	1	41	Benbehållare.	8	4485	Fyllning	No
93	Harts	Harts-ring	16	1	140	Benbehållare.	25	6420	Fyllning	No
94	Harts	Harts-ring	3	1	36	Bikärl.	8	4485	Fyllning	No
95	Harts	Harts-ring	1	1	7	Bikärl. Kvadratisk?	10	4515	Fyllning	No
96	Harts	Harts-ring	2	1	15	Bikärl.	10	4515	Fyllning	No
97	Harts	Harts-ring	30	1	74	Benbehållare.	7	6179	Fyllning	No
99	Harts	Harts-ring	16	1	96	Bikärl.	25	6420	Fyllning	No
100	Harts	Harts-ring	8	1	90	Bikärl.	25	6420	Fyllning	No
101	Harts	Harts-ring	2	1	13	Bikärl.	9	6791	Fyllning	No
102	Harts	Harts-ring	21	1	102	Bikärl.	1	6748	Fyllning	No
103	Harts	Harts	4	1	16	Sannolikt delar av hartsring F101.	9	6791	Fyllning	No
104	Harts	Harts-ring	17	1	54	Bikärl. Hartsring 1.	11	7229	Fyllning	No
105	Harts	Harts	2	1	17	Hartsfragment insamlat från makroprov. Oklart från vilken eller vilka av de tre hartsringarna som återfanns i graven. ME 150202.	11	7229	Fyllning	No
106	Harts	Harts-ring	9	1	60	Bikärl. Hartsring 2.	11	7229	Fyllning	No
107	Harts	Harts-ring	32	1	80	Bikärl. Hartsring 3.	11	7229	Fyllning	No

Bilaga 4. Fyndlista

Fnr	Material	Sakord	Vikt, g	Antal	Antal fragm	Kommentar	Grav	Anr	A-typ	Gallrad
108	Harts	Harts-ring	4	1	33	Sannolikt benbehållre men ej säkerställt.	24	7276	Fyllning	No
109	Keramik	Kärl	319	1	95		3	6712	Brandlager	No
110	Bränt ben	Ben	14	0		Människa.	7	6197	Fyllning	No
111	Bränt ben	Ben	9	0		Oidentiferat.	7	6197	Fyllning	No
112	Bränt ben	Ben	1	0		Människa.	9	3930	Fyllning	No
113	Bränt ben	Ben	1	0		Oidentiferat.	19	3930	Fyllning	No
114	Bränt ben	Ben	12	0		Människa.	20	3970	Fyllning	No
115	Bränt ben	Ben	1	0		Människa.	1	6748	Fyllning	No
116	Bränt ben	Ben	2	0		Oidentiferat.	1	6748	Fyllning	No
117	Bränt ben	Ben	6	0		Människa.	22	6038	Fyllning	No
118	Bränt ben	Ben	14	0		Människa.	22	6038	Fyllning	No
119	Bränt ben	Ben	0	0		Vikt 0,05 gram. Människa.	23	6175	Fyllning	No
120	Bränt ben	Ben	4	0		Människa.	23	6175	Fyllning	No
121	Bränt ben	Ben	5	0		Oidentiferat	9	6791	Fyllning	No
122	Bränt ben	Ben	6	0		Människa.	9	6791	Fyllning	No
123	Obränt ben	Ben	2	0		Nöt.	9	6791	Fyllning	No
124	Bränt ben	Ben	40	0		Människa.	1	6748	Fyllning	No
125	Bränt ben	Ben	169	0		Människa.	1	6748	Fyllning	No
126	Bränt ben	Ben	1	0		Människa.		1261	Skärvstenshög	No
127	Bränt ben	Ben	4	0		Stick 1. Människa.		1261	Skärvstenshög	No
128	Bränt ben	Ben	0	0		Stick 2. Människa.		1261	Skärvstenshög	No
129	Bränt ben	Ben	0	0		Stick 3. Oidentiferat.		1261	Skärvstenshög	No
130	Bränt ben	Ben	0	0		Stick 4. Oidentiferat.		1261	Skärvstenshög	No
131	Bränt ben	Ben	0	0		Stick 5. Oidentiferat.		1261	Skärvstenshög	No
132	Bränt ben	Ben	0	0		Oidentiferat.		1261	Skärvstenshög	No
133	Bränt ben	Ben	0	0		Oidentiferat.		1261	Skärvstenshög	No
134	Bränt ben	Ben	1	0		Stick 1. Människa.		1261	Skärvstenshög	No
135	Bränt ben	Ben	0	0		Stick 4. Oidentiferat.		1261	Skärvstenshög	No
136	Bränt ben	Ben	0	0		Stick 5. Oidentiferat.		1261	Skärvstenshög	No
137	Bränt ben	Ben	0	0		Stick 6. Oidentiferat.		1261	Skärvstenshög	No
138	Bränt ben	Ben	17	0		Människa.	4	3344	Fyllning	No
139	Bränt ben	Ben	48	0		Människa.	4	3344	Fyllning	No
140	Bränt ben	Ben	3	0		Rensfynd. Människa.	4	3344	Fyllning	No
141	Bränt ben	Ben	2	0		Människa.	3	7003	Brandlager	No
142	Bränt ben	Ben	10	0		Människa.	3	7003	Brandlager	No
143	Bränt ben	Ben	2	0		Människa.	17	3595	Fyllning	No
144	Bränt ben	Ben	25	0		Människa.	17	3595	Fyllning	No
145	Bränt ben	Ben	22	0		Människa.	21	5576	Fyllning	No
146	Bränt ben	Ben	40	0		Människa.	21	5576	Fyllning	No
147	Bränt ben	Ben	54	0		Människa.	21	5576	Fyllning	No
148	Bränt ben	Ben	53	0		Människa.	21	5576	Fyllning	No
149	Bränt ben	Ben	5	0		Människa.	7	6197	Fyllning	No
150	Bränt ben	Ben	22	0		Människa.	7	6197	Fyllning	No
151	Bränt ben	Ben	330	0		Människa.	7	6197	Fyllning	No

Fnr	Material	Sakord	Vikt, g	Antal	Antal fragm	Kommentar	Grav	Anr	A-typ	Gallrad
152	Bränt ben	Ben	961	0		Människa.	7	6197	Fyllning	No
153	Bränt ben	Ben	2	0		Människa.	7	6197	Fyllning	No
154	Bränt ben	Ben	22	0		Människa.	7	6197	Fyllning	No
155	Bränt ben	Ben	643	0		Människa.	8	4485	Fyllning	No
156	Bränt ben	Ben	1133	0		Människa.	8	4485	Fyllning	No
157	Bränt ben	Ben	2	0		Däggdjur.	8	4485	Fyllning	No
158	Bränt ben	Ben	205	0		Från gravurna. Människa.	12	35355	Fyllning	No
159	Bränt ben	Ben	413	0		Från gravurna. Människa.	12	35355	Fyllning	No
160	Bränt ben	Ben	69	0		Utanför gravurna. Människa.	12	35355	Fyllning	No
161	Bränt ben	Ben	339	0		Utanför gravurna. Människa.	12	35355	Fyllning	No
162	Bränt ben	Ben	1	0		Påträffade ytligt i graven. Människa.	12	35355	Fyllning	No
163	Bränt ben	Ben	3	0		Påträffade ytligt i graven. Människa.	12	35355	Fyllning	No
164	Bränt ben	Ben	347	0		Människa.	2	2991	Fyllning	No
165	Bränt ben	Ben	497	0		Människa.	2	2991	Fyllning	No
166	Bränt ben	Ben	307	0		Utanför gravurna. Människa.	2	2991	Fyllning	No
167	Bränt ben	Ben	369	0		Utanför gravurna. Människa.	2	2991	Fyllning	No
168	Bränt ben	Ben	745	0		Människa.	7	5886	Fyllning	No
169	Bränt ben	Ben	511	0		Människa.	7	5886	Fyllning	No
170	Bränt ben	Ben	21	0		Svin.	7	5886	Fyllning	No
171	Bränt ben	Ben	238	0		2 individer. Människa.	2	3296	Fyllning	No
172	Bränt ben	Ben	331	0		Människa.	2	3296	Fyllning	No
173	Bränt ben	Ben	217	0		Människa.	5	2060	Fyllning	No
174	Bränt ben	Ben	624	0		Människa.	5	2060	Fyllning	No
175	Bränt ben	Ben	4	0		Människa.	5	2060	Fyllning	No
176	Bränt ben	Ben	4	0		Människa.	5	2060	Fyllning	No
177	Bränt ben	Ben	4	0		Människa.	5	2060	Fyllning	No
178	Bränt ben	Ben	5	0		Människa.	5	2060	Fyllning	No
179	Bränt ben	Ben	182	0		Människa.	25	6420	Fyllning	No
180	Bränt ben	Ben	457	0		Människa.	25	6420	Fyllning	No
181	Bränt ben	Ben	7	0		Människa.	6	3722	Fyllning	No
182	Bränt ben	Ben	9	0		Människa.	6	3722	Fyllning	No
183	Bränt ben	Ben	33	0		Människa.	6	3739	Fyllning	No
184	Bränt ben	Ben	17	0		Människa.	6	3739	Fyllning	No
185	Bränt ben	Ben	100	0		Människa.	6	3739	Fyllning	No
186	Bränt ben	Ben	220	0		Människa.	6	3739	Fyllning	No
187	Bränt ben	Ben	44	0		Människa.	6	3609	Fyllning	No
188	Bränt ben	Ben	91	0		Människa.	6	3609	Fyllning	No
189	Bränt ben	Ben	4	0		Människa.	6	3722	Fyllning	No
190	Bränt ben	Ben	7	0		Människa.	6	3722	Fyllning	No
191	Bränt ben	Ben	57	0		Människa.	24	7276	Fyllning	No
192	Bränt ben	Ben	177	0		Människa.	24	7276	Fyllning	No
193	Obränt ben	Ben	10	0		Får/get. Stekben?	24	7276	Fyllning	No
194	Bränt ben	Ben	207	0		Människa.	6	3722	Fyllning	No
195	Bränt ben	Ben	488	0		Människa.	6	3722	Fyllning	No
196	Bränt ben	Ben	10	0		Stort däggdjur.	6	3609	Fyllning	No
197	Bränt ben	Ben	74	0		Människa.	3	6712	Brandlager	No
198	Bränt ben	Ben	262	0		Människa.	3	6712	Brandlager	No
199	Bränt ben	Ben	86	0		Människa.	9	6791	Fyllning	No
200	Bränt ben	Ben	221	0		Människa.	9	6791	Fyllning	No
201	Obränt ben	Ben	1	0		Människa.	11	7338	Färgning efter kropp	No
202	Obränt ben	Ben	1	0		Människa.	10	4515	Fyllning	No

Bilaga 4. Fyndlista

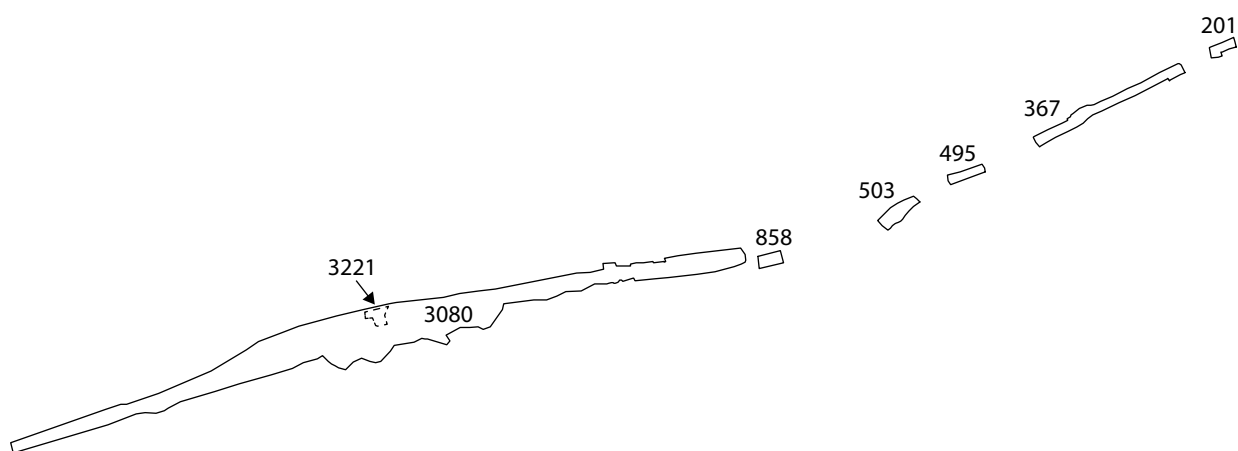
Fnr	Material	Sakord	Vikt, g	Antal	Antal fragm	Kommentar	Grav	Anr	A-typ	Gallrad
203	Bränt ben	Ben	2	0		Får/get.		871	Härd	No
204	Bränt ben	Ben	8	0		Mellanstort däggdjur, troligen får/get.		871	Härd	No
205	Bränt ben	Ben	0	0		Djurben.		871	Härd	No
206	Bränt ben	Ben	1	0		Människa.	15	3390	Fyllning	No
207	Bränt ben	Ben	0	0		0,2 g, Ytligt i fyllningen. Människa.	3	6712	Brandlager	No
208	Bränt ben	Ben	1	0		Däggdjur.		5474	Skärvsten	No
209	Bränt ben	Ben	1	0		Människa.	7	5473	Fyllning	No
210	Obränt ben	Ben	15	0		Nöt		323	Grop	No
211	Bränt ben	Ben	1	0		Oidentifierat. Lösfynd i vegetationslager.				No
212	Bränt ben	Ben	2	0		Djurben.		1712	Kokgrop	No
213	Bränt ben	Ben	0	0		Människa.	14	3757	Fyllning	No
214	Bränt ben	Ben	0	0		Oidentifierat. Vikt 0,1 g.	13	862	Fyllning	No
215	Bränt ben	Ben	13	0		Människa.	13	862	Fyllning	No
216	Bränt ben	Ben	24	0		Människa.	13	862	Fyllning	No
217	Bränt ben	Ben	24	0		Människa.	16	2769	Fyllning	No
218	Bränt ben	Ben	87	0		Människa.	16	2769	Fyllning	No
219	Bränt ben	Ben	136	0		Människa.	18	2040	Fyllning	No
220	Bränt ben	Ben	436	0		Människa.	18	2040	Fyllning	No
221	Ben/horn	Kam	3	1	3	Enkelskiktad. Ornerad med två kantföljande linjer och punkt omgiven av fyra halvcirklar.	3	6712	Brandlager	No
222	Ben/horn, järn	Kam	1	1	3	Äldre sammansatt kam. Tand, skena, nit. Stödskenan var ornerad med en respektive två kantföljande linjer tillsammans med tätt placerade halvcirklar som bildade ett spetsliknande mönster.	7	5886	Fyllning	No
223	Keramik	Kärl	4	1	1	Likadan som F109. Från samma kärl?	24	7149	Fyllning	No
224	Keramik	Kärl	68	1	10	Buk, mynning	24	7149	Fyllning	No
225	Keramik	Kärl	1	1	1	Mynning	3	7003	Brandlager	No
226	Bränd lera	Föremål	5	1	1		3	7003	Brandlager	No
227	Keramik	Kärl	33	1	7	Likadan som F109. Från samma kärl?	3	7003	Brandlager	No
228	Keramik	Kärl	37	1	14	Buk	3	7003	Brandlager	No
229	Keramik	Kärl	15	1	1	"Buk. Skärvan låg i "oskriven påse på platsen för NÖ delen av kantkedjan till A6752, ALH" (grav 3). Registrerad som lösfynd. Keramiken påminner inte om keramiken i brandlagret till grav 3. 160122 ME."				No
230	Järn	Kniv	12	1	1	Blad och träskaft	11	7338	Färgning efter kropp	No

Bilaga 5. Ruttabel

Rutnr	Mnsta tjocklek, m	Största tjocklek, m	Anr	A-typ	Beskrivning
2337		0,10	2679	Lager	Mörkbrun moig sand.
2341		0,10	2679	Lager	Mörkbrun moig sand.
2675		0,15	2223	Lager	Mörkbrun moig sand.
2804	0,2	0,22	2605	Lager	Mörkbrun lerig sand med enstaka skärvsten i den övre delen av lagret samt natursten.
2808	0,2	0,25	2605	Lager	Lagret bestod av mörkbrun lerig sand, enstaka kolfragemnt och inga fynd. Övre delen innehöll enstaka skärvsten. Underlagras av gul sand.
2812	0,1	0,1	2651	Skärvstensfla	Svart sotigt sandlager med riklig förekomst av skärvsten. Underliggande lager (A2605) mörkbrunt sandigt lager, botten gul sand.
2816	0,1	0,2	2651	Lager	Svart sotig sand med riklig kompakt förekomst av skärvsten (ca 0,05-0,15 mid) Innehöll även frekvent med krossad skärvsten. Nedersta delen av lagret bestod av en urlakningsnivå med grå sotig sand utan skärvsten.
3003	0,1	0,12	2605	Skärvstensfla	Mörkbrun sand 0,1-0,12 m tjock. underlagras av gul sand.
4129	0,05	0,10	3248	Lager, recent	Lera med inslag av tegel.
4133		0,15	2465	Stenp, recent	Sten, lera och tegel.
4531		0,40	1261	Skärvstenshög	Sotig sandig mo med riklig förekomst av kol och skärvsten.
4587		0,50	1261	Skärvstenshög	Sotig sandig mo med riklig förekomst av kol och skärvsten.
4622		0,60	1261	Skärvstenshög	Sotig sandig mo med riklig förekomst av kol och skärvsten.
5185		0,60	1261	Skärvstenshög	Sotig sandig mo med riklig förekomst av kol och skärvsten.

Bilaga 6. Schakttabell

Schaktnr	Area, m ²	Djup, m	Kort beskrivning	Jordkaraktär botten
210	18,8	0,35	Matjord. Undergrund sand.	Sand
367	118,2	0,20-0,35	Matjord. Längs med schaktet löpte en 0,20 m brett kabelschakt. Undergrund sand.	Sand
495	23,2	0,35	Matjord. Undergrund sand.	Sand
503	40,3	0,35	Matjord. Två kabelschakt löpte tvärs över schaktet. Undergrund sand.	Sand
858	21,0	0,30	Skogsmark. Undergrund lera.	Sand
3080	1304	0,15-1,8	Skogsmark. I den västra delen fanns upp till 1,5 m påförda material. Undergrund sand, i allra östligaste delen lera.	Sand
3221	18,8	0,60	Djupschakt inom schakt 3080.	Sand

Bilaga 7. Osteologisk rapport

Gravfält vid Turinge 576 i Nykvarn kommun

SÖ, Nykvarn kommun, RAÄ Turinge 576, förundersökning och slutundersökning, Lst dnr: 4311-13590-2014

Osteologisk analys av
Agneta Flood mars 2015

AO Arkeosteologi, ao@arkeosteologi.se

Inledning

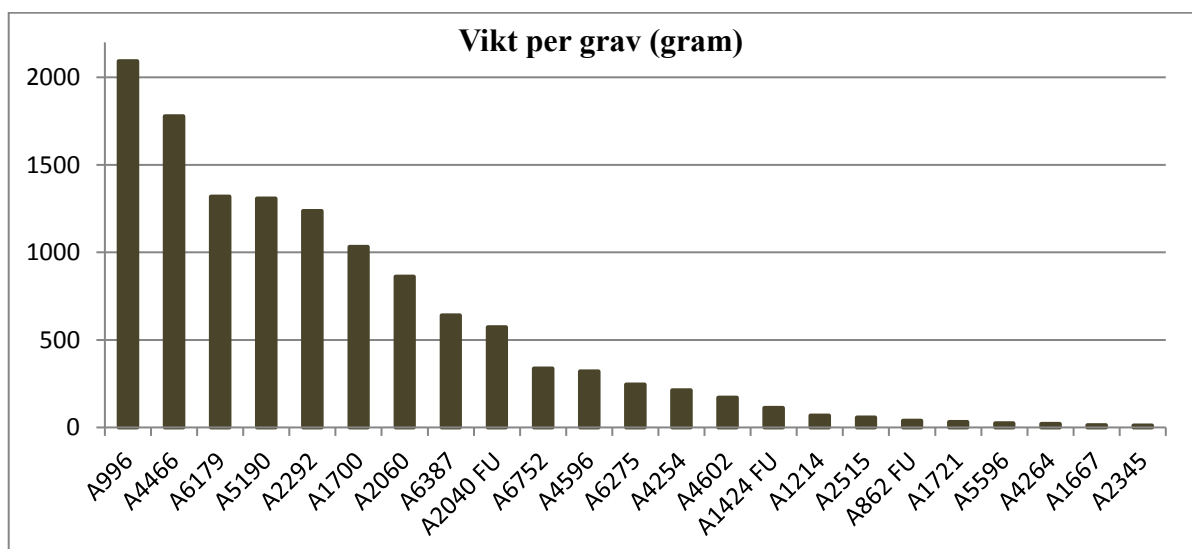
Under våren 2014 genomfördes en arkeologisk förundersökning och vidare slutundersökning av tidigare känt och delvis undersökt gravfält vid Turinge i Nykvarns kommun i Södermanland. Arbetet utfördes av Stiftelsen Kulturmiljövård under ledning av Maud Emanuelsson och Ingela Harrysson. Uppdraget utfördes med anledning av att kommunen planerade en ny cykelbanesträcka.

Material

Det analyserade benmaterialet påträffades främst i brandgravar men även i enstaka kulturlager samt i en skelettgrav. Sammantaget innehöll det analyserade benmaterialet vid slutundersökningen av gravfält 11792 gram brända ben och 35,1 gram obrända ben av djur och människa. Tidigare vid förundersökningen hade 723 gram brända ben analyserats. Den totala benmängden uppgick således till 12550,1 gram.

Vid slutundersökningen analyserades benmaterial från en skelettgrav (ytterligare en undersöktes men däri fanns inget bevarat benmaterial), 26 brandgravar samt tre kulturlager där enbart djurben påträffades. Vid förundersökningen analyserades benmaterial från tre brandgravar.

I resultatdelen tolkas material från förundersökningen och slutundersökningen 2014 tillsammans. Därutöver görs en total sammanställning av åldersfördelning, där också osteologiska bedömningar från tidigare undersökning av gravfältet införlivas (Olsson 1996).

Figur 1. Sammanräknad vikt per gravanläggning vid undersökningar 2014. A1190, A1261 A3757, A3930, A4276 och 5130 är inte medtagna i figur eftersom de innehöll en liten mängd ben, mindre än 6 gram.

Tabell 1. Sammanställning per gravanläggning, totalvikt, identifierad vikt bränt och obränt, åldersbedömning, könsbedömning samt förekommande djur i anläggningar. (Material från övriga anläggningar, 31,2 gram ej medtaget här, innehöll ej människa).

Gravanläggning	Vikt totalt bränt (gram)	Id bränt vikt (gram)	Id obränt vikt (gram)	Människa ålder (år)	Åldersgrupp	Kön	Djurart
A862 FU	37,8	13,2	0	18-44 år	Adultus		
A1424 FU	112,5	24,8	0	10-24 år	Juvenilis		
A2040 FU	573	136,9	0	18-44 år	Adultus		
			0				
A996 urna 1	844,7	347,2	0	35-64 år	Maturus		
A996 Brandlager	677,2	307,5	0	35-64 år	Maturus	Kvinna?	
A996 Urna 2	570,4	238,7	0	35-64 år	Maturus	Kvinna?	
			0	18-79 år	Adult		
133 Skelettgrav	0	0	0	?			
A1190	0,5	0,5	0	?			
A1214	67,4	19,46	0	18-64 år	Adultus-Maturus	Kvinna	
A1261	5,92	0,7	0	18-64 år	Adultus-Maturus		
A1667	13,8	3,7	0	?			
A1700 utanför Urna	412,6	70,4	0	18-44 år	Adultus	Kvinna?	
A1700 Urna	619,1	205,5	0	18-24 år	Juvenilis		
A1721	31,1	2,4	0	18-79 år	?		
A2060	861,4	226,6	0	18-44 år	Adultus		
A2292 Urna 1	540,5	190,68	0	10-44 år	Juvenilis/Adultus	Man?	
A2792 Urna 2	696,2	207,36	0	10-44 år	Juvenilis/Adultus	Man?	
A2345	10,4	1,4	0	18-79 år	Adult		
A2515	57,3	11,9	0	18-44 år	Adultus		
A2540 Skelettgrav	0	0	1,2	25-35 år	Adultus		
AL3757	0,4	0,4	0	?			
AL3930	1,9	1,3	0	18-79 år	Adult		
A4254	212,9	41,21	0	35-64 år	Maturus		
A4264	20,3	6,5	0	18-44 år	Adultus		
A4276	3,95	0,05	0	?			
A4466	1778,4	645,3	0	18-44 år	Adultus	Kvinna?	Djur
A4596	318,9	91,2	2,1	6 år + 24 mån	Infans II		Nöt
A4602	62,6	22,7	0	6-14 år	Infans II-Juvenilis		

	107	54,2	0	10-15 år	Infans II-Juvenilis		
A5130	0,8	0,8	0	?			
A5190	1287,1	745,2	21,3	18-44 år	Adultus	Kvinna	Svin
A5596	23,6	2	0	18-79 år	Adult		
A6179	1318,1	334,9	0	18-24 år	Juvenilis	Man?	
				35-64 år	Maturus		
A6275	234,5	57,2	10,5	15-20 år	Juvenilis		Får/get
A6387	639,8	182,7	0	18-44 år	Adultus		
A6752	337,2	74,4	0	35-79 år	Maturus-Senilis	Man?	
Summa:	12479,27	4267,96	35,1				

Metod

De kremerade benfragmenten bedömdes systematiskt till art och benslag, i den mån det varit möjligt. Bedömningen skedde okulärt med tillgång till AOAs referenssamling.

Benmaterialet från alla fyndenheter och/eller lager vägdes och räknades samman för varje gravkontext. Den osteologiska analysen, förutom bedömning av art, ålder och kön, innefattade även registrering av anatomiska delar, fragmentering samt notering av färg och förbränning. En preliminär bedömning av skelettgravar utfördes i fält, det obrända materialet var dock mycket dåligt bevarat.

För att kunna avgöra om en begravnen innehåller fler individer av en art, såväl av djur som av människa, måste dubbelade ben påträffas, eller ben där en väsentlig åldersskillnad kan påvisas. Beroende på hur fragmenterat ett material är, kan man ha större eller mindre framgång. Sällan innehåller dessutom brandgravar rester från hela individer. Av olika anledningar har endast en bråkdel av de kremerade resterna från gravbålet lagts ned i graven. Detta försvårar identifiering, såväl av djur som av människa. Likaså försvåras identifiering av djur av att de inte alltid placerats hela på gravbålet, utan endast utvalda delar av det.

Färg, storlek och fragmentering

Den färg som kremerade ben har är beroende av tid för förbränning och temperatur. Vid en fullständig förbränning av benmaterial har temperaturen normalt närmast sig eller överstigit 800 grader och färgen på bendelarna blir vit eller något gråaktig. Vid temperaturer under detta blir benen sämre förbrända och uppvisar en annan färgskiftning. Har temperaturen varit mycket låg kan benen snarare bli svedda och svarta eller mörkbruna. Vid något högre temperatur (ca 600 grader) är förbränningen fortfarande inkomplett och bendelar blir blå/grå. Variationer inom ett och samma gravbål kan förstås förekomma, beroende på t.ex. syretillförsel och konstruktion.

När en vuxen människa kremeras blir det ca 1600 till 3600 gram benrester kvar av kroppen (Mckinley 1989). Det tar ca 1-2 timmar att förbränna en kropp. Vikten och mängden benrester är beroende av storlek, kroppsvikt och den kremerades ålder. Skelett av barn är mycket tunnare och förbränns lättare liksom skelett av gamla eftersom de är mer porösa. Vid kremering krymper skelettdelarna i storlek, de spricker, de vrider sig och går sönder i mindre bitar. Ett kremerat benmaterial som inte har svalnat är fortfarande skört och böjligt, men när det svalnat blir det hårdare och mer motståndskraftigt. Ett

kremerat benmaterial bevaras mycket bättre än obrända ben, på grund av den kemiska reaktion som sker när ben brinner. De kremerade benen blir mindre benägna att ta upp vatten, vilket däremot obrända ben gör och därför lättare eroderar och bryts ner.

Generellt sett har ben som fått ligga kvar på bålplatser, d.v.s. där brandlager inte har flyttats, en större fragmentstorlek i jämförelse med andra inre gravskick. Benmaterial som plockats från gravbål och placerats i kärl bevaras också mycket väl. Här kan man till skillnad ifrån andra inre gravskick oftare påträffa hela ledändar, kotor och delar från bäckenben, vilka består av sköra och spongiose (svampig) benvävnad som ofta annars fragmenterar till ett smuligt benmaterial. Registering av storlek kan således avspegla hur man har behandlat och flyttat ett kremerat benmaterial efter kremering. Storleken kan dock också påverkas av yttre mekanisk påverkan t.ex. tyngd av stenpackning, frostsprängning men även arkeologiska utgrävningsmetoder och hantering. Flera egna observationer i fält har tydligt visat att fragmentstorleken är betydligt större *in situ* än vid analys och efterarbete.

Människa

Aldersbedömning

Åldersbedömningen på identifierade individer har avgjorts efter graden av skalltakets sutursammanväxning (Bukistra & Ubelaker 1994) samt på skalltaksfragmentens utveckling efter Gejvalls metod (opubl.). Gejvalls metod ger en ganska grov bedömning av åldern med vida åldersintervall som resultat. Detta på grund av att kranieväggens utveckling kan variera stort hos individer. Metoden bygger på tre olika variabler i skalltakets uppbyggnad: skallsömmarnas (*suturer*) grad av sammanväxning, det porösa mittskiktets (*diploë*) omfattning samt tjockleken på det inre och yttre kompakta skikten (*tabula interna* och *externa*). De vuxna individerna kan efter bedömning delas in i olika åldersgrupper: *adultus* = 18-44 år, *maturus* = 35-64 år och *senilis* = 50-79 år (Sigvallius 1994).

Adultus: En individ bedöms höra till åldersgruppen 18-44 år i de fall då suturerna ännu varit helt öppna, när diploëns omfattning varit 1/3 av den totala skalltakstjockleken och när båda tabulae varit relativt lika tjocka.

Maturus: Till åldersgruppen 35-64 år bedöms individen tillhöra om suturernas sammanväxning påbörjats i tabula interna och om diploëns omfattning varit mer än 1/3 av den totala skalltakstjockleken och tabula interna varit tunnare än tabula externa.

Senilis: Till åldersgruppen 50-79 år anses individer tillhöra om sutursammanväxningen har varit långt framskriden i tabula externa, d.v.s. endast mindre spår av suturerna kunnat observeras, om diploëns omfattning varit mer än 1/3 av den totala skalltakstjockleken och om båda tabulae varit tunna.

Kombinationer: åldersbedömningar över kategorigränser kan ske när få skalltaksfragment finns samt när kriterier varierar. Det har endast gått att avgöra att individen är vuxen, någonstans mellan 18 och 79 år. Den lägsta gränsen är satt efter den ålder då ett skelettet tidigast kan anses vara fullt utvecklat. Den övre gränsen är en teoretisk gräns för högsta livslängd.

Förutom studie av skalltaksfragment för vuxna individer har även tandkanalen granskats samt tandrotens utveckling, liksom tandslitage. Åldersbedömning av barn och tonåringar gjordes efter studie av tandframbrott, skalltakets utveckling samt utifrån epifysernas sammanväxning som normalt sker med en intervall mellan 13-25 år för de långa rörbenen (armar och ben) (Brothwell 1981). Period

för när sammanväxning av övre respektive nedre epifys sker varierar för enskilt benelement sinsemellan.

Tabell 2. Osteologiska åldersgrupper och intervaller efter Sjøvold (1978).

Åldersgrupp	Intervall	Medel
<i>Infant</i>	0-1 år	6 mån
<i>Infans I</i>	0-7 år	3,5 år
<i>Infans II</i>	5-14 år	9,5 år
<i>Juvenilis</i>	10-24 år	17 år
<i>Adultus</i>	18-44 år	31 år
<i>Maturus</i>	35-64 år	49,5 år
<i>Senilis</i>	50-79 år	69,5 år
<i>Adult</i>	18-79 år	

Könsbedömning

De kroppsdelar som registrerats och som använts för könsbedömning utgjordes främst av kraniefragment, pannben (*os frontale*), tinningben (*os temporale*) och nackben (*os occipitale*). Bedömningen utfördes främst efter gradering av ögonbrynsbågen (*glabella*) och ögonhålans övre kant (*margo supra orbitale*), mastoidutskottet under hörselgången (*processus mastoideus*) och nackutskottet (*tuberculum occipitalis externa*) (efter Bukistra & Ubelaker 1994).

I enstaka brandgravar påträffades bevarade delar av bäckenben och åldersbedömning av dessa gjordes genom gradering av inbuktning mellan sittben och tarmben (*incisura ischiadica major*) (Bukistra & Ubelaker 1994:16–17).

Djurben

Under järnåldern utvecklades traditionen att kremera djur och begrava dessa tillsammans med kremerade ben av människa. Andelen djurtomma gravar var generellt större under äldre järnålder i förhållande till yngre järnålder. Under yngre järnålder förekom ett bredare spektra av djurarter och antalet djurarter liksom antalet djur per grav ökade generellt. Under äldre järnålder däremot förekom oftare endast enstaka djur per grav. Under tidig järnålder figurerade framförallt får/get i kremerade sammanhang. Normalt kunde också svin, nötboskap, björn, lo och hund förekomma.

Resultat och tolkning av gravfält

Sammantagen vikt för analyserat benmaterial, ifrån förundersökning och slutundersökning uppgick till 12550 gram, varav obrända fragment utgjorde 35,1 gram. Mängden ben per gravanläggning varierade allt ifrån 2092,3 gram till 0,4 gram (figur 1). Bland sex av de gravar som innehöll mer än 1000 gram ben utgjorde hälften dubbel eller trippelbegravningar. I gravanläggning A996 vilken innehöll störst mängd ben fanns tre begravda individer. I A6179 och A2292 fanns två gravlagda individer vardera. Dessutom innehöll A4602, som dock innehöll en mindre mängd ben, likaså två individer.

A4466 innehöll närmare 1800 gram vilket sannolikt motsvarar i stort sett hela den kremerade kroppen, bortsett från att vissa delar från hand och fot saknas. Vilket i sig kan förklaras med att dessa delar kan

vara svåra att fånga upp bland brandbålsrester. Möjligen har intentionen på samma sätt varit att samla upp och begrava hela kroppen i A5190 (1318 gram).

De anläggningar i vilka ben påträffades utgjordes av 29 brandgravar, tre kulturlager och en skelettgrav (ytterligare en skelettgrav undersöktes men däri fanns inget benmaterial bevarat). Totalt kunde 36 begravda individer konstateras varav två stycken hade gravsatts i skelettgrav. Bland de återstående 29 brandgravarna kunde 34 individer konstateras. Sammantaget 82 % av konstaterade individer kunde åldersbedömas. Totalt nio individer bedömdes vara barn eller ungdomar (*infans II*, *infans II/juvenilis*, *juvenilis* och *juvenilis/adultus*), tio individer bedömdes vara unga vuxna (*adultus*) och sju individer vara äldre vuxna (*adultus/maturus*, *maturus*, *maturus/senilis*). Tre individer kunde endast konstateras vara vuxna (*adult* 18-79 år) (se tabell 3 & figur 2-3). Könbedömning kunde genomföras på tio individer, sex med kvinnliga drag och fyra med manliga drag.

Vid sammanställning av resultaten från aktuella undersökning och resultaten från undersökning 1986, UV Stockholm rapport 1996:126 (E. Olsson) förändrades inte ålderskurvan nämnvärt, men kulmen vid åldersgruppen *adultus* förstärktes och andelen unga och gamla fördelade sig på en liknande låg nivå (figur 4).

Bland de gravar som undersöktes 2014 påträffades delar av djur endast i tre fall (ett barn, en ungdom och en ung vuxen kvinna) och utgjordes av nöt (*Bos taurus*), svin (*Sus scrofa*) och får/get (*Ovis aries/capra hircus*). Således var 90 % av de undersökta brandgravarna utan djur vilket tyder på ett gravmaterial framförallt från äldre järnålder.

Tolkning av mer komplexa brandgravar

A996 innehöll två kärl och ett brandlager. I *kärl 1* fanns en äldre individ (*maturus*). I *brandlager* fanns en äldre kvinna (*maturus*). I *kärl 2* fanns två individer, vilket kunde konstateras efter att dubletter av bendelar identifierats. Den ena av individerna bedömdes vara en äldre vuxen (*maturus*) och den andra kunde konstateras vara vuxen (*adult*). Minst en av individerna kunde bedömas ha kvinnliga drag men det gick inte att fastställa till vilken av individerna som det bedömda kraniefragmentet tillhörde. Anläggningen tolkades innehålla minst en kvinna och ytterligare minst två vuxna.

A2292 innehöll två separata kärl. I vardera av dessa identifierades en ungdom/ung vuxen (*juvenilis/adultus*) med manliga drag. Dubletter påträffades, vilken betyder att det inte kan vara fråga om en och samma individ.

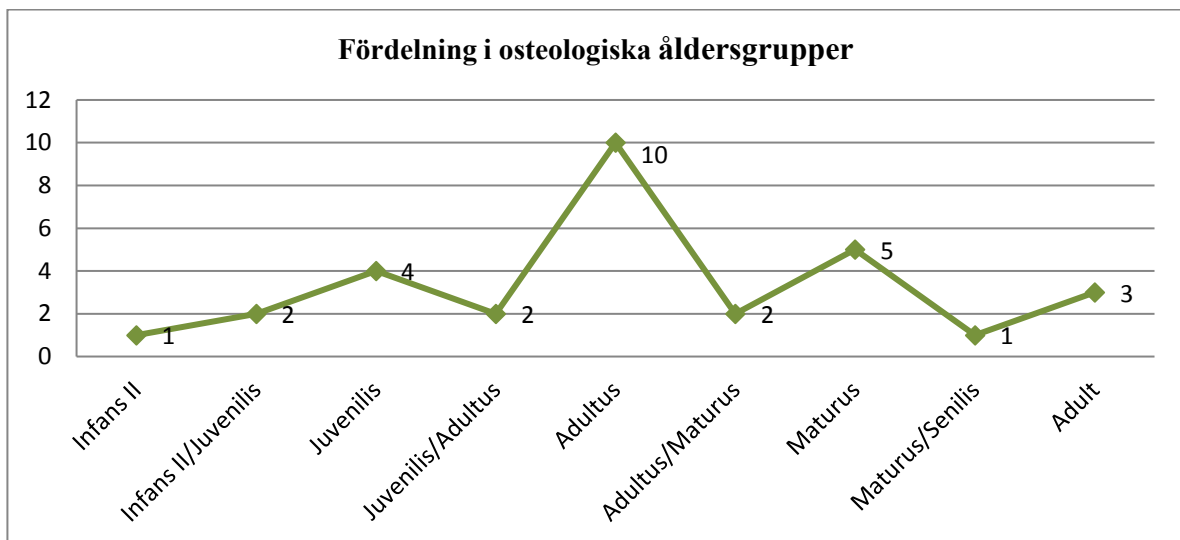
A4602 innehöll två kärl. I vardera av dessa påträffades unga individer, åldersbedömda till 6-14 år respektive till 10-15 år (*infans II/juvenilis*).

A6179 innehöll ett brandlager med två individer i skilda åldrar. En ung vuxen individ mellan 18-24 år (*juvenilis*) samt en äldre vuxen (*maturus*). En av dessa kunde konstateras ha manliga drag, det gick dock inte att fastställa om det bedömda kraniefragmentet tillhörde den unga vuxna eller den äldre vuxna.

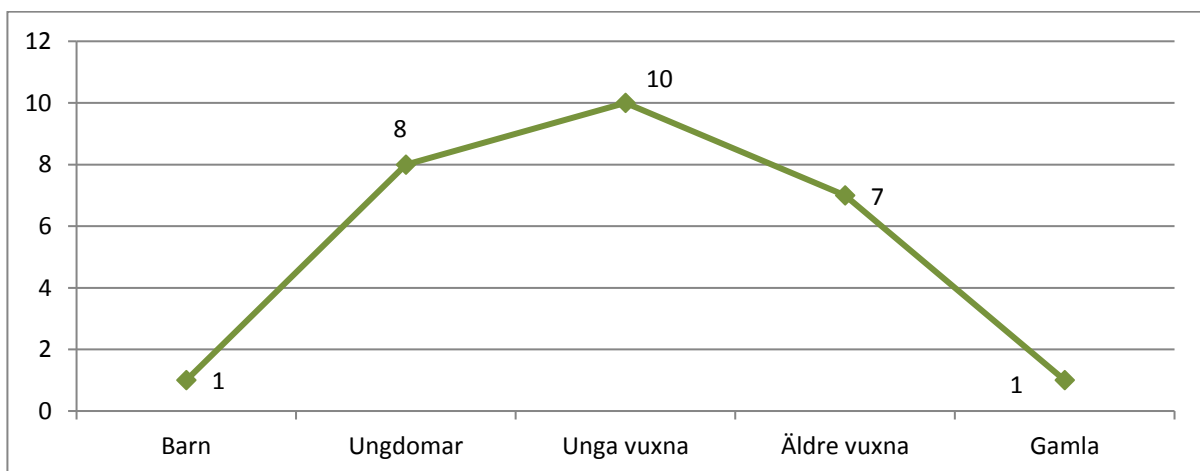
Tabell 3. Åldersfördelning förundersökning och slutundersökning 2014.

Specifik ålder	Antal
Obestämbar ålder	6

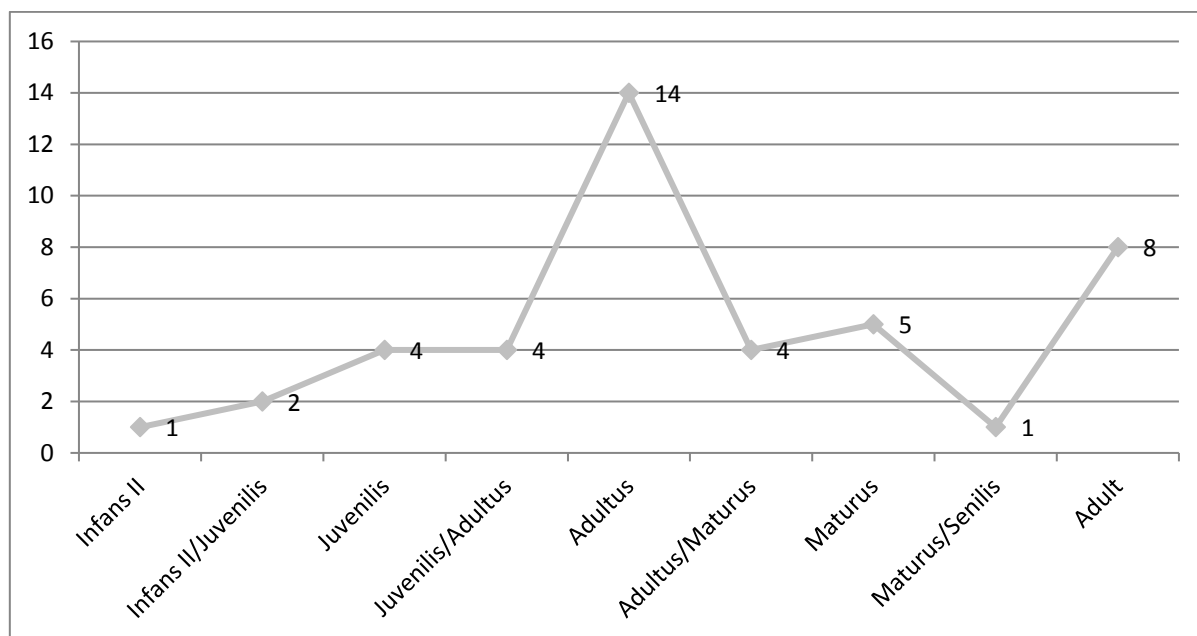
6 år + 24 mån	1
6-14 år	1
10-15 år	1
10-24 år	1
15-20 år	1
18-24	2
10-44 år	2
18-44 år	10
18-46 år	2
35-64 år	5
35-79 år	1
18-79 år	3
Summa:	36

Figur 2. Åldersfördelning i osteologiska åldersgrupper. Resultat från undersökningar 2014.

Figur 3. Fördelning av barn, ungdomar, vuxna och gamla. Resultat från undersökningar 2014.

Figur 4. Sammanställning av osteologiska bedömningar från undersökningar 2014 och UV Stockholm rapport 1996:126 (Eva Olsson).

Skelettförändring

Tack vare att benmaterialet i flera brandgravar utgjordes av relativt stora och välbevarade delar, kunde skador på skelettet observeras liksom icke metriskä särdrag (tabell 4).

Icke-metriskä särdrag är avvikelser i ett skelett, t.ex. extra ben eller hål, vilka är genetiskt betingade. Människan märker inget av dessa avvikelser, somliga har dem och andra inte. Men eftersom särdragen är ärftliga kan de användas för att studera eventuella släktskap i ett osteologiskt material. Samma särdrag, ett litet hål vid ögonhålans övre kant, observerades hos en av individerna i A1700 och A2292, den unga vuxna 18-24 år gammal respektive en av de unga männen 10-44 år gammal. Det är följaktligen möjligt att dessa två individer är besläktade. Likaså påträffades s.k. *suturalben*, extra små skullben i sömmar mellan huvudskål och nackben. Suturalben påträffades i A862 (*adultus* 18-44 år), A1700 (kvinna 18-44 år), och A2515 (*adultus* 18-44 år) vilket på motsvarande sätt kan betyda att dessa tre individer är släkt, på ett eller annat sätt.

I A4596 som innehöll det enda identifierade barnet observerades *Cribra orbitalia*, en bristsjukdom som ses genom porositet i ögonhålans tak. Porositeten är ett resultat av att kroppen försöker motverka anemin genom att öka produktionen av röda blodkroppar. Järnbristen kan vara orsakad av brist i dieten men den kan också vara ett resultat av en sjukdom.

I grav 2060 observerades en förslitningskada i vänster underkäkled. I grav 6179 observerades också förändringar i underkäke. En inflammation vid tandkött runt kindtand i vänster käkhalva hade gått så långt att inflammationen gått in i benet som reducerats och orsakat tandlossning.

Någon slags infektion hade drabbat individ i A6378 där benminskning på skulltakets insida kunde observeras genom ett hål in i den spongiosa vävnaden från *tabula interna*, inflammation i hjärnhinna.

Tabell 4. Skelettförändringar bland det kremerade materialet undersökt 2014.

Grav	Skelettförändring	Typ
862	<i>Suturalben</i>	Ärftlig
2515	<i>Suturalben</i>	Ärftlig
1700	<i>Foramen supra orbitale</i> , hål vid ögonhålans övre kant på höger sida.	Ärftlig
	<i>Suturalben</i>	Ärftlig
2292	<i>Forman supra orbitale</i> , hål vid ögonhålans övre kant på vänster sida.	Ärftlig
2060	Underkäke, fossa mandibulae sin med porositet och benminskning- förslitning i vänster käkled.	Förslitning
4596	Pannben, frontale dx med <i>Cribra orbitalia</i> .	Bristsjukdom
6179	Underkäke, mandibula sin alveol med rotresorption M1/M2 sannolikt efter abscess-inflammation runt kindtand i vänster käke.	Inflammation
6387	På insida av skalltak, benminskning 11mm x 2-4 mm stor. Endast genom <i>tabula interna</i> till <i>spongiosa</i> .	Inflammation

Referenser

Bass, W. M. 1987. *Human Osteology. A Laboratory And Field Manual*. Missouri Archaeological Society. Colombia.

Brothwell, D. R 1972. *Digging up Bones*. British Museum.

Bukistra, J, E & Ubelaker, D, H 1994. *Standards for Data Collection from Human Skeletal Remains*. Arkansas Archeological Survey Research Series no. 44. Arkansas.

Gejvall, N.-G. 1948. Benbestämningar. I: Sahlström och Gejvall: *Gravfältet på Kyrkbacken i Horns socken, Västergötland*. KVHAA 60:2, 1948.

Olsson, E. 1996. *Äldre järnåldersgravar vid Fjälla*. Södermanland, Turinge sn, Sö RAÄ 11-13 och 444. Arkeologisk provundersökning och undersökning. UV Stockholm rapport 1996:126.

Mckinley, J. 1989. Cremations, Expectations, Methodologies and Realities. I: *Burial Archaeology, BAR, British Series 211, Current Research, Methods and Development*. Oxford.

Sigvallius, B. 1994. *Funeral Pyres. Iron Age Cremations from North Spånga*. Thesis and Papers in Osteology I. Stockholms Universitet.

Sjøvold T. 1978. Inference concerning the age distribution of skeletal populations and some consequences for paleodemography. *Anthrop. Közl.* 22, 99-117.

Ubelaker, D.H. 1978. *Human Skeletal Remains. Excavations, analysis, interpretations*. Aldine, Chicago.

Tabell 5 Osteologisk sammanställning, material från förundersökning av gravplats RAÄ Turinge 576 FU, Nykvarn, SÖ, Dnr:4311-5867-2014.

Anl.	Kontext	Status	Vikt (g)	Fe-nr	Identifierat material	Kommentar
862 Grav 13		Maximal storlek är 3,2 cm, medelstorlek är 1.5-2 cm. Medelhög förbränning brun/gul/vita fragment.	13,1	F215	Människa (<i>Homo sapiens</i>) En ung vuxen individ mellan 18-44 år (<i>adultus</i>) Identifierade benelement: Skalltak 6 fr. (<i>calvarium</i>) Kranium 3 fr. (<i>cranium</i>) Tänder 4 fr. (<i>dentis</i> rötter) Halskota 2 fr. (<i>ve. cervicalis</i>) Kota 1 fr. (<i>vertebrae ospec.</i>) Revben 4 fr. (<i>costae</i>) Strålben 1 fr. (<i>radius proximal</i>) Armbågsben 1 fr. (<i>ulna diafys</i>) Överarmsben 1 fr. (<i>humerus diafys</i>) Lårben 3 fr. (<i>femur diafys</i>) Språngben 1 fr. (<i>talus</i>) Finger-/tåben 3 fr. (<i>phalanx I caput</i> 2 fr, <i>phalanx II caput</i> 1 fr.) Mellanhands/mellanfotsben 1 fr. (<i>metacarpal/metatarsal</i>) Suturalben 1 fr.	Åldersbedömning: Diploë är ca 1/3 av den totala tjockleken. Suturer har börjat slutas. Rotkanalen är sluten vid apex men relativt vid fortfarande.
			24,6	F216	Människa oidentifierat	
Grav 13 862			0,1	F214 2181	Oidentifierat 1 fr.	
1424 Grav 16	2768	Maximal storlek är 3,5 cm, medelstorlek är 2 cm. Sot förekommer. Medelhög förbränning, grå/vita fragment.	24,8	F217	Människa (<i>Homo sapiens</i>) Ett barn eller tonåring 10-24 år (<i>juvenilis</i>) Identifierade benelement: Skalltak 40 fr. (<i>calvarium</i>) Underkäke 1fr. (<i>mandibula ramus dx</i>) Kindben 1 fr. (<i>zygomaticum sin</i>) Halskota 1 fr. (<i>ve. cervicalis</i>) Bröstkota 1 fr. (<i>ve thoracalis</i>) Kota 1 fr. (<i>vertebrae ospec.</i>) Revben 3 fr. (<i>costae</i>) Strålben 3 fr. (<i>radius diafys</i>) Lårben 3 fr. (<i>femur diafys</i>) Skenben 2 fr. (<i>tibia diafys</i>) Spongiosa ledändar 8 fr.	Åldersbedömning: Diploë är mindre än 1/3 av den totala tjockleken. Suturer är öppna och taggiga, skalltak är också tunna.
			87,7	F218	Människa oidentifierat	
2040 Grav 18		Maximal storlek är 5 cm, medelstorlek är 1,5 cm. Sot förekommer. Medelhög förbränning, grå/vita fragment.	136,9	F219	Människa (<i>Homo sapiens</i>) En ung vuxen 18-44 år (<i>adultus</i>) Identifierade benelement: Skalltak 170 fr. (<i>calvarium</i>) Kranium 16 fr. (<i>cranium</i>) Överkäke 4 fr. (<i>maxilla</i> med <i>alveol</i> 3 fr, vid <i>orbitale</i> 1 fr.) Underkäke 3 fr. (<i>mandibula caput sin + dx</i> , <i>spina mentalis</i> 1 fr.) Tinningben 3 fr. (<i>temporale med processus zygomaticum sin + dx</i>) Kindben 2 fr. (<i>zygomaticum sin + dx</i>) Halskota 6 fr. (<i>ve. cervicalis</i>) Bröstkota 3 fr. (<i>ve thoracalis</i>) Ländkota 4 fr. (<i>ve.lumbalis</i>) Kota 16 fr. (<i>vertebrae ospec.</i>) Revben 7 fr. (<i>costae</i>) Överarmsben 4 fr. (<i>humerus diafys</i> 2 fr, <i>distal</i> 2 fr.)	Åldersbedömning: Diploë är 1/3 av den totala tjockleken samt något mer för några fragment. Suturer har börjat slutas men är fortfarande relativt öppna med viss taggig och vågighet. Skenben: ett fragment med möjlig snittskada i färskt ben.

Anl.	Kontext	Status	Vikt (g)	Fe-nr	Identifierat material	Kommentar
					Armbågsben 1 fr. (<i>ulna diafys</i>) Strålben 3 fr. (<i>radius diafys</i>) Lårben 12 fr. (<i>femur diafys</i>) Skenben 5 fr. (<i>tibia diafys</i>) Strålben/armbågsben 2 fr. (<i>radius /ulna diafys</i>) Mellanhandsben 2 fr. (<i>metacarpal caput</i>) Handledsbens 1 fr. (<i>carpi: pisiforme</i>) Finger-/tåben 6 fr. (<i>phalanx I caput</i> 3 fr, <i>phalanx II caput</i> 3 fr.) Lårben/överarmsben 2 fr. (<i>femur/humerus caput</i>)	
			436,1	F220	Människa oidentifierat	
Summa			723,3			

Tabell 6. Osteologisk sammanställning, material från slutundersökning av gravplats RAÄ Turinge 576, Nykvarn, SÖ, Dnr:4311-13590-2014.

Anl.	Kontext	Status	Vikt (g)	Fe-nr	Identifierat material	Kommentar
AL100		Bränt	0,9	F211 1720	Oidentifierat 2 fr.	
AL323		Obränt	15,5	F210	Nöt (<i>Bos taurus</i>) Tand 1st. (<i>Molar i maxilla</i>)	Knappt slitage.
AL871	2664	Bränt	2,3	F203	Får/get (<i>Ovis aries/Capra hircus</i>) Skenben 1 fr. (<i>tibia distal</i>) Lårben 1 fr. (<i>femur distal</i>) Mellanhandsben/mellanfotsben 2 fr. (<i>metapod diafys.</i>) Finger-/tåben 1 fr. (<i>phalanx I</i>)	
			8	F204	Mellanstort däggdjur (<i>mammalia</i>) Rörben 41 fr. (<i>ossa longa</i>)	Troligen får/get.
			4,5	F205	Oidentifierat djurben	
A996 Urna 1 Grav 2:1	2991	Maximal storlek är 6,4 cm, medelstorlek är 2-2,5 cm. Väl förbränt med vita fragment.	347,2	3178 F164	Människa (<i>Homo sapiens</i>) En äldre vuxen 35-64 år (<i>maturus</i>) Identifierade benelement: Skalltak 139 fr. (<i>calvarium</i>) Klippben 3 fr. (<i>pars petrosa</i>) Kindben 1st. (<i>zygomaticum sin-kraftig</i>) Tinningben 7 fr. (<i>fossa mandibulae sin</i> 2 fr, <i>fossa mandibulae dx</i> 2 fr, ingen överlappning= 1 individ, hörselgång 1fr, <i>processus mastoideus</i> 1 fr, <i>processus zygomaticum sin</i> 1 fr.) Nackben 1 fr. (<i>occipitale</i>) Kilben 1 fr. (<i>sphenoidale</i>) Kranium 10 fr. Överkäke 2 fr. (<i>Maxilla med alveol</i>) Tänder 13 fr. (<i>dentes rötter</i>) Underkäke 6 fr. (<i>mandibula med alveol</i> 3 fr, <i>caput mandibulae</i> 1 fr, <i>coronoideus sin + dx</i>) Revben 21 fr. (<i>costae</i>) 1:a halskota 1 fr. (<i>altas</i>) Bröstkota 7 fr. (<i>ve thoracalis</i>) Ländkota 4 fr. (<i>ve.lumbalis</i>) Kota 15 fr. (<i>vertebrae ospec.</i>) Skulderblad 1 fr. (<i>scapula</i>) Korsben 1 fr. (<i>sacrum</i>)	Åldersbedömning: Diploë är mycket mer än 1/3 av den totala tjockleken. Inre och yttre kompakta är lika tunna. Sutures slutna på insidan men fortfarande lite vågiga på utsidan. Övrigt: Överarmsben 3,41 gram uttaget till C14.

Anl.	Kontext	Status	Vikt (g)	Fe-nr	Identifierat material	Kommentar
					Bäckenben 3 fr. (<i>acetabulum sin/dx</i>) Överarmsben 8 fr. (<i>humerus diafys 7 fr, distal 1 fr.</i>) Strålben 4 fr. (<i>radius diafys 3 fr, proximal 1 fr.</i>) Armbågsben 5 fr. (<i>ulna diafys</i>) Knäskål 1 fr. (<i>patella</i>) Lårben 19 fr. (<i>femur diafys 16 fr, distal 3 fr.</i>) Skenben 15 fr. (<i>tibia diafys 14 fr, distal 1 fr.</i>) Vadben 1 fr. (<i>fibula diafys</i>) Språngben 1 fr. (<i>talus sin</i>) Mellanhandsben/mellanfotsben 3 fr. (<i>metapod caput 1 fr, distal 2 fr.</i>) Finger-/tåben 9 fr. (<i>phalanx I 2 fr, phalanx I/II 5 fr, phalanx III 2 fr.</i>) Lårben/överarmsben 4 fr. (<i>femur/humerus caput</i>)	
			497,5	F165 3178	Människa oidentifierat	
A996 Utanför Urna 1 Grav 2:1	2991	<i>Maximal storlek är 6 cm, medelstorlek är 2-2,5 cm.</i> <i>Väl förbränt med vita fragment.</i>	307,5	F166	Människa (<i>Homo sapiens</i>) En äldre vuxen 35-64 år (<i>maturus</i>) kvinna? Identifierade benelement: Skalltak 72 fr. (<i>calvarium</i>) Pannben 1 fr. (<i>frontale med margo supra orbitale sin</i>) Klippben 1 fr. (<i>pars petrosa</i>) Tinningben 1 fr. (<i>temporale med hörselgång</i>) Kranium 1 fr. Tänder 23 fr. (<i>dentes rötter</i>) Överkäke 2 fr. (<i>maxilla med alveol</i>) Underkäke 6 fr. (<i>mandibula med alveol 5 fr, caput mandibulae dx.</i>) Revben 12 fr. (<i>costae</i>) Nyckelben 1 fr. (<i>clavicula</i>) 2:a halskota 1 fr. (<i>dens axis</i>) Bröstkota 2 fr. (<i>ve thoracalis</i>) Ländkota 2 fr. (<i>ve.lumbalis</i>) Kota 8 fr. (<i>vertebrae ospec.</i>) Överarmsben 9 fr. (<i>humerus distal diafys sin + dx, diafys 6 fr, proximal 1 fr.</i>) Strålben 4 fr. (<i>radius diafys 3 fr, proximal 1 fr.</i>) Armbågsben 1 fr. (<i>ulna diafys</i>) Strålben/armbågsben 2 fr. (<i>radius/ulna diafys</i>) Lårben 33 fr. (<i>femur diafys</i>) Skenben 15 fr. (<i>tibia diafys</i>) Vadben 4 fr. (<i>fibula diafys</i>) Handledsben 4 fr. (<i>carpi</i>) Mellanhandsben 3 fr. (<i>metacarpal caput 2 fr, bas 1 fr.</i>) Finger-/tåben 18 fr. (<i>phalanx I 6 fr, phalanx I/II 3 fr, phalanx III 9 fr.</i>) Lårben/överarmsben 1 fr. (<i>femur/humerus caput</i>)	
			369,7	F166	Människa oidentifierat	
A996 Urna 2 Grav 2:2	3018	<i>Maximal storlek är 6,4 cm, medelstorlek är 2,5 cm.</i> <i>Väl förbränt med vita fragment.</i>	238,7	3317 F171	Människa (<i>Homo sapiens</i>) <u>Individ 1</u> En äldre vuxen 35-64 år (<i>maturus</i>) <u>Individ 2</u> Vuxen individ 18-79 år (<i>adult</i>) Varav en av dem könsdedömts till kvinna?	Åldersbedömning: <i>Diploë är mycket mer än 1/3 av den totala tjockleken. Suturer slutna på insidan men fortfarande lite vågiga på utsidan.</i> Könsbedömning: <i>Frontale sin med margo supra orbitale grad 2.</i>
						Åldersbedömning: <i>Diploë är mycket mer än 1/3 av den totala tjockleken. Suturer nästan helt slutna på insidan för vissa fragment men</i>

Anl.	Kontext	Status	Vikt (g)	Fe-nr	Identifierat material	Kommentar
					Identifierade benelement: Skalltak 152 fr. (<i>calvarium</i>) Pannben 1 fr. (<i>frontale med margo supra orbitale dx</i>) Klippben 2 st. (<i>pars petrosa sin + dx</i>) Kindben 1 fr. (<i>zygomaticum sin- nätt</i>) Tinningben 3 fr. (<i>temporale med hörselgång 2 fr, fossa mandibulae dx 1 fr.</i>) Kranium 6 fr. Tänder 2 fr. (<i>dentes rötter</i>) Överkäke 5 fr. (<i>maxilla med alveol 4 fr, orbita dx 1 fr.</i>) Underkäke 5 fr. (<i>mandibula med alveol 3 fr, spina mentalis 2 st. = 2 individer</i>) Revben 20 fr. (<i>costae</i>) 1:a halskota 2 fr. (<i>atlas</i>) 2:a halskota 1 fr. (<i>axis</i>) Halskota 10 fr. (<i>ve. cervicalis</i>) Bröstkota 4 fr. (<i>ve thoracalis</i>) Ländkota 1 fr. (<i>ve.lumbalis</i>) Kota 11 fr. (<i>vertebrae ospec.</i>) Skulderblad 3 fr. (<i>scapula</i>) Bäckben 4 fr. (<i>acetabulum 3 fr, ilium 1 fr. </i>) Överarmsben 6 fr. (<i>humerus diafys 5 fr, distal 1 fr.</i>) Strålben 1 fr. (<i>radius proximal</i>) Armbågsben/Strålben 1 fr. (<i>ulna/radius diafys</i>) Lårben 14 fr. (<i>femur diafys</i>) Skenben 5 fr. (<i>tibia diafys</i>) Lårben/överarmsben 8 fr. (<i>femur/humerus caput</i>) Språngben 3 fr. (<i>talus</i>) Mellanhandsben 1 fr. (<i>metacarpal caput</i>) Mellanfotsben 2 fr. (<i>metatarsal caput 1 fr, bas 1 fr.</i>) Mellanhandsben/mellanfotsben 3 fr. (<i>metapod caput</i>) Finger-/tåben 2 fr. (<i>phalanx IIII</i>)	fortfarande öppna och vågiga på utsida. Könsbedömning: Frontale med margo supra orbitale dx grad 2. Övrigt: Lårben 3,53 gram uttaget till C14.
			331,7	F172	Människa oidentifierat	
A1190 Grav 15	3390	Bränt	0,5	3391 F206	Människa (<i>Homo sapiens</i>) Rörben 7 fr. (<i>ossa longa</i>)	
A1214 Grav 4		Bränt	2,66	1764 F140	Människa (<i>Homo sapiens</i>) Rörben 9 fr. (<i>ossa longa</i>) Mellanhandsben/mellanfotsben 2 fr. (<i>metapod caput.</i>)	
A1214 Grav 4	3344	Maximal storlek är 3 cm, medelstorlek är 2-2,5 cm. Sot förekommer.	16,8	3345 F138	Människa (<i>Homo sapiens</i>) En vuxen individ 18-64 år (<i>adultus-maturus</i>) kvinna Identifierade benelement: Skalltak 29 fr. (<i>calvarium</i>) Pannben 1 fr. (<i>frontale sin med margo supra orbitale</i>) Underkäke 1 fr. (<i>mandibula med alveol</i>) Revben 1 fr. (<i>costae</i>) Lårben 1 fr. (<i>femur diafys</i>)	Åldersbedömning: Diploë är 1/3 av den totala tjockleken samt något mer för några fragment. Sutures har börjat slutas men är fortfarande öppna. Könsbedömning: Frontale sin med margo supra orbitale sin grad 1. Övrigt: Lårben 3,83 gram uttaget till C14.
Grav 4 A1214	3344		47,9	F139	Människa oidentifierat	

Anl.	Kontext	Status	Vikt (g)	Fe-nr	Identifierat material	Kommentar	
		Maximal storlek är 3 cm, medelstorlek är 2 cm.					
A1261 Skärv-Stens-hög	G 4587	Fragmenterat bränt material, maximal storlek 1 cm och medelstorlek 0,5 cm.	0,5	F126	Människa (<i>Homo sapiens</i>) En vuxen individ 18-64 år (<i>adultus-maturus</i>) kvinna Identifierade benelement: Skalltak 5 fr. (<i>calvarium</i>)	Stick 1	
			3,5	F127	Människa oidentifierat		
			0,3	F128	Människa oidentifierat	Stick 2	
			0,11	F129	Oidentifierat 2 fr.	Stick 3	
			0,16	F130	Oidentifierat 5 fr.	Stick 4	
			0,1	F131	Oidentifierat 1 fr.	Stick 5	
	G5185			0,05	F132	Oidentifierat 2 fr.	SV
				0,2	F133	Oidentifierat 2 fr.	NV
	G 4622			0,8	F134	Människa oidentifierat	Stick 1 Samt liten snäcka!
				0,14	F135	Oidentifierat rörben 2 fr.	Stick 4
				0,01	F136	Oidentifierat rörben 1 fr.	Stick 5
				0,05	F137	Oidentifierat rörben 2 fr.	Stick 6
A1667 Grav 3		Bränt	0,2	1698 F207	Människa (<i>Homo sapiens</i>) Rörben 1 fr. (<i>ossa longa</i>)		
	7146	Bränt	1		Människa (<i>Homo sapiens</i>) Skalltak 1 fr. (<i>calvarium</i>) Mellanhandsben 1 fr. (<i>metacarpal diafys</i>)		
	7003	Maximal storlek är 2,3 cm och medelstorlek är 1-1,5 cm.	0,1	F141	Människa (<i>Homo sapiens</i>) Rörben 1 fr. (<i>ossa longa</i>)		
			2,4	F141	Människa (<i>Homo sapiens</i>) En äldre vuxen individ 35-79 år (<i>maturus-senilis</i>) Identifierade benelement: Skalltak 5 fr. (<i>calvarium</i>)	Åldersbedömning: Diploë är mycket mer än 1/3 av den totala tjockleken, suturer är slutna på insida.	
			10,1	F142	Människa oidentifierat		
A1700 Grav 12		Brända yttligt påträffade fragment.	1,1	F162 1711	Människa (<i>Homo sapiens</i>) Skalltak 3 fr. (<i>calvarium</i>)		
			3,1	F163 1711	Människa oidentifierat		
A1700 Grav 12	3535	Maximal storlek är 4 cm, medelstorlek är 1,5-2 cm. Sotigt svart material, väl förbränt med grå/vita fragment.	69,4	F160	Människa (<i>Homo sapiens</i>) En ung vuxen individ 18-44 år (<i>adultus</i>) kvinna? Identifierade benelement: Skalltak 76 fr. (<i>calvarium</i>) Tinningben 4 fr. (<i>temporale med fossa mandibulae sin</i> 1 fr, <i>processus zygomaticum</i> 3 fr.)	Åldersbedömning: Diploë är närmare 1/3 av den totala tjockleken. Suturer är öppna och taggiga. Könsbedömning:	

Anl.	Kontext	Status	Vikt (g)	Fe-nr	Identifierat material	Kommentar	
					Suturalben 1 st. Tänder 13 fr. (<i>dentes</i>) Pannben 1 fr. (<i>frontale sin med margo supra orbitale dx mot zygomaticum</i>) Överkäke 2 fr. (<i>maxilla med alveol</i>) Kranium 6 fr. Underkäke 3 fr. (<i>mandibula med alveol 2 fr, spina mentalis 1 fr.</i>) Nackben 1 fr. (<i>occipitale, foramen magnum</i>) 2:a halskota 1 fr. (<i>axis</i>) Halskota 4 fr. (<i>ve. cervicalis</i>) Ländkota 1 fr. (<i>ve.lumbalis</i>) Kota 4 fr. (<i>vertebrae ospec.</i>) Revben 4 fr. (<i>costae</i>) Lårben 7 fr. (<i>femur diafys 6 fr, distal 1 fr.</i>) Skenben 1 fr. (<i>tibia diafys</i>) Handledsben 1 fr. (<i>lunatum</i>) Fotedsben 1 fr. (<i>naviculare</i>) Mellanhandsben 2 fr. (<i>metacarpal caput.</i>) Mellanfotsben 1 fr. (<i>metatarsal caput nr I</i>) Mellanhandsben/mellanfotsben 3 fr. (<i>metapod caput 2 fr, diafys 1 fr.</i>) Finger-/tåben 8 fr. (<i>phalanx I 4 fr, phalanx III 1 fr, phalanx 3 fr.</i>) Sesamben tåben 1 fr.		
			339	F161	Människa oidentifierat		
A1700 I Urna Grav 12	3546	Maximal storlek är 6,2 cm, medelstorlek är 2,5-3 cm. Rena ben inget sot.	205,5	F158	Människa (<i>Homo sapiens</i>) En ung individ 18-24 år (<i>juvenilis</i>) Identifierade benelement: Skalltak 165 fr. (<i>calvarium</i>) Tänder 5 fr. (<i>dentes</i>) Överkäke 1 fr. (<i>maxilla med orbita sin</i>) Underkäke 6 fr. (<i>mandibula med alveol 3 fr, ramus 1 fr, caput sin + dx</i>) Kindben 1 st. (<i>zygomaticum sin</i>) Tinningben 1 fr. (<i>temporale med fossa mandibulae</i>) Pannben 1 fr. (<i>frontale med margo supra orbitale dx</i>) Revben 15 fr. (<i>costae</i>) Skulderblad 1 fr. (<i>scapula</i>) 1:a halskota 1 fr. (<i>atlas</i>) 2:a halskota 2 fr. (<i>axis</i>) Halskota 1 fr. (<i>ve. cervicalis</i>) Bröstkota 4 fr. (<i>ve. thoracalis</i>) Ländkota 5 fr. (<i>ve.lumbalis</i>) Bröstkota/ländkota 9 fr. (<i>ve.thoracalis</i>) Kota 5 fr. (<i>vertebrae ospec.</i>) Bäckben 11 fr. (<i>acetabulum dx 1 fr, sin/dx 4 fr, ilium 6 fr.</i>) Armbågsben 1 fr. (<i>ulna proximal</i>) Strålben 1 fr. (<i>radius proximal</i>) Överarmsben 3 fr. (<i>humerus diafys 1 fr, caput 2 fr.</i>) Strålben/armbågsben 2 fr. (<i>radius/ulan diafys</i>) Knäskål 1 fr. (<i>patella</i>) Korsben 2 fr. (<i>sacrum, ej fus</i>) Skenben 3 fr. (<i>tibia diafys</i>) Lårben 11 fr. (<i>femur diafys 6 fr, distal 2 fr, proximal 3 fr.</i>) Språngben 3 fr. (<i>talus sin</i>)	Åldersbedömning: Diploë är knappt 1/3 av den totala tjockleken. Suturer är öppna och taggiga. Lårben metafysyta synlig, crista iliaca ej fusionerad. Övrigt: Överarmsben 1,59 gram uttaget till C14. Skelettförändring: Foramen supra orbitale dx.	

Anl.	Kontext	Status	Vikt (g)	Fe-nr	Identifierat material	Kommentar
					Mellanfotsben 1 fr. (<i>metatarsal n1 caput.</i>) Finger-/tåben 1 fr. (<i>phalanx</i>) Lårben/överarmsben 2 fr. (<i>femur/humerus caput</i>)	
			413,6	F159	Människa oidentifierat	
A1721 Grav 17	3595	Maximal storlek är 2,5 cm, medelstorlek är 2 cm.	3,5	F212	Mellanstort däggdjur Rörben 3 fr. (<i>ossa longa</i>)	
			2,4	F143	Människa (<i>Homo sapiens</i>) En vuxen individ 18-79 år (<i>adult</i>) Identifierade benelement: Skalltak 3 fr. (<i>calvarium</i>) Tand 1 fr. (<i>dens rot</i>) Handledsbens 1 fr. (<i>hamatum</i>) Lårben 2 fr. (<i>femur diafys</i>) Skenben 1 fr. (<i>tibia diafys</i>)	Övrigt: Lårben 1,58 gram uttaget till C14.
			25,2	F144	Människa oidentifierat	
A2060 Grav 5		Maximal storlek är 2,9 cm.	4,2	2069 F175	Människa (<i>Homo sapiens</i>) En vuxen individ 18-79 år (<i>adult</i>) Identifierade benelement: Kranium 1 fr. Lårben 5 fr. (<i>femur diafys</i>)	
			4,4	F176 2069	Människa oidentifierat	
A2060 Grav 5		Maximal storlek är 3,2 cm.	4,8	2070 F177	Människa (<i>Homo sapiens</i>) En vuxen individ 18-79 år (<i>adult</i>) Identifierade benelement: Nackben 1 fr. (<i>occipitale</i>) Underkäke 1 fr. (<i>mandibula med alveol</i>) Kota 1 fr. (<i>vertebrae ospec.</i>) Lårben 1 fr. (<i>femur diafys</i>) Skenben 1 fr. (<i>tibia diafys</i>)	
			5,5	F143 2070	Människa oidentifierat	
A2060 Grav 5		Maximal storlek är 6 cm, medelstorlek är 2,5 cm. Väl förbränt material.	217,6	3306 F173	Människa (<i>Homo sapiens</i>) En ung vuxen individ mellan 18-44 år (<i>adultus</i>) Identifierade benelement: Skalltak 101 fr. (<i>calvarium</i>) Tinningben 3 fr. (<i>temporale med hörselgång, fossa mandibulae sin + dx</i>) Kindben 1 fr. (<i>zygomaticum sin</i> , relativt kraftig) Kranium 6 fr. Tänder 12 fr. (<i>dentes</i>) Underkäke 5 fr. (<i>mandibula med alveol</i> 3 fr, <i>caput</i> 1 fr, <i>spina mentalis</i> 1 fr.) Överkäke 2 fr. (<i>maxilla med alveol</i>) Revben 5 fr. (<i>costae</i>) 1:a halskota 2 fr. (<i>atlas</i>) 2:a halskota 1 fr. (<i>axis</i>) Halskota 6 fr. (<i>ve. cervicalis</i>) Ländkota 1 fr. (<i>ve. lumbalis</i>) Kota 8 fr. (<i>vertebrae ospec.</i>) Skulderblad 2 fr. (<i>scapula</i>) Strålben 4 fr. (<i>radius diafys</i> 3 fr, <i>proximal</i> 1 fr.) Överarmsben 1 fr. (<i>humerus distal</i>)	Åldersbedömning: Diploë är ca 1/3 av den totala tjockleken. Suturer har börjat slutas på insidan, men fortfarande vågiga och öppna på utsidan. Skelettförändring: Fossa mandibulae sin med porositet och benminskningsförslitning i käkled. Övrigt: Skenben 2,82 gram uttaget till C14.

Anl.	Kontext	Status	Vikt (g)	Fe-nr	Identifierat material	Kommentar
					Lårben 29 fr. (<i>femur diafys</i>) Skenben 21 fr. (<i>tibia diafys</i>) Vadben 2 fr. (<i>fibula diafys</i>) Lårben/överarmsben 1 fr. (<i>femur/humerus caput</i>)	
			624,9	F174	Människa oidentifierat	
A2292 Grav 6:1	3722	Bränt, grå/vita fragment.	7,2	2302 F181	Människa (<i>Homo sapiens</i>) En ungindivid 10-44 år (<i>juvenilis-adultus</i>) Identifierade benelement: Skalltak 7 fr. (<i>calvarium</i>) Strålben 1 fr. (<i>radius distal</i>) Revben 1 fr. (<i>costae nr 1/2</i>) Skenben 1 fr. (<i>tibia diafys</i>) Finger-/tåben 1 fr. (<i>phalanx I</i>)	Åldersbedömning: Diploë är knappt 1/3 av den totala tjockleken. Suturer är öppna.
			9,1	F182 2302	Människa oidentifierat	
A2292 Grav 6:2	3739	Bränt, grå/vita fragment.	33,48	2303 F183	Människa (<i>Homo sapiens</i>) En vuxen individ 18-79 år (<i>adultus</i>) Identifierade benelement: Skalltak 22 fr. (<i>calvarium</i>) Underkäke 2 fr. (<i>mandibula med ramus sin 1 fr, caput mandibulae dx 1 fr.</i>) Halskota 1 fr. (<i>ve. cervicalis</i>) Ländkota 4 fr. (<i>ve.lumbalis</i>) Kota 2 fr. (<i>vertebrae ospec.</i>) Revben 3 fr. (<i>costae</i>) Lårben 3 fr. (<i>femur diafys</i>) Finger-/tåben 1 fr. (<i>phalanx I</i>) Fotledsben 1 fr. (<i>naviculare</i>)	Övrigt: Lårben 1,38 gram uttaget till C14.
			17,5	F184 2303	Människa oidentifierat	
A2292 Grav 6	3609	Maximal storlek är 5,7 cm, medelstorlek är 2 cm. Väl förbränt material med grå/vita fragment.	44,5	3610 F187	Människa (<i>Homo sapiens</i>) En ung vuxen individ 10-44 år (<i>juvenilis-adultus</i>) Man? Identifierade benelement: Skalltak 27 fr. (<i>calvarium</i>) Klippben 4 fr. (<i>pars petrosa</i>) Pannben 1 fr. (<i>frontale sin med margo supra orbitale</i>) Tinningben 2 fr. (<i>caput mandibulae sin + dx</i>) Kranium 3 fr. Underkäke 1 fr. (<i>mandibula med spina mentalis</i>) Överkäke 1 fr. (<i>maxilla med alveol</i>) Revben 2 fr. (<i>costae</i>) Ländkota 4 fr. (<i>ve.lumbalis</i>) Kota 2 fr. (<i>vertebrae ospec.</i>) Strålben/armbågsben 1 fr. (<i>radius/ulna diafys</i>) Strålben 4 fr. (<i>radius diafys 1 fr, distal 1 fr, proximal 2 fr.</i>) Lårben 1 fr. (<i>femur diafys</i>) Vadben 1 fr. (<i>fibula diafys</i>) Lårben/överarmsben 1 fr. (<i>femur/humerus caput</i>) Mellanfotsben 1 fr. (<i>metatarsal caput</i>) Tåben 1 fr. (<i>phalanx III</i>)	Åldersbedömning: Diploë är knappt 1/3 av den totala tjockleken. Suturer är öppna. Könsbedömning: Frontale sin med margo supra orbitale grad 4. Skelettförändring: Forman supra orbitale sin.
			91,5	F188 3610	Människa oidentifierat	
A2292 Grav 6:1	3609		4,7	3624 F189	Människa (<i>Homo sapiens</i>)	

Anl.	Kontext	Status	Vikt (g)	Fe-nr	Identifierat material	Kommentar
		Väl förbränt material med grå/vita fragment.			Identifierade benelement: Skalltak 2 fr. (<i>calvarium</i>) Kranium 1 fr. Kota 1 fr. (<i>vertebrae ospec.</i>) Skenben 1 fr. (<i>tibia diafys</i>) Lårben 1 fr. (<i>femur diafys</i>) Språngben 1 fr. (<i>talus</i>)	
			7,9	F190 3624	Människa oidentifierat	
A2292 Grav 6:1	3722	Maximal storlek är 5,5 cm, medelstorlek är 1,5- 2 cm. Väl förbränt material med grå/vita fragment.	207,36	F194	Människa (<i>Homo sapiens</i>) En ung individ 10-44 år (<i>juvenilis-adultus</i>) Man? Identifierade benelement: Skalltak 34 fr. (<i>calvarium</i>) Pannben 1 fr. (<i>frontale med margo supra orbitale</i>) Klippben 1 fr. (<i>pars petrosa</i>) Tinningben 1 fr. (<i>temporale med fossa mandibulae</i>) Kranium 5 fr. Tand 1 fr. (<i>dens rot</i>) Underkäke 3 fr. (<i>mandibula med alveol</i>) Skulderblad 3 fr. (<i>cavitas glenoidalis sin, corpus 2 fr.</i>) Korsben 1 fr. (<i>sacrum</i>) Bäckenben 11 fr. (<i>ilium 7 fr, acetabulum 3 fr, ischii 1 fr.</i>) 1:a halskota 1 fr. (<i>atlas</i>) 2:a halskota 1 fr. (<i>dens axis</i>) Halskota 5 fr. (<i>ve. cervicalis</i>) Bröstkota 14 fr. (<i>ve thoracalis</i>) Ländkota 13 fr. (<i>ve.lumbalis</i>) Kota 28 fr. (<i>vertebrae ospec.</i>) Revben 8 fr. (<i>costae</i>) Överarmsben 3 fr. (<i>humerus diafys</i>) Strålben 1 fr. (<i>radius proximal</i>) Armbågsben 1 fr. (<i>ulna distal</i>) Strålben/armbågsben 3 fr. (<i>radius/ulna diafys</i>) Lårben 16 fr. (<i>femur diafys 14 fr, distal 2 fr.</i>) Skenben 22 fr. (<i>tibia diafys 20 fr, distal 2 fr.</i>) Vadben 2 fr. (<i>fibula diafys 1 fr, distal 1 fr.</i>) Språngben 1 fr. (<i>talus sin</i>) Handledsben 2 fr. (<i>schapoideum, pisiforme</i>) Mellanhandsben 2 fr. (<i>metacarpal caput.</i>) Mellanhandsben/mellanfotsben 2 fr. (<i>metapod diafys</i>) Finger-/tåben 1 fr. (<i>phalanx I</i>) Lårben/överarmsben 6 fr. (<i>femur/humerus caput</i>)	Åldersbedömning: Diploë är knappt 1/3 av den totala tjockleken. Könsbedömning: Frontale med margo supra orbitale grad 4. Övrigt: Lårben 4,07 gram och lårben 1,89 gram uttaget till C14.
			488,8	F195	Människa oidentifierat	
A2292 Grav 6		Brun/svarta fragment, mycket dålig förbränning.	10,1	F196	Stort däggdjur (<i>mammalia</i>) Rörben 1 fr. (<i>ossa longa</i>)	Möjligen mellanhandsben nöt.
A2292 Grav 6:2	3739	Maximal storlek är 6 cm, medelstorlek är 1,5-2 cm.	100,8	F185	Människa (<i>Homo sapiens</i>) En ung vuxen 10-44 år (<i>juvenilis-adultus</i>) Identifierade benelement: Skalltak 72 fr. (<i>calvarium</i>) Klippben 4 fr. (<i>pars petrosa</i>) Kranium 4 fr.	Åldersbedömning: Diploë är knappt 1/3 av den totala tjockleken. Suturer är öppna. Könsbedömning: Mycket bred ledskål, man?

Anl.	Kontext	Status	Vikt (g)	Fe-nr	Identifierat material	Kommentar	
					Tand 1 fr. (<i>dens rot</i>) 1:a halskota 3 fr. (<i>atlas</i>) Halskota 2 fr. (<i>ve. cervicalis</i>) Bröstkota 3 fr. (<i>ve thoracalis</i>) Ländkota 5 fr. (<i>ve.lumbalis</i>) Kota 10 fr. (<i>vertebrae ospec.</i>) Skulderblad 5 fr. (<i>scapula</i>) Bäcken ben 6 fr. (<i>ischii</i> 1 fr, <i>acetabulum dx</i> 3 fr, - mycket bred leddskål man?, <i>acetabulum sin/dx</i> 1 fr, <i>ilium</i> 1 fr.) Revben 5 fr. (<i>costae</i>) Strålben 2 fr. (<i>radius diafys</i>) Strålben/armbågsben 1 fr. (<i>radius diafys</i>) Överarmsben 2 fr. (<i>humerus diafys</i>) Språngben 1 fr. (<i>talus</i>) Lårben 9 fr. (<i>femur diafys</i> 3 fr, <i>distal</i> 4 fr, <i>proximal</i> 2 fr.) Skenben 1 fr. (<i>tibia diafys</i>) Mellanhandsben/mellanfotsben 2 fr. (<i>metapod diafys.</i>) Mellanhandsben 1 fr. (<i>metacarpal nr 5.</i>) Fotledsben 1 fr. (<i>naviculare</i>) Överarmsben/lårben 2 fr. (<i>humerus/femur caput</i>)		
			213,7	F186	Människa oidentifierat		
A2345 Grav 7:2	5964	Maximal storlek är 2 cm, medelstorlek är 1,5 cm. Väl förbränt material med gul/vita fragment.	1,4	5965 F110	Människa (<i>Homo sapiens</i>) En vuxen individ 18-79 år (<i>adult</i>) Identifierade benelement: Skalltak 7 fr. (<i>calvarium</i>) Tand 1 fr. (<i>dens rot</i>)		
			9	F111 5965	Oidentifierat		
A2345	5474	Bränt		F208	Däggdjur (<i>mammalia</i>) Rörben 5 fr. (<i>ossa longa</i>)		
A2515 Grav 20	3970	Maximal storlek är 3 cm, medelstorlek är 2 cm. Sämre förbränt material, blå/vita fragment förekommer.	11,9	F114	Människa (<i>Homo sapiens</i>) En ung vuxen 18-44 år (<i>adultus</i>) Identifierade benelement: Skalltak 8 fr. (<i>calvarium</i>) Ländkota 1 fr. (<i>ve.lumbalis</i>) Lårben 3 fr. (<i>femur diafys</i>) Skenben 3 fr. (<i>tibia diafys</i>) Suturalben 1 st.	Åldersbedömning: Diploë är ca 1/3 av den totala tjockleken, suturer är fortfarande öppna. Övrigt: Skenben 2,10 gram uttaget till C14	
A2540 Grav 11		Skelettgrav Kraftigt förmulnat, endast tandemalj bevarad.	1,2	7338 F201	Människa (<i>Homo sapiens</i>) En vuxen individ 25-35 år (<i>adultus</i>) Identifierade benelement: Tand 1 st. (<i>M3 maxilla sin</i>) Tand 1st. (<i>M1/M2 i mandibula</i>) Tand 11 fr. (<i>Molares</i>) Tand 25 fr. (<i>dentes, delar av korna från Premolar/Molar</i>)	Åldersbedömning: Tandslitage M1/M2 (3) 25-35 år.	
AL3757 Grav 14		Bränt	0,4	F213	Människa (<i>Homo sapiens</i>) Rörben 2 fr. (<i>ossa longa</i>)		
AL3930 Grav 19		Maximal storlek 1 cm.	1,3	F112	Människa (<i>Homo sapiens</i>) En ung vuxen 18-44 år (<i>adultus</i>) Identifierade benelement: Skalltak 5 fr. (<i>calvarium</i>)	Åldersbedömning: Diploë är ca 1/3 av den totala tjockleken.	
			0,6	F113	Oidentifierat		

Anl.	Kontext	Status	Vikt (g)	Fe-nr	Identifierat material	Kommentar
A4254 Grav 1	6748	Maximal storlek är 3,4 cm, medelstorlek är 1,5 cm. Väl förbränt material med grå/vita fragment.	40,11	6741 F124	Människa (Homo sapiens) En äldre vuxen 35-64 år (<i>maturus</i>) Identifierade benelement: Skalltak 63 fr. (<i>calvarium</i>) Nackben 2 fr. (<i>occipitale</i>) Klippben 7 fr. (<i>pars petrosa</i>) Tinningben 2 fr. (<i>temporale</i> med hörselgång 1 fr, <i>fossa mandibulae sin</i> 1 fr.) Pannben 3 fr. (<i>frontale</i> , varav ett fragment med <i>margo supra orbitale</i> – grad 3) Kranium 7 fr. Tand 1 fr. (<i>dens rot</i>) Överkäke 1 fr. (<i>maxilla med alveol</i>) Revben 1 fr. (<i>costae</i>) Kota 4 fr. (<i>vertebrae ospec.</i>) Lårben 5 fr. (<i>femur diafys</i>) Skenben 4 fr. (<i>tibia diafys</i>)	Åldersbedömning: Diploë är mycket mer än 1/3 av den totala tjockleken. Inre och yttre kompakta är lika tunna. Suturer har börjat slutas på insidan, men fortfarande vågiga på utsidan. Övrigt: Lårben 3,71 gram uttaget till C14.
			169,7	F125 6741	Människa oidentifierat	
A4254 Grav 1	6748	Maximal storlek är 1,5 cm, medelstorlek är 1 cm. Väl förbränt material med grå/vita fragment.	1,1	6947 F115	Människa (Homo sapiens) En vuxen individ 18-79 år (<i>adult</i>) Identifierade benelement: Skalltak 3 fr. (<i>calvarium</i>) Underkäke 1 fr. (<i>mandibula med ramus</i>) Kota 1 fr. (<i>vertebrae ospec.</i>)	Åldersbedömning: Diploë är ca 1/3 av den totala tjockleken - ej barn.
			2	F116 6947	Oidentifierat	
A4264 Grav 22		Maximal storlek är 5,3 cm, medelstorlek är 1,5 cm.	6,5	F117	Människa (Homo sapiens) En ung vuxen individ 18-44 år (<i>adultus</i>) Identifierade benelement: Skalltak 3 fr. (<i>calvarium</i>) Överarmsben 1 fr. (<i>humerus diafys</i>)	
			13,8	F118	Människa oidentifierat	
A4276 Grav 23	6175	Bränt	0,05	F119 6176	Människa (Homo sapiens) Tand 1 fr. (<i>dens rot, relativt vid kanal</i>)	
			3,9	F120 6176	Människa oidentifierat	
A4466 Grav 8	4485	Maximal storlek är 8,5 cm, medelstorlek är 3,5 cm. Väl förbränt material med grå/vita fragment.	643,5	4493 F155	Människa (Homo sapiens) En ung vuxen individ 18-44 år (<i>adultus</i>) Kvinna? Identifierade benelement: Skalltak 174 fr. (<i>calvarium</i>) Klippben 5 fr. (<i>pars petrosa sin</i> 1 fr, <i>dx</i> 1 fr, <i>sin/dx</i> 3 fr.) Kindben 1 fr. (<i>zygomaticum sin</i>) Pannben 1 fr. (<i>frontale dx med margo supra orbitale</i>) Tinningben 5 fr. (<i>fossa mandibulae sin</i> 2 fr, <i>fossa mandibulae dx</i> 1 fr, <i>processus mastoideus</i> 1 fr, <i>processus zygomaticum</i> 1 fr.) Basalkranium 14 fr. Nackben 3 fr. (<i>occipitale</i>) Tänder 38 fr. (<i>dentis rötter</i>) Överkäke 5 fr. (<i>maxilla med alveol sin</i> 1 fr, <i>dx</i> 1 fr, <i>sin/dx</i> 3 fr.) Underkäke 10 fr. (<i>mandibula sin</i> 3 fr, <i>mandibula dx</i> 1 fr, <i>sin/dx</i> 6 fr.)	Åldersbedömning: Diploë är ca 1/3 av den totala tjockleken. Suturer har börjat slutas på insidan, men fortfarande taggiga på utsidan. 3 rötter från visdomstånd är slutna. Könsbedömning: <i>Margo supra orbitale</i> grad 2 <i>Incisura ischiadica</i> major grad 2. Övrigt: Rörben 4,33 gram uttaget till C14.

Anl.	Kontext	Status	Vikt (g)	Fe-nr	Identifierat material	Kommentar
					2:a halskota 3 fr. (<i>axis</i>) Halskota 13 fr. (<i>ve. cervicalis</i>) Bröstkota 11 fr. (<i>ve thoracalis</i>) Ländkota 17 fr. (<i>ve.lumbalis</i>) Skulderblad 1 fr. (<i>scapula</i>) Nyckelben 6 fr. (<i>cavicula</i>) Revben 51 fr. (<i>costae</i>) Korsben 4 fr. (<i>sacrum ej fusionerad.</i>) Överarmsben 12 fr. (<i>humerus proximal</i> 3 fr, <i>diafys</i> 7 fr, <i>distal</i> 2 fr.) Strålben 2 fr. (<i>radius proximal</i> 1 fr, <i>distal</i> 1 fr.) Armbågsben 5 fr. (<i>ulna proximal</i> 1 fr, <i>diafys</i> 2 fr, <i>distal sin + dx</i>) Strålben/armbågsben 5 fr. (<i>radius/ulna diafys</i>) Bäckben 17 fr. (<i>acetabulum sin</i> 1 fr, <i>dx</i> 1 fr, <i>sin/dx</i> 3 fr, <i>pubis</i> 1 fr, <i>ilium</i> 10 fr, <i>incisura ischiadica major dx</i> 1 fr.) Lårben 34 fr. (<i>femur diafys</i> 30 fr, <i>distal</i> 4 fr.) Skenben 28 fr. (<i>tibia diafys</i>) Vadben 4 fr. (<i>fibula diafys</i>) Mellanhandsben/mellanfotsben fr. (<i>metapod caput</i> 7 fr.) Mellanhandsben fr. (<i>metacarpal nr I</i> 1 fr.) Mellanfotsben 1 fr. (<i>matatarsal nr I caput</i>) Språngben 5 fr. (<i>talus</i>) Hälben 1 fr. (<i>calcaneus</i>) Fotledsben 1 fr. (<i>naviculare</i>) Handledsben 5 fr. (<i>carpi</i>) Finger-/tåben 15 fr. (<i>phalanx I</i> 8 fr, <i>phalanx II</i> 3 fr, <i>phalanx III</i> 3 fr.)	
			1132,9	F156 4493	Människa oidentifierat	
			2	F157 4493	Däggdjur (mammalia) Rörben 2 fr. (<i>ossa longa</i>)	
A4596 Grav 9		Maximal storlek är 3 cm, medelstorlek är 1 cm. Väl förbränt material med gul/vita fragment.	86,5	6792 F199	Människa (<i>Homo sapiens</i>) 6 år +- 24 månader (<i>infans II</i>) Identifierade benelement: Skalltak 179 fr. (<i>calvarium</i>) Tänder 9 fr. (<i>dentes rötter</i> 6 fr, del av korna P2 2 st, dela av krona M1/M2 1 fr.) Pannben 1 fr. (<i>frontale</i>) Klippben 1 fr. (<i>pars petrosa dx</i>) Tinningben 1 fr. (<i>temporale med hörselgång sin/dx</i>) Kranium 6 fr. Underkäke 5 fr. (<i>mandibula med alveol</i>) Överarmsben 3 fr. (<i>humerus diafys</i>) Revben 23 fr. (<i>costae</i>) 1:a halskota 2 fr. (<i>atlas</i>) Halskota 6 fr. (<i>ve. cervicalis</i>) Bröstkota 5 fr. (<i>ve thoracalis</i>) Ländkota 4 fr. (<i>ve.lumbalis</i>) Kota 4 fr. (<i>vertebrae ospec.</i>) Bäckben 3 fr. Armbågsben/strålben 1 fr. (<i>ulna/radius diafys</i>) Lårben 6 fr. (<i>femur diafys</i>) Skenben 3 fr. (<i>tibia diafys</i>) Vadben 1 fr. (<i>fibula diafys</i>) Lårben/överarmsben 5 fr. (<i>femur/humerus caput</i>)	Åldersbedömning: Skalltak är tunna, diploë mycket mindre än 1/3 och suturer är taggiga. Tandframbrott: P2 krona uppe = 6 mån +- 24 mån. Rotkanaler öppna. Skelettförändring: Frontale dx med cribra orbitalia – slight.

Anl.	Kontext	Status	Vikt (g)	Fe-nr	Identifierat material	Kommentar
			221,7	F200 6792	Människa oidentifierat	
A4596 Grav 9	6262	Obränt	2,1	F123	Nöt (<i>Bos taurus</i>) Finger-/tåben 1 fr. (<i>phalanx II</i>)	
A4596 Grav 9	6791	Maximal storlek är 3,5 cm, medelstorlek är 1,5-2 cm.	4,7	F121	Människa (<i>Homo sapiens</i>) Identifierade benelement: Skalltak 4 fr. (<i>calvarium</i>) 2:a halskota 3 fr. (<i>axis</i>) Underkäke 1 fr. (<i>mandibula med spina mentalis</i>) Revben 1 fr. (<i>costae</i>)	Åldersbedömning: Diploë är knappt 1/3 av den totala tjockleken.
			6	F122	Människa oidentifierat	
A5550 Grav 21:1	5576	Maximal storlek är 6,5 cm, medelstorlek är 2,5-3 cm. Väl förbränt material med gul/vita fragment.	22,7	5887 F145	Människa (<i>Homo sapiens</i>) Ett barn 6-14 år (<i>infans II/juvenilis</i>) Identifierade benelement: Skalltak 33 fr. (<i>calvarium</i>) Överkäke 1 fr. (<i>maxilla med alveol</i>) Underkäke 1 fr. (<i>mandibula coronoideus</i>) Bröstkota/ländkota 1 fr. (<i>ve thoracalis/lumbalis</i>) Revben 5 fr. (<i>costae</i>) Bäckenben 1 fr. (<i>incisura ischiadica major</i>) Strålben 2 fr. (<i>radius diafys</i>) Armbågsben 1 fr. (<i>ulna diafys</i>) Skenben 3 fr. (<i>tibia diafys</i>) Vadben 1 fr. (<i>fibula diafys</i>) Lårben 4 fr. (<i>femur diafys</i>) Mellanhandsben/mellanfotsben 1 fr. (<i>metapod caput</i>)	Åldersbedömning: Diploë är mindre än 1/3 av den totala tjockleken, skalltak är tunna och suturer öppna och taggiga.
			39,9	F146 5887	Människa oidentifierat	
A5550 Grav 21:2	5576	Maximal storlek är 5 cm, medelstorlek är 2,5 -3 cm. Hög förbränning med vita fragment.	54,2	5835 F147	Människa (<i>Homo sapiens</i>) Ett barn 10-15 år (<i>infans II/juvenilis</i>) Identifierade benelement: Skalltak 70 fr. (<i>calvarium</i>) Tinningben 1 fr. (<i>temporale med fossa mandibulae</i>) Pannben 2 fr. (<i>frontale</i>) Kranium 1 fr. Revben 9 fr. (<i>costae</i>) Kota 5 fr. (<i>vertebrae ospec.</i>) Överarmsben 1 fr. (<i>humerus caput</i>) Armbågsben 1 fr. (<i>ulna diafys</i>) Lårben 7 fr. (<i>femur diafys 5 fr, proximal diafys 1 fr, caput 1 fr.</i>) Språngben 1 fr. (<i>talus sin</i>) Lårben/överarmsben 2 fr. (<i>femur/humerus caput</i>)	Åldersbedömning: Diploë är mindre än 1/3 av den totala tjockleken, skalltak är tunna och suturer öppna och taggiga. Epifyser för lårben och överarmsben är helt lösa.
			52,8	F148 5835	Människa oidentifierat	
A5130	5473	Bränt	0,8	F209	Människa (<i>Homo sapiens</i>) Rörben 6 fr. (<i>ossa longa</i>)	
A5190 Grav 7:1	5886	Maximal storlek är 8 cm, medelstorlek är 3-4 cm. Väl förbränt material med gråvita fragment.	745,2	F168	Människa (<i>Homo sapiens</i>) En ung vuxen individ 18-44 år kvinna Identifierade benelement: Skalltak 139 fr. (<i>calvarium</i>) Klippben 2 fr. (<i>pars petrosa sin + dx</i>) Nackben 1 fr. (<i>occipitale</i>)	Åldersbedömning: Diploë är knappt 1/3 av den totala tjockleken, suturer är öppna och taggiga men har börjat slutas på insida. Könsbedömning:

Anl.	Kontext	Status	Vikt (g)	Fe-nr	Identifierat material	Kommentar
					<p>Pannben 2 fr. (<i>frontale med margo supra orbitale sin + dx</i>) Tinningben 6 fr. (<i>temporale med processus mastoideus dx 1 fr, fossa mandibulae sin + dx, hörselgång 1 fr, processus zygomaticum sin + dx</i>) Kindben 1 fr. (<i>zygomaticum dx</i>) Kilben 1 fr. (<i>sphenoidale</i>) Basalkranium 17 fr. Kranium 11 fr. Underkäke 6 fr. (<i>mandibula med alveol 2 fr, ramus sin + dx, caput sin + dx</i>) Överkäke 4 fr. (<i>maxilla med alveol 2 fr, maxilla 2 fr.</i>) Tänder 7 fr. (<i>dentis rötter</i>) Revben 62 fr. (<i>costae</i>) 1:a halskota 2 fr. (<i>atlas</i>) Halskota 11 fr. (<i>ve. cervicalis</i>) Bröstkota 11 fr. (<i>ve. thoracalis</i>) Ländkota 9 fr. (<i>ve. lumbalis</i>) Bröstkota/ländkota 35 fr. (<i>ve thoracalis/lumbalis</i>) Korsben 8 fr. (<i>sacrum</i>) Överarmsben 17 fr. (<i>humerus proximal 4 fr, distal 4 fr, diafys 9 fr.</i>) Strålben 7 fr. (<i>radius diafys 5 fr, distal 1 fr, proximal 1 fr.</i>) Armbågsben 10 fr. (<i>ulna diafys 8 fr, proximal 2 fr.</i>) Bäckenben 15 fr. (<i>ilium 8 fr, acetabulum 3 fr, ischii 2 fr, pubis 1 fr, incisura ischiadica major sin 1 fr.</i>) Nyckelben 1 fr. (<i>clavicula</i>) Skulderblad 5 fr. (<i>scapula</i>) Skenben 14 fr. (<i>tibia diafys 13 fr, proximal 1 fr.</i>) Lårben 30. (<i>femur diafys 24 fr, proximal 3 fr, distal 3 fr.</i>) Vadben 14 fr. (<i>fibula diafys 13 fr, prox/dist 1 fr.</i>) Knäskål 1 fr. (<i>patella</i>) Språngben 2 fr. (<i>talus</i>) Fotledsben 4 fr. (<i>tarsi</i>) Handledsben 1 fr. (<i>carpi</i>) Mellanhandsben 4 fr. (<i>metacarpal caput nr I sin + d, caput 2 fr.</i>) Mellanhandsben/mellanfotsben 4 fr. (<i>metapod</i>) Finger-/tåben 7 fr. (<i>phalanx I 3 fr, phalanx II 2 fr, phalanx III 1 fr, phalanx 1 fr.</i>)</p>	<p><i>Processus mastoideus grad 1. Protuberantia occipitalis grad 1. Margo supra orbitale grad 1. Incisura ischiadica major grad 1. Mått på circumferentia articularis radii 17 mm.</i></p> <p>Övrigt: Lårben 5,73 gram uttaget till C14.</p>
			511,6	F169	Människa oidentifierat	
			21,3	F170	<p>Svin (<i>Sus scrofa</i>) Lårben 5 fr. (<i>femur proximal 2 fr, distal 3 fr.</i>) Knäskål 1 fr. (<i>patella</i>) Bäckenben 1 fr. (<i>acetabulum</i>) Oidentifierat bnslag 3 fr.</p>	
A5596 Grav 7:2	5964	Maximal storlek är 2,7 cm, medelstorlek är 1,5 cm.	2	6053 F153	<p>Människa (<i>Homo sapiens</i>) En vuxen individ 18-79 år (<i>adult</i>)</p> <p>Identifierade benelement: Skalltak 2 fr. (<i>calvarium</i>) Kranium 1 fr. Tänder 2 fr. (<i>dentis</i>) Underkäke 2 fr. (<i>mandibula med coronoideus</i>) Finger-/tåben 2 fr. (<i>phalanx I 1 fr, phalanx II 1 fr.</i>)</p>	

Anl.	Kontext	Status	Vikt (g)	Fe-nr	Identifierat material	Kommentar
			21,6	F154 6053	Människa oidentifierat	
A6179 Grav 7:2	6188	Maximal storlek är 5,5 cm, medelstorlek är 1 cm. Mycket spongiosa delar och smuligt material.	329,9	F151	<p>Människa (<i>Homo sapiens</i>) <u>Individ 1</u> En ung vuxen individ mellan 18-25 år (<i>juvenilis/adultus</i>)</p> <p><u>Individ 2</u> en äldre vuxen 35-64 år (<i>maturus</i>)</p> <p>Den ena av dem könsbedömd till Man? (samt möjligen en kvinna)</p> <p>Identifierade benelement: Skalltak 111 fr. (<i>calvarium</i>) Klippben 5 fr. (<i>pars petrosa sin/dx</i>) Nackben 2 fr. (<i>occipitale grad 4</i>) Kranium 18 fr. Tinningben 4 fr. (<i>temporale med hörsegång</i> 1 fr, <i>fossa mandibulae sin</i> 2 st, dx 1 st.= 2 individer med olika förbränning) Tänder 13 fr. (<i>dentis rötter</i> 12 fr, M3 med del av krona 1 fr.) Underkäke 4 fr. (<i>mandibula: spina mentalis</i> 2 st= 2 individer, <i>mandibula med alveol sin</i> 1 fr, sin/dx 1 fr.) Halskota 2 fr. (<i>ve. cervicalis</i>) Bröstkota 4 fr. (<i>ve thoracalis</i>) Kota 2 fr. (<i>vertebrae ospec.</i>) Revben 9 fr. (<i>costae</i>) Bäckenben 3 fr. (<i>ilium</i> 2 fr, <i>ischii</i> 1 fr.) Överarmsben 9 fr. (<i>humerus diafys</i> 8 fr, <i>distal</i> 1 fr.) Strålben 3 fr. (<i>radius diafys</i> 1 fr, <i>proximal</i> 2 fr.) Armbågsben/strålben 3 fr. (<i>ulna/radius diafys</i>) Lårben 56 fr. (<i>femur diafys</i> 52 fr, <i>proximal</i> 1 fr, <i>distal</i> 1 fr.) Skenben 12 fr. (<i>tibia diafys</i> 10 fr, <i>proximal</i> 2 fr.) Vadben 1 fr. (<i>fibula diafys</i>) Språngben 3 fr. (<i>talus sin</i>) Handledsben 1 fr. (<i>hamatum</i>) Mellanfotsben 2 st. (<i>metatarsal nr I caput</i>) Finger-/tåben 6 fr. (<i>phalanx I</i> 2 fr, <i>phalanx III</i> 4 fr.) Lårben/överarmsben 2 fr. (<i>femur/humerus caput</i>)</p>	<p>Åldersbedömning: Diploë är ca 1/3 av den totala tjockleken för många fragment men även fragment där diploë är mycket mer än 1/3 förekommer.</p> <p>Lårben proximal med metafysyta synlig.</p> <p>Könsbedömning: Nackben relativt kraftig protuberantia externa grad 4.</p> <p>Skelettförändring: Mandibula sin alveol med rotresorption vid M1/M2 sannolikt efter abscess och inflammation.</p>
			961,5	F152 6188	Människa oidentifierat	
A6179 Grav 7:2		Maximal storlek är 2,6 cm, medelstorlek är 1 cm.	5	6266 F149	<p>Människa (<i>Homo sapiens</i>) Vuxen individ 18-79 år (<i>adult</i>)</p> <p>Identifierade benelement: Skalltak 13 fr. (<i>calvarium</i>) Klippben 1 fr. (<i>pars petrosa</i>) Tand 1 fr. (<i>dens rot</i>) Revben 1 fr. (<i>costae</i>) Bröstkota 1 fr. (<i>ve thoracalis</i>)</p>	<p>Åldersbedömning: Diploë är 1/3 eller mer av den totala tjockleken.</p>
			21,7	F150 6266	Människa oidentifierat	
A6275 Grav 24	7276	Maximal storlek är 5,6 cm, medelstorlek är 2 cm.	57,2	F191	<p>Människa (<i>Homo sapiens</i>) En ung individ 15-20 år (<i>juvenilis</i>)</p> <p>Identifierade benelement: Skalltak 125 fr. (<i>calvarium</i>)</p>	<p>Åldersbedömning: Diploë är ca 1/3 av den totala tjockleken. Skalltak är tunna och suturer taggiga.</p>

Anl.	Kontext	Status	Vikt (g)	Fe-nr	Identifierat material	Kommentar
		Väl förbränt med vita fragment.			Tinningben 1 fr. (<i>temporale med hörselgång</i>) Kranium 2 fr. Tänder 6 fr. (<i>dentis rötter</i>) Överkäke 1 fr. (<i>maxilla med alveol</i>) Revben 5 fr. (<i>costae</i>) Nyckelben 1fr. (<i>clavicula</i>) Kota 6 fr. (<i>vertebrae ospec.</i>) Överarmsben 2 fr. (<i>humerus diafys 1 fr, caput 1 fr.</i>) Strålben 1 fr. (<i>radius diafys</i>) Strålben/armbågsben 1 fr. (<i>radius diafys</i>) Skenben 1 fr. (<i>tibia diafys</i>) Lårben 6 fr. (<i>femur diafys 1 fr, proximal 1 fr.</i>) Finger-/tåben 1 fr. (<i>phalanx</i>) Mellanfotsben 1 fr. (<i>metatarsal caput - fusionerad</i>)	Proximal epifys lårben och överarmsben ej fusionerade men utvecklade.
			177,3	F192	Människa oidentifierat	
		Obränt	10,5	F193	Får/get (<i>Ovis aries/Capra hircus</i>) Bröstkota 1 fr. (<i>ve. thoracalis</i>) Skenben 1 fr. (<i>tibia proximal diafys</i>)	
A6387 Grav 25	6420	Maximal storlek är 3,5 cm, medelstorlek är 2 cm. Medelhög förbränning brun/gul/vita fragment.	186	6537 F179	Människa (<i>Homo sapiens</i>) En ung vuxen individ mellan 18-44 år (<i>adultus</i>) Man?? Identifierade benelement: Skalltak 76 fr. (<i>calvarium</i>) Kranium 10 fr. (<i>cranium</i>) Klippben 2 fr. (<i>pars petrosa</i>) Frontale 3 fr. (<i>margo supra orbitale sin + dx, glabella 1 fr.</i>) Underkäke 1 fr. (<i>mandibula: ramus sin</i>) Överkäke 1 fr. (<i>maxilla: orbita sin</i>) Revben 4 fr. (<i>costae</i>) 1:a halskota 1fr. (<i>atlas</i>) 2:a halskota 1 fr. (<i>dens axis</i>) Halskota 6 fr. (<i>ve. cervicalis</i>) Bröstkota 5 fr. (<i>ve thoracalis</i>) Ländkota 6 fr. (<i>ve.lumbalis</i>) Kota 21 fr. (<i>vertebrae ospec.</i>) Revben 4 fr. (<i>costae</i>) Nyckelben 1 fr. (<i>clavicula</i>) Skulderblad 1 fr. (<i>scapula</i>) Bäckenben 5 fr. (<i>acetabulum 2 fr, incisura ischiadica major 1 fr, ilium 1 fr, ischii 1 fr.</i>) Strålben 3 fr. (<i>radius proximal 1 fr, diafys 1 fr, distal 1 fr.</i>) Armbågsben/strålben 2 fr. (<i>ulna/radius diafys</i>) Överarmsben 1 fr. (<i>humerus distal</i>) Lårben 13 fr. (<i>femur diafys 10 fr, distal 3 fr.</i>) Skenben 7 fr. (<i>tibia diafys 6 fr, proximal 1fr.</i>) Vadben 1 fr. (<i>fibula distal epifys</i>) Knäskål 3 fr. (<i>patella</i>) Lårben/överarmsben 1 fr. (<i>femur/humerus caput</i>) Finger-/tåben 1 fr. (<i>phalanx I/II</i>)	Åldersbedömning: Diploë är ca 1/3 av den totala tjockleken. Suturer har börjat slutas på insidan, men fortfarande vågiga på utsidan. Könsbedömning: Margo supra orbitale grad 2= kvinna? Incisura ischiadica major grad 4= man? Skelettförändring: På insida av skalltak, benminskning 11 mm x 2-4 mm stor. Endast genom inre kompakt till spongiosa.
			527,1	F180	Människa oidentifierat	
A6752 Grav 3	6712	Maximal storlek är 3 cm, medelstorlek är 1,5 cm.	74,4	F197	Människa (<i>Homo sapiens</i>) En äldre vuxen individ 35-79 år (<i>maturus-senilis</i>) Man?	Åldersbedömning: Diploë är mycket mer än 1/3 av den totala tjockleken. Suturer har

Anl.	Kontext	Status	Vikt (g)	Fe-nr	Identifierat material	Kommentar
		Hög förbränning, vita fragment.			Identifierade benelement: Skalltak 117 fr. (<i>calvarium</i>) Tand 2 fr. (<i>dens rot</i>) Underkäke 2 fr. (<i>mandibula med alveol</i>) Klippben 2 fr. (<i>pars petrosa</i>) Tinningben 3 fr. (<i>temporale 1 fr, fossa mandibulae sin + dx</i>) Pannben 1 fr. (<i>frontale med margo supra orbitale</i>) Kranium 6 fr. Kindben 1 fr. (<i>zygomaticum sin, relativt nätt</i>) Kota 3 fr. (<i>vertebrae ospec.</i>) Skenben 2 fr. (<i>tibia diafys</i>) Lårben 15 fr. (<i>femur diafys</i>)	börjat slutas även på utsidan. Könsbedömning: Frontale med margo supra orbitale grad 4-5= man Övrigt: Rörben människa 2,42 gram uttaget till C14
			262,8	F198	Människa oidentifierat	
			11746,5			

VEDLAB

Vedanatomilabbet

Vedlab rapport 1525

**Vedartsanalyser på material från Södermanland,
Nykvarn, Turinge 576 SU.**

Adress:
Kattås
670 20 GLAVA

Telefon:
0570/420 29
E-post: vedlab@telia.com

Bankgiro:
5713-0460
www.vedlab.se

Organisationsnr:
650613-6255

VEDLAB

Vedanatomilabbet

Vedlab rapport 1525

2015-04-14

Vedartsanalyser på material från Södermanland, Nykvarn, Turinge 576 SU.

Uppdragsgivare: Maud Emanuelsson/Stiftelsen Kulturmiljövård

Arbetet omfattar fem kolprov från en särskild undersökning av en boplats och gravfält.

Proverna innehåller kol från tall och björk. Ett av proverna, P 10, innehåller inget analyserbart kol men några små fragment bränt ben. Det är osäkert om det finns kol tillräckligt för att datera provet.

Även prov 16 innehåller bränt ben.

Prov 8 kommer att ge en tillförlitlig datering medan de andra kan ge en hög egenålder.

Analysresultat

Anl.	ID	Anläggnings- typ	Prov- mängd	Analyserad mängd	Trädslag	Utplockat för ¹⁴ C-dat.	Övrigt
332	7	Kokgrop	8,5g	2,0g 20 bitar	Tall 20 bitar	Tall 138mg	
223	8	Härd	15,2g	2,6g 15 bitar	Björk 15 bitar	Björk 53mg	
2189	10	Härd	14,2g	-	-	-	Br. Ben
290	14	Härd	3,3g	0,1g 4 bitar	Tall 4 bitar	Tall 10mg	
1712	16	Kokgrop	7,3g	0,2g 7 bitar	Tall 7 bitar	Tall 37mg	Br. ben

Erik Danielsson/VEDLAB

Kattås

670 20 GLAVA

Tfn: 0570/420 29

E-post: vedlab@telia.comwww.vedlab.se

De här trädslagen förekom i materialet

Art	Latin	Max ålder	Växtmiljö	Egenskaper och användning	Övrigt
Björk Glasbjörk Vårtbjörk	<i>Betula sp.</i> <i>Betula pubescens</i> <i>Betula pendula</i>	300 år	Glasbjörken är knuten till fuktig mark gärna i närhet till vattendrag. Vårtbjörken är anspråkslös och trivs på torr näringsfattig mark. Båda arterna är ljuskrävande.	Stark och seg ved. Redskap, asklut, träkol. Ger mycket glöd.	Glasbjörk bildar även underarten Fjällbjörk. Förutom veden har nävern haft stor betydelse som råmaterial till slöjd.
Tall	<i>Pinus sylvestris</i>	400 år	Anspråkslös men trivs på näringsrika jordar. Den är dock ljuskrävande och blev snabbt utkonkurerad från de godare jordarna när granen kom	Stark och hållbar. Konstruktionsvirke, stolpar, pålar, båtbygge, kärl (ej för mat) taksån, tjärbloss, träkol, tjärbränning	Underbarken till nödmjöl, årsskott kokades för C-vitaminerna. Även som kreatursfoder

Uppgifter om maximal ålder, växtmiljö, användning mm är hämtade ur: Holmåsen, Ingmar Träd och buskar. Lund 1993. Gunnarsson, Allan Träden och människan. Kristianstad 1988. Mossberg, Bo m.fl. Den nordiska floran. Brepol, Turnhout 1992.

Vedartsanalysen görs genom att studera snitt- eller brottytor genom mikroskop. Jag har använt stereolupp Carl Zeiss Jena, Technival 2 och stereomikroskop Leitz Metalux II med upp till 625 gångers förstoring. Mikroskopfoton är tagna med Nikon Coolpix 4500. Referenslitteratur för vedartsbestämningen har i huvudsak varit Schweingruber F.H. Microscopic Wood Anatomy 3rd edition och Anatomy of European woods 1990 samt Mork E. Vedanatomy 1946. Dessutom har jag använt min egen referenssamling av förkolnade och färskade vedprover.

VEDLAB

Vedanatomilabbet

Vedlab rapport 1537

**Vedartsanalyser på material från Södermanland,
Turinge 576.**

Adress:
Kattås
670 20 GLAVA

Telefon:
0570/420 29
E-post: vedlab@telia.com

Bankgiro:
5713-0460
www.vedlab.se

Organisationsnr:
650613-6255

VEDLAB

Vedanatomilabbet

Vedlab rapport 1537

2015-06-29

Vedartsanalyser på material från Södermanland, Turinge 576.

Uppdragsgivare: Maud Emanuelsson/Stiftelsen Kulturmiljövård

Arbetet omfattar två kolprover från en undersökning av en boplatz och ett gravfält. Proverna kommer från övre och nedre delen av en skärvstenshög. De innehåller kol från björk, ek och tall. Björkkolet kommer att ge en tillförlitlig datering medan tall kan ge högre egenålder.

Analysresultat

Anl.	ID	Anläggnings- typ	Prov- mängd	Analyserad mängd	Trädslag	Utplockat för ¹⁴ C-dat.	Övrigt
1261	21	Skärvstenshög	275g	<0,1g 2 bitar	Tall 2 bitar	Tall 12mg	
1261	22	Skärvstenshög	273g	0,1g 10 bitar	Björk 6 bitar Ek 4 bitar	Björk 19mg	

Erik Danielsson/VEDLAB

Kattås

670 20 GLAVA

Tfn: 0570/420 29

E-post: vedlab@telia.comwww.vedlab.se

De här trädslagen förekom i materialet

Art	Latin	Max ålder	Växtmiljö	Egenskaper och användning	Övrigt
Björk Glasbjörk Vårtbjörk	<i>Betula sp.</i> <i>Betula pubescens</i> <i>Betula pendula</i>	300 år	Glasbjörken är knuten till fuktig mark gärna i närhet till vattendrag. Vårtbjörken är anspråkslös och trivs på torr näringsfattig mark. Båda arterna är ljuskrävande.	Stark och seg ved. Redskap, asklut, träkol. Ger mycket glöd.	Glasbjörk bildar även underarten Fjällbjörk. Förutom veden har nävern haft stor betydelse som råmaterial till slöjd.
Ek	<i>Quercus robur</i>	500-1000 år	Växer bäst på lerhaltiga mulljor dar men klarar också mager och stenig mark. Vill ha ljus, skapar själv en ganska luftig miljö med rik undervegetation med tex hassel.	Hård och motståndskraftig mot väta. Båtbygge, stängselstolp, stolpar, plogar, fät. Energirik ved ger mycket glöd.	Ekollonen har använts som grisfoder. Trädet har ofta ansetts som heligt och kopplat till bla Tor. Man talar ofta om 1000-års ekar men de är sällan över 500 år.
Tall	<i>Pinus silvestris</i>	400 år	Anspråkslös men trivs på näringsrika jordar. Den är dock ljuskrävande och blev snabbt utkonkurrerad från de godare jordarna när granen kom	Stark och hållbar. Konstruktionsvirke, stolpar, pålar, båtbygge, kärl (ej för mat) takspån, tjärbloss, träkol, tjärbränning	Underbarken till nödmjöl, årsskott kokades för C-vitaminerna. Även som kreatursfoder

Uppgifter om maximal ålder, växtmiljö, användning mm är hämtade ur: Holmåsen, Ingmar Träd och buskar. Lund 1993. Gunnarsson, Allan Träden och människan. Kristianstad 1988. Mossberg, Bo m.fl. Den nordiska floran. Brepol, Turnhout 1992.

Vedartsanalysen görs genom att studera snitt- eller brottytor genom mikroskop. Jag har använt stereolupp Carl Zeiss Jena, Technival 2 och stereomikroskop Leitz Metalux II med upp till 625 gångers förstoring. Mikroskopfoton är tagna med Nikon Coolpix 4500. Referenslitteratur för vedartsbestämningen har i huvudsak varit Schweingruber F.H. Microscopic Wood Anatomy 3rd edition och Anatomy of European woods 1990 samt Mork E. Vedanatomy 1946. Dessutom har jag använt min egen referenssamling av förkolnade och färskas vedprover.

UPPSALA
UNIVERSITET

Angströmlaboratoriet
Tandemlaboratoriet

Göran Possnert

Besöksadress:
Ångströmlaboratoriet
Lägerhyddsvägen 1
Rum 4143

Postadress:
Box 529
751 20 Uppsala

Telefon:
018 – 471 30 59

Telefax:
018 – 55 57 36

Hemsida:
<http://www.angstrom.uu.se>

E-post:
Goran.Possnert@Angstrom.uu.se

Uppsala 2015-10-14

Maud Emanuelsson
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora gatan 41
722 12 VÄSTERÅS

Resultat av ¹⁴C datering av träkol, brända och obrända ben från KM 14032, Turinge, Nykvarn, Södermanland.

Förbehandling av träkol och liknande material:

1. Synliga rottrådar borttages.
2. 1 % HCl tillsätts (8-10 timmar, under kokpunkten) (karbonat bort).
3. 1 % NaOH tillsätts (8-10 timmar, under kokpunkten). Löslig fraktion fälls genom tillsättning av konc. HCl. Fällningen som till största delen består av humusmaterial, tvättas, torkas och benämns fraktion SOL. Olöslig del, som benämns INS, består främst av det ursprungliga organiska materialet. Denna fraktion ger därför den mest relevanta åldern. Fraktionen SOL däremot ger information om eventuella föroreningars inverkan.

Före acceleratorbestämningen av ¹⁴C-innehållet förbränns det tvättade och intorkade materialet, surgjort till pH 4, till CO₂-gas, som i sin tur konverteras till fast grafit genom en Fe-katalytisk reaktion. I den aktuella undersökningen har fraktionen INS daterats.

Förbehandling av brända ben:

1. 1,5 % NaOCl tillsatt till det rengjorda och krossade benprovet och blandningen fick stå i rumstemperatur i 48 timmar.
2. Provet tvättat till neutral i avjoniserat vatten.
3. 1M HAC tillsatt till provet och blandningen i rumstemperatur i 24 timmar.
4. Provet tvättat till neutral i avjoniserat vatten och intorkat.
5. Lakning med 6 M HCl och den erhållna CO₂-gasen grafiteras därefter Fe-katalytiskt före acceleratormätningen av ¹⁴C-innehållet.

Förbehandling av benmaterial (HCl-metoden):

1. Mekanisk rengöring av ytan (skrapning, ev. sandblästring).
2. Ultraljudstvätt i avjoniserat, urkokt vatten pH=3.
3. Krossning i mortel.
4. 0.8M HCl tillsätts, omrörning (cirka 10 °C, 30 min, karbonat bort). Löslig fraktion benämns fraktion A.
5. Olöslig fraktion tillsätts vatten, pH 3, och värms under omrörning (90 °C, 6-8 timmar). Olöslig del benämns fraktion C och löslig del benämns fraktion D. Fraktion D bör ge den mest relevanta åldern eftersom det mesta av benmaterialets organiska del ("kollagenet") återfinns här. Övriga fraktioner kan emellertid ge information om föroreningsinverkan och bör i kritiska fall dateras. Det kemiska utbytet i de olika stegen kan också ge en vägledning om dateringsresultatets pålitlighet genom att benmaterialets kemiska kvalitet därigenom kan bedömas.

Den fraktion som ¹⁴C-bestäms förbränns till CO₂-gas som i sin tur Fe-katalytiskt grafiteras före acceleratorbestämningen. I den aktuella undersökningen har fraktionen D daterats.

RESULTAT

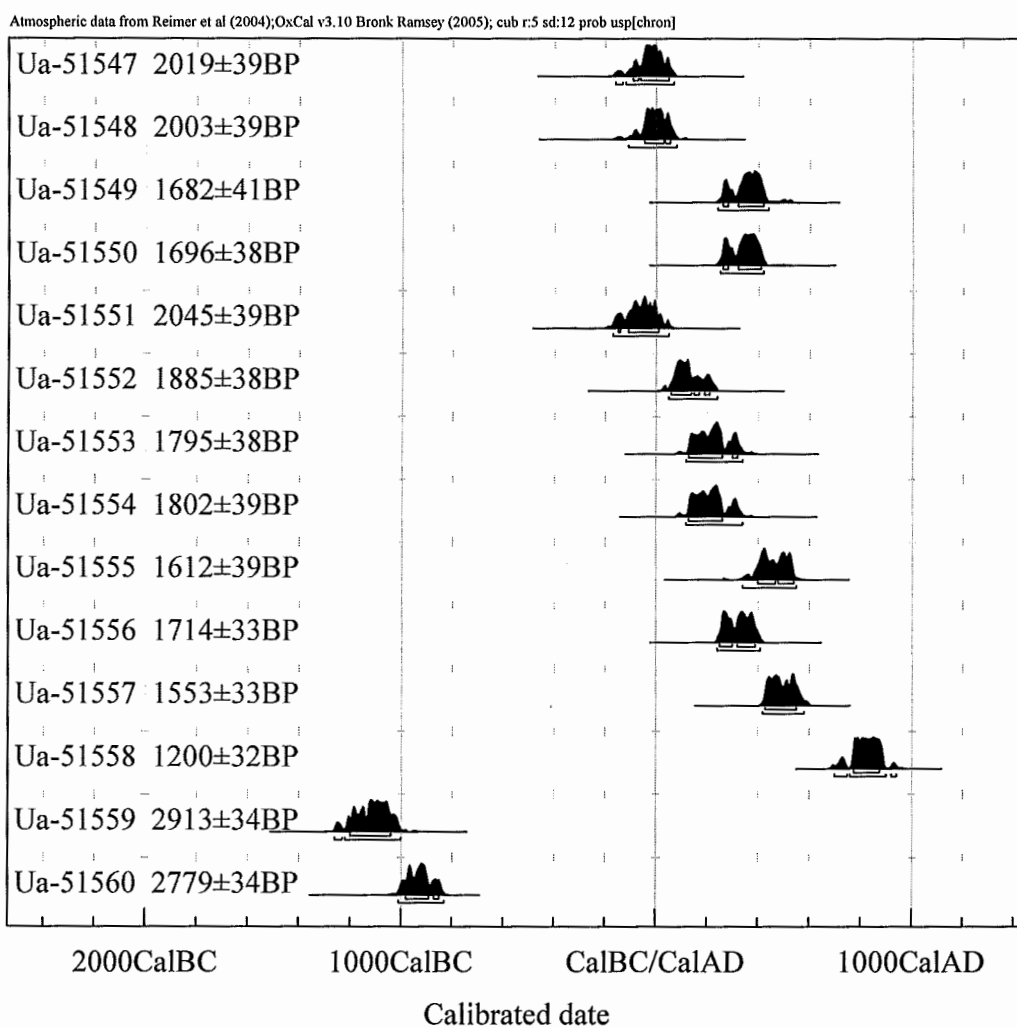
Labnummer	Prov	$\delta^{13}\text{C}\text{‰ VPDB}$	¹⁴ C age BP
Ua-51547	Grav 1, A4254	-24,6	2 019 ± 39
Ua-51548	Grav 2:1, A2991	-19,3	2 003 ± 39
Ua-51549	Grav 3, A6752	-22,9	1 682 ± 41
Ua-51550	Grav 4, A3344	-20,1	1 696 ± 38
Ua-51551	Grav 5, A2060	-21,4	2 045 ± 39
Ua-51552	Grav 6, A3722	-21,6	1 885 ± 38
Ua-51553	Grav 7:1, A5190	-23,3	1 795 ± 38
Ua-51554	Grav 8, A4466	-24,3	1 802 ± 39
Ua-51555	Grav 9, A4596	-23,7	1 612 ± 39
Ua-51556	P7, A332, kokgrop	-23,3	1 714 ± 33
Ua-51557	P8, A223, härd	-26,0	1 553 ± 33
Ua-51558	P16, A1712	-25,5	1 200 ± 32
Ua-51559	P21, A1261:1	-24,8	2 913 ± 34
Ua-51560	P22, A1261:2	-23,9	2 779 ± 34

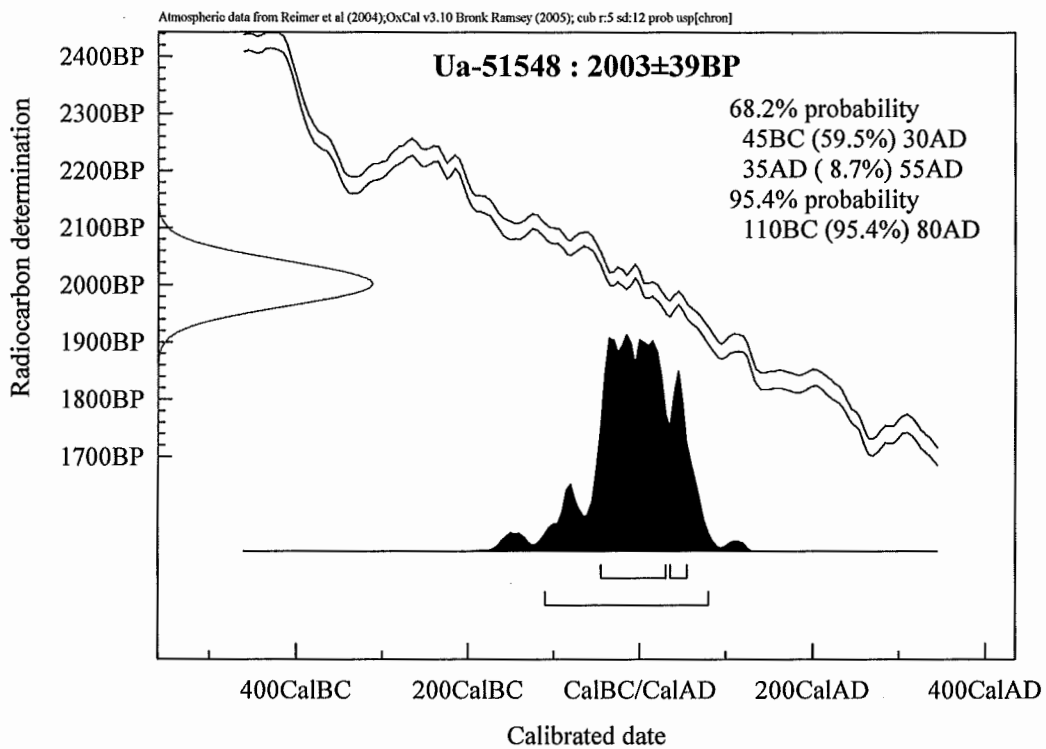
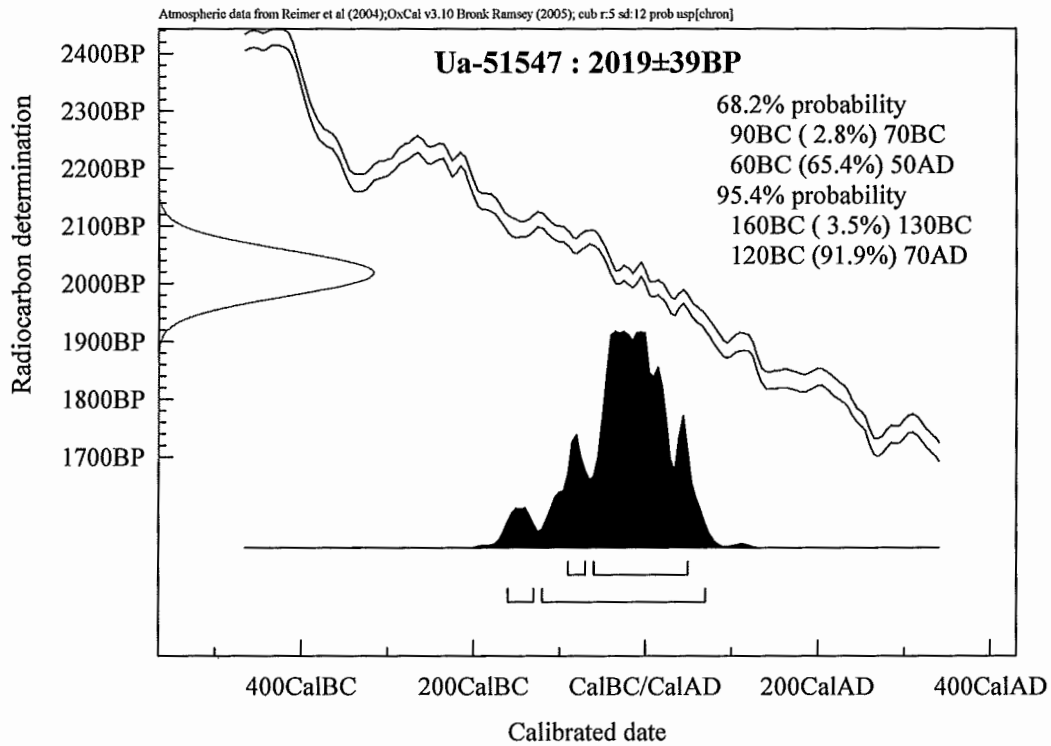
Provet *Grav 10, A4336* var av för dålig kvalitet och kunde ej dateras.

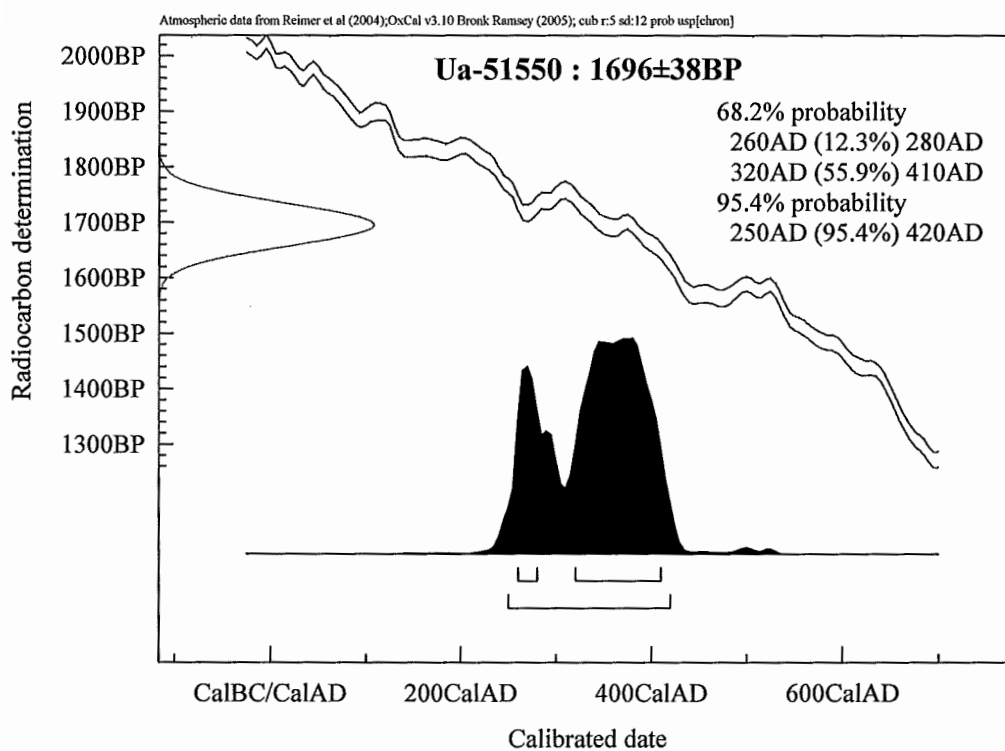
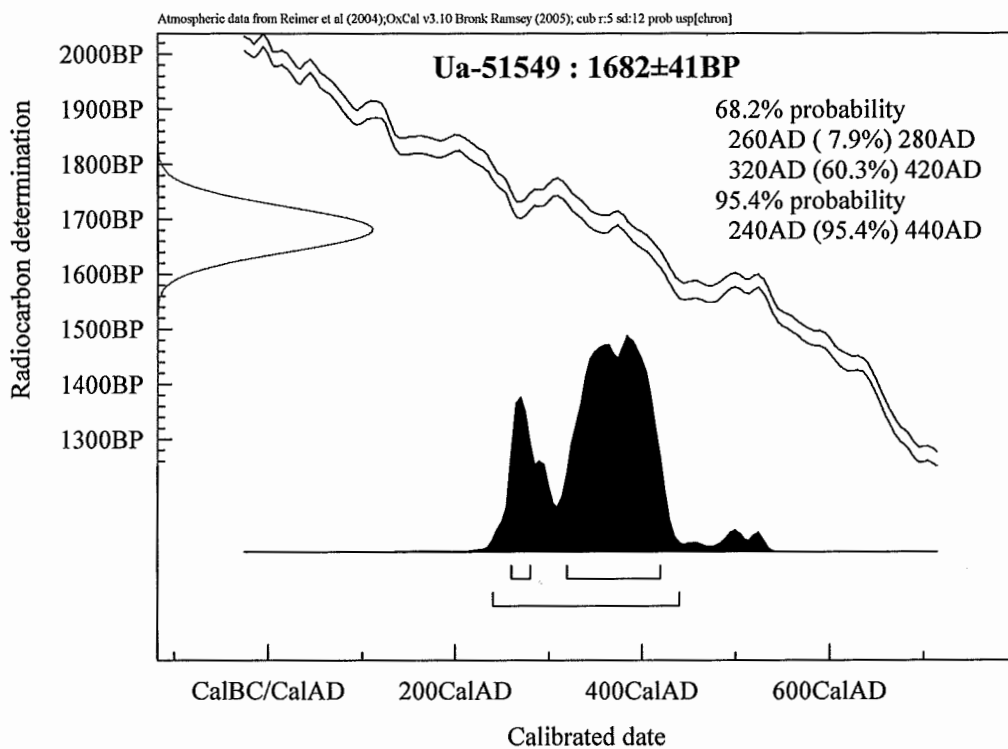
Med vänlig hälsning

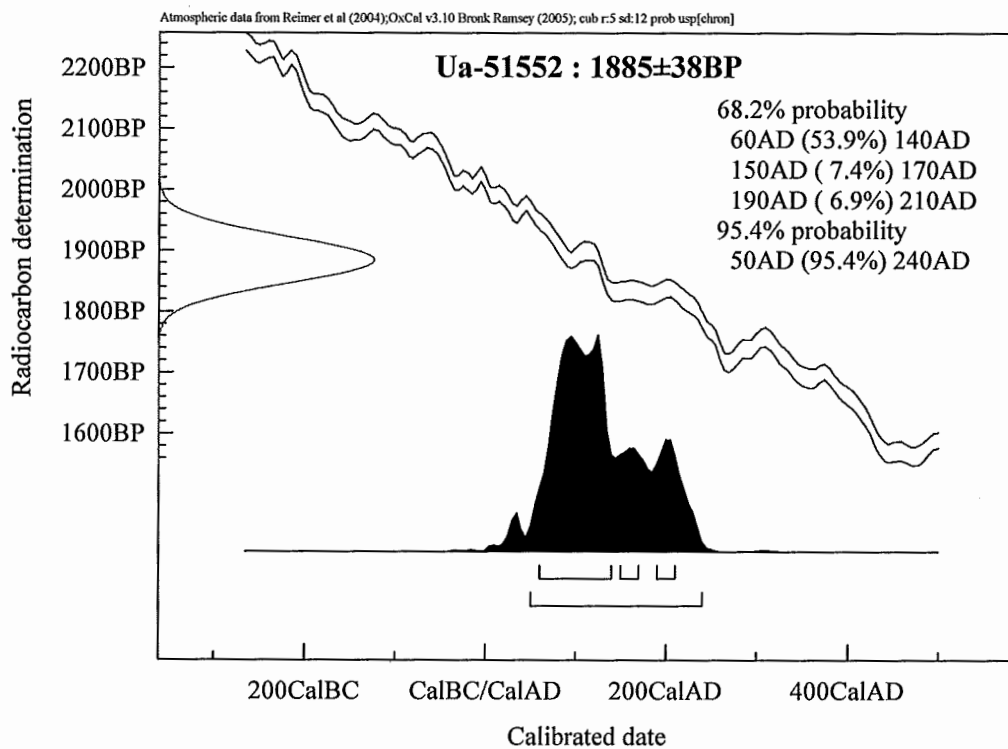
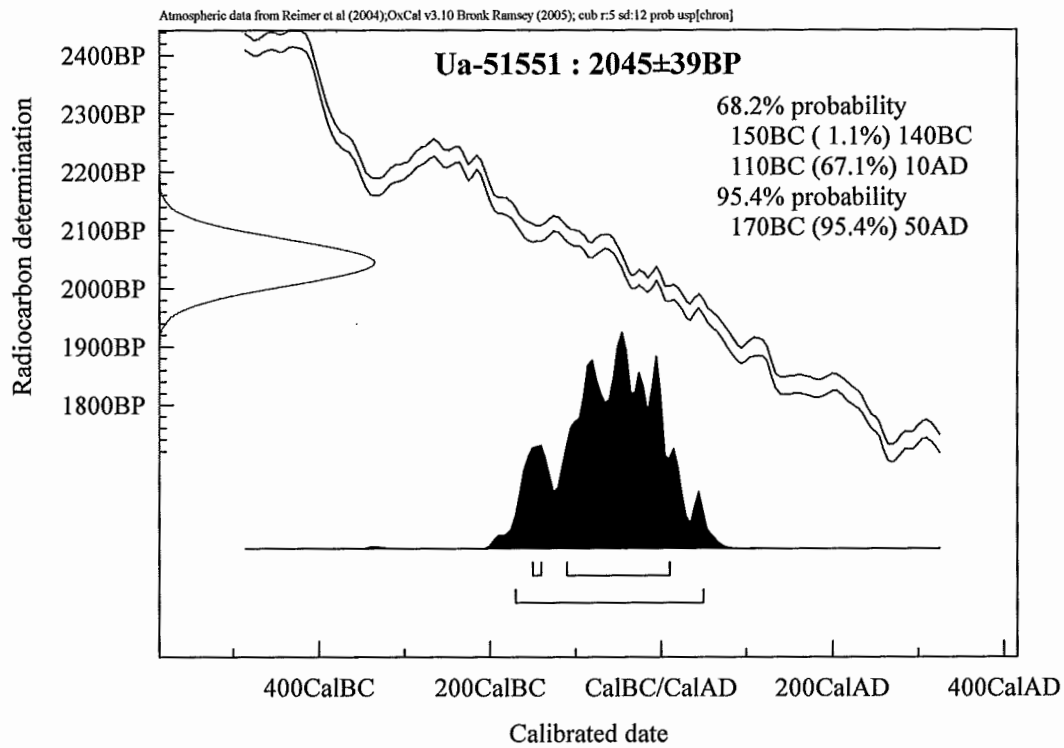

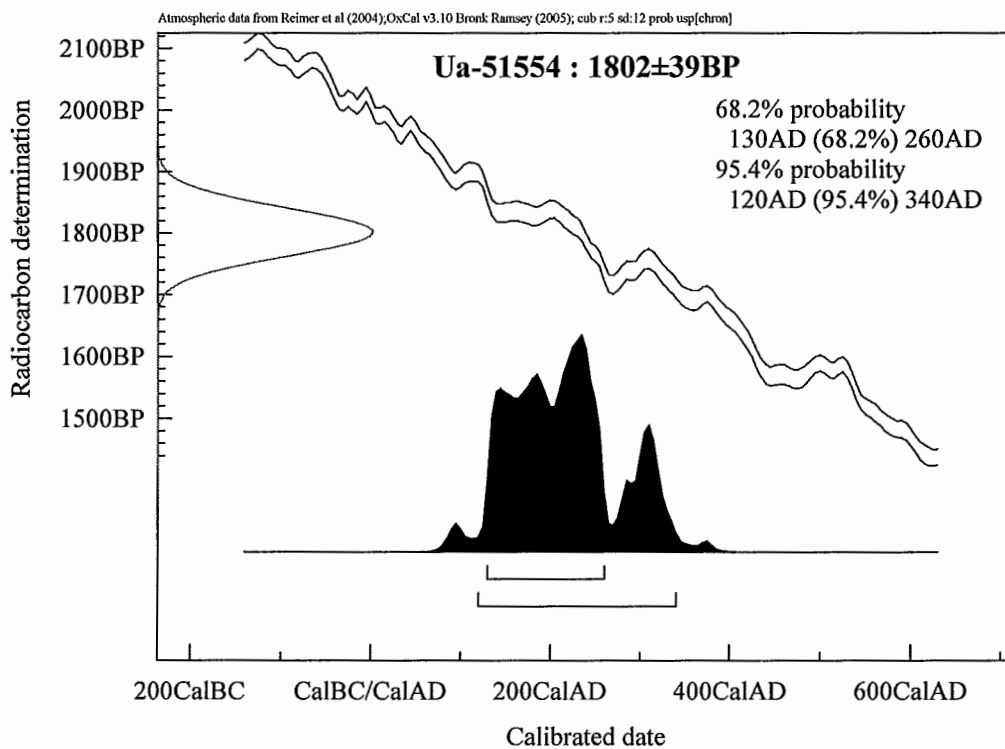
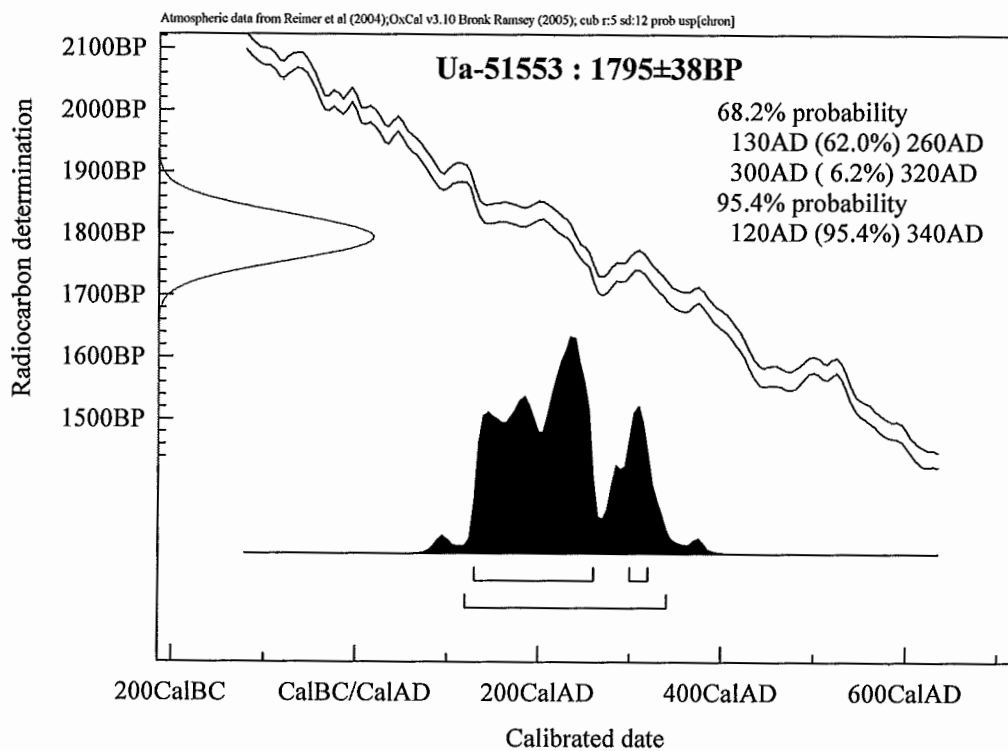
Göran Possnert/ Elisabet Pettersson

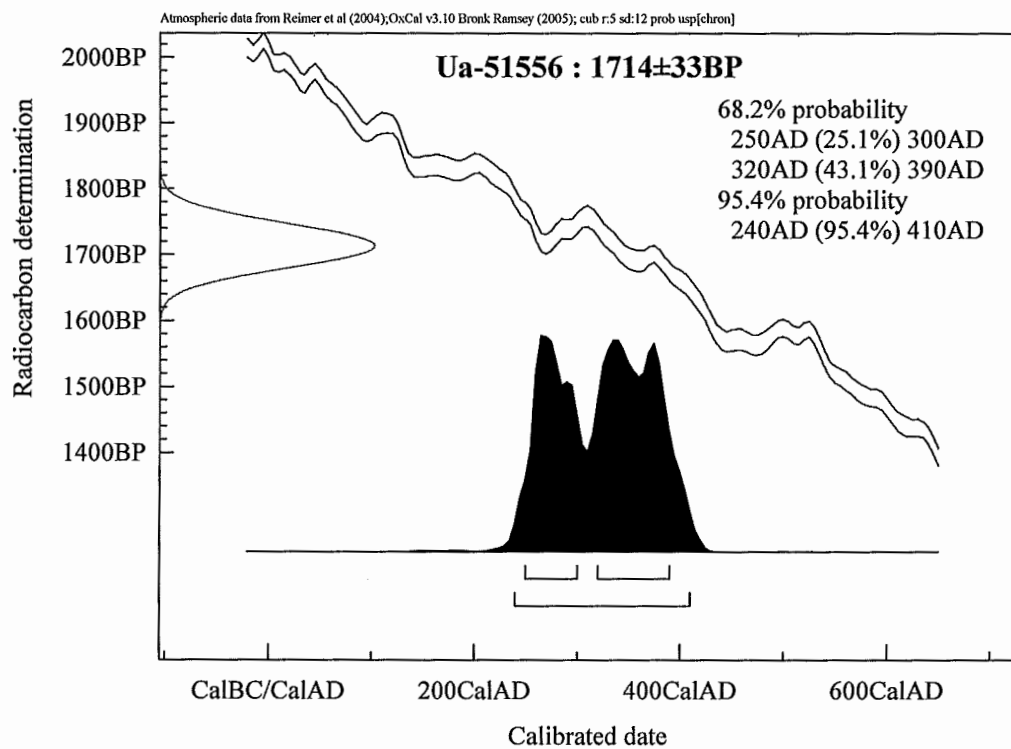
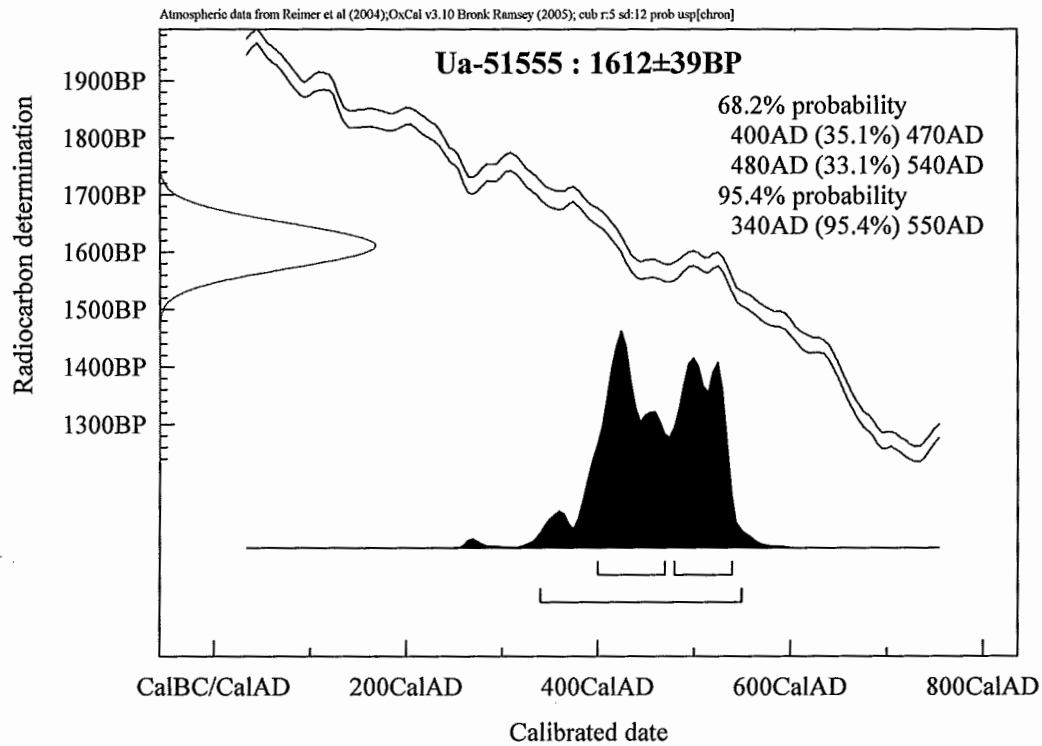

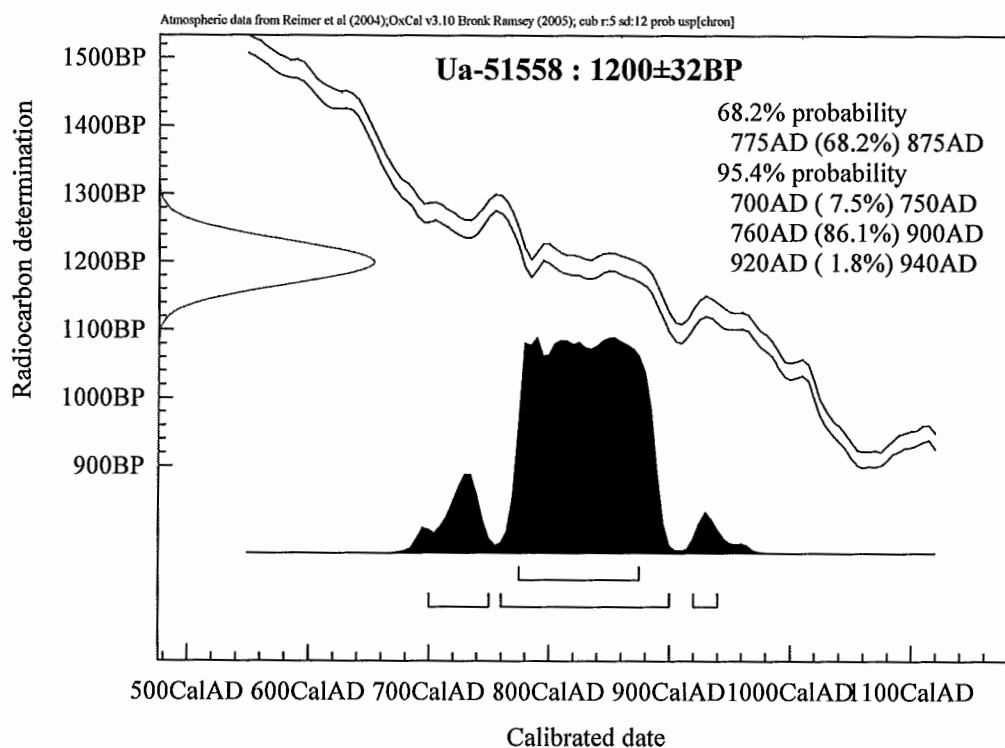
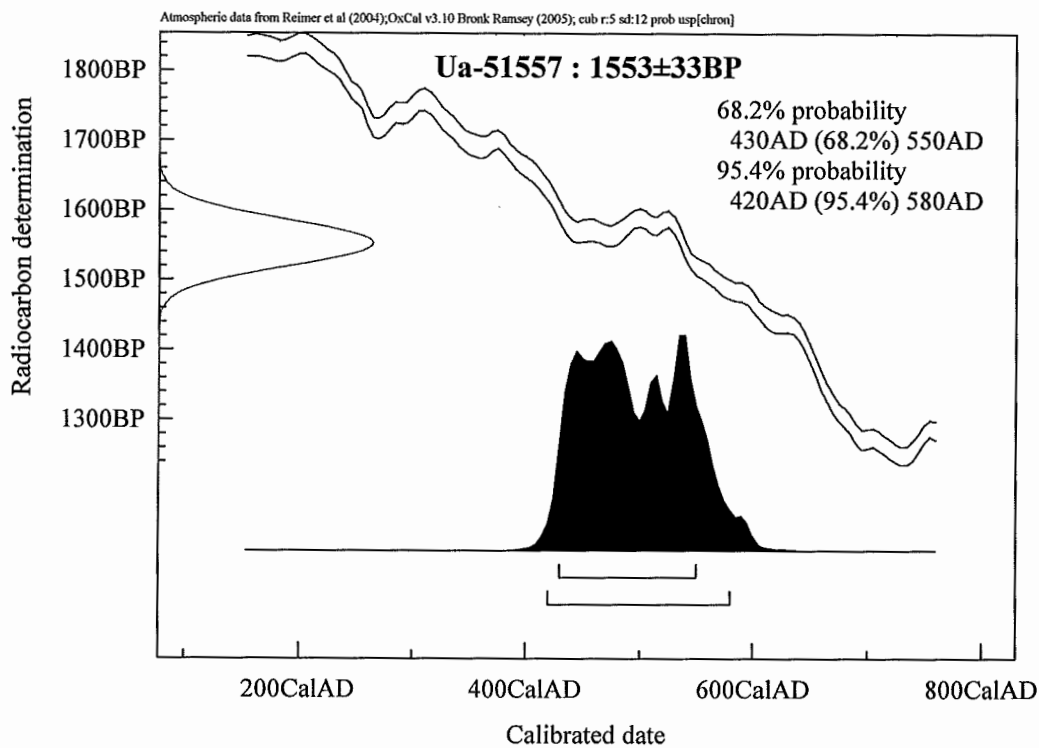

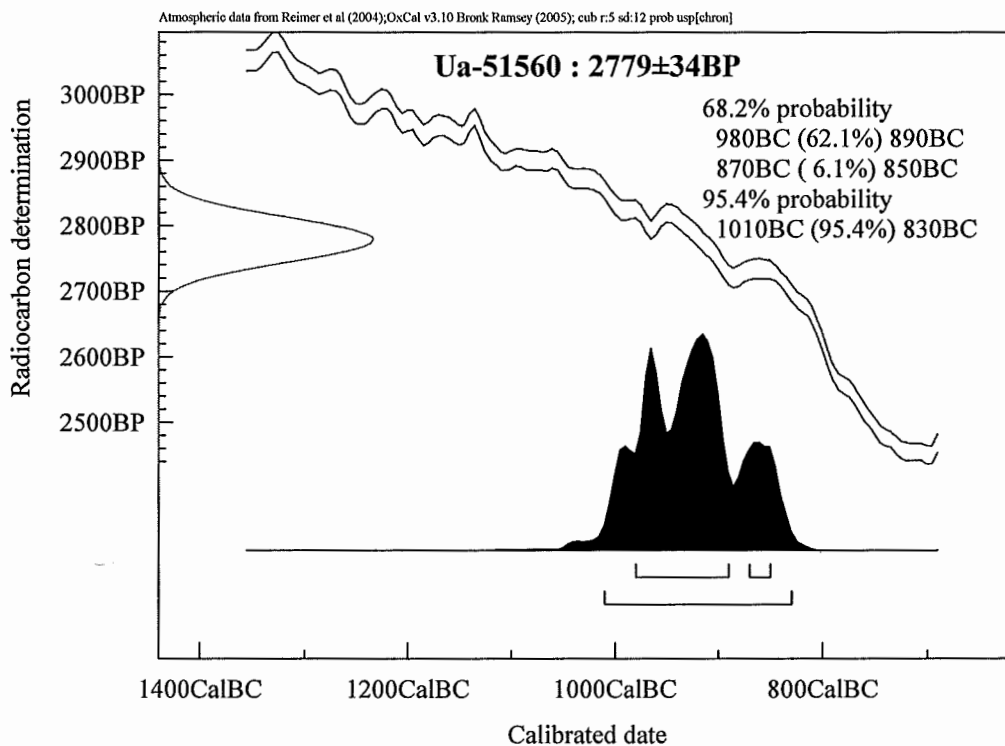
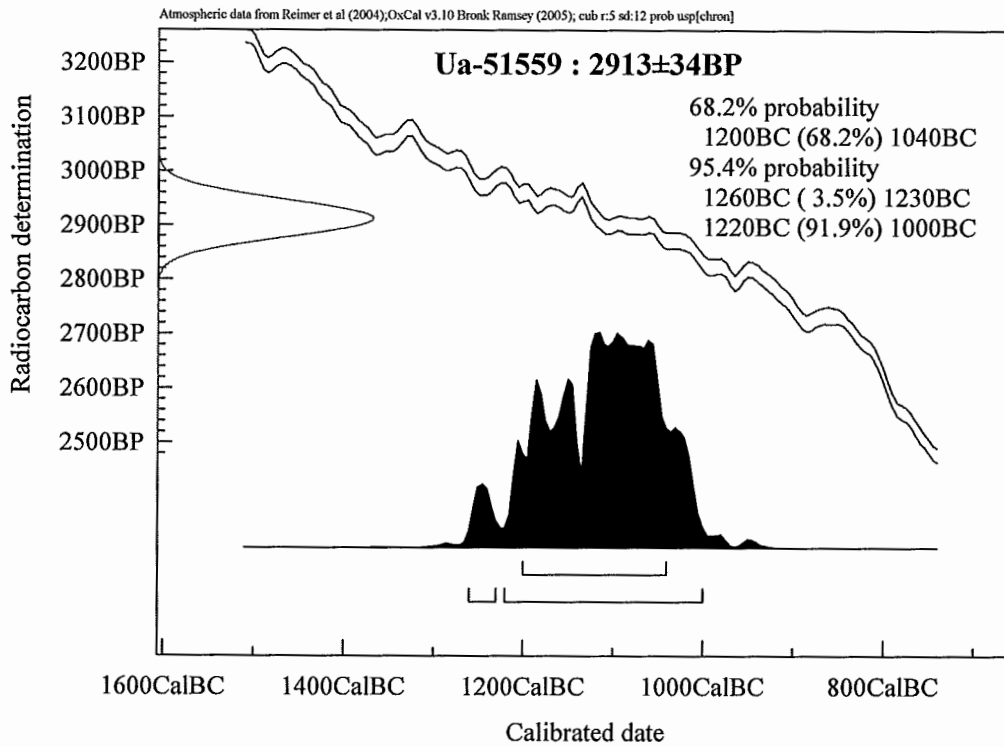

Institutionen för arkeologi och antikens kultur
Arkeologiska forskningslaboratoriet
Auxilia

Uppdragsrapport nr 266

Analys av metallelement i prov KM14032, F109, kontext
6712, Turinge 576, Nykvarn, Sö.

Sven Isaksson
Stockholms universitet
Juni 2015

Analys av metallelement i prov KM14032, F109, kontext 6712, Turinge 576, Nykvarn, Sö.

Sven Isaksson
2015-06-26

Inledning

Följande rapport behandlar analys av metallelement med hjälp av röntgenfluorescensdetektor av ett prov på F109 ur kontext 6712, Turinge 576, Nykvarn, Södermanland. Provet skickades av Maud Emanuelsson vid Kulturmiljövård Västerås, till Arkeologiska forskningslaboratoriet, Stockholms universitet, för analys. Materialet i fråga ser vid första anblick ut som keramik men är mycket lätt. Vid okulär besiktning i stereolupp syns tydligt att materialet har en mycket småblåsigt struktur, liknande sådana som pimpsten eller vissa typer av slagg kan uppvisa.

Analysteknik

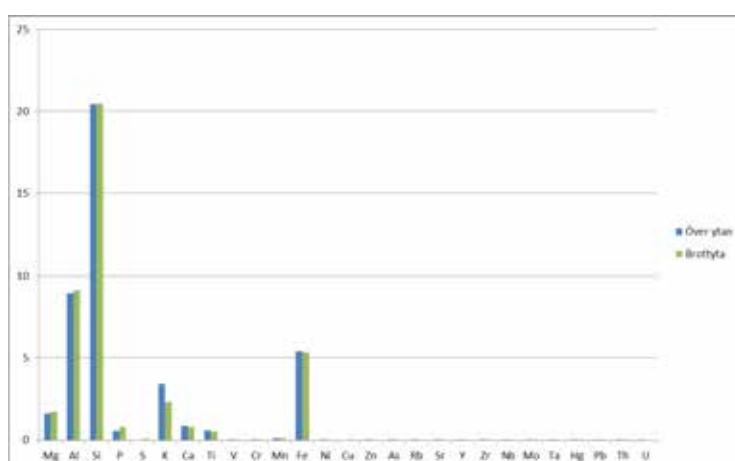
Röntgenstrålningsmetoder (XRF) bygger på att atomer fluorescerar med specifika energier då de exciteras av röntgenstrålning. Genom att detektera fluorescensfotonerna kan man identifiera grundelement både kvalitativt och kvantitativt. Det aktuella provet analyserades avseende metallelement med hjälp av en Olympus Delta Premium portabel röntgenfluorescensdetektor (pXRF). Analysen utfördes med instrumentet monterat i arbetsstation på laboratoriet för ökad precision. Analysen använder två röntgenstrålar, en på 40 kV och 100 μ A och en på 10 kV och 200 μ A, varje mätning gjord under 30 sekunder *lifetime*, med en sammanlagd mättid på 60 sekunder *lifetime*. Parallellt med provet analyserades dels en instrumentblank och en certifierad standard (NIST 2177a) för jordprov där samtliga analyserade element ingår. Varje prov analyserades tre gånger och ett medelvärde beräknades.

Resultat

Resultaten av analysen sammanfattas i tabell 1 och figur 1.

Tabell 1. Resultat från elementanalys med pXRF. Halterna är angivna i viktprocent. Den relativa standardavvikelsen för körningarna mot den certifierade standarden låg gott och väl under de för instrumentet förväntade marginalerna (RSD < 20 %). För några element i proverna överskreds den gränsen, dessa har markerats som rödkursiverade. LE står för Light Elements och anger en skattning av halten element som har lättare atomvikt än magnesium (Mg).

Prov		Mg	Al	Si	P	S	K	Ca
Över ytan	Medel	1,61	8,96	20,4	0,540	0	3,41	0,870
	St.Av.	0,60	1,09	3,54	0,213	0	0,19	0,100
Brottyta	Medel	1,71	9,13	20,5	0,777	0,0624	2,31	0,785
	St.Av.	0,19	0,48	1,3	0,0882	0,0332	0,18	0,148
		Ti	V	Cr	Mn	Fe	Ni	Cu
Över ytan	Medel	0,599	0,0314	0,0114	0,103	5,40	0,00697	0
	St.Av.	0,052	0,0038	0,0012	0,012	0,28	0,00025	0
Brottyta	Medel	0,507	0,0353	0,0113	0,0976	5,33	0,00603	0,0019
	St.Av.	0,009	0,0003	0,0032	0,0136	0,13	0,00015	0
		Zn	As	Rb	Sr	Y	Zr	Nb
Över ytan	Medel	0,0181	0,0006	0,016	0,0128	0,005	0,0224	0,00283
	St.Av.	0,0011	0	0,001	0,0012	0,0002	0,0008	0,00060
Brottyta	Medel	0,0154	0,000867	0,0162	0,0126	0,00483	0,0222	0,00243
	St.Av.	0,0007	0,000153	0,0007	0,0005	0,00006	0,0007	0,00021
		Mo	Ta	Hg	Pb	Th	U	LE
Över ytan	Medel	0,0011	0,00803	0,00065	0,00253	0,00323	0,0007	58,2
	St.Av.	0,0004	0,00035	0,00021	0,00015	0,00131	0	4,69
Brottyta	Medel	0,00055	0,0074	0,0006	0,00327	0,0024	0	58,7
	St.Av.	0,00007	0,0005	0,0001	0,00021	0,0002	0	1,78

Figur 1. Grafisk återgivning av distributionen av metallelement från tabell 1. För förtydligande har kategorin LE (Light Elements) utelämnats.

Materialet i provet domineras av kisel (Si), med aluminium (Al), järn (Fe) och kalium (K). Alla dessa ämnen är vanligt förekommande i olika mineral och med tanke på den höga andelen Si utgörs de sannolikt av silikater.

Datum
 2015-02-22

 Stiftelsen Kulturmiljövård
 Att: Maud Emanuelsson
 Stora Gatan 41
 722 12 Västerås

KONSERVERINGSRAPPORT

Uppdrag

Konservering av 7 järnföremål, 5 föremål av kopparlegering och 3 (2fyndposter) kompositerna (kopparlegering och trä) från arkeologisk undersökning av gravfält från äldre järnåldern

**Fjälla 1:8, Turinge sn, Nykvarns kn, Sö
RAÄ 576**

Lst dnr 4311-13590-2014

KM proj nr 14015

Beskrivning

Komposita föremål

Fnr 1

Beslag, märkla med ring på träfragment

Märklan och ringen av kopparlegering är intakta med mycket välbevarad yta med en tät och tunn beläggning av ärggrön kopparkorrosion. Träfragmentet som bevarats i anslutning till beslaget är nedbrutet och skört, men stabilt.

Ringens diam: 2 cm; träfragmentets max tjocklek: 1 cm

Tunn beläggning av finkorning jord och pulvrig kopparkorrosion på metallen; på träet jordrester med inslag av sandkorn som var fastkilade i springorna.

F 1, före konservering

andra sidan

Postadress
 Acta KonserveringsCentrum AB
 Riddargatan 13 D
 114 51 Stockholm

Telefon
 073-972 5525
 073-360 7473

E-post
 carola.bohm@actakonsivering.se
 info@actakonsivering.se

Bankgiro
 230-7155

Organisationsnummer
 556744-7395
 Företaget godkänt för F-skatt

Hemsida
 www.actakonsivering.se

Fnr 2

Beslag, 2 rombiska beslag på träfragment

Tunna rombiska bleck av kopparlegering med tunn dekorrand utmed kanten och nitar med relativt stora runda skallar i vardera yttre spets. Det ena har en trovärdig placering på ett träfragment som är snidat som en ram kring beslaget. Det andra beslaget en komplett nit och passar inte in på det andra träfragmentet där två nithål har tydliga rester efter nitstiften. Detta träfragment har 2-3 snidade spår längs ena sidan och avtryck i träet efter ett rombiskt beslag.

Beslagen är ytterst tunna och därmed sköra, framför allt i kanterna, men har en mycket välbevarade ytor med tät och tunn beläggning av ärggrön kopparkorrosion. Träfragmenten är kraftigt nedbrutna och sköra, i synnerhet det med snidad ram, som hade breda sprickor i fiberriktningen.

Dimensioner beslag: ca 2,3 x 1,3 cm; träfragment med beslag: max längd: 3,3 cm; träfragment utan beslag: 2,6 x 2,9 cm

Tunn beläggning av finkorning jord och pulvrig kopparkorrosion på metallen; på träet jordrester med inslag av sandkorn som var fastkilade i springor och håligheter.

Träfragmentet med "ram", till höger i bild nedan, konsoliderades med akrylatharts för att öka stabiliteten; därav den mörkare färgen. Se vidare *Generell behandling* nedan.

Fnr 2, före konservering

efter konservering

Kopparlegeringar

Fnr 3

Remändefbeslag

Gjutet beslag med ett antal påmonterade kulor och ringar över ändknoppen.

Intakt med mestadels välbevarat ytskikt av mörkgrön kopparkorrosion, som dock är genombrutet på ett par ställen där ljusgröna korrosionsprodukter lyser igenom.

L: 8,5 cm, B: max 1 cm

Täckt av tätt, finkornigt jordskikt, mörkfärgat (sotigt?) och fläckvis korrosionsblandat.

Slutligt ytbehandlad med ett tunt skikt mikrokristallint vax för att dämpa glansen som uppstår vid lackning, särskilt på större släta ytor. Se vidare *Generell behandling* nedan.

Fnr 3, före konservering

Efter konservering

Fnr 4

Rembeslag, 2 beslag samt del av ring/ringar

Två stycken rembeslag med öglor och två delar av ringar som inte har någon passning sinsemellan och därför tolkas som två separata.

Beslagen är intakta med välbevarat ytskikt av mörkgrön kopparkorrosion. Bara i de lätt naggade kanterna (och ringarnas yttersta spetsar), där godset är mycket tunt och genomkorroderat, lyser ljusgröna korrosionsprodukter fram. Ringdelarna är markant avsmalnande mot ändarna, kanske p g a slitage.

Beslagen, L: 2,3 cm; B: 0,7 cm; ringarna, diam: ca 1,3 cm

Täckt av ett tätt, finkornigt jordskikt, mörkfärgat (sotigt?).

Fnr 4, före konservering

Efter konservering

Sö, Turinge sn,
Fjälla 1:8
RAÄ Turinge 576
Fnr 4
Kontextrnr 1700
Lst dn: 4311-13590-2014

Fnr 5

Tenar, 2 hankformade platta tenar och ett ändfragment

Den mellanstora tenen är jämbred med brott i bägge ändar; den längsta är bruten i ena änden och uthamrad, avrundad och avslutad i den andra änden; det mindre fragmentet har också en avslutad ände och en bruten. Överlag ett välbevarat, tunt ytskikt av mörkgrön kopparkorrosion.

Längsta tenen: 9 cm, B: 0,5-0,8 cm

Täckt av tätt, finkornigt, jordskikt, mörkfärgat (sotigt?) och fläckvis korrosionsblandat.

Slutligt ytbehandlad med ett tunt skikt mikrokristallint vax för att dämpa glansen som uppstår vid lackning, särskilt på större släta ytor. Se vidare *Generell behandling* nedan.

Fnr 5, före konservering

Sö, Turinge sn,
Fjälla 1:8
RAÄ Turinge 576
Fnr 5
Kontextrnr 1700
Lst dn: 4311-13590-2014

Efter konservering

Fnr 6

Ten, del av platt ring

Tunn, platt ten, något konkv på ovansidan. Rak, intakt kant längs ena sidan medan den andra sidan är delvis naggad. Avsmalnande/ skadad i bägge ändar. Tunt ytskikt av mörkgrön kopparkorrosion, fläckvis genombrutet.

L: 2,5 cm, B: max 0,4 cm

Täckt av tätt, finkornigt, jordskikt, mörkfärgat (sotigt?) och fläckvis korrosionsblandat.

Fnr 6, före konservering

Insidan

Fnr 6, efter konservering

Insidan

Sö, Turinge sn,
Fjälla 1:8
RAÄ Turinge 576
Fnr 6
Kontextnr 1700
Lst dn: 4311-13590-2014

Fnr 7

Armring

Rund-oval genomskärning som är uthamrad och avslutad i bägge ändar. Ändarna löper omlott ca 2,5 cm.

Mestadels välbevarat, slätt ytskikt av mörk- till blekgrön kopparkorrosion, som dock är uppluckrat och gropigt med "vårtor" och lysande ljusgröna korrosionsprodukter på flera ställen där aktiv korrosion gjort skada.

Diameter: ca 6,3 cm

Tjocklek: 0,35-0,55 cm

Ojämn beläggning av finkorning jord med öar av ljusgröna, pulvriga korrosionsprodukter som på flera ställen brutit igenom ytskiktet p g a en pågående aktiv korrosionsprocess, sannolikt s k "bronssjuka".

Efter rengöring behandlades ringen med korrosionsinhibitor benzotriazol (BTA), 10%-ig lösning i etanol, under 24 timmar. Efter torkning lackades den med akrylatharts. Se vidare *Generell behandling* nedan.

Fnr 7, före konservering

Fnr 7, efter konservering

Generell behandling, kopparlegeringar inkl kompositer

Föremålen rengjordes mekaniskt med skalpell, sonder, bambusticka, penslar, mm under mikroskop (x7-30) och emellanåt med etanol.

Eftersom de flesta föremålen var antingen tunna och spröda eller hade skadade ytskikt, konsoliderades och/eller ytbehandlades de med Paraloid™ B72 (sampolymer av etylmetakrylat/ metylakrylat) 10%-ig lösning i etanol/acetone. Beslaget F1 var dock stabilt och ytbehandlades efter rengöring endast med ett tunt skikt mikrokristallint vax (Shell Micro Crystalline Wax HMP) i pastaform (löst i lacknafta) som applicerades med roterande mjuk gethårstrissa.

Träfragmenten F1 och F2 var spröda men stabila med undantag för det ena av fragmenten (F2), det med snidad "ram" och tillhörande rombiskt beslag, vilket följaktligen också konsoliderades med akrylatharts (se ovan).

Beskrivning

Järnföremål

Fnr 8

Amulettring, eldstålsformad ring med tre mindre påhängda eldstålsformade ringar. Platta tenar med rektangulär genomskäring. Ringarna är hopsmidda i varierande grad – den minsta mest bara kallhamrad omlott.

Gedigen metallkärna med tunt korrosionsskikt och väldefinierade ytor.

Största ringen: max diam: 4,3 cm; minsta ringen: 2,2 cm; tjocklek: 0,2-0,4 cm

Täckt av ett tunt lager korrosionsblandad jord med inslag av grus och sand och tydliga fläckar av aktiv korrosion.

Fnr 8, före konservering

Efter konservering

Sö, Turinge sn,
Fjälla 1:8
RAÄ Turinge 576
Fnr 8
Kontextnr 965
Lst dn: 4311-13590-2014

Fnr 9

Kniv

Kniv med tånge med rester av trä. Kniven är intakt förutom att yttersta änden på tången verkar avbruten. Kniven har en relativt väldefinierad yta, men hade ett flertal stora korrosionsblåsor, bl a en som deformerade konturen vid eggens ansats; denna vinkel är därför inte 100-procentigt säker. Flera blåsor gick att slipa bort utan att äventyra föremålets stabilitet; några har lämnats kvar.

L: 12,5 cm

Täckt av ett tjockt lager korrosionsblandad, sandig jord med inslag av grus, småsten och mycket rottrådar. Långtgående nedbrytning med många stora och små korrosionsblåsor. Starkt magnetisk.

Fnr 9, före konservering

Fnr 9, efter konservering

Fnr 10

Kniv

Kniv med skadad spets. Bladet har tydliga ansatser på både egg och rygg så att tången utgår mitt för bladen. Konturerna är väldefinierade, med ytorna är väldigt deformerade, p g a alla korrosionsblåsor. De flesta har avlägsnats så långt som möjligt, men ytorna förblir mycket ojämna och någon ursprunglig yta går inte att säkerställa.

L: 10 cm

Täckt av korrosionsblandad, sandig jord med inslag av grus och småsten. Bladet var brutet itu och i brottytorna syntes inga spår av någon metallkärna. Centrum är ihålig och all metall förefaller ha oxiderat till ett "skal" av magnetit – kniven är kraftigt magnetisk.

Brottet limmades med cyanoakrylatlim Loctite® 480. Se vidare *Generell behandling* nedan.

Fnr 10, före konservering

Fnr 10, efter konservering

Fnr 11

Kniv

Kniv med trärester på tången. Tången är avbruten liksom knivens allra yttersta spets. Ansats saknas från eggen. Knivens konturer är relativt väldefinierade, trots många stora korrosionsblåsor, men ytorna är uppsvällda och deformerade och någon ursprunglig yta går inte att säkerställa.

L: 11,3 cm

Täckt av ett tjockt, knöligt lager korrosionsblandad, sandig jord med inslag av grus och småsten. Bladet var brutet itu och i brottytorna syntes inga spår av någon metallkärna. Centrum är ihålig och all metall förefaller ha oxiderat till ett "skal" av magnetit – kniven är kraftigt magnetisk.

Brottet limmades med cyanoakrylatlim Loctite® 480. Se vidare *Generell behandling* nedan.

Fnr 11, före konservering

Fnr 11, efter konservering

Fnr 12

Kniv

Kniv med avbruten tånge och rester av trä. Bladet har tydliga ansatser på både egg och rygg så att tången utgår mitt för bladen. Konturerna är väldefinierade, med ytorna är väldigt deformerade, p g a alla korrosionsblåsor. De flesta har avlägsnats så långt som möjligt, men ytorna förblir mycket ojämna och någon ursprunglig yta går inte att säkerställa.

L: 7 cm

Täckt av ett tjockt lager korrosionsblandad, sandig jord med inslag av grus och småsten. Bladet hade en genomgående spricka i främre delen som gick upp helt under bearbetningen. Föremålet var fullständigt genomkorroderat och extremt sprött, så fler fragment (flagor) lossnade i anslutning till brottet. Centrum är ihålig och all metall förefaller ha oxiderat till ett "skal" av magnetit – kniven är kraftigt magnetisk.

Brottet med flera lösgjorda fragment limmades med cyanoakrylatlim Loctite® 480. Se vidare *Generell behandling* nedan.

Fnr 12, före konservering

Fnr 12, efter konservering

Fnr 14

Beslag? (registrerad som "Skära")

Platt, jämbrett järnband, i ena änden abrupt avsmalnande och vinklat med avslutning en krok som kanske är en stukning. I vinkeln en liten utskjutande spets. Föremålet förefaller tämligen komplett med en tydlig halvt rundad avslutning i andra änden. Det breda partiet av bandet är perforerat av fyra 4-5 mm stora, slagna hål längs med den ena kanten och ett större, ca 6 mm, som bryter igenom kanten på andra sidan, ungefär mitt på.

Korrosionsskiktet är mycket tunt och en solid metallkärna är bevarad.

L: 16,4 cm

Täckt av korrosionsblandad, sandig jord med inslag av grus och småsten.

Fnr 14, före konservering

Fnr 14, efter konservering

Fnr 16

Krampa

Omböjd, något tillplattad ten med påtaglig materialförlust p g a en pågående korrosionsprocess.

L: 5 cm

Täckt av korrosionsblandad jord med inslag av sand och grus. Rostiga spår av aktiv korrosion och lossnade flagor.

Fnr 16, före konservering

Efter konservering

Grav A 2540

Kniv

Kniv med stort bevarat parti av skaftet. Träet är delvis mineraliserat, nedbrutet, mjukt och skört. Ett område närmast bladet har dock en bevarat ursprunglig yta av skaftet där också tre parallella skåror syns, kanske avtryck av en lindning. Skaftet har varit mycket tjockt i förhållande till den ganska lilla kniven och varit monterat långt fram på bladet. Se bild nedan av "genomskäring" före sammanfogning av skaft och blad, där man ser hela bladets bredd som går in i skaftet. Det som återstår av själva knivbladet är extremt nedbrutet och fragmenterat. Ett större parti av eggssidan, på mitten, saknas helt. Liksom i de övriga knivarna (ovan) är bladets centrum helt bortkorroderat och i brottytorna kunde en antydning till yta ses i genomskäring som en mörkfärgad kontur av magnetit. Ytorna är dock väldigt deformerade, p g a alla korrosionsblåsor och lakuner.

L: 9,5 cm; Bladets L: 5 cm

Föremålet inkom som preparat i torr jord. Det får antas ha legat ungefär som *in situ*, men fragmenterade delar hade uppenbarligen separerat och förflyttats i asken under upptagning och/eller transport – se röntgenbild nedan samt bilden av framgrävda, delvis konsoliderade och sammanfogade fragment. Träskaftet var i ett stycke.

Alla fragment som såg ut att ha något solitt spår av järnkorrosion sorterades ut ur preparatet. Fragmenten konsoliderades och sammanfogades med Paraloid™ B72 (sampolymer av etylmetakrylat/ metylakrylat) 10%-ig lösning i etanol/acetone varefter som pusslet föll på plats. Håligheter i bladet fylldes ut med en pasta av akrylathartset och mikrobällor av glas. Bladet frampreparerades (efter att alla fragment sammanfogats) så långt möjligt med mikrobäster och handverktyg under mikroskop och ytbehandlades (se nedan *Generell behandling*). Eftersom järnet var fullständigt genomkorroderat, har föremålet inte urlakats, då korrosionsprocessen avstannar när inget metalliskt järn återstår.

Träskäftet rengjordes från jord och sandkorn med sonder, bambusticka och mjuk pensel under mikroskop, borstades av med etanol och impregnerades slutligen med en tunnare, 5%-ig lösning, akrylatsharts (som ovan) innan det sammanfogades med knivbladet, också det med akrylatsharts.

A 2540, kniv i preparat

A 2540, röntgenbild

Framgrävda fragment av kniven A2540, delvis konsoliderade och sammanfogade

Skaftet i "genomskärning"

A2540, efter konservering

Generell behandling, järn

Föremålets ytor rensades fram mekaniskt med hjälp av mikrobläster (glaspulver), skalpell, sonder och med roterande diamanttrissa under mikroskop (x7-30).

Alla järnföremålen, utom kniven som inkom i preparat (A2540), urlakades under 8-26 veckor för att avlägsna kloridsalter i 1% natriumhydroxidlösning (NaOH) (pH 12) tills alla spår av klorider var borta. Urlakningsbadet byttes regelbundet och kloridhalten kontrollerades med silvernitrattest.

F nr	Föremål	Kloridurlakning
8	Eldstålsamulett	8 veckor i NaOH
9, 10, 11, 12	4 st knivar	24 veckor i NaOH
14, 16	Krampa, beslag?	26 veckor i NaOH

Efter avslutad urlakning sköljdes föremålen i avjoniserat vatten tills pH var neutralt. De dehydrerades i etanol (99,5%) under en vecka med ett byte av etanolbad och torkades sedan i varmluftsugn (50°C) i sex dygn. Slutligen

ytbehandlades de först med Dinitrolpasta (korrosionsinhibitor Dinol[®], petroleumulfonat som aktiv ingrediens och löst i lacknafta) och sedan med mikrokristallint vax.

Föremålen har fotograferats digitalt före och efter konserveringen.

Hantering och förvaring

Järn skall förvaras i torr miljö, inte över 18% relativ luftfuktighet. Arkeologiska järnföremål skall alltid hanteras med handskar och med försiktighet då även föremål med en till synes solid metallkärna kan ha genomkorroderade partier och därmed vara mycket spröda.

Carola Bohm
Konservator

Bilaga 12. Gravbeskrivningar från 1984 års undersökning

ARKEOLOGISK PROVUNDERSÖKNING
OCH UNDERSÖKNING

Äldre järnåldersgravar vid

Fjälla

Södermanland
Turinge socken
RAÄ 11-13 och 444
Dnr 1500/84

Eva Olsson

UV STOCKHOLM, RAPPORT 1996:126

Bilaga 1. Beskrivning av gravar

Anläggning 2

Oregelbunden skadad *stensättning*, 3,65×1,6 m st (NO-SV) och 0,1 m h

Okänt gravskick

Belägenhet: x601 y938

Anläggningen låg i undersökningsområdets Ö del, omedelbart söder om den befintliga vägen. Den framkom vid provundersökningen.

Anläggningen bestod av en oregelbunden enskiktad stenpackning uppbyggd av tätt lagda utvalda 0,05–0,20 m st rundade stenar. Packningen föreföll skadad i den södra delen. Fyllningen mellan stenarna bestod av sandblandad mylla. I den västra delen framkom i myllan ett järnbleck (F117). Anläggningen låg på kulturlagret, vilket här var 0,08–0,15 m tjockt och bestod av mörk grusig sand med sotinblandning. I och under kulturlagret framkom anläggningar av boplatsskarakter (A25, A26) och en mindre sotlins i den nordöstra delen. Under kulturlagret vidtog grusig sand.

Fynd

F117 x602 y 938 28,77 i fyllningen

bleckfragm, järn, 1 st

Anläggning 3

Rundad *stensättning*, 2 m i d och 0,1 m h

Brandlager (A3:1a) med underliggande *brandgrop* (A3:1b) samt täckhäll med *bengrop* (A3:2)

Belägenhet: x597 y925

Anläggningen låg i områdets östra del, söder om vägen. Den framkom vid provundersökningen.

Anläggningen bestod av en relativt gles stenpackning, uppbyggd av 0,1–0,4 m st stenar. Stenarna större än 0,25 m var rundade och förekom i hela anläggningen. De mindre var skärviga och låg främst i den södra delen. Ytligt söder om centrum låg en 0,3 m stor sandstensflisa med slipyta. Packningen i norr var enskiktad, i söder flerskiktad. Fyllningen bestod i norr av sandig mylla, i söder av mjälig mylla.

I anläggningens norra del framkom ytligt i myllan ett svagt sotigt brandlager, ca 1,75×1,25 m st (V-Ö) och 0,05–0,25 m dj (A3:1a). Lagret innehöll keramik, brända ben och enstaka kolbitar (F19). Keramiken var tjockväggig och kraftigt förslaggad. Fynden framkom främst i NO. Brandlagret låg på kulturlagret.

Nordost om och i kanten av brandlagret fortsatte brända ben att framkomma genom kulturlagret ner i sanden. Här påträffades en i sanden nedgrävd brandgrop, vilken var ca 0,5 m i d och 0,1–0,2 m dj (A3:1b). Gropen innehöll sotig sand med ett tiotal skärvstenar, 0,02–0,07 m st, och i botten fanns en rundad 0,2 m st flat sten. Spritt i fyllningen framkom ett par bitar keramik, brända ben och kol (F20). Keramiken bestod av ca 7 mm tj gods, eventuellt mynningsbitar.

I anläggningens södra del framkom under den övre packningen en rundad ca 0,75 m st

Äldre järnåldersgravar vid Fjälla

stensamling (A3:2). Den var uppbyggd av tre rundade 0,4–0,5 m st stenar samt 0,1–0,2 m st skärvtstenar. Stenarna låg i överdelen av en grop fylld med humös sand. I den övre delen av gropen fanns kring stenarna spridda brända ben (F36). Under stenarna framkom ett ca 0,05 m tj sandlager. Under detta fanns en 0,7 m st håll av gnejs vilken täckte en bengrop. Gropen var rundad och ca 1 m i d. Tvärsnittet var rundat med flat botten och gropen var 0,4 m dj. I kanterna samt mot botten fanns en flerskiktad stenpackning uppbyggd av ett 35-tal vanligen 0,05–0,20 m st stenar. Enstaka stenar var upp till 0,4 m st. Flertalet stenar var rundade, men enstaka var skärvtiga. Dessutom fanns i västra delen en 0,1 m st sandstensflisa. Spritt i gropen, med en ca 0,3 m st koncentration emot och emellan bottenstenarna, framkom rensade brända ben i grå-flammig humös sand. Bland benen låg järnfragment, hartsfragment och träkol (F37). Gropen var nedgrävd i sand.

Anläggningen i sin helhet låg över en svacka med kvarvarande kulturlager, ca 5,0×1,5 m stort (N–S). Även väster om detta fanns smärre partier med kulturlager.

Fynd

- F19 x597 y 925 29,19/28,95 spritt i brandlager (A3:1a)
 kärnfragm, keramik, 64 st, 221 g
 fragm, bränd lera, 3 st, 6 g
 brända ben, 105 g
 träkol, 7 g
- F20 x598 y 925 28,98/28,80 spritt i brandgrop (A3:1b)
 kärnfragm, keramik, 2 st, 6 g
 brända ben, 6 g
 träkol, 1 g
 Makrofossilprov, förkoln fröer
 Fosfatprov 1
- F36 x596 y 925 28,90/28,80 i överdel av bengrop (A3:2)
 brända ben, 17 g
- F37 x596 y 925 28,40/28,35 konc i underdel av bengrop (A3:2)
 bleckfragm med nithål, järn, 1 st
 omvikt bleckfragm, järn, 1 st
 tenfragm, järn, 1 st
 spik, järn, 2 fragm
 spik/nubb, järn, 1 st
 fragm, harts, 1 g
 brända ben, 1 292 g
 träkol, 1 g

Anläggning 4

Rundad *stensättning* med yttre friliggande kantkedja, ca 3 m i d och 0,1 m h

Täckhäll med *urnegrop*

Belägenhet: x595 y920

Anläggningen låg i områdets östra del, söder om vägen. Den framkom vid provundersökningen.

Anläggningen bestod av två mittpackningar på olika nivåer, den övre omgiven av en friliggande kantkedja. Den övre mittstenspackningen framkom direkt under myllan. Den var oregelbunden, ca 0,7×0,7 m stor och enskiktad och uppbyggd av 0,05–0,20 m st rundade stenar. I sydöst fanns en 0,4 m st skärvtsten. På samma nivå framkom en

brämliknande friliggande kantkedja, 0,3–0,5 m utanför mittpackningen. Kantkedjan var enskiktad och lagd i två–tre parallella rader. Den var uppbyggd av 0,05–0,3 m st mestadels rundade stenar men enstaka skärvstenar förekom också. Fyllningen bestod av mylla, i vilken framkom en järnring (F33) och i anslutning till kantkedjan ett par små bitar keramik (F18, F21). Den övre mittpackningen och kantkedjan vilade på kulturlagret, här bestående av mörkfärgad, delvis sotig humös sand.

Under det 0,2–0,3 m tj kulturlagret framkom centralt en undre mittpackning. Den var rundad, ca 1,3×1,0 m st och lagd i två skikt. Packningen var tät och vällagd och uppbyggd av 0,1–0,25 m st mestadels rundade stenar. I den östra kanten skymtade en del av ett större sandstensblock. Fyllningen utgjordes av kulturlagret. Under mittpackningen framkom en snedställd häll av sandsten (vilken tidigare skymtat). Hällen var 1,25×0,60 st och maximalt 0,20 m tj. Den täckte en rundad grop med plan botten. Gropen var 1,4 m i d och 0,5 m dj. Gropens övre kanter var stenskodda med 0,1–0,3 m st rundade stenar, vilka delvis pallade upp täckhällen. I den östra kanten bestod skoningen av snedställda sandstensflisor, 0,2–0,4 m st. Fyllningen i gropen utgjordes av grå, svagt humös sand. I gropens botten framkom i den norra–nordöstra delen rester av en hartstätad benbehållare, ca 0,35×0,4 m st och fylld med rensade brända ben (F40:2,6). Den västra–nordvästra delen av bensamlingen täcktes av snedställda 0,05–0,10 m st sandstensflisor. Söder om bensamlingen fanns två hartstätade bikärl, ca 0,10–0,15 m i d (F40:3 Ö bikärl, F40:4 V bikärl). I nedgrävningens västra kant framkom en eneggad järnkniv (F40:1) och i dess sydvästra kant ett obränt ben (F40:5). Knivens spets var riktad mot det obrända benet. Gropen var nedgrävd i sand.

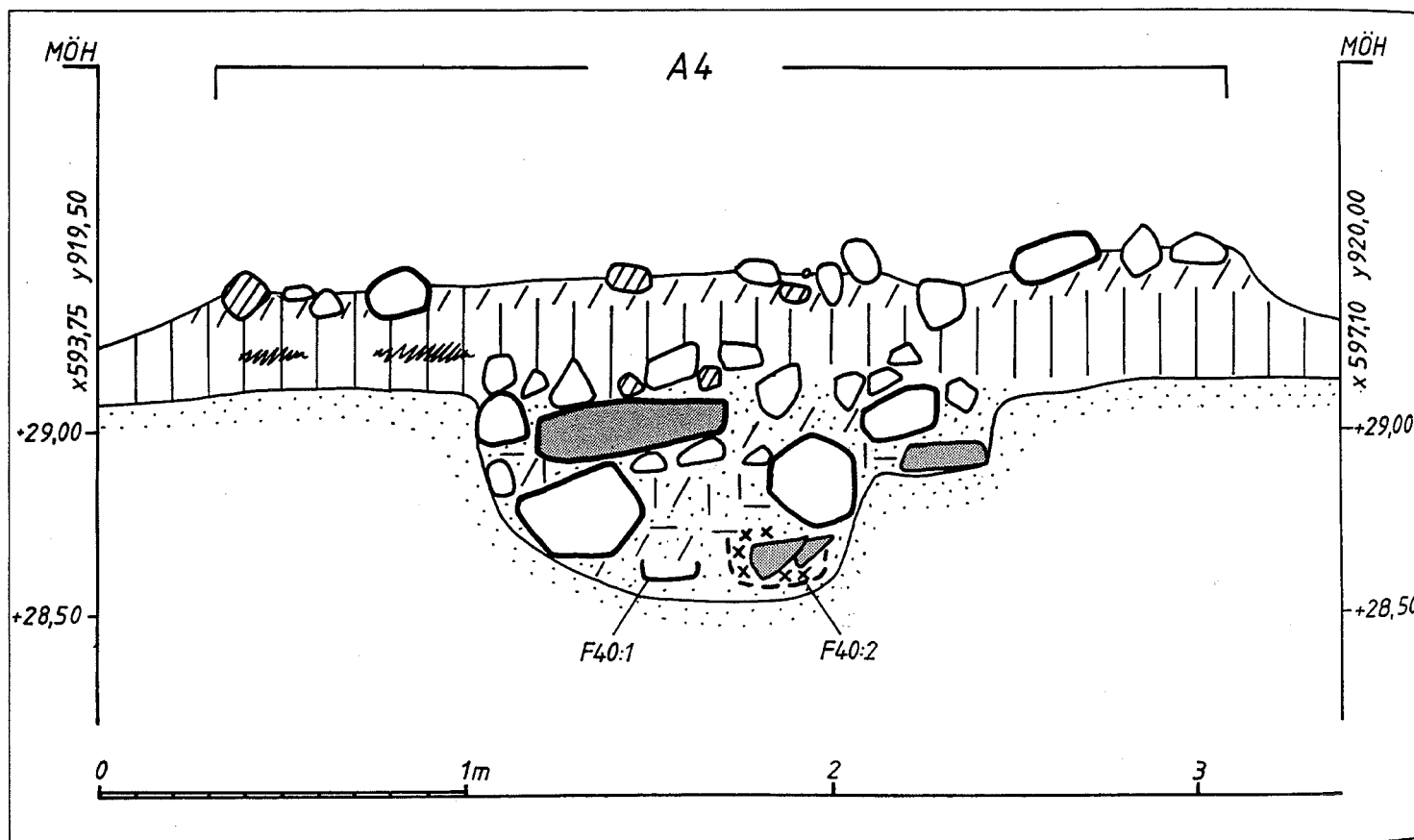
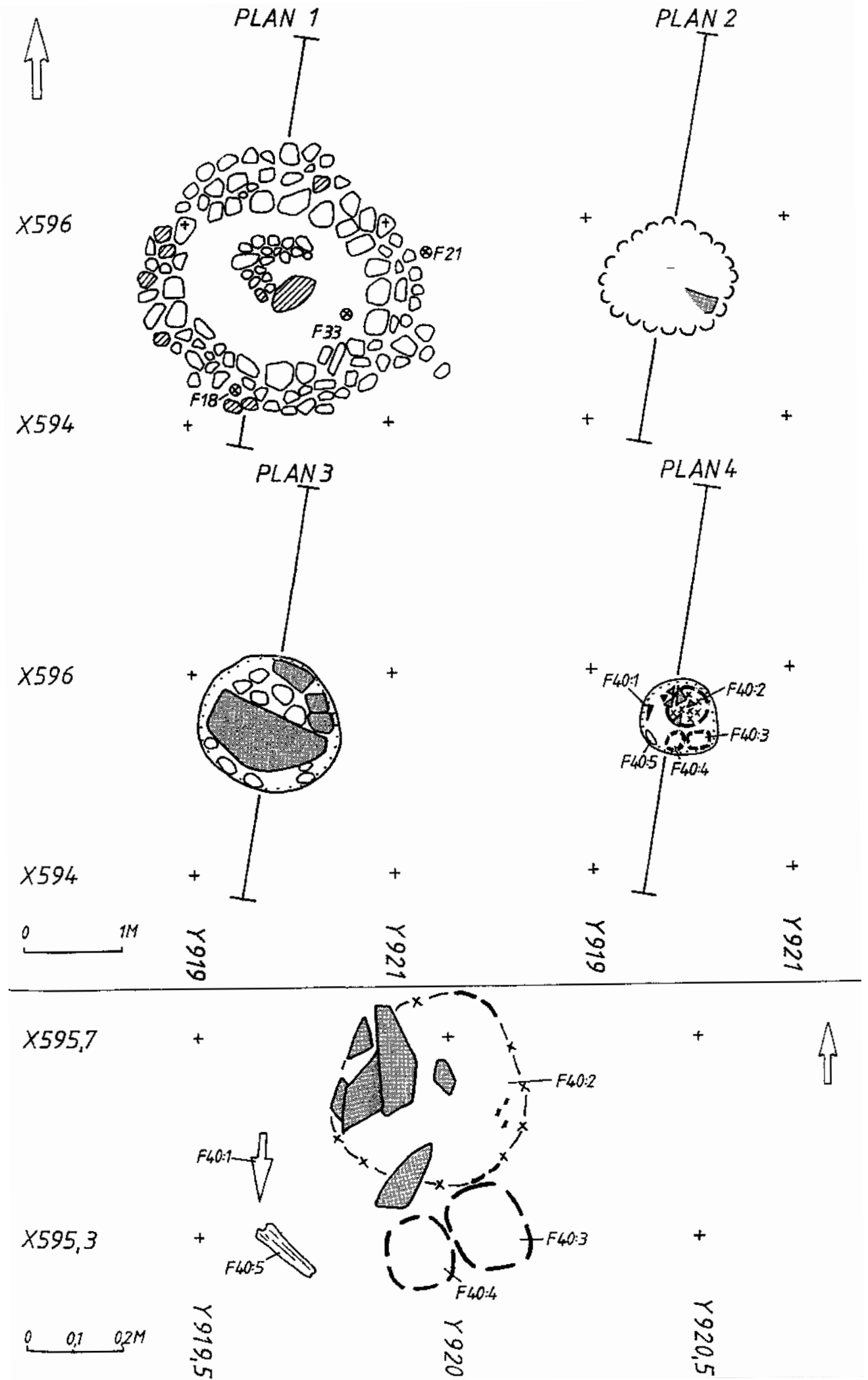

Fig 52. A4. Ovan profil med övre och undre mittpackning och friliggande kantkedja, skala 1:20. T h planer över de olika skikten, skala 1:50 samt 1:10.

Fynd

- F18 x594 y 919 29,34 i mylla
kärnfragm, keramik, 2 st, 1 g
fragm, bränd lera, 115 st, 49 g
- F21 x595 y 920 29,17 i mylla
kärnfragm, keramik, 1 st, 4 g
- F33 x595 y 920 29,17 i mylla
ring, järn, 1 st
- F40 x595 y 920 i botten av grop
F40:1 28,61 eneggad kniv, järn, 1 st, 3 fragm
F40:2 28,69/28,40 ring, harts, 1 st, 60 g
F40:3 28,63 ring, harts, 1 st, 34 g
F40:4 28,62 ring, harts, 1 st, 45 g
F40:5 28,62 obränt ben, 1 st
F40:6 28,69/ 28,40 brända ben, 1 687 g
F40:7 28,69/ 28,40 träkol, 1 g
¹⁴C-analys St 10145
- Jordprov 1–3 kring det obrända benet samt i båda bikärnen (F40:5, 40:3–4)

Anläggning 5

Rundad stensättning, 2,5×2,0 m st och 0,3 m h

Brandlager (A5:1), klumpsten med urnebrandgrop (A5:3) och täckhäll med urnebrandgrop (A5:2)

Belägenhet: x594 y 914

Anläggningen låg i områdets östra del, söder om vägen. Den påträffades vid provundersökningen.

Anläggningen bestod av en rundad, tvåskiktad, relativt gles stenpackning som låg på och i kulturlagret. Packningen var uppbyggd av rundade och kantiga 0,2–0,5 m st stenar och rikligt med 0,05–0,15 m st skärvstenar. Fyllningen bestod av mylla och diffust sotigt kulturlager. I hela anläggningen fanns spritt i fyllningen en bit obearbetad (?) bärnsten, bränd lera och träkol (F13). I nordväst påträffades en keramikkoncentration (F12) och i nordöst ytterligare en keramikkoncentration (F15). I nordöst framkom även ett järnföremål (F32). Bland keramiken (F12, F15) fanns bitar från både mynnings- och bottenpartiet representerade och visade på ett stort kärl med inåtböjt mynningsparti och flat botten. Mycket av den brända leran (F13) var förslaggad.

Spritt i fyllningen, förutom i öster-sydöst, framkom brända ben. De förekom mer koncentrerat inom ett ca 1,0×0,7 m st och 0,2 m tj område nordväst om centrum. Fyllningen var här sotigare och kan utgöra ett diffust brandlager (A5:1, F14). Lagret vilade delvis på sand, delvis på två underliggande anläggningar.

Under brandlagrets östra kant framkom en undre, enskiktad, rundad, ca 1 m st packning av skärvstenar (A5:2). Packningen var uppbyggd av 0,1–0,4 m st stenar. Under packningen fanns två snedställda sandstenshällar; 1,00×0,70×0,15 respektive 0,70×0,40×0,07 m st. Den mindre hällen låg uppallad mot en 0,4 m st skärvsten. Fyllningen runt den undre packningen och hällarna bestod av sotig sand. Hällarna täckte en rundad grop med plan botten. Gropen var 1,2 m i d och 0,6 m dj. Fyllningen bestod av sotig sand, i vilken enstaka keramik, hartsfragment och spridd bränd, delvis förslaggad, lera påträffades (F42:1). I gropens kanter fanns fyra 0,3–0,4 m st kantiga stenar. I botten av gropen fanns ett stort hartstätat kärl, ca 0,3 m i d, med brända ben

(F42:2,4). Omedelbart öster om detta låg ett enkelt hartstätat bikärl, ca 0,15 m i d (F42:3). Gropen var nedgrävd i sand.

I brandlagrets nordvästra kant framkom en 0,6 m st rundad snedställd klumpsten. Öster om den fanns två 0,2–0,3 m st skärvstenar. Samtliga stenar vilade i en grop fylld med sotig sand (A5:3). Gropen var rund och hade skålformad botten. Den var 0,6 m i d och 0,32 m dj. I gropens västra kant påträffades keramik, bla del av en botten, samt brända ben (F43). Keramiken var grov- och tätmagrad samt krackelerad, av samma typ som en av skärvorna i F42. Anläggningen framkom delvis under A5:1 och var nedgrävd i sand.

Fynd

F12 x595 y 913 29,92/29,74 i fyllningen
kärnfragm, keramik, 407 st, 612 g

F13 x594 y 914 29,93/29,64 i fyllningen
fragm, bärnsten, 1 st, 1 g
fragm, bränd lera, 537 st, 385 g

F15 x595 y 915 29,80/29,55 i fyllningen
kärnfragm, keramik, 134 st, 1 227 g

F32 x594 y 914 29,72 i fyllningen
föremål, järn, 1 st

A5:1

F14 x594 y 913 29,90/29,65 i fyllningen, delvis i sot
brända ben, 104 g
träkol, 33 g

A5:2

F42 x593 y 914 i urnebrandgrop

F42:1 29,40/28,89
kärnfragm, keramik, 2 st, 8 g
fragm, harts, 1 g
fragm, bränd lera, 64 st, 29 g

F42:2 28,90 ring, harts, 22 g

F42:3 28,90 ring, harts, 4 g

F42:4 29,07/28,87 brända ben, 1 647 g

F42:5 28,90 träkol, 1 g

A5:3

F43 x594 y 914 29,60/29,35 i urnebrandgrop

F43:1 kärnfragm, keramik, 29 st, 73 g

F43:2 brända ben, 7 g

F43:3 träkol, 1 g

Jordprov 4 i bikärllet (F42:3).

Anläggning 6

Rundad *stensättning*, ca 2,5 m i d och 0,3 m h

Täckhällar med *urnegrop*

Belägenhet: x592 y907

Anläggningen låg i områdets östra del, söder om vägen. Den framkom vid provundersökningen.

Anläggningen bestod av en rundad, gles, tvåskiktad stenpackning. Packningen var uppbyggd av 0,3–0,7 m st rundade och skärviga stenar och 0,05–0,30 m st skärvstenar. Fyllningen utgjordes av mylla och kulturlager, ställvis sotigt, vilket fortsatte utanför packningen i norr inom ett ca 3×1 m st (V–Ö) område. I fyllningen framkom enstaka keramik, spridd bränd, delvis förslaggad, lera och träkol (F16) och i centrum påträffades hartsfragment och ett bränt ben (F17). Det ena av de små keramikfragmenten var dekorerat med intryck.

Centralt framkom en undre rundad ca 1,5×1,0 m st packning. Den var enskiktad och uppbyggd av ett tiotal främst rundade 0,4–0,6 m st stenar. Packningen låg på och i kulturlagret. Under packningen framkom två täckhällar. Den övre utgjordes av en svagt snedställd sandsten, ca 1,0×0,6 m st. Därunder låg en gnejshäll som var 0,8×0,6 m st. Hällarna täckte en rundad grop med plan botten. Gropen var 1,5 m i d och 0,5 m dj. Fyllningen utgjordes av svagt sotig sand. I gropens kanter fanns en skoning av 0,1–0,4 m st stenar, delvis kantiga, delvis skärviga, delvis rundade. I botten framkom rester av en hartstättningsring, ca 0,2 m i d, fylld med rensade brända ben (F41:1,3). Sydväst om benbehållaren fanns ett hartstätat bikärl, ca 0,1 m i d (F41:2).

Gropen var nedgrävd i sand.

Fynd

F16 x592 y 907 30,22/30,11 spritt i fyllningen

kärlfragm, keramik, dek, 1 st, 1 g

kärlfragm, keramik, odek, 1 st, 1g

fragm, bränd lera, 44 st, 28 g

träkol, 12 g

F17 x592 y 907 30,10 i fyllningen

fragm, harts, 1 g

brända ben, 1 g

F41 x592 y 907 i urnegrop

F41:1 29,30 ring, harts, enkel, 12 g

F41:2 29,30 ring, harts, enkel, 4 g

F41:3 29,40/29,30 brända ben, 1 233 g

F41:4 29,40/29,30 träkol, 2 g

¹⁴C-analys St 10166

Anläggning 9

Stensättning med *skelettgrav* (A9:2) samt sekundärt omarkerat? *benlager* och *urnegrop* (A9:1)

Belägenhet: x602 y 876

Anläggningarna låg på ett smärre höjdparti norr om den befintliga vägen vilket sluttade svagt mot söder och öster. Uppfattningen om en förhöjning i marken förstärktes ytterligare av att en grusgrop fanns öster om området. Vid besiktning före undersökningen uppfattades hela ytan som en stensättning. Vid provundersökningen framkom ytligt

keramik och brända ben (F1) och ytan uppfattades som en stor stensättning och en smärre stenpackning. Området var beväxt med ett par större tallar samt sly.

Efter rensning framkom ytligt i områdets mittersta och östra delar en diffus och oregelbunden mestadels mycket gles stenpackning, ca 6,00×4,25 m st (N-S). Stenarna var mestadels 0,05–0,35 m st och rundade eller skärviga. I områdets norra del, utanför exploateringsområdets gräns, fanns flera smärre, tätare stenpackning, vilka i plan såg ut att utgöra rester av stensättningar (se detaljplan, foton). Inga fynd gjordes vid rensning i detta parti och stenpackningarna undersöktes inte, utan jorden återfördes här. I söder syntes några större stenar, upp till 0,40–0,45 m st (några visade sig ingå i A74). I nordöst låg en ca 0,6 m st sprucken sten och i norr två ca 0,5 m st kantiga stenar, båda med en flat sida uppåt. En av dessa hade ett täckstensliknande utseende, var 0,1 m tj och hade konvex undersida. I anslutning till den fanns några 0,10–0,15 m st stenar, flera skärviga samt en kantställd sten, 0,4 m l. Den kantställda stenen sträckte sig genom fyllningen ned i underliggande sand. Inga vidare fynd gjordes i detta parti.

Stenarna i packningen framkom på olika nivåer i ett lager myllblandad humös, ställvis grusig, sand vilket var 0,1–0,3 m tj. I och omkring packningen fanns också under detta lager ett ca 0,05–0,20 m tj lager sotig humös, ställvis grusig sand. I de östra delarna fanns ett sandlager mellan den humösa sanden och sotet. Sotlagret låg över sand och grus samt ställvis på humöst grus.

Ytligt i packningens centrala och västra delar framkom i humös sand keramik, förslaggad lera och ett lager brända ben inom ett ca 2,60×2,25 m st (N-S) och 0,15 m dj område (F1, F76, A9:1). Under detta område framkom en urnegrop (F54, F68, A9:1) och under denna en stensättning med underliggande skelettgrav (A9:2). Öster respektive

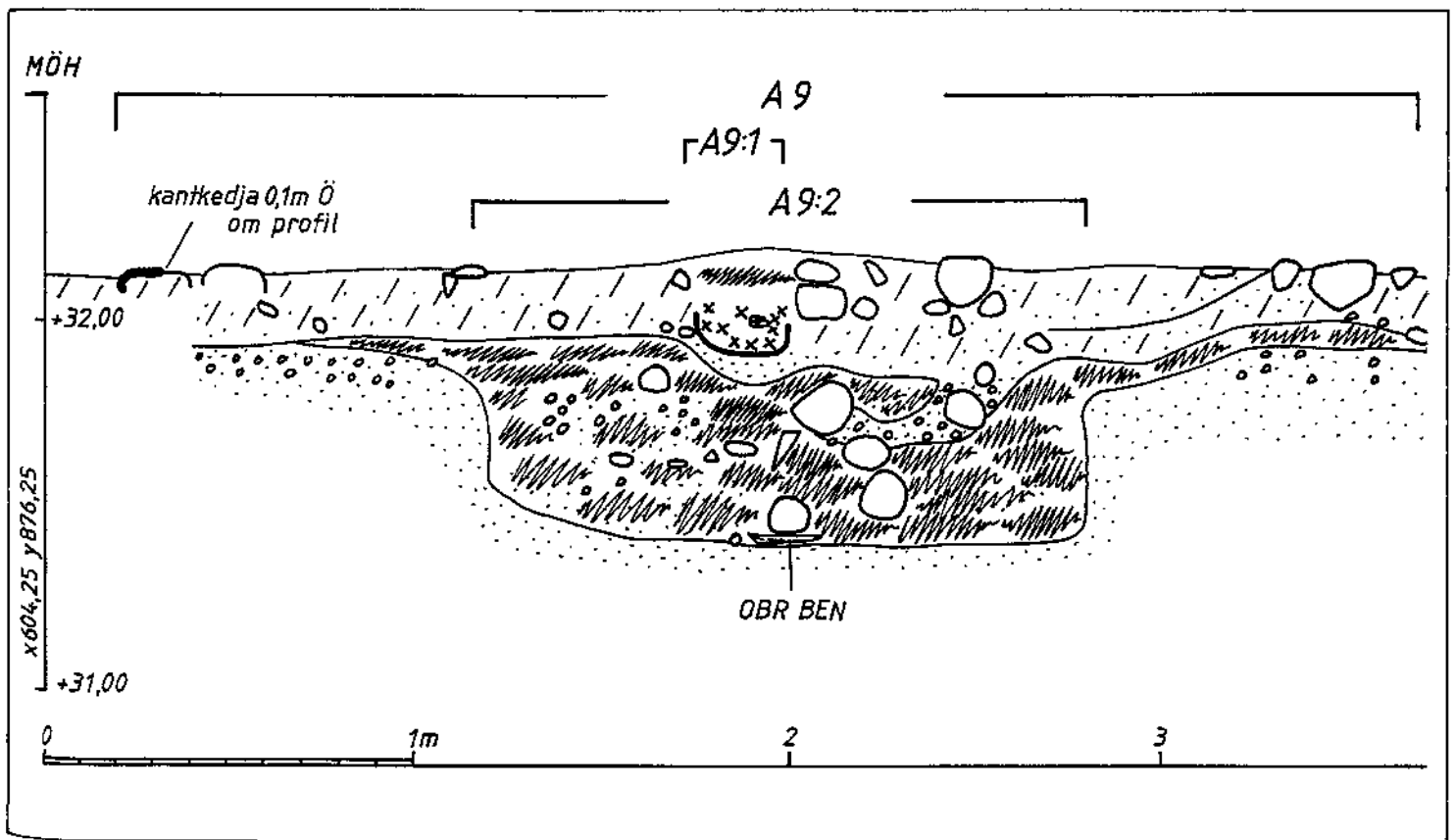

Fig 53. A9, profil som visar de stratigrafiska förhållandet mellan A9:1 och A9:2. Skala 1:20.

söder om packningen framkom enstaka brända ben (F3 respektive F47). I packningens sydvästra kant framkom spridda brända ben (A73). I den södra kanten låg en urnegrop (A74) och i den sydöstra kanten ett benlager med urnegrop (A75). Nordöst om packningen fanns en urnegrop (A76). Väster om packningen framkom tre-fem skelettgravar (A70c-d, A72, A87, A96) och två urnegropar (A68, A70b) samt sex anläggningar av boplatskaraktär (A66, A69, A81, A88, A92-93).

Anläggning 9:1

Benlager ca 2,60x2,25 m st (N-S) och 0,15 m dj och *urnegrop*, ca 0,30x0,25 m st och 0,12 m dj

Belägenhet: x602 y 876

Benlagret framkom ytligt i den norra delen av den glesa stenpackningen och bestod av ett lager med spridd keramik, bränd lera och brända ben (F1). Fyllningen mellan stenarna utgjordes här av humös sand, ställvis sotig. Keramiken består av delar av ett stort tunnformigt kärl, där delar från både mynnings- och bottenpartiet finns representerade. Keramiken och den brända leran är delvis förslaggade och keramiken har ställvis en sotig beläggning. På samma nivå framkom i den norra kanten av benlagret också ett par krukskärvor av ett finare gods (F76).

Urnegropen utgjordes av en grop med rensade brända ben, ca 0,30x0,25 m st och 0,12 m djup. Någon klar avgränsning mellan fynden i urnegropen och fynden i benlagret erhöles inte. I den östra delen av gropen framkom en del av en hartstättningsring och i söder begränsades bengömman av ett par 0,05-0,20 m st stenar. Bland de brända benen låg en lansspets av järn med spetsen riktad åt nordväst. Urnegropen låg i humös sand direkt på ett ca 0,1 m tj ljust sandskikt. Under detta vidtog stensättningen och den sotfyllda nedgrävningen för A9:2. Nordost om urnegropen, på ungefär samma nivå fanns en koncentration tunnväggig keramik inom ett ca 0,6x0,6 m st område (F68).

Fynd

F1 x601 y 876 32,12/31,95 spritt i humös ställvis sotig sand
kärlfragm, keramik, 389 st, 1 119g
fragm, bränd lera, 15 st, 21 g
brända ben, 948 g

F54 x602 y 876 32,00/31,88 i urnegrop i humös sand

F54:1 lansspets, järn, 1 st

F54:2 ring, harts, 16 g

F54:3 brända ben, 574 g

Fosfatprov 25

¹⁴C-analys St 10144

F68 x602 y 876 31,85 i humös sand

kärlfragm, keramik, dek, 1 st, 6 g

kärlfragm, keramik, odek, 9 st, 77 g

F76 x603 y 876 31,95 i humös sand

kärlfragm, keramik, odek, 2 st, 22 g

Anläggning 9:2

Oregelbunden stensättning, 2,6×2,0 m st och 0,05 m h
 Skelettgrav, ca 2,0×0,5 m st (SV-NO) och 0,4 m dj
 Belägenhet: x602 y 876

Anläggningen låg under A9:1 och skildes från denna av ett ca 0,1 m tj ljust sandskikt. Anläggningen bestod av en avlång oregelbunden stensättning, ca 2,5×2,0 m st och 0,05 m h. Packningen var tät och flerskiktad och uppbyggd av vanligen 0,05–0,25 m st stenar. En del var skärviga. I den västra–nordvästra kanten fanns resterna av en kantkedja av 0,25–0,40 m st stenar (vissa hade synts redan i den övre packningen). Fyllningen mellan stenarna utgjordes av sotbemängd humös sand med stråk av närmast sotfri humös sand och grus. Direkt under A9:1 och den ljusa sanden var fyllningen kraftigt sotig. Spritt i packningen påträffades fyra brända ben (F69).

Stensättningen täckte och låg delvis i en 2,6×1,5 m st och 0,4 m dj nedgrävning (SV-NO).

Mot botten av nedgrävningen framkom ett stråk av glest liggande 0,10–0,45 m st stenar, varav enstaka var skärviga. I den västra kanten låg en 0,30 m l och 0,05 m br snett kantställd sten.

I nedgrävningens botten framkom under stenarna en 2,05 m l och 0,20–0,35 m br förkolnad stock. Den var något skålformad, 0,02–0,05 m tj och var orienterad i SV-NO. I den sydvästra delen påträffades resterna av ett kranium (F78). Intill det fanns i syd en ca 0,1 m st sten och bakom kraniet, under stocken, fanns en fyrsidig 0,45×0,15×0,15 st sten. Mot mitten av stocken låg i sotet rester av två obrända ben (lårben?), ca 0,15 m l och 0,03 m br (F78). Anläggningen var nedgrävd i grusig sand.

Fynd

- F69 x602 y876 31,81/31,68 i humös sand i stensättningen
 brända ben, 1 g
- F78 x602 y876 31,51/31,38 i sot i nedgrävning
 obrända ben, 3 st
 träkol, 17 g
 Makrofossilprov, förkoln växtrester
 Fosfatprov 2
¹⁴C-analys St 10170

Anläggning 10

Rektangulär stenkista, 1,75×0,60 m st (ONO-VSV) och 0,1 m h
 Skelettgrav?, utan bevarade ben
 Belägenhet: x590 y886

Anläggningen låg i områdets mellersta del, söder om vägen. Den framkom vid provundersökningen i kulturlagrets undre del.

Anläggningen bestod av en rektangulär stenkista som var uppbyggd av en plan, enskiktad 1,75×0,4 m stor bottenpackning. Packningen omgavs i alla kanter utom i den nordöstra kortsidan av en flerskiktad stenram. Bottenpackningen var uppbyggd av 0,05–0,20 m st mestadels rundade stenar. Stenramen bestod av 0,1–0,3 m st främst kantiga och skärviga stenar. Stenpackningen låg i en rektangulär grop, 0,05–0,10 m dj, vilken var nedgrävd i ljus sand. Fyllningen mellan stenarna och i gropens överdel bestod av mörkt, ställvis sotigt kulturlager. Fyllningen i gropens botten utgjordes av mörk humös sand. Inga fynd gjordes i anläggningen.

Omedelbart sydväst om stenpackningen och i dess förlängning, men utanför gropen, fanns i sanden en samling 0,05–0,1 m stora kantiga och skärviga stenar. Eventuellt samband med anläggningen är oklart. I kulturlagret söder om och över stenkistan framkom vid rensning i kulturlagret ett bränt ben (F10).

Fynd

F10 x590 y886 30,85 i kulturlager syd A10
brända ben, 12 g
Fosfatprov 3–5

Anläggning 11

Rundad *stensättning*, 0,8 i d och 0,1 m hög
Urnegrav (A11a) och täckhällar med *urnegrop* (A11b)

Belägenhet: x589 y883

Anläggningen låg i områdets mellersta del, söder om vägen. Den syntes först i underdelen av kulturlagret.

Anläggningen bestod av en rundad stensättning som var uppbyggd av 0,3–0,6 m stora kantiga stenar. I norra delen fanns en rundad 0,4 m stor skärvstenssamling av 0,05–0,10 m stora skärvstenar. Fyllningen mellan stenarna utgjordes av mörkfärgat kulturlager, mellan skärvstenarna dock av lerig mylla. Under den övre stenpackningen framkom en 0,4 m stor kantig sten. Ovanpå stenen fanns en 0,2 m stor och 0,02 m tjock sotlins med två brända ben, vilken kan utgöra en separat begravning (A11a, F79).

Under stenarna framkom en rundad grop med plan botten (A11b). Gropen var 1,1×0,9 m i diameter och 0,5 m djup. Fyllningen bestod av grå, humös sand. I överdelen av gropen låg tre något snedställda hällar i röd sandsten. De var 0,65; 0,5 och 0,4 m långa och 0,05–0,1 m tjocka. Omkring och under dem, i gropens kanter, fanns en flerskiktad skoning av kantställda 0,1–0,3 m stora sandstensflisor och 0,05–0,4 m stora skärvstenar. I gropens botten framkom i silt i nordöstra delen rester av en sammansatt hartstättningsring, ca 0,3 m i d och fylld med rensade brända ben och enstaka kolbitar (F80:2–4) och en krukskärva (F80:1). Gropen var nedgrävd i sand.

Fynd

F79 x 589 y883 30,63/30,61 i sotlins
brända ben, 2 g

F80 x 589 y883 30,11/30,05 i grop

F80:1 kärnfragm, keramik, 1 st, 12 g

F80:2 ring, harts, 107 g

F80:3 brända ben, org, 316 g

F80:4 träkol, 4 g

Jordprov 5 i silten i gropens botten.

Anläggning 12

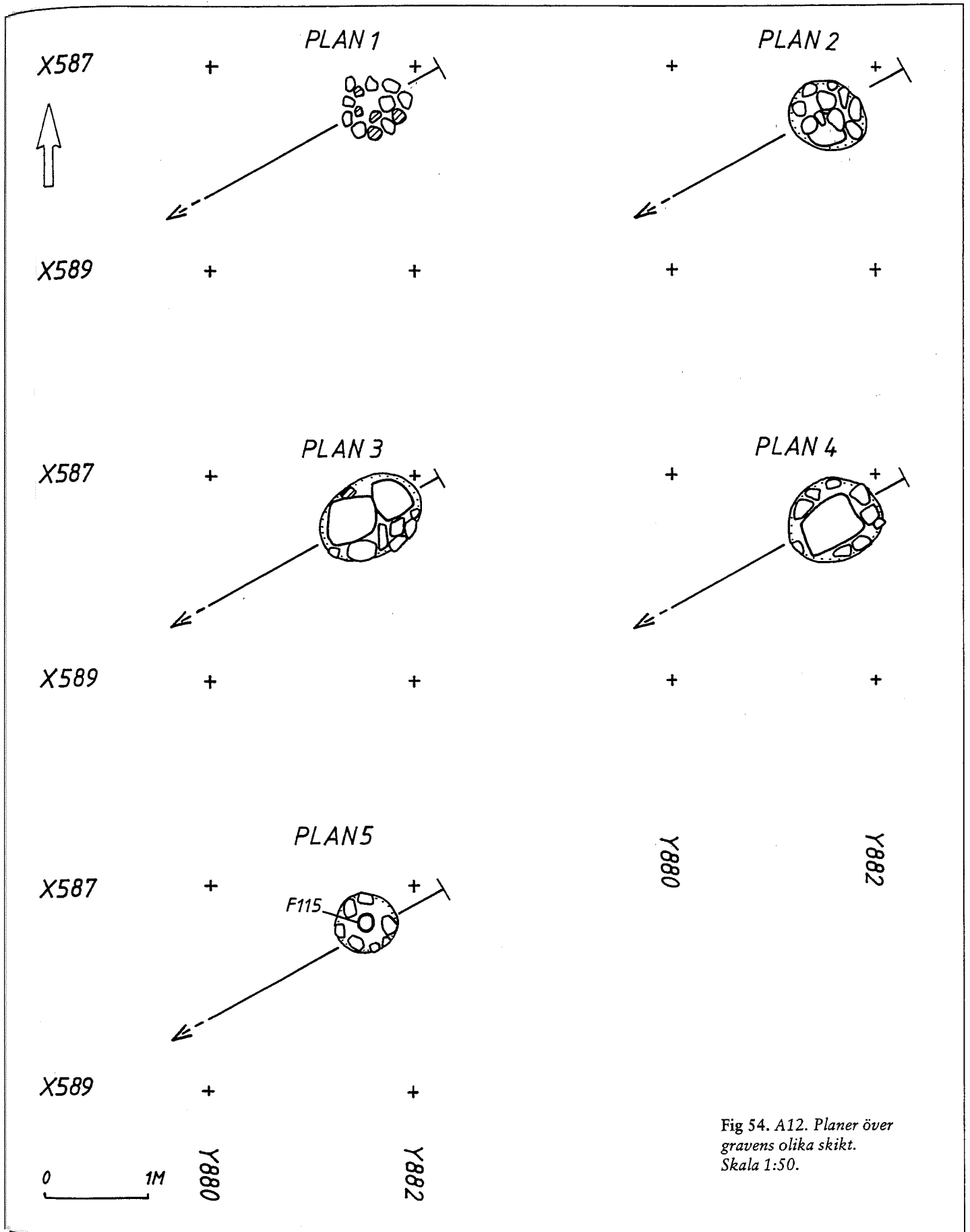
Rundad *stensättning*, 0,75 m i diameter och 0,1 m hög

Täckhäll med *urnebrandgrop*

Belägenhet: x588 y881

Anläggningen låg i områdets mellersta del, söder om vägen. Den låg i kulturlagrets undre del.

Anläggningen bestod av en flerskiktad stenpackning som täckte och fyllde en rundad 1,0×0,8 m stor och 0,6 m djup grop med raka sidor och plan botten. Fyll-

Beskrivning av gravar

ningen i gropen bestod, förutom stenar, av sotig sand. De två övre packningsskikten, som täckte gropen, bestod av 0,10–0,35 m stora, mestadels skörbrända och skärviga stenar. Det tredje skiktet, i gropen, utgjordes av två 0,4 m stora rundade stenar och ett par 0,1–0,2 m st skärvstenar. Under dessa stenar framkom en 0,6×0,5×0,1 m stor täckhäll i gnejs. Hällen var omgiven av 0,1–0,2 m st rundade och kantiga stenar, en skoning längs gropens kanter. Skoningen fortsatte ner till gropens botten. Mitt under hällen framkom ett komplett men fragmenterat lerkärl (F115:1), fyllt med brända ben (F115:2) och sot. Gropen var nedgrävd i sand.

Fynd

F115 x588 y881 30,34/30,15 i sotig sand

F115:1 kärl, keramik, 1 st, 2 914 g

F115:2 brända ben, 1 267 g

F115:3 träkol, 8 g

Anläggning 13

Rundad *stensättning*, ca 1 m i diameter och 0,2 m hög

Täckhäll med *urnebrandgrop*

Belägenhet: x587 y879

Anläggningen låg i områdets mellersta del, söder om vägen. Den framkom i kulturlagret. De översta stenarna rubbades av okända före dokumentation och är ej exakt inmätta.

Anläggningen bestod av en rundad gles stensättning som var uppbyggd av en centralt placerad täckhäll i granit vilken omgavs av mindre stenar. Hällen var 0,7×0,6×0,45 m stor och omgivande runda och kantiga stenar var 0,1–0,3 m stora.

Under stenarna fanns ett ca 0,1 m tj sotigt humöst sandlager och under denna framkom en rundad grop med plan botten. Gropen var ca 1,20 m i diameter och 0,45 m djup. Fyllningen utgjordes av sotig sand. I kanterna fanns en tvåskiktad skoning av delvis kantställda 0,05–0,30 m st stenar. Det fanns både kantiga, rundade och enstaka skärviga stenar. I botten av gropen, i den norra kanten, fanns ett komplett men fragmenterat lerkärl fyllt med brända ben (F62:2,5). Omedelbart väst och öst om kärlet låg två hartstätade bikärl, fyllda med sotig lerig massa (F62:3 västra bikärl, F62:4 östra bikärl). På gropens botten, ca 0,25 m söder om kärlet, låg en förmodat eneggad järnkniv (F62:1). I anslutning till denna fanns fläckvis en gråvit, fet massa. Gropen var nedgrävd i sand.

Fynd

F62 x587 y879 i grop

F62:1 30,30

eneggad kniv?/skära, järn, 1 st

tenfragm, 2 st, järn

F62:2 30,49/30,29 kärl, keramik, 1 st, 2 525 g

F62:3 30,30/30,28 ring, harts, 57 g

F62:4 30,31/30,29 ring, harts, preparat

F62:5 30,49/30,29 brända ben, 1 118 g

F62:6 30,49/30,29 träkol, 5 g

Makrofossilprov, tomt

Jordprov 12 i västra bikärl (F62:3), jordprov 14 i östra bikärl (preparat).

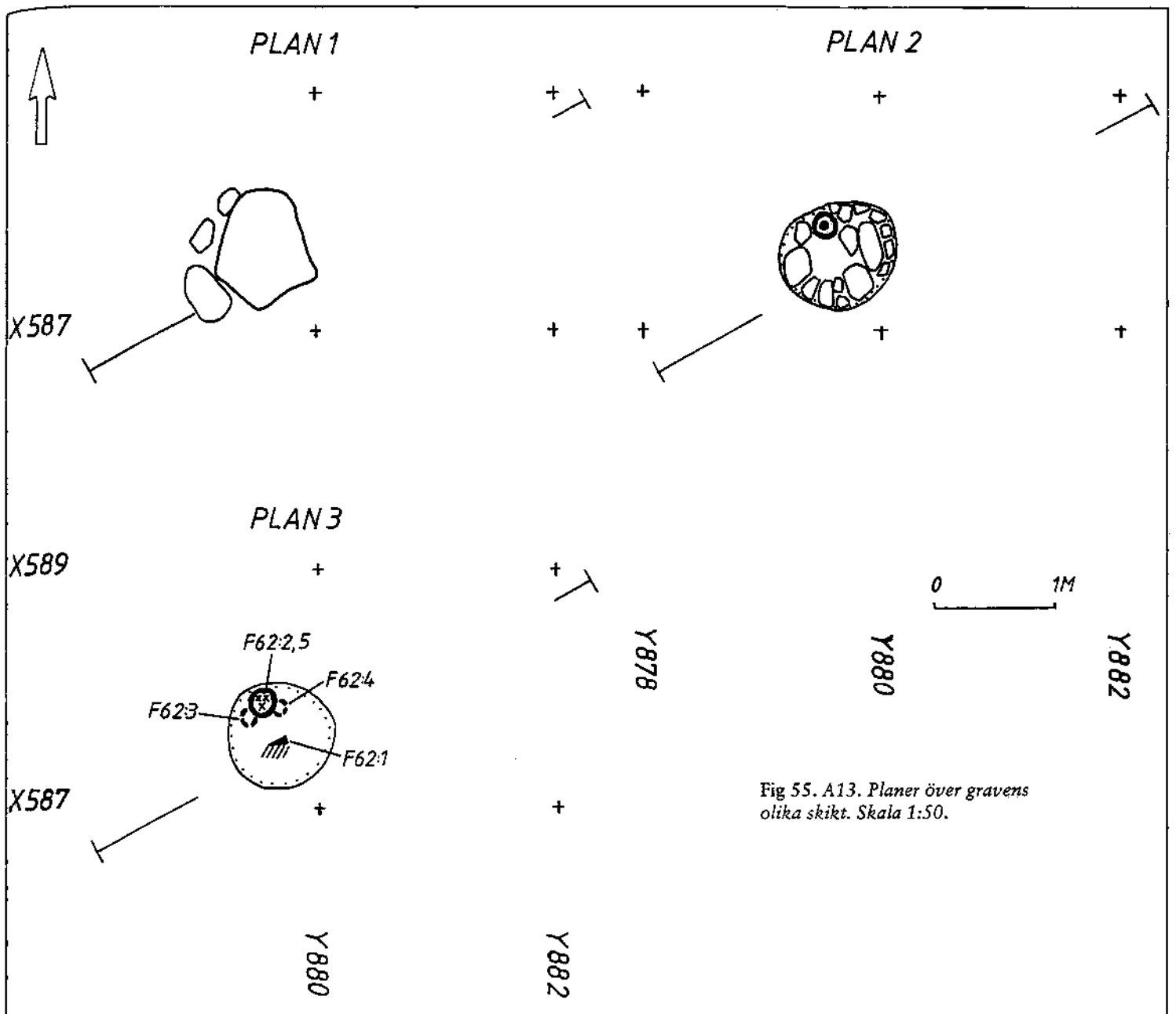

Fig 55. A13. Planer över gravens olika skikt. Skala 1:50.

Anläggning 14

Oval stensättning, ca 1,5x1,1 m st (V-Ö) och 0,2 m h

Brandgrop

Belägenhet: x588 y877

Anläggningen låg i områdets mellersta del, söder om vägen. Anläggningen framkom i kulturlagret, vilket här var ovanligt sotigt.

Anläggningen bestod av en oval stensättning, lagd i ett-två skikt. Packningen var uppbyggd av vanliga kantiga 0,3-0,5 m st stenar. Området söder om centrum var

stenfritt i ytan, men här framkom en gles undre packning. Denna bestod av fyra kantiga 0,05–0,15 m st stenar, varav en kantställd, samt fyra 0,02–0,05 m st sandstensflisor. En av sandstenarna var likaså kantställd.

Stenpackningen täckte och låg delvis i en grop med plan botten, 0,3 m dj. Fyllningen utgjordes av humös, svagt sotig sand. Ytligt mellan stenarna framkom i sanden en krukskärva och brända ben (F2). Anläggningen var nedgrävd i sand.

Fynd

F2 x589 y877 30,92 i humös sand
kärnfragm, keramik, 1 st, 8 g
brända ben, 4 g
Fosfatprov 8

Anläggning 15

Oval *stensättning*, 1,5×0,6 m st och 0,1 m h

Brandgrop

Belägenhet: x588 y875

Anläggningen framkom i områdets mellersta del, söder om vägen. Den låg i kulturlagrets undre del. Anläggningens övre stenar rubbades före dokumentation av okända och är därför ej exakt inmätta eller fotograferade.

Anläggningen bestod av en enskiktad stenpackning av 0,1–0,3 m st rundade samt skörbrända stenar. I västra delen fanns ett 0,4×0,2 m st hugget sandstensblock och en liten snedställd sandstensflisa. I anläggningens sydöstra kant fanns fem 0,10–0,15 m st sandstensflisor. Flisorna var svagt snedställda, en helt kantställd. Stenarna täckte och vilade i överdelen av en oval 0,25 m dj grop. Gropen hade plan botten och var fylld med starkt sotig sand. I fyllningen framkom spridd keramik och brända ben (F9).

Gropen var nedgrävd i sand.

Fynd

F9 x588 y875 30,95/30,75 i sotig sand
kärnfragm, keramik, 26 st, 151 g
brända ben, 27 g
träkol, 3 g
Fosfatprov 6

Anläggning 16

Rundad *stensamling*, 0,6 m i d och 0,05 m h

Fyndtom

Belägenhet: x584 y848

Anläggningen låg i områdets västra del, söder om vägen. Den framkom under kulturlagret.

Anläggningen bestod av en samling av tre 0,2–0,3 m st kantiga stenar som vilade på och i en grop. Gropen var rundad med rundad botten och var 0,60 m i d och 0,55 m dj. Fyllningen bestod i överdelen av mjåla, med botten av grå humös sand. Runt gropens kanter fanns en treskiktad stenskoning uppbyggd av 0,1–0,4 m st vanligen rundade stenar. Gropen var nedgrävd i sand.

Fosfatprov 7

Anläggning 17

Oregelbundet *skärvtstensflak*, gravöverbyggnad, delundersökt del 6,75×3,5 m (V-Ö) och 0,05-0,2 m h.

Överlagrar A17:1, stensättning samt A17:2 och A20, ej undersökta stensättningar.

Belägenhet: x584 y860

Anläggningen låg i områdets västra del, söder om vägen. Den framkom vid provundersökningen. Anläggningen fortsätter i söder, utanför undersökningsområdet. Anläggningen ställvis direkt på kulturlagret, ställvis på ett 0,02-0,11 m tj ljust sandskikt som överlagrade kulturlagret. Under anläggningen, men över samt i kulturlagret, framkom i nordöst A17:1, i sydöst A17:2 och i sydväst A20 (sträckte sig även in under A18).

Anläggningen bestod av en tät packning av mestadels 0,05-0,10 m st skärvtstenar. Enstaka skärvtstenar var upp till 0,2 m st och ett 0,8 m st block var också skärvtigt. Stenarna låg i ett 0,05-0,15 m tj lager starkt sotigt sand med spridd träkol (F83:2). I lagret påträffades också ett järnföremål (F83:1)

Fynd

F83 x587 y 860 ca 32,12/32,00 i fyllningen
föremål, hästkosöm?, järn, 1 st
träkol, 3 g
¹⁴C-analys St 10169

Anläggning 17:1

Rundad *stensättning* med yttre friliggande kantkedja, ca 4 m i d och 0,1 m h

Utan identifierbar *gravgömma*

Belägenhet: x585 y862

Anläggningen låg under A17, skärvtstensflak. Den låg på och i kulturlagrets överdel. Anläggningen framkom vid provundersökningen varvid den nordöstra delen skadades.

Anläggningen bestod av en skadad rundad mittpackning med rest av friliggande kantkedja i V-S-SÖ. Mittpackningen var nu ca 1,5×1,25 m st (V-Ö), men har sannolikt varit ca 2 m i d. Den var uppbyggd av en enskiktad vällagd packning av 0,05-0,15 m st rundade stenar. Mot centrum fanns enstaka upp till 0,25 m st stenar. I den nordöstra kanten (ursprungligen centrum) fanns två 0,3 respektive 0,45 m st sandstensplattor och i den södra kanten låg en 0,2 m st sandsten.

Kantkedjan låg ca 0,7 m utanför mittpackningen. Den bestod av en rad 0,05-0,2 m st rundade stenar. I S delen fanns en 0,2 m st kantställd sandstensplatta. Anläggningen vilade på och i kulturlagret, svagt sotigt, mörk humös sand.

Anläggning 17:2

Del av friliggande kantkedja, ej undersökt *stensättning*

Belägenhet: x582 y861

Anläggningen framkom under A17, ca 1 m S om A17:1. Hela anläggningen ligger utanför undersökningsområdet och kvarligger. Den framrensade delen utgörs av en del av en friliggande kantkedja uppbyggd av 0,05-0,20 m st rundade stenar. Uppskattad diameter på anläggningen är ca 3 m.

Anläggning 18

Oregelbundet *skärvestensflak*, gravöverbyggnad, undersökt del ca 5,0×3,0 m st (V-Ö) och 0,1–0,2 m h.

Överlagrar A18:1, stensättning, A20, ej undersökt stensättning, A18:3 brandgrop, A18:2, 4–5, 7 gropar och A18:6, 8 hårdgropar.

Belägenhet: x582 y852

Anläggningen låg i områdets västra del, söder om vägen och ca 2 m V om A17, *skärvestensflak*. Anläggningen uppfattades vid provundersökningen som en del av A17 och har sannolikt varit sammanhängande, men skadades vid avbaningen. Den är ej avgränsad i söder. Anläggningen framkom under myllan, på kulturlagret. Under anläggningen, i kulturlagret framkom A18:1, 2, 3, 4, 5 och A20. Under kulturlagret framkom sand och i denna påträffades A18:6, 7, 8.

Anläggningen bestod av en tät packning av vanligen 0,05–0,15 m st *skärvestenar* och enstaka upp till 0,3 m st *rundade* och *kantiga stenar*. Stenarna låg i ett 0,05–0,12 m tj lager starkt sotig sand. I den östra kanten låg en 0,35 m st *sandstenshäll*. I en sotlins i anläggningens västra kant framkom *keramik* och *träkol* (F66).

Fynd

F66 x581 y848 32,49 i sotig sand
kärnfragm, *keramik*, 1 st, 6 g
träkol, 8 g

Anläggning 18:1

Skadad rektangulär *stenram* med mittråd, 2,5 (minst)×1,0 m st (V-Ö) och 0,05 m h
Brandgrop

Belägenhet: x582 y850

Anläggningen framkom under den nordvästra delen av A18, på kulturlagret och över A18:4.

Anläggningen bestod av en rektangulär *stenram*, vilken i väst-nordväst var bortschaktad. Anläggningen har varit minst 2,5 m l och ca 1,0 m br. *Stenramen* var enskiktad, vällagd och uppbyggd av 0,02–0,10 m st *rundade stenar*. I anläggningens centrum fanns en kantställd 0,4×0,35×0,1 m st *sandstenshäll* orienterad i anläggningens längdriktning och väst om denna två snedställda 0,4–0,5 m st *sandstensplattor*. Söder om dessa *stenar* fanns en *stenrad* som löpte längs hela anläggningen i väst-östlig riktning och som var uppbyggd av 0,02–0,10 m st *rundade stenar*. I väst och i centrum fanns 0,05–0,10 m st *sandstensflisor*. Mittråden var något böjd mot norr i centrum.

Centralt söder om mittråden och det böjda partiet framkom en *brandgrop*. *Stenraden* inramade dess norra kant. Anläggningen utgjordes av en rundad 0,5×0,4 m st och 0,12 m djup *grop* med *skålformad botten*. Fyllningen bestod av starkt sotig sand med *brända ben* (F64). *Gropen* låg i kulturlagret, något nedgrävd i sand. Under anläggningens västra del och underliggande kulturlager, i sand, framkom *oregelbundna sotfärgningar*.

Fynd

F64 x581 y849 32,53/32,40 i sotig sand
brända ben, 870 g
träkol, 14 g

Anläggning 18:3

Omarkerad brandgrop, 0,5 m i d och 0,5 m dj

Belägenhet: x581 y851

Anläggningen framkom under A18, i kulturlagrets nedersta del och var nedgrävd i sand. Den låg 0,25 m SO om A18:3.

Anläggningen bestod av en rundad 0,5 m st och 0,5 m dj grop med rundad botten. Fyllningen bestod av starkt sotig sand med brända ben och kol (F65) samt 0,02–0,10 m st skärvstenar.

Fynd

F65 x581 y851 32,45/32,00 i sotig sand
brända ben, 1 579 g
träkol, 35 g
¹⁴C-analys St 10171

Anläggning 19

Oregelbundet *skärvstensflak*, gravöverbyggnad, undersökt del ca 5x2 m st (V-Ö) och 0,05 m h. Överlagrade A19:1, delundersökt stensättning, A19:2 stensamling och A19:3, ej undersökt brandgrop.

Belägenhet: x580 y845

Anläggningen låg i västra kanten av den undersökta delen av fornlämningen, söder om vägen och 1–4 m väster om A18. A18 och A19 kan eventuellt ha bildat ett sammanhängande, tunt skärvstensflak. Anläggningen framkom vid provundersökningen. Den är ej avgränsad i söder. Den låg på kulturlagret.

Anläggningen bestod av en packning av 0,05–0,10 m st skärvstenar och enstaka upp till 0,3 m st rundade och kantiga stenar. Stenarna låg i ett ca 0,05 m tj lager sotig sand. Spritt i sotet fanns kol (F110).

Fynd

F110 x580 y845 32,70/32,60 spritt i fyllningen
träkol, 11 g

Anläggning 19:1

Friliggande kantkedja (or), del av *stensättning*, delundersökt

Belägenhet: x580 y845

Anläggningen framkom i och under A19. I södra delen fanns en rundad friliggande kantkedja som kunde följas längs ca 3,5 m och som fortsatte utanför undersökningsområdet. Kantkedjan var uppbyggd av 0,1–0,3 m st rundade stenar. I mitten på den fanns en 0,5 m st rundad stensamling av 0,05–0,30 m st stenar.

Norr om denna fanns ytterligare en rest av en kantkedja, rak och ca 2,5 m l. Den var uppbyggd av samma typ av stenar som den södra. Den södra kantkedjan låg under A19, i kulturlagret, den norra i A19. Emellan stenarna fanns ölglas. Det är oklart om den norra kantkedjan kan sammankopplas med den södra, eller med A19:2 i norr eller om den utgör en separat anläggning.

Båda kantkedjorna borttogs vid undersökningen.

Anläggning 19:2

Rundad *stensamling*, 0,75 m i d och 0,1 m h

Fyndtom

Belägenhet: x582 y844

Anläggningen framkom i och under den norra delen av A19. Anläggningen bestod av en tvåskiktad stenpackning som låg över och i en rundad grop med plan botten. Packningen bestod av 0,1–0,3 m st rundade och ytligt även skärviga stenar. I packningen fanns ett par kantställda sandstensflisor, 0,05–0,20 m st. I packningens södra kant fanns ett 0,7×0,6 m st skärvtigt block, vilket syntes över A19.

Gropen var ca 0,75 m i d och 0,45 m dj och fylld med mörk humös sand. I gropens botten fanns ett tiotal spridda 0,02–0,05 m st sandstensflisor. Gropen var nedgrävd i ljus sand.

0,4 m norr om gropen låg två rundade 0,1 m st stenar av samma karaktär som i kantkedjorna söder om anläggningen.

Anläggning 19:3

Brandgrop, ca 0,7 m i d, ej undersökt

Belägenhet: x578 y844

Anläggningen framkom i södra kanten av A19:1, i kanten av det avtorvade området. Den låg under kulturlagret. Den undersöktes ej. Anläggningen låg ej centralt i förhållande till den södra kantkedjan och det är oklart om den är en del av samma anläggning eller anlagd sekundärt.

Anläggning 20

Friliggande kantkedja, del av *stensättning*, delundersökt

Belägenhet: x582 y855

Anläggningen låg i A17 och A18, i södra kanten av skärvstensflaken. Den bestod av en rundad stenrad, ca 5 m i d och uppbyggd av 0,2 m st rundade stenar. Ett par av de västligaste stenarna borttogs vid undersökningen.

Anläggning 34

Rundad *stensättning* med förhöjd mittpackning, ca 6 m i d och 0,3 m h

Skelettgrav utan bevarade ben, 2,7×1,9 m st (NNV-SSO) och 1,2 m dj

Belägenhet: x583 y869

Anläggningen låg i områdets västra del, söder om vägen i ett område som sluttade svagt mot sydöst. Den framkom vid provundersökningen. Anläggningen låg på och var nedgrävd genom kulturlagret. Under den fanns fem anläggningar av boplatsskaraktär (A34:1–2, 3a–b, 4).

Anläggningen utgjordes av en rundad stensättning med förhöjd mittpackning. Anläggningen var uppbyggd av en i stort enskiktad stenpackning. Mittpackningen var rundad och ca 3,3×2,5 m st, uppbyggd av 0,1–0,6 m st mestadels rundade stenar. Den omgavs av en rundad packning uppbyggd av mestadels rundade 0,10–0,25 m st stenar. Längst i söder föreföll den yttre packningen skadad, då här fanns ett ca 2×1 m st

stenfritt område. I båda packningarna fanns enstaka skärvigga och skörbrända stenar och i kanten av båda packningarna fanns enstaka sandstensplattor. Centralt i mittpackningen fanns en avlång svacka, ca 2,3×1,0 m st (NNV-SSO) och 0,4 m dj. Fyllningen mellan stenarna utgjordes av mylla och sand. Packningen vilade på kulturlagret, vilket i centrum delvis överlagrades av uppkastad sand. I packningen framkom en knacksten (F31).

I anslutning till svackan i centrum framkom en undre, nedsjunkna packning. Den var 2,7×1,25–0,75 m st (NNV-SSO) och uppbyggd av 0,10–0,45 m st rundade och delvis skarpkantade stenar. I den östra kanten skymtade fyra ca 0,25–0,40 m st sandstenshällar. Efter borttagandet av den undre packningen framkom två stensamlingar. I norr fanns fem rundade 0,1–0,4 m st stenar och en kantig 0,5 m st sten. Centralt låg en samling röda sandstenar. I botten låg en 0,85×0,6 m st snett liggande sandsten, vilken i norr till öster omgavs av fem snett kantställda och snett liggande 0,2×0,4–0,3×0,45 m st och 0,02–0,07 m tj sandstensplattor. Under den största sandstenen framkom en del av en sammansatt hartstättningsring (F67).

Under sandstenarna framkom en 2,7×0,95 m st (NNV-SSO) och 1,2 m dj nedgrävning med raka kanter och plan botten. I ytan syntes den som en avlång yta med ett ljusgrått siltlager, vilket avgränsades mot den ljusa sanden av en smal rand mörkfärgad humös sand. Randen var 0,08–0,15 m bred och mycket tunn. Den kunde inte följas runt hela ytan. Utanför nedgrävningen fanns på samma nivå i den ljusa sanden flera mörk/sofärgningar (A34:1–4). En av dem låg omedelbart söder om den centrala färgningen och hade delvis samma beläggning (A34:3). Nedgrävningens övre del var fylld med humös sand, till ett djup av 0,6–0,7 m och därunder utgjordes fyllningen av gråvit mo. I övergången till mon framkom i nedgrävningens centrum sex st rundade och kantiga 0,4–0,5 m st stenar. En av dem hade en flat sida vänd uppåt och en utgjordes av ett hugget sandstensblock. I norr låg på samma nivå två ca 0,35 m st stenar. Spritt fanns också enstaka 0,1–0,15 m st stenar.

I den gråvita mon framkom under stenarna en flerskiktad stenskonung runt nedgrävningens kanter. Den var uppbyggd av rundade och kantiga 0,05–0,50 m st stenar, i norr mestadels 0,05–0,20 m st. Enstaka stenar låg innanför skonungen. Mot nedgrävningens botten framkom i den södra delen tre ca 0,15–0,30 m st och 0,02–0,05 m tj sandstensplattor, delvis snett kantställda. I botten syntes i norr en mindre sofärgning (fosfatprov) och dessutom en mindre kolsamling i norr respektive i söder (F97, F98). Botten av nedgrävningen låg på lera.

Fynd

- F31 x584 y867 i packningen
knacksten, gnejs, 1 st, 842 g
- F67 x383 y868 31,14 i ytan av nedgrävning
ring, harts, sammansatt, 10 g
- F97 x584 y868 30,10 i botten av nedgrävning
fragm, harts, 1 g
träkol, 1 g
- F98 x583 y868 29,96 i botten av nedgrävning
träkol, 2 g
Fosfatprov 11–12
¹⁴C-analys St 10143
- F108 x585 y866 31,35 i kulturlager under kantkedjan
träkol, 11 g
¹⁴C-analys St 10165

Anläggning 44

Omarkerad grop, 1,10 m i d och 0,45 m dj

Fyndtom

Belägenhet: x589 y872

Anläggningen låg i områdets mellersta del, i kanten av den befintliga vägen. Den framkom delvis under vägen, nedgrävd i sand.

Anläggningen bestod av en rundad grop med raka kanter och plan botten. Fyllningen utgjordes av grått humöst sandigt grus.

Anläggning 49

Omarkerad urnebrandgrop, 0,50 m i d och 0,13 m dj

Belägenhet: x590 y890

Anläggningen låg i områdets mellersta del, söder om vägen. Den framkom under kulturlagret, nedgrävd i grusig sand.

Anläggningen bestod av en rundad grop med skålformad botten. Fyllningen utgjordes av humös sotig sand. I fyllningen fanns ett par 0,05–0,10 m st rundade stenar. I anläggningens norra del påträffades en koncentration med keramik och smuliga brända ben (F29). Endast delar av bottenpartiet är representerat, mynningsfragment saknas. I den nordvästra delen fanns en mindre koncentration med harts och brända ben (F30).

Fynd

F29 x590 y890 30,50/30,41 i sotig sand
kärlfragm, keramik, 683 st, 842 g
brända ben, 89 g

F30 x590 y890 30,40 i sotig sand
ring, harts, 15 g
brända ben, 3 g
Makrofossilprov, förkoln växtrester
Fosfatprov 13
¹⁴C-analys St 10148

Anläggning 53

Omarkerad urnebrandgrop, 0,45 m i d och 0,09 m dj

Belägenhet: x589 y891

Anläggningen låg i områdets mellersta del, söder om vägen och ca 1 m SÖ om A49. Den låg under kulturlagret, nedgrävd i sand.

Anläggningen bestod av en rundad grop med skålformad botten. Fyllningen bestod av sotig grusig sand. Spritt i fyllningen framkom brända ben samt träkol (F34).

Fynd

F34 x589 y891 30,30/30,21 i fyllningen
brända ben, 23 g
träkol, 1 g
Makrofossilprov, tomt
Fosfatprov 14

Anläggning 54

Omarkerad urnebrandgrop, 0,40 m i d och 0,06 m dj

Belägenhet: x590 y892

Anläggningen låg i områdets mellersta del, söder om vägen och 1,5 m Ö om A53. Den låg under kulturlagret, nedgrävd i sand.

Anläggningen bestod av en rundad grop med flack botten. Fyllningen utgjordes av grusig sotig sand. Spritt i fyllningen fanns en krukskärva, rikligt med harts samt brända ben och träkol (F35).

Fynd

F35 x590 y892 30,31/30,25 i fyllningen

kärlfragm, keramik, 1 st, 3 g

ring?, harts, 18 g

brända ben, 48 g

Makrofossilprov, tomt

Fosfatprov 15

¹⁴C-analys St 10167

Anläggning 65

Omarkerad urnebrandgrop, 1,00×0,55 m st och 0,23 m dj

Belägenhet: x589 y891

Anläggningen låg i områdets mellersta del, söder om vägen och ca 1 m S om A53. Den låg under kulturlagret, nedgrävd i sand.

Anläggningen utgjordes av en oval grop med rundad botten. Fyllningen bestod av grusig sotig sand. I anläggningens västra del framkom ett snett ställt lerkärl, kraftigt fragmenterat men sannolikt komplett, ca 250 mm i d, och omgivet av en skoning av 0,1 m st rundade stenar. Spridda brända ben och keramik fanns även i fyllningen (F38).

Fynd

F38 x589 y891 30,30/30,18 i sotig sand

F38:1 kärl, keramik, 1 st? (834 fragm), 4 031 g

F38:2 spritt: brända ben, 285 g

F38:3 koncentrerat: brända ben, 1 316 g

Anläggning 67

Omarkerat brandlager, 2,00×1,75 m st och 0,15 m tj

Belägenhet: x589 y899

Anläggningen låg i områdets mittersta del, söder om vägen. Den framkom i botten av kulturlagret, på grusig sand.

Anläggningen utgjordes av ett oregelbundet brandlager med oregelbundet tvärsnitt. Lagret innehöll starkt sotig sand med rikligt med 0,05–0,25 m st skärvstenar, en närmast härdliknande fyllning. Spritt i fyllningen framkom träkol och i det övriga skiktet också ensta fragment bränd lera samt brända ben med en koncentration i den södra delen (F26). Eventuellt består lagret av två anläggningar, en härd i nordost (fd A71) och ett brandlager intill.

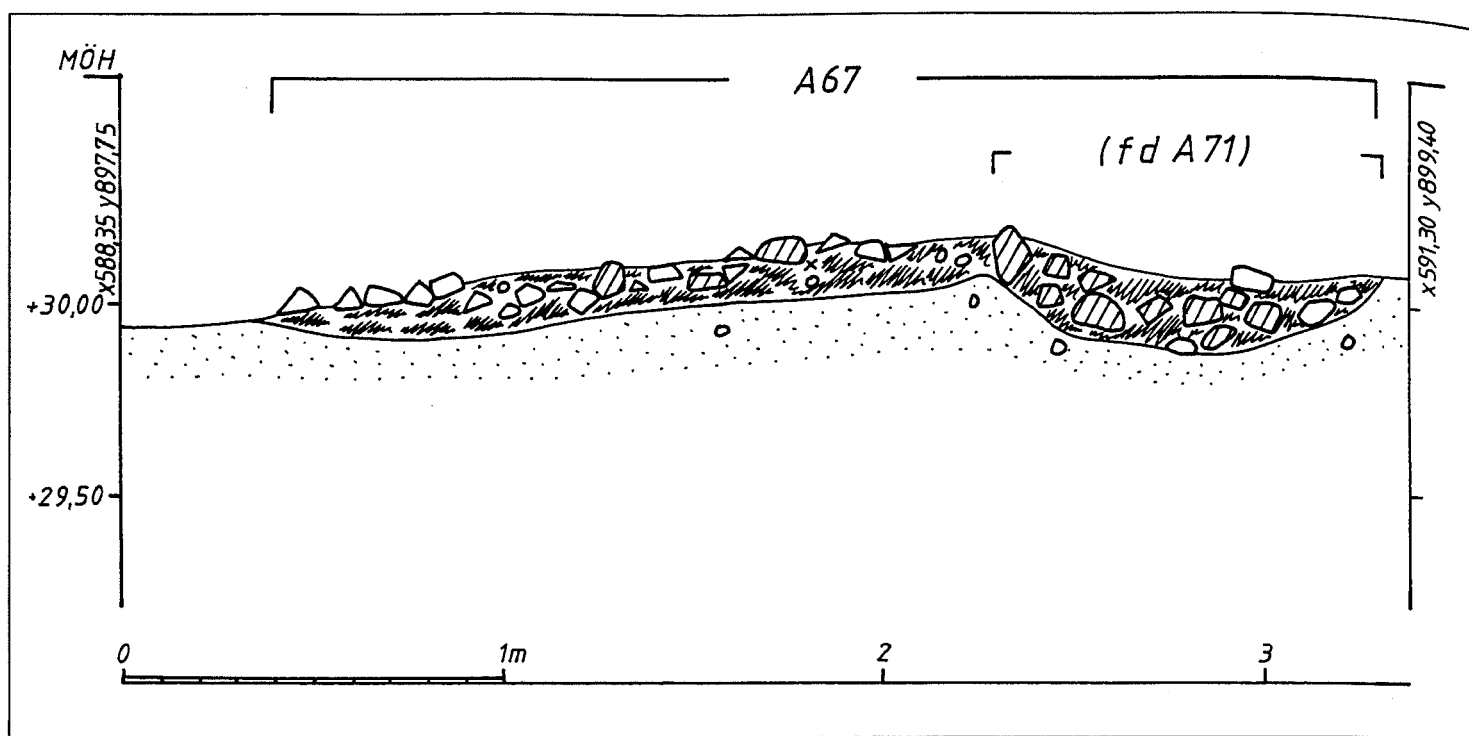

Fig 56. A67. Profil som visar det oregelbundna tvärsnittet. Skala 1:20.

Fynd

F26 x589 y899 30,18/29,90 i fyllningen
 fragm, bränd lera, 4 st, 1 g
 brända ben, 85 g
 träkol, 70 g
¹⁴C-analys St 10150

F27 x589 y899 30,18/29,90 i fyllning i NÖ
 träkol, 144 g

Anläggning 68

Stensättning, ca 0,75×0,70 m st och 0,1 m h

Bengrop (A68a) och urnegrop (A68b)

Belägenhet: x597 y870

Anläggningen låg norr om vägen, sydväst om A9.

Anläggningen bestod av en ca 0,75×0,70 m st flerskiktad stensamling. Det övre skiktet bestod av 0,30–0,45 m st rundade stenar och några 0,1–0,15 m st stenar. I norr framkom ett undre skikt bestående av två 0,10×0,30 och 0,30×0,45 m st och 0,04–0,5 m tj, flata och snett kantställda stenar (ej sandsten). De stod lutade mot en sten i den södra delen som synt i övre skiktet.

Stenpackningen låg över och i en grop med plan botten, ca 0,75 m i d och 0,50 m dj. Fyllningen mellan stenarna utgjordes av humös sand med spridda bitar av hartstätning, brända ben och träkol (bengrop A68a, F74). I gropens kanter mot botten fanns en stenskonig, uppbyggd av 0,05–0,25 m st rundade och skärvigade stenar. I östra kanten stod två kantställda stenar (ej sandstenar), 0,1–0,2 m l. I norr stod ett deformerat

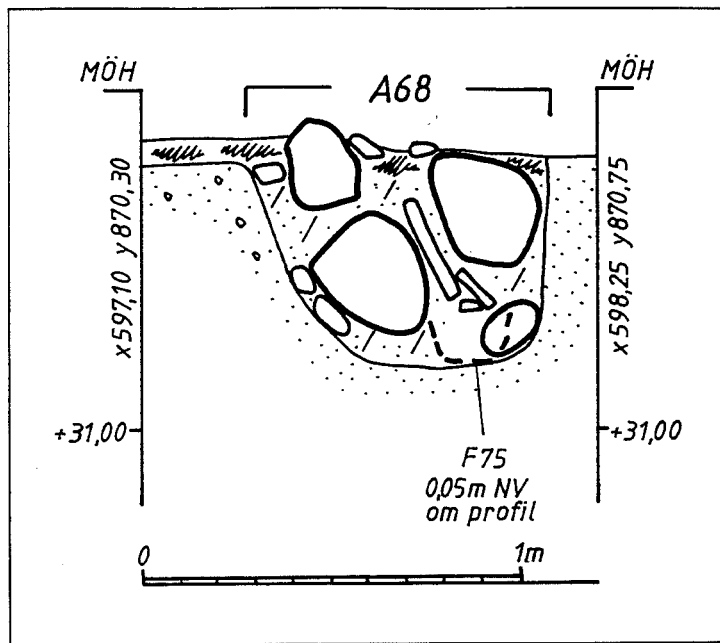

Fig 57. A68, profil av "stor" grop med kantställda hällar. Skala 1:20.

bottenparti av ett lerkärl med brända ben inpressat i stenskoningen. Kärlet var ca 0,23×0,20 m i d och 0,2 m h (urnegrop A68b, F75). Gropen var nedgrävd i sand.

Fynd

F74 x597 y870 31,60/31,41 spritt i humös sand i gropen

F74:1 ring?, harts, 12 g

F74:2 brända ben, 15 g

F74:3 träkol, 5 g

F75 x598 y870 31,36/31,16 i botten av grop

F75:1 kärl, keramik, botten, 1 st 1 614 g

F75:2 konc i kärl: brända ben, 1 170 g

F75:3 träkol, 2 g

Makrofossilprov, tomt

Fosfatprov 19

Anläggning 70

Oregelbunden stensättning (A70a), ca 1,85×1,55 m st och 0,1 m h

Urnegrop (A70b) och två fyndtomma stenpackningar, eventuella skelettgravar (A70c-d)

Belägenhet: x598 y872

Anläggningen låg i området norr om vägen och framkom vid provundersökningen.

Den låg intill A96 och överlagrade också delvis denna anläggning.

Anläggningen bestod av en flerskiktad stenpackning. Det övre skiktet av packningen (A70a) täckte en stor oregelbunden grop fylld med humös, ställvis sotig sand, vilken nordväst och nordöst även fortsatte utanför packningen. Denna packning A70a var oregelbunden i formen, ca 1,85×1,55 m st och 0,05–0,15 m hög. Stenmaterialet varierade. I den södra-sydvästra delen fanns på en något högre nivå ett ca 1,75×0,75 m stort långsträckt parti (NV-SO) uppbyggt av främst 0,10–0,25 m stora stenar. Stenarna i den övriga delen av packningen var främst 0,05–0,20 m stora och bestod av både rundade och kantiga stenar samt sandstensflisor. Stenarna låg på

varierade nivåer, med ett stråk på lägre nivå diagonalt över packningen (N-S). Packningens norra kant löpte extremt rakt i ungefärlig nordväst-sydöstlig riktning och såg ut att fortsätta mot öster i en undre packning (senare urskiljd som en separat anläggning, A96).

Efter vidare undersökning framkom en undre, närmast tresidig stenpackning av heterogent stenmaterial, ca 1,5x1,5 m stor. Denna packning uppfattas efter bearbetning bestå av tre delar, A70b-c. I packningens mittersta och östra del fanns en ca 0,8 m stor rundad stensättning uppbyggd av företrädesvis rundade stenar, 0,05-0,35 m stora (A70b). I stensättningens mitt och i dess södra kant fanns en ca 0,6 respektive 0,2 m stor kantställd sandsten. Den mittersta kan eventuellt ha varit en täckhäll. Denna packning täckte en ca 0,8 m stor och 0,4-0,5 m dj rundad grop med plan botten. Fyllningen i gropen bestod av humös sand.

I botten av gropen framkom i sanden en hartstättningsring, ca 0,20 m i d, med tätt packade, rensade brända ben (F77:2). I anslutning härtill påträffades i sydväst två hartstätade bikärl, båda ca 0,12 m i d (F77:3 norra bikärl, F77:4 södra bikärl). I sydöst fanns en järnkniv (F77:1) med spetsen riktad mot benbehållaren. I söder fanns rester av ett obränt ben. Fynden överlagrades delvis av ett upp till 0,05 m tj siltskikt. Anläggningen var nedgrävd i sand.

Direkt norr om den rundade stensättningen fanns en ca 1 m lång flerskiktad stenpackning uppbyggd av 0,05-0,15 m stora rundade och skärviga stenar och orienterad i VSV-ONO (A70c). Packningen gränsade direkt mot A70b, eventuellt också direkt mot A96 i ett mindre parti. Direkt väster om packningen A70c och eventuellt orienterad i samma riktning fanns ytterligare en ca 0,75x0,50 m st flerskiktad packning uppbyggd av ett tiotal sandstensflisor, 0,05-0,30 m st. Total längd för hela packningen A70c inkluderande sandstenskongregationen är ca 1,5 m (VSV-ONO). Båda packningarna låg i samma större nedgrävning med humös, ställvis sotig sand som övriga anläggningar. Denna var här 0,2-0,3 m dj.

Direkt söder om den rundade stensättningen A70b fanns ytterligare en mindre packning uppbyggd av rundade och skärviga 0,05-0,2 m stora stenar (A70d). Denna

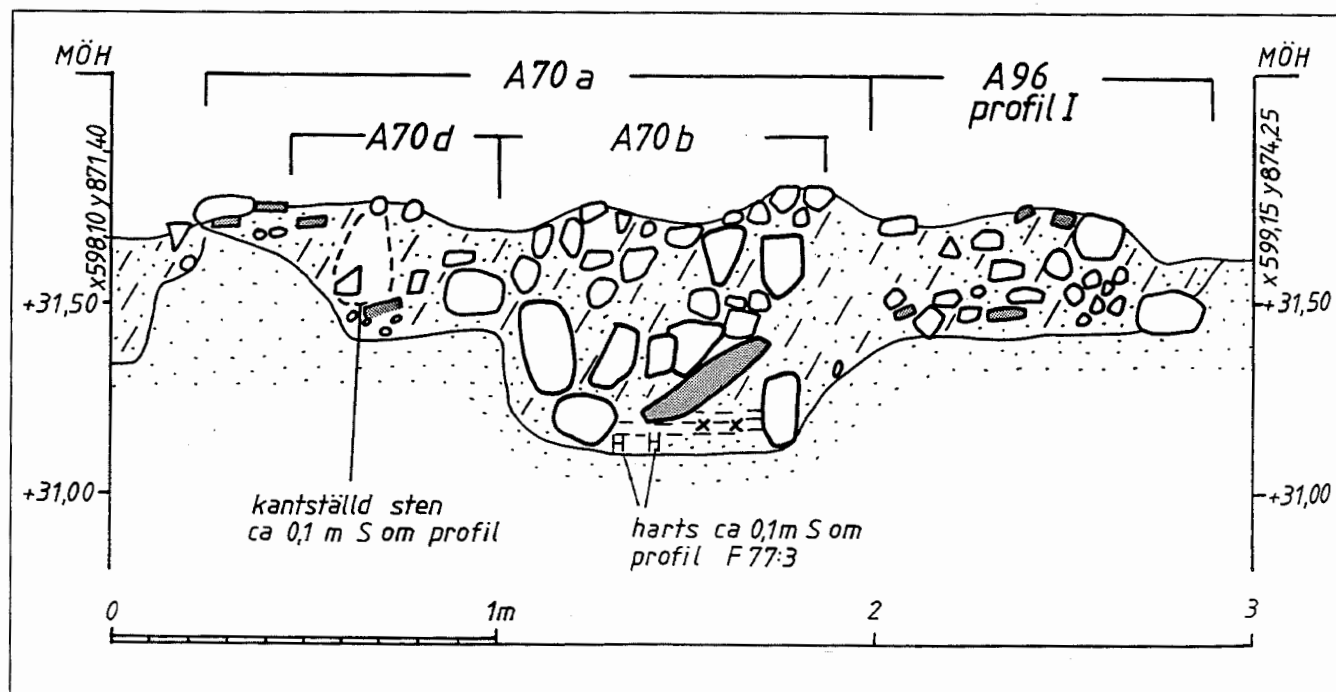
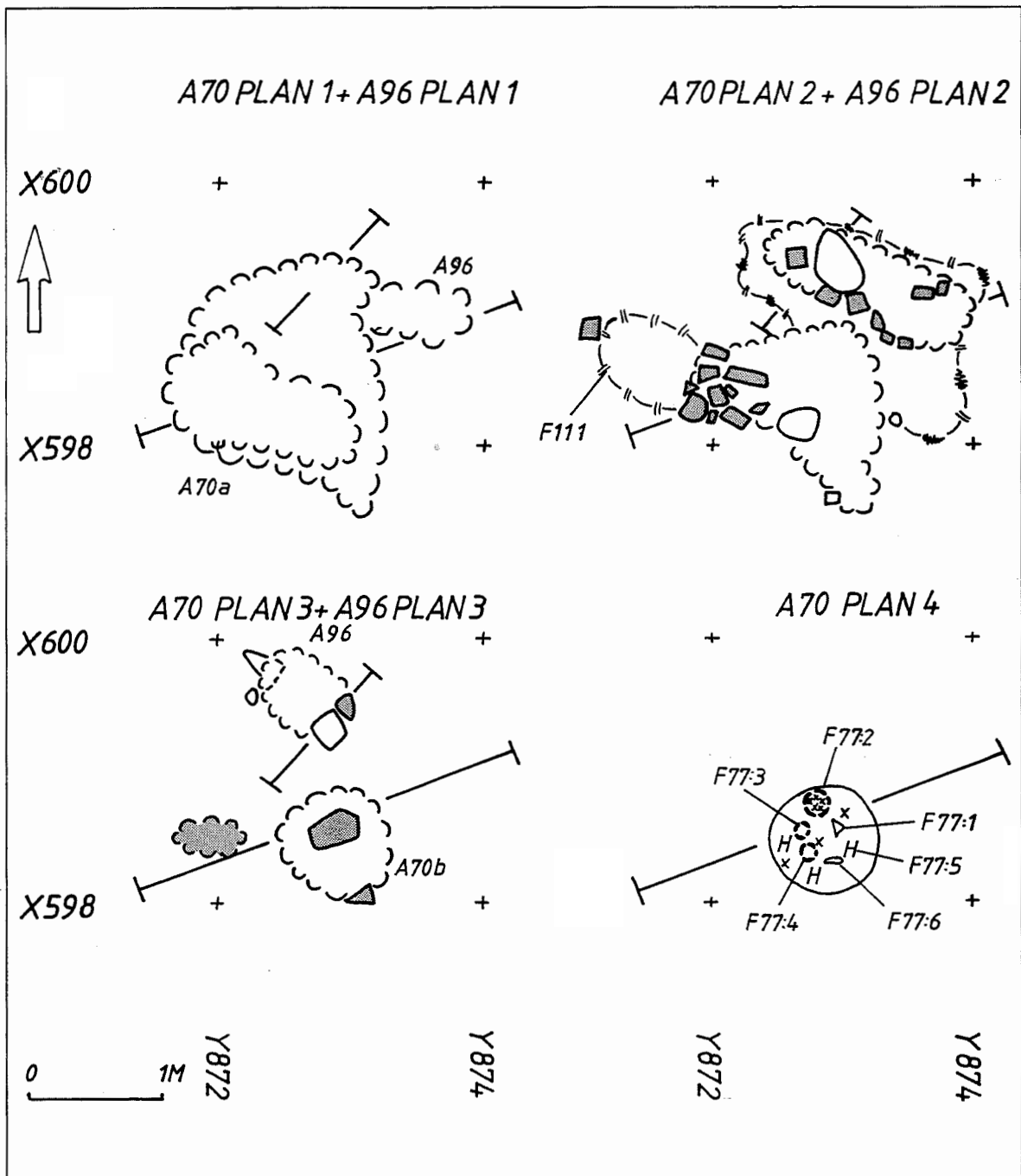

Fig 58. A70a-d+A96. Ovan profil, skala 1:20. T h planer, skala 1:50.

packning var ca 0,7×0,4 m stor (NV-SO). I dess nordvästra kant fanns en kantställd sten, vilken var 0,25 m l och 0,26 m h. Även denna packning gränsade till sandstenspackningen i norr och en total längd av A70d inkluderande sandstenskoncentrationen är ca 1,7 m (NV-SO). Utsträckningen av A70d sammanfaller till stor del med den del av packningen i A70a som var uppbyggd av något större stenar och som låg på en något högre nivå. Packningen A70d låg i samma stora nedgrävning som A70b, A70c och A96, vilken här var ca 0,3 m dj och fylld med humös, ställvis sotig sand.

I nordväst fortsatte nedgrävningen ca 0,7 m utanför sandstenskoncentrationen, med ett djup av ca 0,2 m. Fyllningen bestod här av sotig humös sand med träkol (F111).

En tolkning av det undre packningsskiktet är att A70c och A70d är rester av delvis korsande eller överlagrande avlånga stenpackningar, eventuella skelettgravar och uppbyggda på samma sätt som A96. Den rundade stensättningen A70b bör i så fall grävts igenom A70c-d. Det översta stenskiktet A70a kan vara en blandning av överbyggnader till olika anläggningar, eventuellt kompletterat i ett slutskede.

Fynd

F77 x598 y872 31,17/31,11 i botten av grop

F77:1 eneggad kniv, järn, 1 st

F77:2 ring, harts, 4 g

F77:3 ring, harts, preparat

F77:4 ring, harts, preparat

F77:5 spritt: fragm, harts, 1 g

F77:6 i 77:2: brända ben, 1 105 g

F77:7 spritt: träkol, 1 g

Jordprov 6-8, 13 i benbehållaren, båda bikärnen (F77:2-4) samt i silten över fynden

F111 x598 y 871 31,70/31,51 i sotig humös sand
träkol, 1 g

Anläggning 71

Utgått, del av A67

Anläggning 72

Rektangulär *kista* med sandstenshällar, 1,55×0,65 m st (NV-SO) och 0,1 m h

Skelettgrav, utan bevarade ben

Belägenhet: x601 y874

Anläggningen låg norr om vägen, strax sydväst om A9.

Efter rensning syntes en ca 0,2 m l kantställd sandsten i myllan. Vid fortsatt undersökning framkom en 1,55×0,65 m st rektangulär kista av sandstenshällar. Ytligt i myllan påträffades enstaka brända ben, dels intill sandstenen på den sydöstra kortsidan (F70), dels vid den södra kanten (F46, F71), dels sydöst om anläggningen (F46) samt inuti anläggningen (F72).

På olika nivåer framkom kantställda och delvis kullfallna sandstenshällar i kanterna av en 1,65×0,80 m st (NV-SO) och 0,40 m dj nedgrävning. Den norra långsidan var helt begränsad av 0,1-0,7 m st och 0,01-0,50 m tj spruckna sandstenshällar. På den södra långsidan låg en 0,5 m l infallen häll och några 0,1-0,2 m st kantställda hällar. På den nordvästra kortsidan fanns tre ca 0,1 m st kantställda sandstenar och sydöst fanns den först påträffade 0,5 m l hällen. Fyllningen i kistan utgjordes av en gles och flerskiktad stenpackning i humös sand. Packningen bestod av 0,05-0,15 m st (enstaka upp till 0,25 m st) rundade och skärviga stenar. Ett femtontal sandstenar låg spritt i anläggningen (0,05-0,20 m st). Centralt påträffades en obränd djurtand (F73). Anläggningen var nedgrävd i sand och grus.

Fynd

F46 x600 y874 31,93 ytligt i mylla brända ben, 1 g

F48 x601 y873 31,91 ytligt i mylla: brända ben, 1 g

- F70 x601 y874 32,03 ytligt i mylla: brända ben, 1 g
 F71 x600 y874 31,93 ytligt i mylla: brända ben, 1 g
 F72 x601 y874 31,95 ytligt i mylla: brända ben, 1 g
 F73 x601 y874 31,71 ca 0,25 m ned i anl
 obränd djurtand, 1 st, 1 g
 Fosfatprov 20

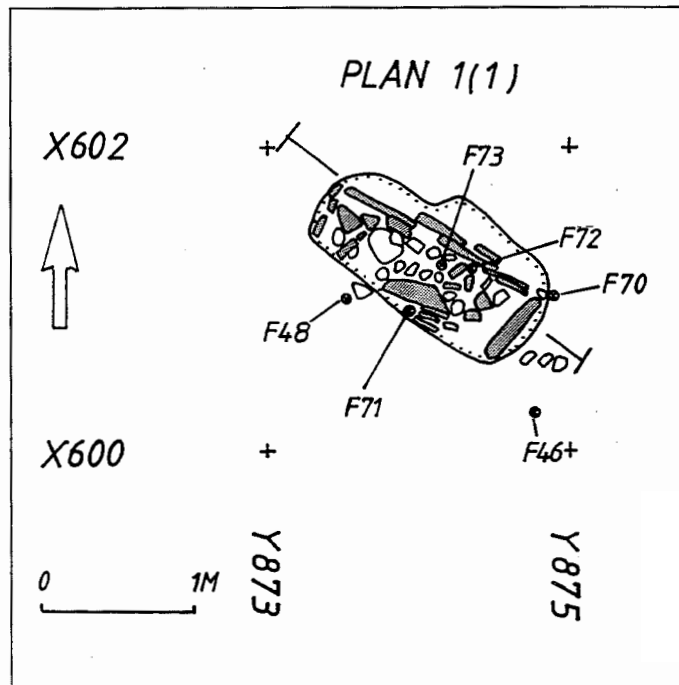
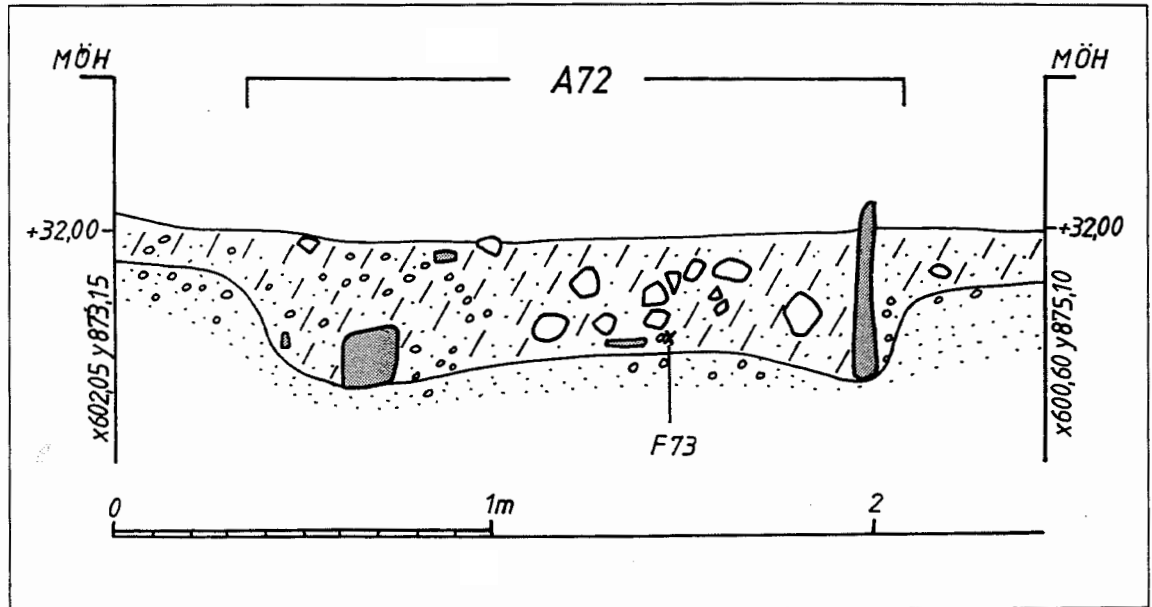

Fig 59. A72. Ovan profil, skala 1:20.
 Tv planritning av anläggningen,
 skala 1:50.

Anläggning 73

Omarkerad? urnegrav, ca 0,1 m i d och 0,05 m dj

Belägenhet: x600 y876

Anläggningen framkom norr om vägen, strax väster om A9. Den låg mellan två stenar, ca 0,10–0,25 m st, i humöst grus. Anläggningen består av ett fåtal brända ben och en hartstättningsringsbit som låg inom ett ca 0,1 m st område (F51). Vid undersökning strax intill påträffades i ett bronsfragment (F52).

Fynd

F51 x600 y876 32,00 i humös sand

F51:1 fragm, harts, 1 g

F51:2 brända ben, 5 g

F52 x600 y875 32,00 sällfynd

örnerat bronsfragment, 1 st, del av ögonfibula?

Anläggning 74

Rundad stensättning, 1,25×1,10 m st och 0,1 m h

Urnegrav (A74:1), bengrop (A74:2) och två urnegropar (A74:2a–b)

Belägenhet: x599 y877

Anläggningen låg norr om vägen, strax söder om A9.

Stensättningen var ca 1,25×1,10 m st och lagd i ett skikt. Skiktet utgjordes av en samling 0,1–0,5 m st stenar vilka låg runt en 0,65×0,6×0,2 m st gnejshäll, lagd med en flat sida uppåt. Omedelbart N om stensamlingen fanns en stubbe. Stenarna vilade i mörk humös sand. Sydöst om gnejshällen påträffades i den humösa sanden ett par små keramikfragment och brända ben inom ett ca 0,25×0,35 m st område (urnegrav A74:1, F6).

Vid fortsatt undersökning framkom en undre täckhäll av sandsten med en flat sida vänd uppåt. Stenen var 0,95×0,75×0,2 m st. Runt den syntes ett tiotal stenar, 0,10–0,35 m st. Efter borttagandet av täckhällen visade sig stenarna utgöra övre skiktet av en tät och delvis tvåskiktad stensättning som låg över och i en grop. Gropen var ca 1,25 m i d och 0,40 m dj och hade plan botten. Skoningen var uppbyggd av 0,1–0,4 m st stenar vilka mestadels låg i sand. I gropens mitt samt på och emellan stenarna framkom spridda brända ben (bengrop A74:2, F55).

Direkt under stensättningen påträffades i sand på ett avstånd av 0,4 m från varandra två benkoncentrationer. I den västra delen låg en urnegrop med keramik, förslagat material och brända ben (F56) inom ett ca 0,35×0,25 m st och 0,11 m tj område. Ytan var ojämn pga nedpressade stenar. Fyllningen utgjordes av sand, bitvis svagt sotig. I den östra delen låg en urnegrop utan bevarad benbehållare, men med ett par hartstättningsbitar (F57). Benen låg spridda inom ett 0,30×0,25 m st och 0,10 m tj område i sand. Mellan de båda urnegroparna fanns i anläggningens botten två bikärl av harts. Den ena låg intill den västra graven och var 0,12 m i d (F58), men starkt skadat av rötter. Det andra kärlet låg 0,07 m nordväst därom och var 0,14 m i d (F59). Anläggningen var nedgrävd i sand.

Fynd

F6 x599 y878 31,82/31,73 konc i packningens övre del

F6:1 kärlfragm, keramik, 4 st, 1 g

F6:2 brända ben, 17 g

Äldre järnåldersgravar vid Fjälla

- F55 x599 y877 31,72/31,25 spritt i gropens fyllning
brända ben, 357 g
- F56 x599 y877 31,36/31,25 koncentration i gropens botten
F56:1 kärnfragm, keramik, 277 st, 257 g
F56:2 förslagat material, 12 st, 5 g
F56:3 brända ben, 738 g
- F57 x599 y877 31,39/31,29 koncentration i gropens botten
F57:1 fragm, harts, 4 g
F57:2 brända ben, 547 g
- F58 x599 y877 31,26 i gropens botten
fragm, harts, ca 0,12 m i d, 6 g
- F59 x599 y877 31,27 i gropens botten
fragm, harts, ca 0,14 m i d, 9 g
¹⁴C-analys St 10147

Anläggning 75

Omarkerat benlager + urnegrop, 1,15×0,75 m st och 0,10 m dj respektive ca 0,2 m i d och 0,14 m dj

Belägenhet: x600 y878

Anläggningen låg norr om vägen, strax öster om A9 och i en svag östsluttning.

Efter rensning framkom brända ben inom ett 1,15×0,75 m st område i humöst grus (F4:1). I anslutning till området låg spridda stenar, upp till 0,15 m st. Vid fortsatt undersökning framkom en urnegrop som var 0,2 m i d och 0,14 m dj (F4:2). Gropen låg ca 0,1 m under den först framrensade ytan. Benlagret (F4:1) låg på ett lager sotfärgad humös sand, medan urnegropen tycktes genomgrävd genom detta ner i humöst grus och sand. Strax norr om anläggningen låg ett enstaka bränt ben (F7).

Fynd

- F4:1 x600 y878 31,86/ 31,71 spritt i sotigt humöst grus
brända ben, 1 637 g
- F4:2 x600 y878 31,73/ 31,59 konc i grop i humöst grus och sand
brända ben, 1 038 g
- F7 x601 y879 31,81 i humös sand norr om anl
brända ben, 1 g

Anläggning 76

Urnegrop, ca 0,5 m i d och 0,11 m dj

Belägenhet: x603 y879

Anläggningen låg norr om vägen och strax NO om A9, i en svag östsluttning.

Anläggningen utgjordes av en rund grop, ca 0,5 m st och 0,11 m dj. Gropen var fylld med humös sand och 0,05–0,20 m st stenar samt keramik och brända ben (F53). De brända benen låg främst koncentrerade till ett ca 0,06 m tj skikt under en ca 0,2×0,1 m st sten. Under anläggningen fanns i norr ett lager sotigt sand och i söder sand och grus.

Ca 0,3 m öster om anläggningen låg en ca 0,3×0,15 m st snett kantställd sandstenshäll. I humös sand ca 0,5 m väster om anläggningen påträffades ett enstaka bränt ben (F49).

Fynd

F53 x603 y879 31,82/ 31,71 i grop
F53:1 kärnfragm, keramik, 103 st, 168 g
F53:2 brända ben, 1 598 g
F49 x603 y879 31,95 utanför anl
brända ben, 1 g

Anläggning 77

Omarkerad urnegrop, 0,8×0,5 m st och 0,2 m dj
Belägenhet: x592 y894

Anläggningen låg i områdets mellersta del, söder om vägen och ca 2,5 m NO om A54.
Anläggningen låg under kulturlagret och var nedgrävd i sand.

Anläggningen bestod av en oval grop med skålformad botten. Fyllningen bestod av grå, humös, grusig sand. I fyllningen framkom brända ben och träkol (F44).

Fynd

F44 x592 y894 30,38/30,22 i fyllningen
brända ben, 19 g
träkol, 1 g

Anläggning 82

Rundad stensättning, 0,9×0,7 m st och 0,05 m h
Täckhäll med *brandgrop?* (A82:1) och 2 *urnebrandgropar* (A82:2a–b)
Belägenhet: x589 y887

Anläggningen låg i områdets mellersta del, söder om vägen. Anläggningen framkom och skadades vid provundersökningen, då två 0,3–0,4 m st stenar bortschaktades. Anläggningen låg under kulturlagret, nedgrävd i sand.

Anläggningen bestod av en stensättning som låg över en grop. Stenarna utgjordes av en 0,8×0,4×0,3 m st gnejshäll, vilken omgavs av en enskiktad stenpackning av vanligen 0,1–0,2 m st stenar. Enstaka 0,4 m st stenar förekom. Stenarna var rundade eller skärviga. Under stenpackningen framkom en rund grop med plan botten. Den var 0,8 m i d och 0,4 m dj. Fyllningen bestod av sotig sand. I gropens övre del fanns runt kanterna en tvåskiktad stenskoning av 0,10–0,35 m st stenar. Flera stenar var kantställda. Flertalet var rundade, enstaka skärviga eller skörbrända. Mot botten av gropen framkom i fyllningen spridda brända ben (brandgrop, A82:1, F60:7). I botten av gropen framkom i den norra kanten två urnebrandgropar. I nordväst fanns brända ben tillsammans med enstaka krukskärvor (A82:2a, F60:2). I nordöst låg en sammansatt hartstättningsring med brända ben (A82:2b, F60:3). Benen vilade på ett ca 0,02 m tj siltlager. Söder om benen framkom en kniv och ett obränt ben (F60:1,6), likaså i silt. Söder och väster om dessa fanns två hartstättade bikärl (F60:5,6). Gropen var nedgrävd i sand med siltskikt.

Fynd

F60 x589 y887 i botten av gropen
F60:1 30,16
eneggad kniv, järn, 1 st, 3 fragm
nit, järn, 1 st

- F60:2 30,25/30,15
kärlfragm, keramik (A82:2a), 3 st, 22 g
brända ben, 984 g
- F60:3 30,30/30,19
ring, harts, sammansatt (A82:2b), 61 g
brända ben, 538 g
- F60:4 30,16 i södra kanten: hartstättningsring, sammansatt, 12 g
- F60:5 30,18 i västra kanten: hartstättningsring, enkel?, 4 g
- F60:6 30,15 obränt ben
- F60:7 30,35/30,30 spritt: brända ben, 332 g (A82:1)
Jordprov 9–11 i silt norr om kniv samt i båda bikärlen (F60:4–5)
¹⁴C-analys St 10168

Anläggning 87

Rektangulär *stenpackning* ca 1,7×0,4 m st (NV–SO) och 0,05 m h
Skelettgrav?, utan bevarade ben
Belägenhet: x600 y873

Anläggningen framkom norr om vägen, ca 0,4 m SV om A72, och var orienterad i samma riktning som denna kista. Anläggningen framkom under sotbemängd humös sand.

Anläggningen utgjordes av en oregelbunden långsträckt flerskiktad stenpackning, ca 1,7 m l och 0,25–0,4 m br. Den var uppbyggd av 0,05–0,20 m st stenar, varav flera skärviga. Spritt i packningen fanns 0,05–0,20 m st sandstensflisor. Dessa låg med viss förtätning inom ett 0,6×0,4 m st område i söder. Fyllningen mellan stenarna utgjordes av humös sand. Någon nedgrävning kunde ej iakttagas. Under anläggningen vidtog sand.

Nära anläggningen men på en högre nivå framkom en krukskärva (F8).

Fynd

- F8 x600 y874 31,91 i sotig humös sand
kärlfragm, keramik, 11 st, 31 g

Anläggning 91

Rundad *stensättning*, 0,75 m i d och 0,1 m h
Täckhäll med *urnegrop*
Belägenhet: x587 y877

Anläggningen låg i områdets mellersta del, söder om vägen och ca 1 m S om A14. Den framkom under kulturlagret och under ett tunt underliggande sandskikt. Anläggningen var nedgrävd i sand.

Anläggningen bestod av en stenpackning, som låg på och i en grop. Gropen var rund med plan botten och fylld med grå, humös sand. Den var 0,8 m i d och 0,55 m dj. Det översta packningsskiktet bestod av en 0,4 m st kantig sten som i söder och öster omgavs av en tät packning 0,1–0,2 m st mestadels skärviga stenar. Under packningen framkom en svagt snedställd femsidig sandstenschäll. Den var ca 0,6 m st och 0,05 m tj. Hällen omgavs av en tät enskiktad skärvstenspackning av företrädesvis 0,05–0,20 m st stenar. Under hällen fanns en packning av 0,1–0,4 m st skärviga och kantiga stenar. I gropens botten framkom i norra hörnet en samling rensade brända ben samt något harts (F61:2).

I väster låg en kniv och ett i ett sotigt område (F61:1) och i söder stod ett hartstätat ca 0,1 m st bikärl (F61:3).

Fynd

F61 x587 y877 i botten av grop

F61:1 30,10

kniv, järn, 1 st, 3 fragm

bleck? m nithål, järn, 1 st?, 3 fragm

F61:2 30,15/30,05

fragm, harts, 2 g

brända ben, 864 g

F61:3 30,05

ring, harts, sammansatt, 22 g

träkol, 2 g

Anläggning 94

Rundad *grop*, 0,6×0,5 m st och 0,2 m dj

Kantställd sandstenshäll, *fyndtom*

Belägenhet: x591 y888

Anläggningen framkom i områdets mellersta del, söder om vägen och 0,4 m Ö om A10. Den låg under kulturlagret, nedgrävd i sand. Endast en sten skymtade över sanden.

Anläggningen bestod av en rundad grop med rundad botten. Fyllningen utgjordes av grå humös, grusig sand. I gropens ytskikt fanns två rundade 0,25 m st stenar. I den västra delen stod en kantställd 0,5×0,2×0,02 m st sandstenshäll. Inga fynd gjordes i gropen.

Vid rensning påträffades i kulturlagret ovanför anläggningen ett bränt ben (F11).

Fynd

F11 x590 y888 30,66 i kulturlager över anl

brända ben, 1 g

Fosfatprov 24

Anläggning 96

Rektangulär *stenpackning*, 1,8×0,55 m st (NV-SO) och 0,05 m h

Skelettgrav?, utan bevarade ben

Belägenhet: x599 y873

Anläggningen låg norr om vägen, sydväst om och parallellt med A87 och A72. Den överlagrades delvis av A70a.

Anläggningen utgjordes av en 1,8×0,55 m st (NV-SO) rektangulär stenpackning vilken i mitten delvis överlagrades av det övre stenskiktet i A70, A70a. Packningen var något tjockare och högre i den sydöstra delen. Packningen var tät och flerskiktad och uppbyggd av 0,05–0,15 m st rundade och skärviga stenar och rikligt med 0,05–0,20 m st sandstensflisor. I packningens nordvästra del fanns en flat firsidig sten, ca 0,55×0,3×0,20 m st. I den undre delen av packningen låg ett skikt med 0,05–0,20 m st liggande sandstensflisor. Packningen låg i en ca 1,8 m lång och 0,2–0,3 m dj grop. I den nordvästra kanten, under och delvis utanför anläggningen, låg en ca 0,3×0,25 m st snedställd flat sten. Fyllningen bestod av humös, ställvis sotig sand. Området närmast runt anläggningen var till stora delar sotbemängt. Anläggningen var nedgrävd i sand.

Inga fynd.

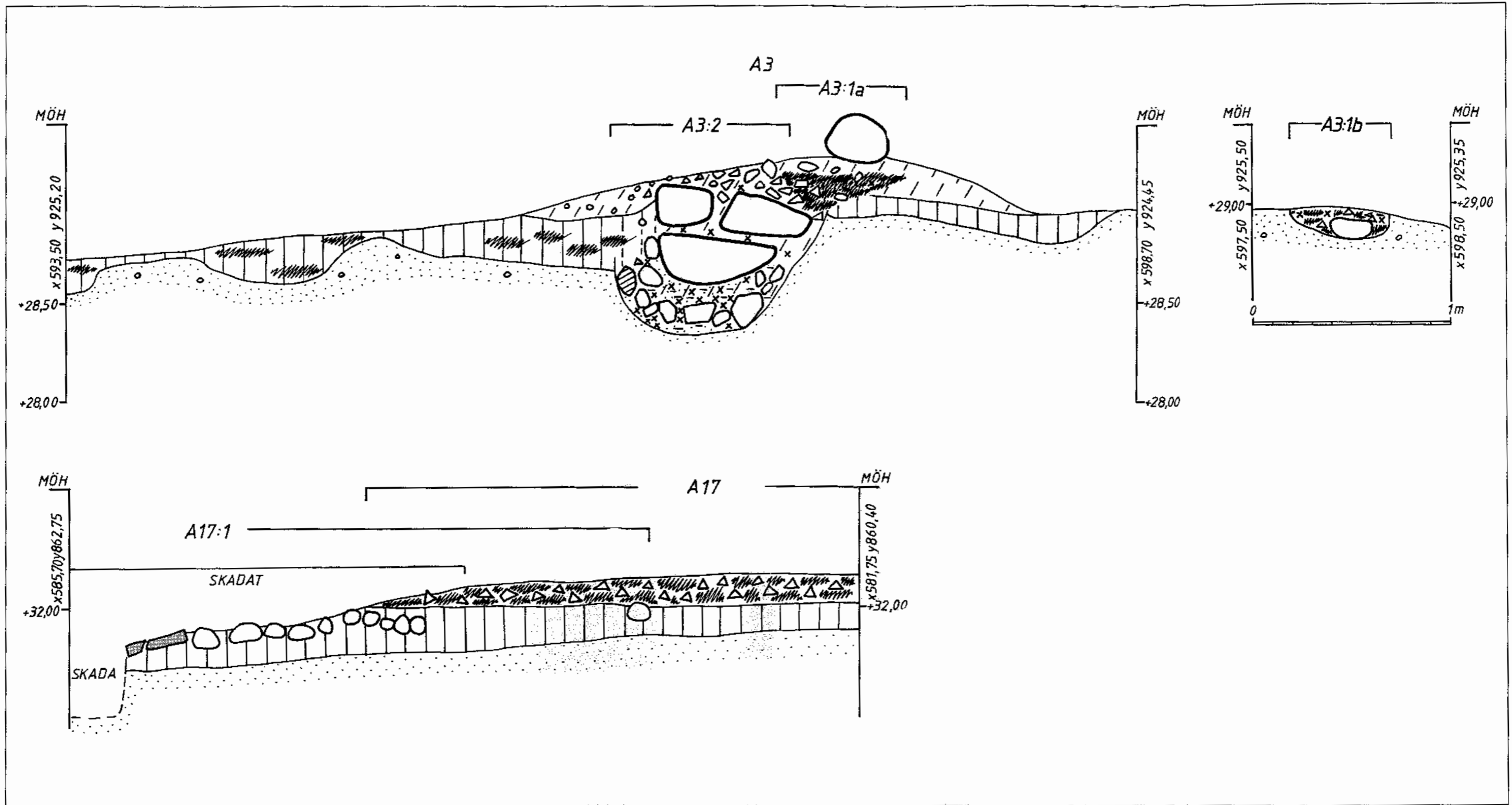
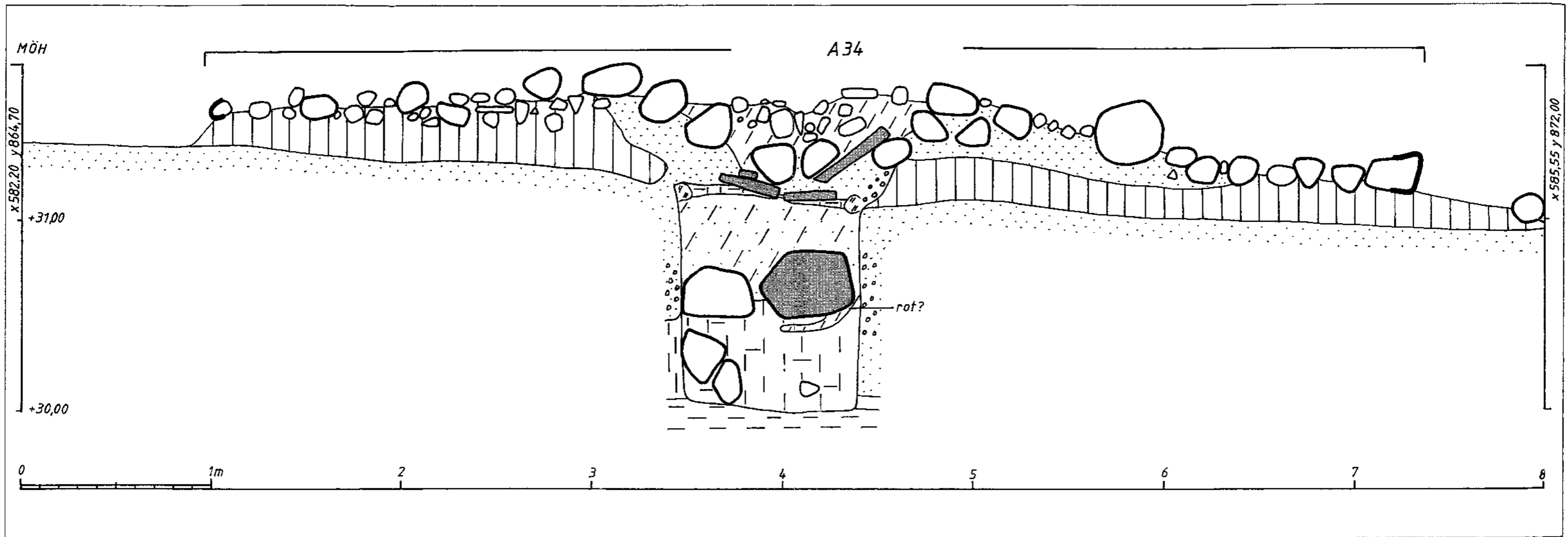
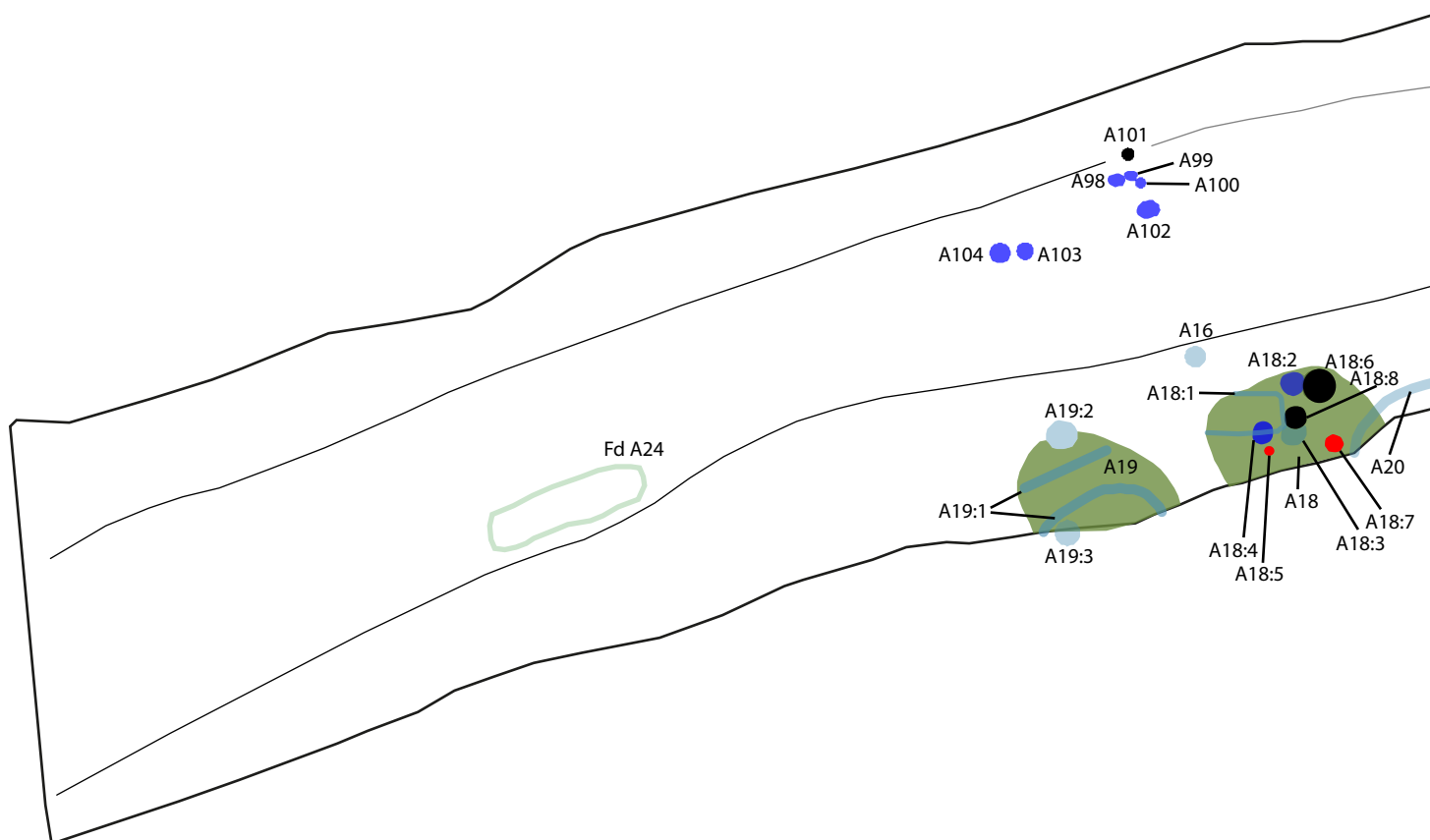

Fig 60. Exempel på gravprofiler. Överst A3; kombinerade grauskick med brandlager (A3:1a) + "stor" grop (A3:2) och en liten urnebrandgrop bredvid (A3:1b). Närmast ovan A17; skärustenslager täckandestensättning med friliggande kantkedja. På nästa sida A34;stensättning med djup skelettgrav. Skala 1:20.

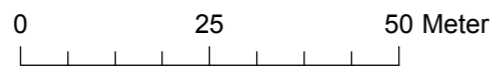
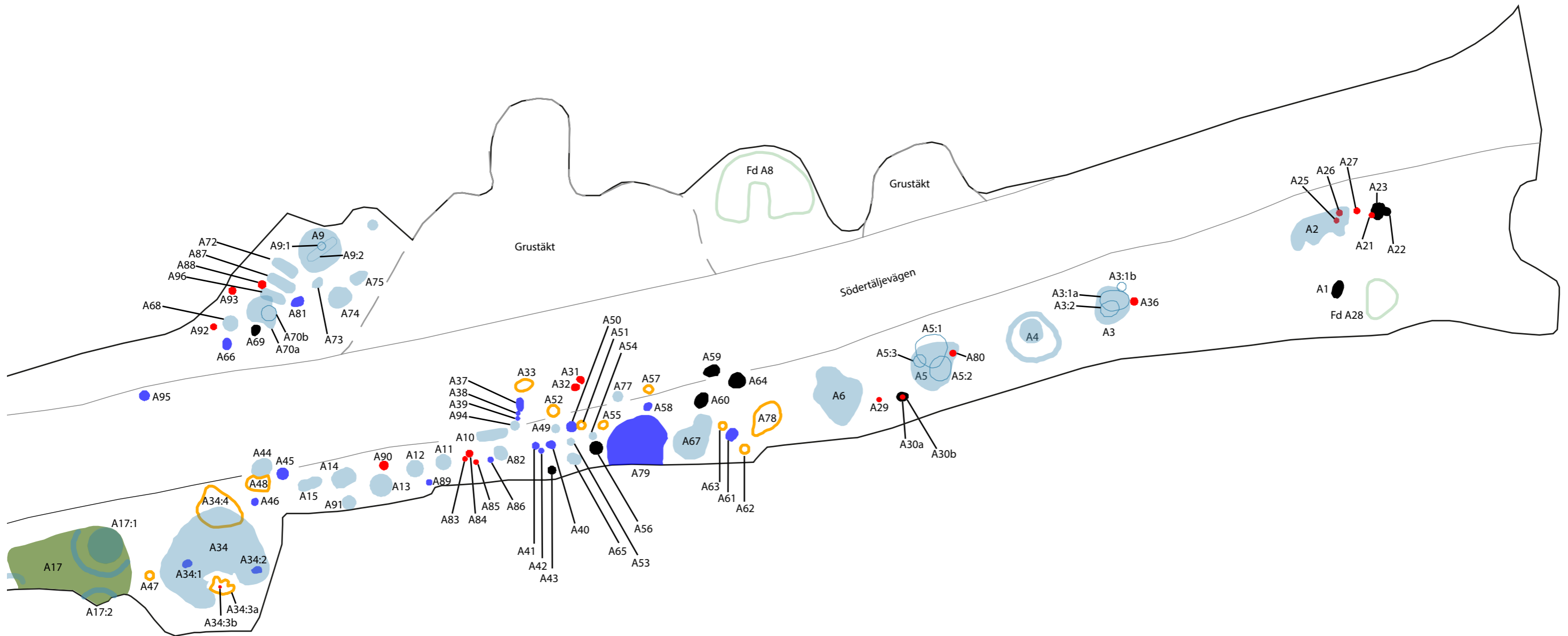

Teckenförklaring

- Grav
- Stolphål
- Härd och härdgrop
- Grop
- Skärvstensflak
- Lins
- Sentida anläggningar

Anläggningar över 1984 års undersökning av grav- och boplatssområde Turinge 576. Skala 1:1000.

Nr	Gravform	Inre gravskick	Benbehållare	Bikårl	Keramik	Harts	Cu-leg	Kniv	Vapen	Jäm	Pärlor	Kam	Br lera	Obr ben	Br ben	Övrigt	Amulettring
2014																	
1	Klumpsten	Urnebrandrop, CF stenkista	K	H													
2	Stensättning	Urnebrandrop 2:1	K 2:1, H 2:2		X					2:2							
3	Stensättning	Brandlager			X, 2 kärl							X	X				
4	Omarkerad	Brandrop															
5	Omarkerad	Urnegrop	O														
6	Omarkerad	Urnegrop 6:1, Urnegrop 6:2	H 6:1, H6:2														
7	Stensättning	Urnegrop 7:1, Urnebrandrop 7:2, Brandrop 7:3	H 7:2		X, 7:2, 7:3					X		7:1	7:2				
8	Omarkerad	Urnegrop, CF stenkista	H	H	X	X		X					X	Nöt			
9	Omarkerad	Urnegrop, CF stenkista	O?	H	X												
10	Omarkerad	Skelettgrav		H x2													
11	Stensättning	Skelettgrav		H x3	X		X	X			X						
12	Klumpsten	Urnebrandrop	K				X				X						
13	Omarkerad	Brandrop															
14	Omarkerad	Brandrop			X					X							
15	Omarkerad	Brandrop											X				
16	Omarkerad	Brandrop															Kvarts
17	Stensättning, gravklot	Brandrop			X												Slagg
18	Omarkerad	Brandrop							X								
19	Omarkerad	Bengrop															
20	Omarkerad	Brandrop			X												
21	Omarkerad	Urnegrop 21:1, Urnegrop 21:2, CF stenkista	H 21:1, H21:2	H				X									
22	Omarkerad	Bengrop															
23	Omarkerad	Bengrop			X												
24	Stensättning	Urnegrop	H		X		X	X						Fär/get			
25	Omarkerad	Urnegrop, CF stenkista	H	H x2				X									
26	Stensättning	Skelettgrav			X												X
27	Omarkerad?	Skelettgrav?															

Nr	Gravform	Inre gravskick	Benbehållare	Bikårl	Keramik	Harts	Cu-leg	Kniv	Vapen	Jäm	Pärlor	Kam	Br lera	Obr ben	Br ben	Övrigt	Amulettring
1984																	
2	Stensättning	Ej identifierat gravskick								X							
3	Stensättning	Brandlager 3:1a, Brandrop 3:1b, Bengrop 3:2, CF stenkista			3:1a 3:1b	3:2				3:2					3:1a	Förkolnade fröer 3:1b	
4	Stensättning	Urnegrop, CF stenkista	H	H x2	X			X					X	X			X
5	Stensättning	Brandlager 5:1, Urnebrandrop 5:2, Urnebrandrop 5:3															
6	Stensättning	CF stenkista	H 5:2, H 5:3	H 5:2	5:2 5:3	5:2				X			5:2			Bärnsten	
6	Stensättning	Urnegrop, CF stenkista	H	H	X	X							X				

